

જામોત્યુ જ સમજસ્ત મગવજો મહાવીરસ્મ ।

રામાયણમાં સંસ્કૃતિનો આદર્શ

[વિ ગ ૨૦૦૬-૮ માં આ વિષયને અવતરણીને અમદાવાદમાં અપાએલા ૨૩ પ્રવચનોમાના ૬ થી ૧૧ સુધીના કુલ ૭ પ્રવચનોનુ ધો અરો પૂર્ણ જેવા સામ્બૂત અવતરણનો સમદ]

બીજો ભાગ

પ્રવચનકાર

પ્ર સકનાગમરહસ્યવેદી, પરમ ગીતાય, ૨૧ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયદાનસૂરીશ્વરજી-પદ્મપ્રભાકર, ૫ સિદ્ધાન્તમહોદધિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજના પદાનકાર-૫ પરમ શાસનપ્રમાનક, વ્યાખ્યાન-રાયરપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ

પ્રકાશક

શ્રી જૈન પ્રવચન પ્રચારક સાર્વજનિક ધાર્મિક ટ્રસ્ટની તરી

મેનેજર-શ્રીમનલાલ નાથાલાલ શાહ

[૨ શ્રી જૈન પ્રવચન]

પ્રકાશન-સ્થાન

શ્રી જૈન પ્રવચન કાર્યાલય

૬૨ શ્રી મનસુખભાઈની પોળ સમાધિ, નાગપ્પાનાને મેડે,

કાતુપુર રોડ - અમદાવાદ

શ્રી વીર સ ૨૪૮૦

વિક્રમ સ ૨૦૧૦

સને ૧૯૪૪

પુસ્તકાગારે પ્રથમ સંસ્કરણ

નમ્બર ૧૨૫૧

મૂલ્ય-રૂ. ૧૫ રૂપીઆ

મુદ્ર

મણિલાલ હગનલાલ શાહ

શ્રી નવપ્રજ્ઞાન વિન્ડીંગ પ્રેસ લીમિટેડ રોડ, અમદાવાદ

આભાર-દર્શન

અમ ૧૪૧૦-૧૪૧૧ પંચેનનાં પોળામા પા શાદનો પોળામા નિરામ કરના ધર્મપ્રેમી રોઠ શ્રી ડાદ્યાભાઈ પ્રેમચંદ્રે જોનો અને જોનેનરો “ ગમારણમા મહાનિર્ગો આદ્ય ” ૧૧૧૫ વ્યાખ્યા નોના નાચનનો મહેતાધરી લાભ લઈ રાખે મા, સમ્યગ્જ્ઞાનના પ્રચારના અને ગુણક્ષિતના આરથી, આ વ્યાખ્યાનમાળાના પાદના ભાગના પ્રમગનમા જેમ ૧ ૧૨૫૦) નો સ્પષ્ટ કરી દલી, તેમ આ બીજા ભાગના પ્રમગનમા પણ ૨ ૧૨૫૦)ની સદાય કરી છે આ વ્યાખ્યાનમાળાના ત્રીજા ભાગના પ્રમગનમા પણ ૩ ૧૨૫) ની તથા આ વ્યાખ્યાનમાળાના ચાથા ભાગના પ્રમગનમા પણ ૪ ૧૨૫૦) ની સ્પષ્ટ કરી રાખુ તેઓશ્રીએ ઉ ૧૨ વચન આપેનું છે રોઠ શ્રી ડાદ્યાભાઈનો આ મહાધને દીધે જ આ વ્યાખ્યાનમાળાના દરેક ભાગનું મૂલ્ય માત્ર મત રૂપીએ જ રાખવાનું જાહેર કરવામાં આવેનું છે તેઓના આ સદાય માટે અત્રે તેમનો સાદર આભાર માનીએ છીએ — પ્રૌ

પ્રકાશકીય નિવેદન

“રામાયણમાં સંસ્કૃતિનો આદર્શ” એ વિષયો અવન
બીજી અપામેના આ પ્રયત્નોના દાતા પરમોત્કર્ષી મદાભાઈનું વિ
ષ ૨૦૦૭નું ચતુર્માસ અમદાવાદમાં થયેનું અમદાવાદ ખાતેનો તેઓ
શ્રેની વિષયના પરિણામ, રોજ સવારે તેઓઓના નિવર્તિત પ્રયત્નો
થતા હતા તેનો ઉપાલ્પ પછી જોતરોને પણ, તેઓઓના પ્રયત્નો
પ્રયત્નોનું શ્રવણ કરાવતા હતા પરંતુ કેનાય જોતર ભાઈ-
ભોજી જોતર ઉપાશ્રમા આવીને એ જાણે તેમાં મધ્ય અમદાવાદ
દર્શાવે એ કોઈ જાણે રજાનામાં તેઓઓના પ્રયત્નો જોડવાની વિનિ
કરના હતા આથી, “રવિસારે મારે અમદાવાદ” પ્રમિ. અધ્યન-
પ્રેમજી દા.મા “રામાયણમાં સંસ્કૃતિનો આદર્શ” એ વિષયને
અવનજીને પૂ. પ્રયત્નમર મદાભાઈના પ્રયત્નો જોડવામાં આના
દના આ જોડવાનું મુળ્ય કુલ ૨૩ પ્રયત્નો થતા હતા

આ તેથીને પ્રયત્નોનું પછી અમે પૂ. જેનું સાંમૂત અવ
ત” જેવર કરીને, શ્રો જોતર પ્રયત્ન નામના અવનજીમાં પ્રયત્ન
કરતી રજાના કાર્ષ પરંતુ આ પ્રયત્નોને પુનઃમરે પછી પ્રયત્ન
કરનામાં માનવિઓ અવતા, અને ૧૯૫૩માં આ ૨૩ પ્રયત્નો પેમના
પહેલા પાંચ પ્રયત્નોને લખેલ હતા જોતર તરીકે પ્રયત્નો અમે
૬ થી ૧૧ નામના પ્રયત્નોના આદ આ બીજા જોતર તરીકે
અ

સદ્ભાષ્યે, આ ચારેય ભાગોના પ્રકાશન અંગે શ્રી ડાહ્યાભાઈ તરફથી સહાયક બનવાનું ઉત્તર વખણ પ્રાપ્ત થયું, એટલે આ દરેક ભાગની દરેક નકન માન સવા રૂપીઆની કિંમતમા વેચાઈ શકે તેવી અનુકૂળતા પ્રાપ્ત થઈ શકી છે, જે 'આભાર-દર્શન' વાચકથી આપના જ્ઞાનમાં આવેલ હશે.

આ પ્રવચનશ્રેણિના પ્રથમ ભાગને માટે સુરતનિવાસી શ્રીયુગ્મ મ ત્રિ , ખાસ આગ્રહનો સ્વીકાર કરીને પ્રસ્તાવના લખી મોકલેલી, જે ના ભાગમા પ્રગટ થઈ ચૂકી છે આ બીજા ભાગ માટે તેવું કાંઈ નામા આપ્યું નથી, એટલે વાચકોને તેજ પ્રસ્તાવના વાંચી લેવાની પામણુ કરવામા આવે છે.

પહેલા પાંચ પ્રવચનોમા, માનવજીવનનો પરમાર્થ એક મોક્ષ છે-એ વાતને રજૂ કરીને, એ પરમાર્થ પહોંચવાને માટે યોગ્યતાની જરૂર દર્શાવ્યા અને ત્યારબાદ એ યોગની પહેતી, બીજી ને ત્રીજી ભૂમિકા કેવા સ્વરૂપવાળી હોય, તેનો સ્પૂન છતાં સ્પષ્ટ તાલ આપવામાં આવ્યો.

છટ્ઠા પ્રવચનથી અગીઆરમા પ્રવચન સુધીના ૭ પ્રવચનોમાં, યોગને પામવાને માટેની લાયકાત કેનામા છે એમ ગણાય, તેનું જન કરવામા આવેલું છે અને એ માટે ચાર ગુણોનું વર્ણન કરવામાં વેલું છે જેથી યોગને પામવાની આવનારાળા બનેલા પુણ્યશાનિઓ, ચાર ગુણોના ઉપાર્જનને માટે પ્રત્યક્ષીય બનવા દ્વારા યોગને વાની લાયકાતનાળા બની શકે અને યોગને પણ પામી શકે.

સાથે સાથે, દરેક પ્રવચનોમા કેટલીક પ્રાસંગિક વાતોને લઈને, શ્રદ્ધાઓની આવશ્યકતા અને પણ સૂચન કરવામા આવેલું છે.

આ બધી ય બાબતો માનવજીવને ઉન્નતિની સાધના કરવાને ખૂબ જ ઉપયોગની છે અને ઉન્નતિના જે માર્ગનું સૂચન કરાયું. માર્ગ એવો છે કે-એ માર્ગને અપનાવનારે માનવજીવ પોતાનું

કલ્યાણુ સાધવાની સાથે, અનેકોના કલ્યાણુમા નિમિત્ત બને અને અનેકોના અકલ્યાણુમા નિમિત્ત બનતા અટકી જાય

આ પ્રવચનોને આ રીતિએ તૈયાર કરતા અગર પ્રગટ કરતા, અમારા અનુપયોગાદિથી આમા જો કાંઈ પણ પૂ પ્રવચનકાર મહાત્માશ્રીના આશયથી વિરુદ્ધ કાંઈ વચન આવી જવા પામ્યું હોય અને એથી કદાચ સમવાન શ્રી જિતેશ્વરદેવોના વચનથી વિરુદ્ધ કાંઈ વચન આવી જવા પામ્યુ હોય, તો તે બદલ મિત્તળ મિ દુક્કડં દઈએ છીએ અને છપાવવામા દૃષ્ટિદોષ વિગેરે કારણે કાંઈ અશુદ્ધિ રહી જવા પામી હોય તો તે સુધારી સેવાની વિનંતિ કરીએ છીએ તેમ જ જેઓને જે કાંઈ પણ સુધારવા જેવું લાગે, તેઓ તે અમને જણાવવાની કૃપા કરે—એવી વિનંતિ કરવા સાથે વિરમીએ છીએ

—પ્રકાશક

રામાયણમાં સંસ્કૃતિનો આદર્શ

ભાગ ખીજની અનુક્રમણિકા

પ્રવચનાનુક્રમ

ચરૂ પૃ

૧	જરૂર પ્રવચન	૩
૨	સ્વાતંત્ર્ય પ્રવચન	૭૨
૩	આદર્શ પ્રવચન	૧૨૬
૪	નવમ પ્રવચન	૧૬૬
૫	દશમ પ્રવચન	૨૫૬
૬	અગીયારમ પ્રવચન	૩૨૫

શીર્ષકાનુક્રમ

પૃષ્ઠ

મેઘ ગાજે ને મોર નાચી ઉડે, તેમ મહાપુરુષોની વાતોથી, કેનું હેમુ નાચી ઉડે ?	૬
ધસાતી જતી સંસ્કૃતિની ઉન્નત ઊંચા	૮
આર્ય દેશમાં જન્મે-નાનો મણાતો ગુરુવર્મ	૯
ખીજમાં જે ન હોય તે ફલમાં આવે જ નહિ	૧૦
અધિકારની માફક દોરાય નહિ	૧૨
મતા-પિતાને નમસ્કાર કરવામાં ચરમ શાની ?	૧૨
જાપને જાપ તરીકે ઓળખાવતા ચરમાતો શિક્ષક	૧૪
સર્વ ગુણોત્તમ મૂળ	૧૬
કોઈના પ ઉપકારને કદી પણ વિસરાય નહિ	૧૭
પરમ પદ હથેલીમાં	૧૮
આવાઓ જગનનો હિદ્દાર કરશે ?	૧૯
ચાર મા-આપ	

પાછો યુગ પલટાવા માંડે	૨૦
નમ્રતાવાળાનું હૈયું કુણું હોય	૨૨
ખોટી મોટાઈ એ મોટો દોષ છે	૨૨
ખોટું માન મરે એ ગુણ	૨૪
મર્યાદાશીલ માણસો	૨૫
પાસે ન હોય તો યાદ કરે ને નમે	૨૬
સારા વિચારોથી ય ધણા પાપો ખપે	૨૬
આજના શિક્ષણનું આ પણુ એક અપનક્ષણ	૨૭
ખરો અભણ કોણ ?	૨૮
વર્તમાનના શિક્ષણનો સૌથી મોટો દોષ	૨૯
ભણેલો કેવો હોય ?	૨૯
મા-બાપ આવતાં ઉભો થાય અને બેસે એવી રીતિએ કે- વડિય કોણુ તે જણાઈ આવે	૩૦
અપવિત્ર જગ્યાએ તો નામેય ન લે	૩૨
અખ્યાતમનો ગુણ	૩૨
સાધક વર્ણના દીકરાનો વિનય	૩૩
માતા-પિતાના અનર્જુવાદને સામળે પણુ નહિ	૩૪
સારી ચીજ પહેલી મા-બાપને ધરે અને એમની આજ્ઞા માથે ચઢાવે	૩૫
મા-બાપ ખરાબ હોય તો ય છોકરા સારા હોય તો મા- બાપ સુધરી જાય	૩૭
મા-બાપનો ઉપકાર	૩૮
‘ અમે આ છોકરાથી કૃતાર્થ છીએ ’	૩૯
સારા કામ મા-બાપ પાસ કરાવે	૪૦
છોકરા ખરાં તો ધરમા કેળવાય	૪૦
વિદ્યાર્થીઓ, તેમના વાલીઓ અને શિક્ષકોનું માનસ પૂર્વ કેવું હતું અને આજે કેવું છે ?	૪૨

દેવ-ગુરુ-ધર્મે પ્રત્યે પણ સદ્ભાવ હોય	૪૩
યોગ્યતા ઉપર બહુ ભાર મૂકાયો છે	૪૫
મા-બાપના પાલક નહિ પણ સેવક બનવું ગમે તો કેવા મનોરથો ચાય ?	૪૬
આ તો કેળવવાનો પ્રયાસ છે	૪૭
પહેલો સમયાર છે-‘લોકના અપવાદથી ડરવું’ તે પણ અહીં ગિજ્ઞ લોક સમજવાનો છે	૪૯
મૃદસ્થાચારને સારી રીતિએ જીવવાને ઘનશુભ જોઈએ	૫૧
દુર્જન તે છે કે નો દબ કરે છે	૫૨
લોકાપનાદભીરૂપણ એટલે અનાચારભીરૂપણું	૫૩
અનીતિ, લાચ-ફસલ અને કાળું બળર	૫૪
આર્ય દેગમા વ્યાપક બનેલી સતોષની ભાવના ઉપર દેવતા મૂકાયા કર્યો છે	૫૫
હીટનગ અને મુસોઢીનીના શા હાલ થયા ?	૫૭
ગાડી ઉઘે ચીને ચડી છે	૫૮
મારાપણનો હક્ક કરવા લાયક નથી	૫૯
વાયડા ને નાતોડીયાથી સુધારો નહિ ચાય	૬૦
ભયકર ઉપદ્રવોને શમાવવાનો ઉપાય	૬૦
ત્યાગિઓના આત્મની જરૂર	૬૨
ઉદાર ભાવનાનો નાશ કરાયો	૬૨
જેના હાથમા તેના બાથમા	૬૪
ત્યાગનો આત્મ	૬૪
ફરતા મુસાફર	૬૫
મારાપણ મોજું પડે તો—	૬૭
મહાપુરુષોનો સદા ખપ છે ?	૬૭
આત્મની બેટ	૬૯
માનવલોકને સદાસચ્ચોક જેવો બનાવી દીધો છે	૭૦

માનવજીવનની કિંમત સમધી વિચારણાઓ પણ દુર્લભ બની ગઈ છે	૭૩
ગુરુવર્ગમાં કોણ કોણ ગણાય અને ગુરુવર્ગના પૂજનના પ્રકારો કયા ?	૭૪
માનવસમાજને આવો બનાવવો છે	૭૭
અકાર્યથી બચાવનારો સદાચાર લોકાપવાદબીરુત્વ	૭૮
નાદાન માણસો કહે કે- 'અમે લોકથી ડરતા નથી' -એ તો ચોખ્ખી નફરતાઈ છે	૮૦
માનવતા માટેનો ત્યાગ	૮૧
ખરાબ કામ કરતા અટકાવનારી ચીજ	૮૨
જડતા આવે નહિ પણ જડતા જાય	૮૩
આવી બીરુતા તો ઉચી કોટિની બહાદૂરીને લાવનારી ચીજ છે	૮૪
એ બહાદૂરી નથી પણ નાગાઈ છે	૮૫
આ સદાચારથી અનેક સદાચારોના બીજ નખાય	૮૭
એટલી પણ ચોચાતા છે	૮૭
સાચા અને સારા કામનો આગ્રહ જોઈએ, પણ નાગાઈ તો નહિ જ હોવી જોઈએ	૮૮
'હું સુખી માટે સૌ સુખી' -એવી માન્યતા કદી પણ નહિ આવવી જોઈએ	૯૦
દીન-અનાયનો તિરસ્કાર કરો નહિ	૯૨
ખાનગું કેમ ખાતા નથી ?	૯૨
કર્મનો વાદ આ માટે સમજાવ્યો છે ?	૯૩
નફરતાઈ અને નબરોળપણ	૯૪
તમને ઉકળાટ થાય છે તો દીનને ન થાય ?	૯૫
ચાની, રૂપસપ્તન, સત્તાધીરા, બળવાન અને ધનવાન કલ્પતરૂની ઉપમાને પામી શકે	૯૬
આજની સત્યાનાથી ચાંચી સર્જાઈ છે ?	૯૯
સુખ આપનારા કર્મને ગુલામ બનાવી શકાય	૧૦૦

માયાળુ ડોક્ટર જેવા બનો	૧૦૧
તમે બીજને નહિ આપો તો તમને કેલુ આપશે ?	૧૦૨
તિરસ્કાર સાથે નહિ પણ પ્રેમથી આપો	૧૦૩
શુભલ જેવા રહે સન્માણને નહિ ખમાવ	૧૦૪
'દીન-અનાથ એના કર્મે મરે, તેમાં આપણે શું ?'-આવુ બોલનારો જન્મતનો રાત્રુ છે	૧૦૪
સુખી માણસ ખાતી ગજવે બહાર ન નીકળે	૧૦૬
ધનિકોને માથે કપક	૧૦૭
ઉદાર માણસ ઉદારતા જન્માવી શકે	૧૦૮
પૈસો કિંમતી કે દયા-દાન કિંમતી ?	૧૦૮
કેવા પુણ્યે ધન આપ્યું છે ?	૧૦૯
પાપથી રણેલું ધન દેવાય ?	૧૦૯
ખરાબને સારો કરવાને મયાય	૧૧૦
આ દેશમાં અનુક્રાનો નિષેધ હોય નહિ !	૧૧૧
ત્રીજો સહચાર-કૃત્યના	૧૧૩
ઉપકાર તરીકે ઉપકાર લાગે છે ?	૧૧૩
ઝેઠનિા ય ઉપકાર વગર આટલા ઝોટા થયા ?	૧૧૪
જેને ઉપકારિઓ માદ આવે તેને તો ધર્મ મહા ઉપકારી લાગે	૧૧૫
ઉપકારિઓને માદ કરે	૧૧૬
ચોથો સહચાર-સુદક્ષિણ	૧૧૬
તમારા પરિચયમાં આવેલાઓ ઉપર તમારી જાપ આવા પ્રકારની છે ?	૧૧૭
પારકું કામ તે જ પોતાનું કામ	૧૧૮
અધમના ઉદારની તક	૧૧૮
બલમનસાઈ ખાતર બલમનસાઈ	૧૨૦
આપણે કેટલા સારા છીએ ?	૧૨૧
અનુક્રામાં પાનાપાનનો વિચાર નહિ	૧૨૨
આવો સ્વસ્થ સૌએ કેળવવો જોઈએ	૧૨૩

પાત્રો સદાચાર-નિન્દાનો સત્યાગ	૧૨૪
પોતાની ભૂત શોધતા નથી અને પારકાની નિન્દા કરી કરે છે	૧૨૫
સારા માણસોની પ્રશંસા-એ જાહો સદાચાર	૧૨૬
ખરાબીએને કાઢનાનો આશય	૧૨૭
પૂર્વ-પરિચય	૧૩૦
માણસ દોષની વાત કરે છે, પણ તે પોતાના કે પોતાઓના દોષની નહિ	૧૩૧
આવો સ્વભાવ કેળવો	૧૩૨
પોતાની પ્રશંસા ને પારકી નિન્દા	૧૩૩
આત્મજ્ઞાધાનો રોગ	૧૩૪
પ્રશંસામાં લક્ષ્ય સારાપણુ જ નોંધ્યો	૧૩૫
માખી જેવા મટે અને ભમરા જેવા બનો	૧૩૬
પારકા દોષ પોતામાં આવે	૧૩૭
સારાની વાત સારાપણુ લાવે	૧૩૮
દંધુ ફરવું નોંધ્યો	૧૩૮
સાતમે સદાચાર-આપત્તિમાં અતિશય અદીનતા—	૧૩૯
મારી આપત્તિ એ માફ જ સર્જન છે	૧૩૯
ભગવાન કાઢને ય આપત્તિ દે નહિ	૧૪૦
હુ ખ દેવાની શક્તિ	૧૪૧
વિવેકચમુથી જોતા શીખો !	૧૪૧
આ માન્યતા આવવાથી મતો ફાયદો	૧૪૩
રોગાદિકની અને બીજી માનસિક પીડાઓ	૧૪૪
કાયર બનીને શું કરો છો ?	૧૪૪
બીજાને શિખામણુ આપો છો પણ તમે ?	૧૪૫
હુ ખમાં સુખે જીવવાની શક્તિ કેળવો !	૧૪૬
આત્માની સાથે એકમેક કરતાં જેવું જણાવણુ	૧૪૮

જનાવરોમાંથી શીખવા જેવું .	૧૪૬
જગવાન ન્યાયાધીશ હોય તો ય ગૂંઘા તો આપણા જ છે—એ વાત કબૂલ છે ?	૧૫૦
પરમાત્મામાં એ ન મનાય	૧૫૧
કાટામાં પીડા આપવાની તાકાત ને પાપમાં નહિ ?	૧૫૨
‘ સુ ’નો અને ‘ કુ ’નો વિચાર કરવો પડશે	૧૫૩
પહેલા સમજ અને શક્તિ નહિ કેળવ્યા હોય તો મરતી વખતે કયાથી આવશે ?	૧૫૪
શ્રી રામ આત્મા આ સલાચાર હતો	૧૫૬
તો દુસ્મનનો મનોરથ ફળે નહિ	૧૫૭
આત્મા સલાચાર—સપત્તિમાં નમ્રતા	૧૫૮
તમારે બેન સલાચારો સાથે જોઈએ	૧૫૯
કોઈની સપત્તિ મળે ને એ રાજે તેમાં ઈશ્વરી ?	૧૬૦
તમે જે દુ ખી પાડેલીની સામે ય જોતા નથી, તો તમારામાંના જ ખુરશીએ આવેલાઓ શું કરે ?	૧૬૧
‘ મઈ ’ અડકે ન આવે—તેની કાળજી છે ?	૧૬૩
કાઈકેય કાયદો થશે જ	૧૬૫
આજની મુશ્કેલીઓનો નિકાલ આમ નહિ આવે	૧૬૫
પૂર્વકાળનું શિક્ષણ	૧૬૬
માતા અને પત્ની શું કહે ?	૧૬૭
સુધરવા જેવું છે—એમ લાગવું પણ મુશ્કેલ છે	૧૬૮
તમારી હવા શ્રીમતોને ન લાગે ?	૧૬૯
મરીઓની સલામ ક્રીલવામાં ય નાનમ લાગે છે	૧૭૦
મધ્યમ વર્ગના માણસો સારા બને તો સપત્તિમાંનો ઉપર તેમની છાયા પડે	૧૭૧
સુવસ્ત્રાની વૃત્તિને જાહેર પારકા દોષ શોધવાની વૃત્તિ	૧૭૨
આમના શ્રીમતોને કાગળ લખીને જન્મેલા ?	૧૭૩

શૂંખે મરતા યોગ, પણુ	૧૭૪
ખાવાના ઠેકાણા વગર ધર્મ થાય શી રીતિએ ?	૧૭૫
ઝમે' તેમ બોલી નાખવાથી તો સાચુ બોલવા છતાં પણુ બોલનારને શરમાવુ પડે	૧૭૬
સાલળવાની ના કહેા તો ય પ્રસન્નતા ટકી રહે	૧૭૭
દુ ખિઓને માટે દરવાજો બંધ ?	૧૮૦
મરણ કેટલું નિશ્ચિન છે ? છતાં બેદરકારી કેટલી છે ?	૧૮૨
લક્ષ્મીનો મદ	૧૮૨
દૈયુ ધણપુ જોઇએ ।	૧૮૩
નવમો સદાચાર-અવસરે જરૂર પૂરતું બોલવુ	૧૮૫
બોલનારો કે બકનારો ?	૧૮૫
કજ્યાઓ શમે	૧૮૭
જનતને ખર નથી કહેતો તે બીજાને ખર કહે ?	૧૮૭
બધાનું બંધુ બોલાય તો કલ્પેઆમ મચે	૧૮૮
વિસ્તવાદ નહિ થવો જોઇએ	૧૮૯
જુદકું નહિ બોલવાનો નિયમ	૧૯૦
આ દશમો સદાચાર	૧૯૧
અંગીયારમો સદાચાર-લીધેલા વ્રતનિયમાદિનો જરાખર નિર્વાહ કરવો	૧૯૧
બારમો સદાચાર-કુલમર્યાદાનુ પાલન	૧૯૨
ધનવ્યય કયા થાય તે કયા ન થાય ?	૧૯૩
યોગ્યતા વિના દેવાદિની વાત રૂચે નહિ ।	૧૯૪
અર્થ આવકને અનુસરીને	૧૯૫
પ્રાસ્તાવિક	૧૯૭
વ્યય આવક મુજબનો જોઇએ	૧૯૭
જકુ બને અને શાહ તરીકે જીવે	૧૯૯

આપણા કમે જન્મ્યા છીએ અને આપણા કમે જીવવાનું છે	૨૦૦
મદાપુરોને સામગી મદાપુરના મેળવે	૨૦૧
નિર્જન કરો કે-જેમ માગીને મેળવવું નથી તેમ અનીતિથી પણ મેળવવું નથી	૨૦૨
અસહ વ્યય કેને કહેવાય ?	૨૦૪
તો રચાને વ્યય થાય	૨૦૪
પેસે પુણ્યપોમે જ મળે, પણ પાપેણ્ય વિના એની છિજાય થાય નહિ	૨૦૫
પેસે આવે ત્યારે વિચારો !	૨૦૬
આજની ભેકારીના મૂળમાં અસહ વ્યય	૨૦૭
દરજ્જની વાને પણ ખર થાયું છે	૨૦૮
પેસે વદેશવાનું કહો હો તે શક્યનું નથી	૨૧૦
આજનો મોટો વર્ગ બાણે ખાનારો મગીને ભૂકોને ખાનારો જની ગયો છે	૨૧૧
ખર છતાં ખર બદાગ ખાનારા કેટલા ?	૨૧૨
માણસ આધિ-પીધે ને પદ્યે-ઓદ્યે બગાડ્યો એથી કશું અનધો જન્મ્યા છે	૨૧૩
‘ અર્થો પૂરો થાતો નથી ’-એમ બોલનારાઓ કહે કે- ‘ આવક સારી છે અને અર્થો યોગ્ય છે ’-એવું થાય	૨૧૪
માત્ર પેટ માટે બળરે જનારા સોગ	૨૧૬
તેરમા વિના ચોદમો આવે કયાંથી ?	૨૧૭
સારાની વાત સારા બનવાને સામગીવાની	૨૧૮
અસહ વ્યયથી મન તો ભગડે છે, પણ તન અને મનેય ભગડે છે	૨૧૮
પામું પૂર કરવાની ઓગિ ચિન્તા	૨૧૯
જ્યાં માટે જીવે	૨૨૧
ધનનો મુદ્દ વ્યય સદા કરવાનો	૨૨૧
‘ અનીતિ એ પાપ તો કાઈ કાળમાં હશે ’-એવું માનનારા અને બોલનારા કશું છે	૨૨૨

મક્ષનમાં દેવ-ગુરુ-ધર્મની સેવાને શોધનારા	૨૨૩
ખોટા ચોપડા	૨૨૪
કા નહુ કમાવ નહિ, કા પ્રમાણિકપણે દેક્ષ ભરો	૨૨૫
સાદા બનવાની જરૂર	૨૨૬
આ ધાધનમાં ન પડો	૨૨૭
પહેલાં મોટો વહેપાર ખરો પણ બોજલ વહેપાર નહિ	૨૨૮
અન્યાય લાગતો હોય તો તે કહેવું	૨૨૯
પૂર્વકાળમાં	૨૩૦
ચુટણી	૨૩૧
મુખ્યત્વે પરવોકે તરફ જોનારા	૨૩૨
મુદ્દ અને ઉલ્લેખ આદિને અગે થયેલા કેટલાક પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો	૨૩૩
સમાજના નામેય પાપ કરવાની તક હિંમી થાય તેમાં સમાજને લાભ નથી	૨૩૭
સામાન્યપણે પૂર્વકાલીન મનોવૃત્તિ કેવી હતી ?	૨૩૯
શાહ ને બાદશાહ	૨૪૦
દુકાળ વખતે ધનનો મહત્વ	૨૪૫
હિપક્રાન્તી ભાવના આવે તો	૨૪૮
આપણે બગડ્યા માટે યુગ બગડ્યો	૨૪૯
વિચારોની અસર	૨૫૦
અસહ્ય વખતે ને મહત્વ ગયો એથી મણી નિઃશ્ચિન્તાઓ જન્મી છે	૨૫૧
યુગ કેમ મુઢરે ?	૨૫૩
પહેલો વિચાર દાનનો	૨૫૪
‘જેટલું જોઈએ તેટલું યેન કેન મેળવવું’-એવી વૃત્તિ સત્તાચારની બાધક છે	૨૫૭
પદરમો સદાચાર	૨૬૦
સ્વાગતમાં સીંગારેટ	૨૬૧

શ્રી લક્ષ્મણજીનો આખ ઉપરનો સયમ	૨૯૨
કેવી રીતે ઉછેરા હો ?	૨૯૪
મા-આપે પહેલા સયમમીઠા બનતુ જોઈએ	૨૯૪
‘મારે શું કરવું જોઈએ’-એનો જ વિચાર કરો	૨૯૫
સતરમે સદાચાર-લોકાચારનું અનુપાલન	૨૯૭
લોકને રાજી કરવા ખોટા કામો ન થાય	૨૯૮
મુસાબાઈના તો વા ને પાણી હો !	૨૯૯
સર્વત્ર ઔચિત્યનું પ્રાપ્તન-એ અદારમે સદાચાર	૩૦૧
ઔચિત્યપાલનથી ધણા લાભો	૩૦૨
હાથી સારો વર્તીવ રાખનારાઓ, સર્વત્ર અને સર્વ પ્રસંગોએ	
સારો વર્તીવ રાખી શકે નહિ	૩૦૩
ઝોગણીસમે સદાચાર	૩૦૪
સાત વ્યસનો તો ગદિત કાપોમા અવશ્ય ગ્રથાય	૩૦૫
મલપાનની નિન્દિત પ્રવૃત્તિ	૩૦૬
વેપાર અને જુગાર	૩૦૮
પૂતાની રમત અને સદ્દો	૩૦૯
માલ હાજર નહિ ને વેચ્યો તેથી પાપમાલ થયા	૩૧૦
સરોડીયો આનર જાળવવા ધારે તો ય કદાચ ન જાળવી શકે	૩૧૧
જાગર તરફ પગ માડે ને હરામખોરીને સાથે લઈને જાય	૩૧૨
ધણીઓ રડે ત્યારે ઘોડાઓ રહે	૩૧૩
તો વેપાર જાત નહિ	૩૧૪
મુઘલ ઉપર ઉભાણી	૩૧૬
માસમદ્દાણ	૩૧૭
આદાર તેવો ઝકાર	૩૧૮
ચોરી	
સિઝાર	
હિંસકભાવની શુદ્ધિ	
પરત્ની-ગમન અને	
૧ વાતો	

અગ્રણ લેખને તાબે થઈને આ લેખકો ૧૧૫૫૫૫૫ નુક-	
આનકારી કાપો ન થાય	૨૧૨
નરુ પાછા રાખવાનો	૨૧૩
સમાજજીવી ડો માટે ખર્ચા કામચલાઉ કરો	૨૧૪
લક્ષ્ય મુખ્યતઃ પરણક પરોક્ષિત કરુ એકએ	૨૧૫
મરણનું ને રૂબ જામવાનું માત્ર આરે છે	૨૧૬
પ્રથમ કાપોના નામક	૨૧૭
આદિમિક ને ઓનિક ઉપકારનો ફરક	૨૧૮
આખ્યાદિમિક ઉપકાર અજિનન પજુ થઈ ચોકે અને સનુદનત	
પજુ થઈ ચોકે	૨૧૯
આદિમિક ઉપકાર માટે પદેડા પાત ડુધરુ એકએ	૨૨૦
યોગ લાખવારે જાનમા જ જાનુ પડે એવું નથી	૨૨૧
આખ્યાદિમિક ઉપકારના ઉપરેડાની અસર	૨૨૨
જાનવાને આ માન દારવાની મેસિસ	૨૨૩
'આ માનમા જાનહવાપી બનવાની શક્તિ કે લાખકાત નથી	
એમ નહિ કહી ચમક	૨૨૪
નીનિતી વાતેષ જાનહવાપી બને	૨૨૫
આખ્યાદિમિક ઉન્નતિ માટે સાધુ જ થા પડે	૨૨૬
નરસમજ	૨૨૭
અમે તેરા વિરામ વાને ય સ્થર કામ કરુ	૨૨૮
પને વાગનારે ખાન કામમાં નમ્રપણે ના પાડવાની શક્તિ	
જેવણી પડે	૨૨૯
અનીતિ અરમથી થાય છે કે રસથી	૨૩૦
અમય બને અને સમય ન જતાય તે પજુ—	૨૩૧
લેખકો નામવારે-પ્રમાણનું વિરચન	૨૩૨
વિસ્મયની અને કાવ્યની પ્રતિબોનો સમાવેશ પજુ પ્રમાણમાં	
થાય છે	૨૩૩
ટાંકીઝ દ્વારા લેખકજીવનમાં અનાચારોનો પ્રચાર જેવી રીતિએ	
થઈ રહ્યો છે	૨૩૪

શ્રી લક્ષ્મણજીનો આખ ઉપરનો
કેવી રીતિએ ઉઠેશે એ :

મા-આપે પહેલા સમમશીલ બનવું
'મારે શું કરવું જોઈએ'—એનો
સત્તરમો સદ્ધાર્યાર-નોકાર્યારનું અ-
લોકને રાજ કરવા ખોટા કામો
મુસાબાઈના તો વા ને પાણી એ
સર્વત્ર ઔચિત્યનું પાલન—એ અદા
ઔચિત્યપાલનથી ધણા હામો
હસથી સારો વર્તીવ રાખનારાઓ
સારો વર્તીવ રાખી શકે

ઓગણીસમો સવચાર
સાત બસનો તો ગદ્દિત કાર્યોમાં
મલપાનની નિન્દિત પ્રવૃત્તિ
વેપાર અને જુગાર
પ્રતાની રમત અને સદ્દો
માલ હાજર નહિ ને રેઓ તથા
સંયોડીયો આખર જાળવવા પારે
જાળર તરફ પગ માડે ને હરામખે
નણાઓ રહે ત્યારે ઘોડાઓ રહે
તો વેપાર જાત નહિ
મુક્ત ઉપર ઉભાણી

માસમક્ષણ
આહાર તેવો ડકાર
ચોરી

ચિકાર
હિસકભાવની શૃદ્ધિ
પરચી-ગમન અને વેશ્યાગમન
આગળની વાતો

ૐ હો ઓ અહ નમ ।

નમોત્યુ ન સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ ।
અનન્તલબ્ધિનિધાનાય શ્રીગૌતમગણધરવરાય નમો નમ ।

રામાયણુમાં સંસ્કૃતિનો આદર્શ બીજો ભાગ

વિ સ ૨૦૦૭ અને ૨૦૦૮ મા
“રામાયણુમાં સંસ્કૃતિનો આદર્શ” એ વિષયને અવલખીને
અમદાવાદ-પ્રેમાભાઈ હાલમાં અપાએલા ૨૩ પ્રવચનો
પૈકીના ૬ થી ૧૧ પ્રવચનો

‘દુષ્ટ આવે ને પાપ યાદ આવે’-એવું બને છે ?	૩૬૦
મરવાનું ને બીજે જવાનું યાદ છે ?	૩૬૧
આજની ખાન-પાનની સ્વચ્છતા એવી છે કે-તપ કરવો હોય તો ય મુશ્કેલી ધણી નડે	૩૬૨
આજે પાપ કોણ ન કરે ?	૩૬૪
પાપ કરવાનું મન થાય એમાં પણ જૂતકાળના પાપનું પરિણામ સંડોવાયેલું છે	૩૬૫
ધર્મ ખાવા-પીવામાં કે તપમાં ?	૩૬૭
મહા તપસ્વિઓ	૩૬૮
રોગનું ઉત્પત્તિસ્થાન પેટ	૩૬૯
તપ ગુણ તરીકે જોઈએ	૩૭૦
તપ એટલે ઇચ્છાઓનો નરોધ	૩૭૦
તપ બાર પ્રકારે	૩૭૧
અનશન	૩૭૨
ઉણોઢરી	૩૭૩
વૃત્તિસંક્ષેપ	૩૭૩
રસસાગ	૩૭૪
કાયકનેશ	૩૭૫
સતીનતા	૩૭૭
આયશ્રિત	૩૭૮
વિનય	૩૭૯
વૈયાવચ્ચ	૩૭૯
સ્વાધ્યાય અને ખ્યાન	૩૭૯
કાયોત્સર્ગ	૩૮૦
મોહનો દ્વેષ તો તહિ જ જોઈએ	૩૮૦
મોહ એ આત્માનું યાચત સ્થાન	૩૮૧
કરો પૂર્વગ્રહ તહિ જોઈએ	૩૮૨

રામાયણમાં સંસ્કૃતિનો આદર્શ

લાગ બીજાની અનુકંમણિકા સમાપ્ત

ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नम ।

णમોત્થુ ણ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ ।
અનન્તલઘ્વિનિધાનાય ધીગૌતમગણઘરથરાય નમો નમ ।

રામાયણુમાં સંસ્કૃતિનો આદર્શ બીજો ભાગ

વિ સ ૨૦૦૭ અને ૨૦૦૮ મા

“રામાયણુમાં સંસ્કૃતિનો આદર્શ” એ વિષયને અવલંબીને
અમદાવાદ-પ્રેમાભાર્ગ હોલમાં અપાએલા ૨૩ પ્રવચનો
પૈકીના ૬ થી ૧૧ પ્રવચનો

પ્રવચનકાર

પૂ સકલાગમગ્રહસ્થવેદી, પરમ ગીતાર્થ, સ્વ આચાર્યદે
શ્રીમદ્ વિજયદાનસૂરીશ્વરજી-પદ્મપ્રભાકર, પૂ સિદ્ધાન્ત
મહોદધિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજન
પદ્મનકાર-પૂ પરમ શાસનપ્રભાવક, વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ,
મહારાષ્ટ્રદેશીહારક, આચાર્યદેવ શ્રીમદ્

વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ

છટ્ઠ પ્રવચન

વિ મ ૨૦૦૭ અષાઢ વદી ૪ રવિવાર
તા. ૨૨ ૭ ૫૧ સવારે ૮ા થી ૧૦ા
સ્થાન-પ્રેમાભાઈ હોલ મદ્ર અમદાવાદ

[તા ૨૨ ૭ ૫૧ રવિવારે સવારે ૮ા થી ૧૦ા વાગ્યા સુધી, અમદાવાદમાં પ્રેમાભાઈ હોલમાં પૂ. પ્રવચનકાર મહાત્માનું આ પ્રવચનશ્રેણિને અગેનું આ ઝડું જાહેર પ્રવચન થયું હતું ' સંદેશ ' અને ' ગુજરાત સમાચાર ' બન્ને સ્થાનિક દૈનિકોના વૃત્તાન્તનિવેદક ભાઈઓ ચેતપોતાના કાર્યોનય તરફથી નોવ લેવાને માટે આગ્યા હતા તેઓએ તૈયાર કરેલ ભાવાર્થ, તા ૨૩ ૭ ૫૧ મેઘવારના ' ગુજરાત સમાચાર 'માં અને તા ૨૪ ૭ ૫૧ મંગળવારના ' સંદેશ 'માં પ્રગટ થયેલ

' સંદેશ 'ના અહેવાલમાં, તેમના પ્રતિનિધિએ જણાવ્યું હતું કે— " સાબળના જૈન અને જૈનેતર ભાઈ બહેનોની પ્રચલ મેદની જમી હતી હોન નાનો પડવા માગ્યો હોઈ, ગ્યાન બદલવાની સૂચના પણ કેટલાક ભાઈઓ તરફથી થઈ હતી "

આ છઠ્ઠા જાહેર પ્રવચનનો ' સંદેશ 'ના વૃત્તાન્તનિવેદક ભાઈએ ' સંદેશ 'માં જે ભાવાર્થ પ્રગટ કર્યો હતો, તેના આધારે, રાજકોટથી પ્રગટ થતા સુનસિદ્ધ દૈનિક " જય હિન્દ "ના તા ૨૬ ૭ ૫૧ ના અડમાં એક તત્ત્વોપ લખાયેલો, જે નીચે મુજબનો હતો —

અનિષ્ટાનુ ઔપન

મુખેસિદ્ધ જૈનાચાર્ય શ્રી રિજયરામચંદ્રસુરિદેવે એ અનદાવાદ ખાતે એક જાહેર બાધ્યાનમાં આજે દશમા ફેલાઈ ગયેલ અનીતિ ગણાવનાર, રૂઝવતખોરી અને એવા અનિષ્ટો દૂર કરવાના ઉપાય રૂપે નક મુદ્ર વિચારે રજુ કર્યો હતો તેઆશ્રીએ કહ્યું હતું :-

જગતનાથી લોકનિદાનો બધ જતા અનીતિ અને લાચરશવત વ યા-
વેપારવવા કાળા યથા આ જનુ ગાથી જન્યુ રેના મૂળ શો યા છે માન-
વીને લોકાપવાદનો દર યથો છે મે એનું કારણ છે ખીનું કા જ છે અસતોપ
આર્ય દેગનો આ યાત્રિકવાદ અસતોપના મૂળના કામ દે છે આજે સતોપના
મુજ ઉખડી ગયા છે અન અસતોપ પેના યથો છે આ દેવના મહાપુરોષે
ભૌતિક વસ્તુ પ ના મમત્વના નિષેધ કરો હતો અને મુશાફર તરીકે ગ્રેના
જમાવ્યું હતું અને હી ચીજ પર પોતાના હક્ક છે એમ માનવું એજ
અસતોપનું ખીજ છે આર્ય દશમા મોટો વાંસતોરી જીવન જીવતો હતો
પરંતુ હમલા હક્કની મારામારીએ સતોપના બી ઉખેડ્યા અને અસતોપના
વાળ્યા પગલામે આજ રિજય પર અશાંતિ સર્જાઈ છે '

વર્તમાન પરિચિતિનું આ નાસ્તરિક ચિત્ર છે

સદાચાર જન ડતોપ રૂપી સપત્તિનો આપણે જેન જેમ ત્યાગ કરવલ
જાણ્યો છી ને તેમ તેમ આપણા ખબતમાં ફરવાગ અને અસતોપના અતિ-
કરો ઉમરાતા નય છે

ભારતીય જનતાના ડોલીમાં મદાવાગ જન સતોપના તરવા એટલા
એતપ્રોત જાની નયલા હતા કે એ તરવોને ન વિરમી તાસન ઉખેડી શકવું
કે ન વિદેશી સાડન નાજી શકવું પરંતુ સ્વતંત્ર પ્રાપ્ત થયા પછી આપણા
આ જન તરવો ધીરે ધીરે વિદાય લેવા નાડયા છે '

આવાયશ્રીએ રણીજ અર્થજબીગ રાત લી છે કે આજના અનિષ્ટાનુ
મુજ ભૌતિક પાલસામાં જ હેલુ છે

ચોન્ન શિખાવના જનાને અને મુદ્રે વિચારવાતગ્યાના પગલામે આજ
આપણા જાળકોમાં પામુ સંત્યાતના તરવોનો વિકાસ થઈ શકનો નથી

સદાચાર જ્યારે હજા યાય છે ત્યારે માનવીનું દિવ સાફડુ જાની નય

છે હુકુમમાં મેળ ગી રીતે નથી વિમય અને વિવેક શુ યતાના પશ્ચિમમાં
છવનપ્રવાહ ગાવ પામશે અને કવેગમય બની જાય છે

મન્યાના અમાનવી બાળમાનસ રિત અને છે એનો શાળિક વિકાસ
જાહે છે અને એના વિચારો પણ આવ જીવ । બનતા નથી છે અને તે ન્યારે
સુરાન અને છે ત્યારે એના પ્રાણના અસતોરના અનિકલો ઉભાતા દોષ
છે અને કવળ બૌતિક નુખને મેળવરા ખાતર એ અને તેવા નિરા માર્ગોના
પણ મુલાકાત બની નથી છે

આજની વ્યાપક અનીતિના મુગમા મુખ્ય કારણ સુચારનો અમાન
હકની માનનારી અને અસતોરના અનિકલો જ છે

હકની માનનારી તો આજે જોડી હદ મુધી પહોંચી છે કે એના વિચાર
કના પણ એમ જ થાય છે કે આ હકને કોઈ નયોદા હોતે કે નહિ ?

હક મારે બાગકો સીંગે ગિફકો વેપારીયા મનદારો, મજુરો
ખેડૂતો, આગેવાનો રંગે દરે-દરેક રંગે જુ । જુદા અનાજ જુદા કર્યા કરે છે

અને આ હકની સાત પણ એવી છે કે મેક મવિકાત પતે એટલે
ઓળે ઉભો થાય.

મામ હકની પંપ । પાત્ર નથી આજ આપણે અટવાત ચુકવા છીએ
અને અસતોરના અનિકલો રહે આપણી બન્ધ સરિને જાડી-બાળી
ખાખ કરી દા છીએ

ભારતીય જનતાનો એક જ મન હતો કોઈ પણ સ્થિતિ સામે ડંતાવ-
પૂરકે જીવી જાણુ અને મી જાણુ

આજે જીવનનો સુ નો છે અને મોતની મળ ૧૦ છે

બૌતિક લાવસામાયોજ મેડા આ બરા ઉપદેશો ગાન કરાનો । જનાય
કેવળ એ જ છે સુતોર અને સત્યા ની સપત્તિ જીવનમાં ઘસીને ઠાસીને ભરવી ।

કોઈ નાં ખાતર કોઈ હક ખાતર કે કોઈ અસતોર ખાતર માનવીને
મરતા આરડણ દોષ તો સદાચાર અને સતોરની સપત્તિ પ્રાપ્ત કરવા ખાતર
પુરુષાર્થ કરતા શા નાં ન આરડે ?

પણ હુ ખ મે છે કે પશ્ચિમની સંસ્કૃતિની શુદ્ધામી આપણને સાચા રસ્તે
જવા દેતી નથી.

જે 'જય હિન્દ' નામના દૈનિકમાં ઉપરનું લખાણ પ્રગટ થયું હતું, તે દૈનિક, પોતાના રાજના અંત ઉપર એવી જાહેરાત કરે છે કે-“ સૌરાષ્ટ્રમાં પ્રસિદ્ધ યતા કે વેચાતા કોઈ પણ દૈનિક કરતા ત્રણથી આગળું વિશાળ પ્રમાણિત વેચાણ ધરાવનાર ” આ 'જય હિન્દ' દૈનિક છે

છઠ્ઠા પ્રવચનનું આ ત્રીજે આપવામાં આવતું સારભૂત અનંતરણ,
અમોએ તૈયાર કરેલું છે -સ શ્રી જૈન પ્રવચન ।

મેઘ ગાજે ને મોર નાચી ઉઠે, તેમ મહાપુરૂષોની વાતોથી
કોનું હૈયું નાચી ઉઠે ?

અનન્ત ઉપકારી મહાપુરૂષોએ ફરમાવ્યું છે કે-અનન્તા-
નન્ત કાળથી આ સસારમાં પરિભ્રમણ કરતાં જીવો પૈકી જે
જીવોને, આ સસારથી નિસ્તારને પામવાને માટે ઉંચામાં
ઉંચી કોટિના સાધન રૂપ બની શકે તેવો મનુષ્યજન્મ મળ્યો
છે અને જેઓમાં આ સસારથી નિસ્તારને પામવા ભોગી
સ્વાભાવિક યોગ્યતા છે, તેઓને આ સસાર એ કેટલો બધો
ખરાબ છે, એનાથી પાર પામવું એ કેટલું બધું જરૂરી
છે, એ માટે મોક્ષને મેળવવો એ પણ કેટલું જરૂરી છે અને
મોક્ષને મેળવવાને માટે આત્માએ શુ શુ કરવું જરૂરી છે-
એ વિગેરે સઘળી ય વાતો, અનન્તજ્ઞાની પુરૂષપુરૂષોએ આ
જગતના જીવોના ભલાને માટે કહી છે જગતના જીવોના
ભલાને માટે, આપા મહાપુરૂષો, આ જ વાતો જગતના
જીવોને ઝહેતા આવ્યા છે, કહે છે અને કહ્યા કરવાના છે
અત્યાર મુધીમાં આપણે જેટલી વાતો વિચારી આવ્યા,

જેવી કે-માનવજીવનનો પરમાદર્શ પરમ પદને પ્રાપ્ત કરવું એ છે, આત્માને પરમ પદની સાથે જે યોજા આપે તેનું નામ યોગ છે, તે યોગની પહેલી ભૂમિકા શ્રમજીવન છે, બીજી ભૂમિકા નિર્માહિત ત્યાગવાળું સદ્ગૃહસ્થનું જીવન છે અને ત્રીજી ભૂમિકા તે હેયાના વિવેકવાળું જીવન છે, એ બધી વાતો શા માટે કરવામા આવી ? એ માટે કે-પરમ પદની પ્રાપ્તિ, એ તમારું પરમ લક્ષ્ય બને, અને એ માટે યોગને નેવવાનો પુરૂષાર્થ કરવાની તમારા હેયામા તમન્ના બને એ બધી ભૂમિકાઓ સૌને માટે સહેલી નથી, એટલે એ ભૂમિકાઓને પામી શકાય એવા જીવનના ઘડતરનો ઉપાય પશુ બતાવવો જોઈએ કેવું જીવન હોય તો યોગની ભૂમિકાઓને જીવ સહેલાઈથી પામી શકે, એવી યોગ્યતાવાળા જીવનની હવે વાત કરવી છે, કે જે જીવનને મહાપુરૂષોએ યોગની પૂર્વસેવા એટલે કે-યોગ રૂપ જે પ્રાસાદ, તેની પ્રાથમિક ભૂમિકા તરીકે જણાવેલ છે અને એથી આપણે જે ઉતરતા ક્રમે ભૂમિકાઓના જીવનની વિચારણા કરી રહ્યા છીએ, તે ક્રમે જે જીવનને યોગી ભૂમિકાનું જીવન ગણી શકાય તેમ છે આ ભૂમિકાનું જીવન એવું છે કે-જે જીવને આ ભૂમિકાનું જીવન કુદરતી રીતિએ મળ્યું હોય અથવા તો સરકાર-નહવાસ આદિના યોગે મળ્યું હોય, તે જીવને જ્યારે ‘પરમ પદની પ્રાપ્તિ એ જ પરમાદર્શ છે, એ પરમ પદની પ્રાપ્તિને માટે શ્રમજીવન જ જીવવા યોગ્ય છે, શ્રમજીવનને જીવી શકાય નહિ, તો જીવનને ખૂબ મર્યાદા-ઓવાળું બનાવી દેવું જોઈએ, અને એમ ન બને તો ય હેયાને તો એવું સાફ રાખવું જોઈએ કે-સારા ખરાબનો વિવેક કરવામા બાધ આવે જ નહિ !’-આવી વાતો જ્યારે પણ સયોગવશાત્-

બહુવાને કે સાબળવાને મળે, ત્યારે પ્રાય બહુ જલ્દી બધ
એટલે, હમણા તો આપણે એ વાત કરવી છે કે-કોઈ પણ
સાચા મહાપુરુષના સહવાસમા નહિ આવવા છતાં પણ, અનન્ત
પુણ્યના યોગે મનુષ્યજન્મને પામેલાનું સામાન્ય રીતિએ પણ
સ્વભાવસિદ્ધ જીવન કેવું હોવું જોઈએ અથવા જેને તેવા જીવ
નની પ્રાપ્તિ ન થઈ હોય, તેણે પણ કેવું જીવન કેળવવું જોઈએ
એવા જીવનને પામેલાઓને જ્યારે પરમાદર્શની અને પરમાદ-
ર્શની પ્રાપ્તિના માયા ઉપાયો આદિની વાત સાબળવાને મળે
છે, ત્યારે તો જેમ મેઘ ગાજે ને મોર નાચી ઉઠે, તેમ તેમના
હયા નાચી ઉઠે છે પરમાદર્શની અને તેની પ્રાપ્તિના ઉપાયો
આદિની વાતો જેને સાબળવાને મળે, તે સૌના થ હયા નાચી જ
ઉઠે-એવું બનતું નથી પરમાદર્શ આદિની વાતોને માલ
જતા, મેઘના ગર્જનવધી મોર નાચે તેમ તો તેઓના જ હયા
પ્રાય નાચી ઉઠે છે, કે જેમનું સ્વભાવસિદ્ધ જીવન ઉચી
કોટિનું હોય અથવા તો જેમને એ જીવનનું વર્ણન ચાલે ત્યારે
એને સાબળતા આનંદ આવે અને એવું જીવન કેળવવાનું
દિલ થાય એવાઓને પરમાદર્શ આદિની અને એને સિદ્ધ કરવાને
માટે જરૂરી ભૂમિકાઓ આદિની વાતો બહુ મીઠી લાગે છે
પરી જો એનાથી ચકચ હોય, તો એ પરમાદર્શની પ્રાપ્તિના
ઉપાયોને મેવવામા, પોતાના જીવનને મમર્ષી દીધા વિના
પણ રહે નહિ

ધસાતી જતી સરકૃતિની ઉન્નત છાયા

આ આર્થ દેશમા એવી સ્વાભાવિક યોગ્યતાવાળું જીવન
બહુ સુલભ હતું હમણા હમણામા એ જીવન ઘણું અશે

નાથ પામી નયું છે એ જીવન ધમે જયે નાથ પામી મયું છે, તેન છતાં પણ આ આયં દેશ છે તેની ચુન્દર વસ્તુતિ પસાતી પસાતી પણ આવી આવે છે તેની ઉદ્ધાવ ડાપા પણ પ્રાચીન કુળોમા હજુ ય કવચિત્ જોવા મળે છે એ જીવનની હમણા વાત કરવી છે અને તે પછી પાછા આપણે જે કમે નીચે ઉતર્યા છીએ, તે કમે ઉંચે ચઢ્યું છે આ વાત કરીને, કમચર ચઢીયાના જીવનની વાત કરીશું અને તે પછી ચમ્પાવજુના પાત્રાને લઈને વાત કરીશું, એવો વિચાર રાખ્યો છે ચરમા પીઠિકા રૂપે આપણે પરમાદ્યને અને પરન પદની અને યોગની ભૂમિકાઓને જાણી પણ ઠેકઠીક ઉપરછઠ્ઠી વાનો કરી આવ્યા છીએ, એટલે તમને આપણું લક્ષ્ય મું છે—તેની કન્યા તો આવી જ હાં હશે. હવે આપણે નૂળમાધી વાત ચરૂ કરીએ છીએ. યોગને પામવાને માટે જે પ્રાથમિક યોગ્યતા જરૂરી છે, તેની આ વાત છે આવો યોગ્ય જીવ કમચર કેવી રીતે ચઢે, એ પણ તમને જાણવડું તો પડશે ને ? કેમ કે—તમને ઉંચે ચઢાવવા છે અને તમારે ઉંચે ચઢ્યું છે

આયં દેશમા જન્મેવાનો ગણાતો ગુરુવર્ગ

આયં દેશના માનવના જીવનના, સ્વાભાવિક ચરકારોથી વિદ્વદ્દ કયી વસ્તુ હોય, કે જે વસ્તુના યોગે, જે જીવને યોગ માનને પાનવાની ઈચ્છા થાય તે જીવ યોગમાત્રને સહેલાઈથી પામી શકે, એની આજે વાત કરવી છે તેમા પહેલો શુણ એ કહ્યો છે કે—‘ગુરુદેવાદિપૂજનમ્.’ સચારમા જન્મેલાને માટે પહેલા શુરૂ દોણ ? શુરૂ એટલે જેમનું ગીરવ કરવા

યોગ્ય હોય તે આ દષ્ટિએ, સસારમાં જેવો માણસ જન્મે, તેવા તેના પહેલા ગુરૂ કોણ હોય છે ?

સૌ માતા-પિતા

સૌથી પહેલા ગુરૂ તરીકે તો પ્રાપ્તિ માતા-પિતાની જ થાય ને ? માતા-પિતા ગુરૂસ્થાને છે, એનો ખ્યાલ તમને તો હશે ને ? આ આર્ય દેશની વાત છે આર્ય દેશમાં માનવજન્મ અનન્ત પુણ્યે મળે છે આર્ય દેશમાં અનન્ત પુણ્યે માનવ-જીવનને પામેલા અને તેમાં પણ ઉત્તમ કુળને પામેલા જે જીવે, તે જીવેનું જીવન પ્રાય યોગને પમાડે એવું હોય છે આપણે યોગની વ્યાખ્યા કરી આવ્યા છીએ કે-જીવને જે પરમાદર્શ રૂપ પરમ પદની નાથે ચોળે, તેને યોગ કહેવાય છે આર્ય દેશમાં ઉત્તમ કુળમાં જન્મેલા માનવીનું જીવન એ યોગને પમાડે તેવું હોય, એવું મહાપુરૂષોનું માનવું છે તમારું શું માનવું છે ? એટલે મહાપુરૂષો કહે છે કે-એનામાં પહેલો ગુણ ગુરૂવર્ગનું પૂજન કરવાનો તથા દેવાદિનું પૂજન કરવાનો હોય ગુરૂવર્ગમાં પહેલા માતા-પિતા છે, કેમ કે-માણસ જેવો જન્મે, એટલે તરત પહેલો યોગ માતા-પિતાનો થાય છે પછી કલાચાર્યનો નખર આવે છે ને પછીથી માતા-પિતા અને કલાચાર્યના ભાઈ-ભગિની આદિનો નખર આવે છે અને ત્યાર બાદ ધર્મનો અને નીતિનો બોધ આપનારા જ્ઞાનવૃદ્ધ અને વયોવૃદ્ધ વરિલ જનોનો નખર આવે છે આ ક્રમે જીવને ગુરૂવર્ગનો યોગ થાય છે

બીજામાં જે ન હોય તે રૂપમાં આવે જ નહિ

જે જીવ આ દેશમાં માનવ તરીકે જન્મે, તેના પહેલા

ગુરૂ માતા-પિતા છે, આ સસ્કાર આજે જીવતો છે કે મરી ગયો છે ? આ સસ્કાર આ આર્ય દેશમાં એક કાળે ધણો વ્યાપક હતો અને હજીય આ સસ્કાર અમુક અરે પલ્લુ હશે, પણ આપણે તો આપણી જાત તરફ નજર રાખીને વિચાર કરવાનો છે તમે એમ વિચારો કે-‘ આપણને આપણા માતા-પિતા સૌથી પહેલા ગુરૂસ્થાને લાગે છે ? ’ અહીં ભેગા થએલા સૌનો, પોતપોતાના માતા-પિતા પ્રત્યેનો વર્તીવ, ટીકાપાત્ર ગણાય તેવો તો નહિ હોય ને ? તમારા કુળમાં હમણા આ રીત ચાલે છે ખરી ? આર્ય દેશની આ સ્વભાવગિદ્ધ વસ્તુ નાશ પામી હોય, તેવું મોટે ભાગે ઘઈ જવા પામ્યું છે મૂળમાં યોગ્યતા ન હોય, તો એને પરમાદર્શ તરીકે પરમ પદના નિર્ણય સુધી લઈ જવો, તે પરમ પદને આખ સામે રાખીને કેવું ત્યાગવાળું કે મર્યાદિત જીવન જીવવું જોઈએ-એ જવાવવું, એ માગને પામવાને માટે કેવા દેવ-ગુરૂની ઉપાસના કરવી જોઈએ-એમ કહીને એને સાચા દેવ-ગુરૂનો શોધક બનાવવો, સફળગુરૂઓની પાને યોગના માર્ગને સાબળવાની ઇચ્છાવાળો બનાવવો અને પછી તે યોગના માર્ગનો પોતાના જીવનમાં યથાશક્તિ પણ અમલ કરવાને માટે પ્રયત્ન કરનારો બનાવવો, એ શું શક્ય છે ? જ્યાં સુધી એ યોગ્યતા ય ન હોય અને એ યોગ્યતા પ્રગટવા ભેગી સ્થિતિ પણ ન હોય, ત્યાં સુધી એ બધી વાતોનું ફલ આવે ક્યાંથી ? એ બધાના મૂળમાં, આ નહિ જોઈએ ? ફલમાં તો તે જ આવે ને, કે જે બીજમાં હોય ? જે બીજમાં ન હોય, તે ફલમાં પણ આવે જ નહિ બાવળ વાવો તો આખો ઉગે ? નહિ જ, કેમ કે-બીજમાં નથી બીજમાં જે ન હોય તે ફલમાં આવી

પેલા પરીક્ષકે એ શિક્ષકને એ જ વખતે પૂછ્યું કે-‘ તમે તમારા પિતાને તમારા પિતા તરીકે ઓળખાવતા પણ શરમાઓ છો ? તો પછી તમે તમારી પામે લણ્ણતા છોકરાઓને શું લણ્ણાવી શકશો ? ’ પછી ખાનગીમાં કહ્યું કે- તમે આવું વર્તન રાખશો, તો તમારી નોકરી જશે ’ એટલે એ શિક્ષકે નોકરી ખાતર બાપને બાપ કહેવાનું કબૂલ કર્યું.

સર્વ ગુણોનુ મૂળ

તેમ તમે પણ તમારા માતા-પિતાને માતા-પિતા તરીકે ઓળખો છો કે નહિ ?

સૌ હમણા તો કાંઈ બાઈ કહે છે કે કાંઈ કાકા વિગેરે કહે છે,

પણ બાપા ઓજ કહે છે અને માને જેન વિગેરે કહે છે

એ વાત બૂઠી છે એ તો રિવાજ ઉપર આધાર રાખે

છે બાપાને બાઈ કહે કાકા કહે કે ખીન્ન કાંઈ જે કહેવાતું

હોય તે કહે, પણ એ કહેનારાના હૈયામાં એવો ભાવ નથી કે-

આ મારા પિતા નથી ! ઘરમાં વડિલ આદિ હોય, એટલે

મર્યાદાને અંગે પણ એમ ગોલાય છે, પણ હૈયામાં તો ‘ આ

મારા બાપા ’-એવી ભાવના હોય છે જો કાંઈ પૂછે કે-‘ તારા

બાઈ અગર તારા કાકા એટલે ? ’ તો એ જટ કહે કે-‘ મારા

બાપા ! ’ અહીં તો એ વાત છે કે-તમારા માતા-પિતા તમને

તમારા માતા-પિતા તરીકે, તમારા ઉપકારી તરીકે યાદ છે કે

નહિ ? માતા-પિતાદિને ઉપકારી માનવા, એ તો આ આય

દેશના સરકારી કુલોનો સ્વભાવસિદ્ધ ગુણ છે જે જન્મજાતા

છે, પાલક છે, પોષક છે, તેમનો ઉપકાર માનવા ભેગી અને

તે મારા માતા-પિતા છે એવું સૌ જાણી શકે એવી રીતિએ

વર્તવા ભેગી લઘુતા જેનામા ન હોય, તે શુ આર્ય દેશનો માનવી ગણાવાને લાયક છે ? ખીજા જે શુભોની વાત કરવી છે, તે સર્વ શુભોનું મૂળ અહીં છે

કોઈના ય ઉપકારને કદી પણ નિરાશાય નહિ

કોઈએ આપણા ઉપર સહજ પણ ઉપકાર કર્યો હોય, તો ય તેને નહિ ભૂલવો ભોઈએ-એવી મહાપુરુષોની આજ્ઞા છે આર્ય દેશમા આવી માન્યતા પણ પૂર્ણ પ્રચલિત હતી ઉપકાર કરનારે ઉપકાર ગમે તે હેતુથી કર્યો હોય, સ્વાર્થને વશ જ કર્યો હોય, પણ જો તેનો આપણા ઉપર ઉપકાર થયો હોય, તો તેને કદી પણ વિસરવો ભોઈએ નહિ અપકાર ગમે તેલે કર્યો હોય, તો ય તેને ભૂલી જવો ભોઈએ કોઈએ આપણા ગમે તેવો ભયકર કોટિનો પણ અપકાર કર્યો હોય, પણ તેને આપણે ભૂલી જ જવો ભોઈએ અને કોઈએ આપણા ઉપર નાનો પણ જો ઉપકાર કર્યો હોય, તો તેને કદી પણ નહિ ભૂલવો ભોઈએ મા-બાપનો ઉપકાર નાનોસૂનો છે ? જેણે આપણા ઉપર ઉપકાર કર્યો, તે સ્વાર્થી છે કે નહિ, તે જોવાનું કામ તો હલકા માણુ મોનું છે એનો હેતુ સ્વાર્થયુક્ત છે કે નહિ, તે નહિ જોવાનું અને ઉપકારને યાદ નાખવાનો મા-બાપનો હેતુ ગમે તે હોય, પણ તેમનો આપણા ઉપર ઉપકાર છે, તમા તો શકજ નથી બાપ ગમે તેવો જાડો હોય અને મા ગમે તેવી ઘેલી હોય, પણ કોઈ પૂછે કે-‘ તમારા મા-બાપ કોણ ? ’ તો એમનું નામ દીધા વિના કોઈ ચાહશે ? તો પડી જેમને મા-બાપ તરીકે ઓળખાવવા પડે તેવી સ્વભાવનિર્દ્વ ગ્થિતિ છે, તેમને બહુમાન પૂવક મા-બાપ ઠહેતા, એમની આગળ જે જાતિની નમ્રતા

જોઈએ તેવી નમ્રતાને આચરતા, શરમાવાનું કારણ શું છે? પાપ પૈસા કમાવી આપે એવાને, જો એ નાલાયક હોય તો પણ, શેઠ ઠહેવા જ પડે છે અને જેનામાં ડોઈ પ્રકારની યોગ્યતા નથી એમ લાગે, એવાને ય સાહેબ કહીને સલામ બરવી પડે છે, તો પછી આપણા જે પાલક છે, પોપક છે, જન્મ આપ નાર છે, ઉઠરનાર છે, તેને મા-બાપ કહેવાનું મન થાય નહિ? તેમને જોતાની સાથે જ હાથ જોડાઈ જાય નહિ?

પરમ પદ હૃદયેલીમા

જેને મા-બાપને મા-બાપ કહેતા પણ શરમ આવે અને મા-બાપને હાથ જોડતા સહોચ થાય, એવાની આગળ પરમ પદ એ પરમાદર્શ છે અને એ પરમ પદને સાધવાને માટેની અમુક અમુક ભૂમિકાઓ છે-એ વિગેરે વાતો કરીએ, તો તે સફળ થાય ખરી? મને તો લાગે છે કે-એને ને પરમ પદને લાગે-વળગે છે જ શું? જે આત્મા માતા-પિતાનો ભજ્ન હોય છે, તેનામાં સ્વાભાવિક રીતિએ એના ઘરમાં જે ધર્મ મનાતો હોય છે, તેની ચિન્તા બહુ હોય છે આમ એને ધર્મ ગમતો હોવાથી, ડોઈ જો એની પાસે ધર્મના સ્વરૂપની વાત કરે, તો તે તેને બહુ ગમે બાકી અનીતિ આદિ પાપ છે, તે તો તેને રહેજે સમજાવેલું હોય છે માતા-પિતા આદિની એ કેવી કેવી રીતિએ ભક્તિ કરનારો હોય, તેનું મહાપુરૂષોએ વિગતવાર બ્યાન આપ્યું છે તેમાં આ પહેલી વાત છે તરૂ-આત અહીંથી કે-મા-બાપને ત્રણે કાળ નમસ્કાર કરે જે ત્રણે કાળ માતા-પિતાના ચરણે માથું મૂકે, તેને જો પરમ પદની ને યોગ આદિની વાત સાંભળવાને

મળે, તો તે વાત તેના હૈયામા જન્મવી સહેલી છે એ એવો હોય કે-એ વાત એના હૈયાને જશે, એટલે એને સેવવાને એ તત્પર બને અને જે એનાથી ન બની શકે, તેને માટે એ એના હૈયામા દુ ખ અનુભવે આવાને જો સદ્ગુરુનો યોગ આદિ સુન્દર સામગ્રી મળી જાય, તો આવાને માટે કહેવાય કે-પરમ પદ એની હથેલીમા છે, ચોડા કાળમા જ એ પરમ પદે પહોંચી જવાનો.

આવાઓ જગતનો ઉદ્ધાર કરે ?

ત્રણેય કાળ જેમણે પોતાના માતા-પિતાને ચરણે માણુ મૂક્યું હોય અને ત્રણે કાળ જેઓ પોતાના માતા-પિતાને ચરણે માણુ મૂકતા હોય, તેવા ભાગ્યશાલિઓના તમારે દર્શન કરવા હોય, તો તં તમને આજે મળે તેમ છે ? આ જમા નામા આવી વાત કદાચ તમને વાહીયાત પણ લાગે, પણ તમને કોઈ સારી વાત વાહીયાત લાગે, એથી કાઈ હુ એ મારી વાતને છોડી દઉં નહિ પાત્ર રવિવાર તો આપણે ઉપલટ વાતા કરી છે હવે ધીરે ધીરે ઉડા ઉતરીને પણ વાત કરવી પડશે દેવના સ્વરૂપની, ગુરુના સ્વરૂપની ને ધર્મના સ્વરૂપની વાત તો કરવી પડશે ને ? દેવ-ગુરુ-ધર્મના સ્વરૂપ સખધી જેમ તેમ વિચારો કરો છો, તેથી ઉગારો નહિ થાય એનો ઉડો વિચાર કરવો પડશે એ વિચાર યોગ્ય આત્માઓ જ કરી શકે છે આજે તો મૂળમા જ ખામી પડી ગઈ છે માતા-પિતાને નમસ્કાર કરનારની સખ્યા ઘણી ઘટી જવા પામી છે એ સ્વભાવસિદ્ધ ગુણ નાશ પામ્યો છે અને એથી એવી ઉદ્ધતાઈ ને ઉચ્છ્રખલતા આવી જવા પામી છે કે-મા-બાપ તો બાણે

કોઈ ચીજ નથી મા-બાપને છોકરાની પાસેથી રોટલો મેળવવો હોય, તો તે શુભામી વેઠવા જેવી ચીજ થઈ પડી છે. આવા બધા જગતનો ઉદ્ધાર કરશે ?

ચાર મા-બાપ

અં પુત્ર ને પુત્રા ઉપર મા-બાપનો સરખો ઉપકાર જા,

પુત્રને માટે ફરજો અને પુત્રીને માટે કેમ નહિ ?

પુત્રીને માટે પુત્રી જોગી ફરજો છે જ વ્યવહાર આદિને ઝાંઝે અમુક લોક હોય, તે વાત જુદી છે અમારે ત્યાં તો બે નહિ પણ ચાર મા-બાપ માનવામાં આવ્યા છે અમારે ત્યાં અમુક ઉત્તમ ક્રિયામાં ચાર મા-બાપવાળાની જરૂર ગણવામાં આવી છે જેના આરેય મા-બાપ જીવતા હોય, તેને અમુક મગજ ક્રિયાને માટે લાયક ગણ્યા છે દીકરી પારકે ઘરે જાય તો ય એ પારકા ઘરને પોતાનું ઘર માને અને પારકા ઘરની છોકરીને લાવનારા મા-બાપ પણ પોતાના છોકરા કરતા ય એ છોકરીને અધિક સાચવે અત્યારનો તમારો સાસુ-વહુનો વ્યવહાર કેવો છે, તેની મને ખબર છે, પણ પૂર્વ કાળમાં આ આર્ય દેશમાં હર્તુ શુ અને હોવુ શુ જોઈએ-એની વાત છે આવી વાતો રામાયણના પાત્રોના વર્ણનમાંથી ઘણી નીકળશે. રામાયણના પાત્રોને અમારે ત્યાં એવી યોગ્ય રીતિએ વર્ણવવામાં આવ્યા છે, કે જેનું વર્ણન જગતજરમાં ખીજેથી નહિ મળે એ પાત્રોના સ્વરૂપનું યથાર્થ ચિત્રણ પણ ઘણી સુદર રીતિએ કરવામાં આવ્યું છે અને તે જોવાની આપણી ઈચ્છા છે જ. પાછો યુગ પસારના માટે

અહીં તો હાલ એ વાત ચાલે છે કે-માતા-પિતા આદિ

જે ગુરૂવર્ગ, તેમની પહેલી પૂજા તરીકે, તેમને ત્રણેય કાલ નમસ્કાર કરવો જોઈએ. પૂર્વ કાલમા આ દેશમા આ મર્યાદા હતી, પણ તે શુદ્ધ આજે ધણામાધી નીકળી ગયો છે કોઈ કોઈ ઠેકાણે આ મર્યાદા હશે, પણ ઘણે અંશે આ મર્યાદા મરી જવા પામી છે. જલે એ નીકળી ગઈ, પણ એ લાવવા જેવી છે—એમ લાગે છે? આજે આ સાબળીને જેઓને એમ થઈ જાય કે—‘આ શુદ્ધ કેળવવા જેવો છે’ તેઓ ઘરે જઈને જો તેમના માતા-પિતા શુભતા હોય, તો તેમને ચરણે માથુ મૂકે અને ત્રણે કાળ માથુ મૂકવાનું શરૂ કરી દે, તો પાછો યુગ પલટાવા માટે ડોસા-ડોસીઓને એમ થઈ જાય કે—‘આવું આ કયાથી શીખી લાવ્યો?’ એમને જ્યારે ખબર પડે કે—એક સાધુની પાસેથી આ વાત આ લઈ આવ્યો, ત્યારે એ પણ કહેવા માટે કે—‘જાણે, જાણે, એવા સાધુ પાસે! એમને ખરાબર સાબળજો!’ એમને ય વગર જોયે ને વગર સાબળયે સાધુ ઉપર પ્રેમ ધાય ને? પણ તમારામા નમ્રતા પ્રગટ થાય તેમ છે? ત્યારે એ નમ્રતા પ્રગટયા વિના તમારી પાસે હું પરમ પદને પામવાનો માર્ગ નૂક, તો એ તમને જો શી રીતિએ? સૌ ના—આપને તો જુદા કાંડે.

અત્યાર અગાઉ જેમણે જુદા કાંડયા હશે તે ત્યા જશે, ત્યા જઈને પગે પડશે અને પગે પડીને કહેશે કે—‘અમારી બૂલ થઈ’ ઘરની સ્ત્રીને પણ હવે તો કહેશે કે—‘મારા ને તારા મા-બાપ, એ આપણા જોયના મા-બાપ છે, પહેલા એ ને પછી આપણે’ જો તમે આટલું કરો, તો એનું પરિણામ કેવું આવે, એ જાણો ડો? કંમે કરીને આ અમદાવાદનો યુગ પલટાઈ ગયા વિના રહે ખરો?

નમ્રતાવાળાનું હૈયું કુણું હોય

યોગની વાતમાં આ વાતની જરૂર શી હતી ? યોગને પામવાને માટે આત્મામાં સ્વાભાવિક નમ્રતા બેઠીએ અને જેનામાં સ્વાભાવિક નમ્રતા હોય, તે કોઈ પણ ઉપકારિને નમ્યા વિના ન રહે, તો મા-બાપને એ ન નમે, એવું બને જ કેમ ? નમ્રતાનો આ પાથો છે જેનામાં આ પાથો નહિ, તેની પાસે યોગની વાત શી કરવી ? ઉદ્ધત તે વળી પરમ પદને ઇચ્છે ? એ પરમ પદને પોતાનો પરમાદર્શ બનાવી શકે ? ‘પરમ પદની પ્રાપ્તિ, એ જ મારો પરમાદર્શ છે’-એવો નિર્ણય કરીને, એ પરમ પદને પામવાનો માર્ગ બતાવના કોણ હોઈ શકે, એનો એ વિચાર કરે ? અને એ માર્ગને બતાવનારને એ શોધવા નીકળે ? સફળરૂ જ એ માર્ગને બતાવનારા હોઈ શકે, એમ મનજીને એ સફળરૂને શોધે ? સફળરૂને શોધીને સફળરૂનો વિનય કરી, એમની પાસેથી એ પરમ પદને પામવાના માર્ગને સમજે ? અને એ માર્ગને સમજીને એ માર્ગનો પોતાના જીવનમાં અમલ કરવાની એને ઇચ્છા થાય ? ઉદ્ધત માટે આ બધું શક્ય છે ? કે નમ્રતા હોય તો જ આ બધું બને એવું છે ? ત્રણેય કાળ માતા-પિતાદિ શુરવર્ગને નમસ્કાર કરવાના સ્વભાવવાળાઓ તો, હૈયાના કુણા માખણ જેવા હોય. ખોટી મોટાઈ એ મોટો દોષ છે

સારી વસ્તુને સમજવામાં અન્તગમ્ય કરનાર જો કોઈ મોટામાં મોટો દોષ હોય, તો તે ખોટી મોટાઈ છે એ દોષ એવો છે કે-એ શુણ્ણને જન્મવા દે નહિ ધરેથી જ જે માતા-પિતાને લાત મારતા ચીખેલો હોય, તેનામાં નમ્રતા જન્મે

જ શી રીતિએ ? એ તો શુભને પમાડનારૂં બીજ બળી ગયું, એમ કહેવાય તમારૂં બીજ બળી ગયું છે કે એ અલ્પવિકસ્યું પણ થોડું છે ? તમે જવાબ નથી દેતા અને હસો છો, તે તમે ભારી આ વાતને હસો છો કે તમે અત્યારે જે રીતિએ વર્તો રહ્યા છો, તે તમારી રીતને હસો છો ?

સૌ અમારા વર્તન ઉપર હસ્તુ આવે છે

તો સારૂ, બાકી તો ફેટલાકો એવા પણ હોય છે, કે જેમને અમે ગાડા જેવા લાગીએ તમને ન ગમતી હોય એવી પણ વાતો જ્યારે અમે તમારી આગળ લાવી લાવીને ખડકીએ, ત્યારે અમે તમને ગાડા જેવા લાગીએ ને ? પણ તમને ગાડા જેવા લાગીએ-તેની જો અમે હરકાર કરીએ, તો ત્યાં મુઠ્ઠી અમે તમને સાચી વાત કહી ચકીએ નહિ ને ? અમારે હૈયે એક વાતની ખાત્રી હોય છે કે-આ લોકોને આપણે ન ગમતી વાતો કહીશું, તો પહેલી તકે કદાચ આપણે એમની દૃષ્ટિએ ગાડા જેવા લાગીશું, પણ જ્યારે એ વાતોને આ લોકો સાંભળશે, વિચારશે અને સમજશે, ત્યારે આ લોકોને આ વાતો મહુ ગમશે અને એથી આ લોકોના હૈયા અને માથા હાલી ગયા વિના રહેશે નહિ આવો મારો વિશ્વાસ છે, એટલે તમને પહેલી તકે ન ગમે એવી વાતો પણ, તમને ગમાવવા જેવી લાગી કે, માટે હુ કહુ છુ પરમ પદની સાધના માટે નમ્રતા તો પહેલી જોઈએ નમ્રતા ન હોય ને તમે અમને અગર ગમે તેને હાથ જોડો, તેની કાંઈ કિંમત નથી પરમ પદની પ્રાપ્તિ એ જ માનવજીવનનો પરમાદર્શ છે અને એ આદર્શ પહોંચવાને માટે, હૈયાને શુદ્ધ બનાવીને યોગનુ એવન કરવાની જરૂર છે,-એ વિગેરે અમારી વાતોને તેઓ જ સારી રીતિએ સાંભળી

ને વિચારી શકે છે, કે જેઓમાં સાચો નમ્રતા ગુણ હોય જે ખોટી મોટાઈમાં તણાતો હોય, તેને યોગની વાત જ્યે રી રીતિએ ? એ તો પોતાને જ વધારે સમજવાળો માને, એટલે એ સાબળે તો ય એણે સાબળી ન કહેવાય તમારામાં ખોટી મોટાઈ તો નથી ને ? જે મા બાપને નમતા શન્યાય, તેની મોટાઈ કાઈ દિ' સારી હોય ખરી ? માણસમાં ખોટી મોટાઈ હોય, તો તે એને મારે ખરી કે નહિ ?

ખોટું માન મરે એ ગુણ

તમે બલે આજ દિ' સુધીમાં મા-બાપ આદિને નમસ્કાર કરવા આદિ રૂપ ભક્તિ ન કરી હોય, પણ હવે તો એ કરવા જેવી હતી અને કરવા જેવી છે-એમ લાગે છે ને ? હાલ તરત સકોચ આવનો હોય, તો આર દિ' પછી વાત, પણ 'આ કરવું છે'-એમ તો નક્કી કરો મનમાં નક્કી કરી લો કે- 'અત્યાર સુધીમાં મા-બાપને જે દુભવ્યા હોય, તે માટે માફી માગ્યા વિના મરવું નથી અને હવે કદી પણ મા-બાપને દુભવવા નથી હવે તો વાય તેટલી એમની ભક્તિ જ કરવી છે ' તો મા-બાપને પણ થાય કે- 'અમે સારા છોડરાના મા-બાપ ડીએ અમારૂં નશિળ સાડ કે-છોડરા આવા સારા પાક્યા ! ' આપણે તો સ્વભાવસિદ્ધ ગુણની વાત હતી પણ હવે ય જે તમે એમ કરવા માડો, તો એ તો તમારામાં સમજપૂર્વકનો ગુણ આવ્યો, એમ કહેવાય ને ? વિચાર કરો કે-ખોટું માન નર્મ વિના આ ગુણ આવે ? બંતે પગબર થયા પડી નમવા માડો, તો તમારૂં ઘણું ખોટું માન મર્યું એમ કહેવાય ને ? આ તમારે માટે મોટો ગુણ બને

મર્યાદાશીલ માણસો

બાદી જેનામા યુષ્ઠ હોય, તેને તો લાગે કે-પોતાના મા-બાપને પોતે પગે લાગે, એમા નવાઈ જેવું થું છે ? મા-બાપને નમવું, એ કોઈ નવાઈની વાત છે ?

સાઠ આ તો વીસમી સદી છે વીસમી સદીમા આરી સાત નવાઈની વાત ગણાય

વીસમી સદી તો ગઈ અને એકવીસમી સદી શરૂ થઈ ગઈ છે, પણ વીસમી સદીના પોતાના ઉપકારી મા-બાપને નમસ્કાર કરવો, તે શું પાપક્રિયા ગણાતી હશે ? અમે ત્યારે મા-બાપને ત્રણ ઠાલ નમસ્કાર કરવાની વાત કરીએ, ત્યારે તમારા બધાના મોઢા ઉપર એવો ભાવ ડેખાવો જોઈએ કે-આ તમે શી વાત કરો છો ? અમારા માતા-પિતાને અમે નહિ નમતા હોઈએ ? એવી સલાહ હોય, તો અમે જે વાત કરીએ તે વાત કદાચ તમને અણગમતી પણ હોય, પોતાની જે માન્યતા બધાઈ ગયેલી હોય તેને આઘાત પહોંચાડનારી પણ હોય, તો ચ અમને એ વાત કહેતા 'આ લોકોને આવું કેમ કહેવાય ?' -એવો ભય ન રહે અગર 'આ લોકો આવી સારી પણ વાતને નહિ પચાવી શકે તો શું કરશે ?' -એવી ચકા પણ ન રહે અમને ખાતરી હોય કે-એવા વખતેય આવા માણસો શોઈમ શોઈમ નહિ પોકારે અગર તો ધાધલ નહિ મચાવે, કેમ જ-મર્યાદાશીલ માણસો છે ને ? અણસમજ આદિના ચોગે સારી પણ વાત ન ગમે-એમ બને, પોતે અમુક પ્રકારની માન્યતાના ખૂબ ચુસ્ત બની ગયેલા હોય તો એથી વિપરીત પ્રકારની વાત ઘા જેવી લાગે-એમ પણ બને, ન સમન્વય ને ખોટી લાગે-એમ પણ બને, પણ તે વખતે એને એમ થાય છે-આપણે પછી

ખાનગીમાં મળીશું અને પૂલાસો પૂડીશું. એ એકદમ નારાજ પણ ન થઈ બંધ એને થાય કે-ઘણી વાતો ગમી, તો પછી આટલી વાતમાં નાનજ થઈ જવું એ બાબતી નથી પણ એ ય નમ્રતા હોય તો બને ને ?

પાસે ન હોય તો યાદ કરે ને નમે

માતા-પિતાને ત્રણેય કાળ નમસ્કાર કરવાનું તો કહ્યું, પણ ત્રણેય કાળ છોકરા અને મા-બાપ સાથે હોય-એવું સદાને માટે તો બને નહિ ને ? ત્યારે મા-બાપ જે વખતે સાથે જાગર પાને ન હોય, તે વખતે શું કરવું ? તેવા વખતે પોતે જ્યાં બેઠા હોય, ત્યાં મા-બાપ સામે બેઠા છે એવી કલ્પના કરીને પણ મા-બાપને નમસ્કાર કરે સવારે, બપોરે ને સાંજે-ત્રણેય કાળ માતા-પિતાને, તે પાસે ન હોય તો પણ, યાદ કરે જ અને એમને યાદ કરીને નમસ્કાર પણ કરે જ.

સારા નિચારોથી ય ઘણા પાપો ખપે

આ, આર્ય દેશના ઉચ્ચ ડુલોની આચરણા હતી આજે પણ કોઈક જગ્યાએ આ આચરણા હશે, પણ આ આચરણા આજે બહુ જગ્યાએ નથી એને લઈને આજે તમારામાં અભિમાન પણ સાચું નથી, બનાવટી છે આમ તો નિરભિમાનપણું હોય તે જ માફ, પણ કદાચ અભિમાન હોય તો પણ તે જો સાચું હોય તો તે બહુ ટીકાને પાત્ર ન ગણાય અભિમાન ગાયું હોય, તો નિરભિમાનપણું આવતા બહુ વાર લાગે નહિ જે ખોટા અભિમાનવાળા હોય, તેનામાં નિરભિમાનપણું આવે શી ગીતિએ ? હવે તમે જો તમારા માતા-પિતા શ્રવણ હશે, તો ખોટા અભિમાનને તણ લઈને, તેમને

આજથી ત્રણે કાળ નમસ્કાર કરવાનું શરૂ કરવાના ? જેમના માતા-પિતા જીવિત નહિ હોય, તેઓ પણ તેમને કંઠપીને તેમને નમસ્કાર કરવા માડશે ? તમે આવું કરવા માટે, એટલે માતા-પિતાનો આપણા ઉપર ઉપકાર છે-એ વાત યાદ આવે ને ? એ વાત યાદ આવશે, એટલે તમે જો તમારા માતા-પિતાના ઉપકારનો બદલો નહિ વાળ્યો હોય, તો તે વાત પણ યાદ આવશે ને ? એથી એમના ઉપકારનો બદલો વાળવાનું મન થશે ને ? ઉપકારનો બદલો વાળી શકાયો નથી અને હવે વાળી શકાય તેમ નથી, તો એથી દુઃખ પણ થશે ને ? જો હા, તો એવા સારા વિચારોથી પણ તમારા ઘણા પાપો ખપી જવા નહિ પામે ?

આજના શિક્ષણનું આ પાત્ર એક અપલક્ષણ

ઉપકારિના ઉપકારનો બદલો વાળવો જોઈએ, એ વાતને તો તમે નમજો છો ને ? માતા-પિતાની ભક્તિના પ્રકારોમાં પહેલો પ્રકાર આ છે રોજ ત્રણે કાળ માતા-પિતા રૂબરૂ હોય તો તેમની રૂબરૂમાં જઈને અને તેઓ રૂબરૂ ન હોય તો તે હોય તેવી કંઠપના કરીને પણ તેમને નમસ્કાર કરવો જોઈએ આ ધીજ દરેકે કરવા જેવી છે તમે આ કરવા માડ્યો, એટલે આ કરતા કરતા માન ગળવા માડશે આજે મિથ્યા અભિમાનનો જે ખોટો જ્વર ચઢી ગયો છે, તે ઉતરવા માડશે અહીંથી આ શરૂ કરવાનો વિચાર થતો હોય, તો અહીંથી આ શરૂ કરો.

સૌ અમે તો કાયેજમા ભણેના અને મા-બાપ અભણ હોય, એટલે શરમ આવે ને ?

એટલે ભૂલ કરી તમારા મા-બાપે તમને બધાવવામાં,

એમ કહ્યું ? આને આવી પણ એક વસ્તુ ઉણી ઘઈ ગઈ છે અને તે આજના બહુતરનું અપલક્ષણ સૂચવે છે નહિતર તો કહેત કે-અમારા મા-બાપે પોતે કદ વેઠીને પણ અમને બણાવ્યા ! અમને બણાવ્યા, એ પણ અમારા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો !

ખરો અભણ કોણ ?

બહુતર ને સાચુ બહુતર હોત, તો બણ્યા પછી તો મા-બાપ પ્રત્યેનું બહુમાન ઊલટું વધી જવા પામત માણસ જેમ જેમ બણે ને સમજી જાય, તેમ તેમ તેને મા બાપના ઉપકારનો વધારે ખ્યાલ આવે અને એથી એને એમ થાય કે-‘ આ મા-બાપના પગે હું માર માથું ઘસી નાખું, તો ય એમના ઉપકારનો ખદલો હું વાળી શકું નહિ ’ એને ખદલે આ કહે છે કે ‘ અમે બણેલા ને એ અભણ, એટલે નમાય જી ગીતિએ ? ’ પણ ખરા બણેલા એ કે તમે ? વગર બણેલાએ પણ ઠોકરાને બણાવ્યા તેને સારા માનવા કે આવા બણેલાને સાગ માનવા, કે જે ઉલટ જનીને ઉપકારી મા-બાપને અભણ કહીને તરડોડતા હોય ? તમને ઊલટું એમ થવું જોઈએ કે-‘ આવા કાળના ને અમારા મા-બાપે અમને પણ એમની જેવા અભણ રાખ્યા હોત, તો અમાર શું થાત ? એ નહિ બણેલા હોવા છતાં પણ, તેમણે પોતે હું ખ વેઠીને પણ, અમને બણાવ્યા અને ઘણું મોઘું પણ શિક્ષણ અપાવીને અમને હું ખમાથી સુખમા મૂકવાની યોજના કરી, માટે ખરા બણેલા તો એ ! ’ ખરા અભણ તો તમે છો કે-તમને તમારા મા-બાપોએ પોતાની કેટકેટલી ય

ચિંતાઓને અને મુશ્કેલીઓને ગણકાર્યા વિના બણાવ્યા, છતાં પણ તમે તેમના ઉપકારને તો વિસરી ગયા, પણ તેમના પ્રત્યે અસહભાવવાળા બન્યા !

વર્તમાનના શિક્ષણનો સૌથી મોટો દોષ

જે શિક્ષણ આપા કુશિલિતાને પડવે, તે શિક્ષણનો પાયો જ મોટો ને ? કોઈ દિ' સાચું શિક્ષણ મા-બાપને બૂલવે ? ઉપકારિઓને બૂલવે ? દેવ-ગુરુ-પરમને બૂલવે ? પરચોકને બૂલવે ? જો તમે એન કહેતા હો કે- 'શિક્ષણમાં તો આવું કાંઈ છે નહિ' તો પછી તમે આવું બધું શીખ્યા કયાથી ? બોલવાનું બુદ્ધ અને વત્તવાનું બુદ્ધ-એ આ-ન્યુ કયાથી ? વત્તમાનના શિક્ષણમાં સૌથી મોટો દોષ તો એ છે કે-પોતાની બાતને બહુ મહત્વની માનવાનું કેળવાય છે એણે આ બધી સ્થિતિ ઉત્પન્ન કરી દીધી છે

સૌ વ્યક્તિત્વ કેળવાય કે ને ?

માતા, પિતા આદિ વડિલોની આગળ પોતાના વ્યક્તિત્વને ધરણુ, એ હકાપણ નથી પણ બેવફૂરી છે મા-બાપ વિગેરેને એમ પૂછવું કે- 'હું કોણ છું, ત બાણો છો ? હું કેટલો બલેલો છું, તેનો તમને ખ્યાલ છે ? મારું શું પોઝીશન છે, એ સમજો છો ?' તેના જેવી બીજી કોઈ હેવાનીયત નથી

બાણેલો કેવો હોય ?

વ્યક્તિત્વ બતાવણું જ હોય, તો વ્યક્તિત્વને બતાવવાની જગ્યાઓ ઘણી છે કોઈ ઠગવાને આવ્યો હોય, તો ત્યાં તમે ઠહી ચકો છો કે- 'તું કેને ઠગવાને આવ્યો ? હું અલગ નથી,

બહેલો છુ ' એ જ રીતિએ તમને જો કોઈ કહે કે- ' તમે મને કહો છો ' તો તમે એ વખતે કહી શકો કે- ' આ તું શું બોલે છે ? હું તને તો શું, કોઈને ય હું કશું નહિ, કેમ કે-હું બહેલો છુ હું બહેલો છુ, એટલે હું એમ સમજુ છુ અને માનુ છુ કે-ખીજને કમવા, એ તો ખરી રીતિએ પોતાની બતને કમવા જેવું છે, માટે હું કોઈને ય કમતો નથી હું તને કશું છુ અગર મે તને કહ્યો, એમ માનવામા તારી જૂલ થાય છે ' આર્થ, પ્રમાણિકપણે વર્તીને અને કહીને, ત્યા વ્યક્તિત્વ બતાવજો ને ! એવું વ્યક્તિત્વ તો છે નહિ અને ના-ખાપ આદિ પાસે વ્યક્તિત્વ બતાવવાને નીકળી પડ્યા છો ! ના-ખાપ આદિ પાસે વ્યક્તિત્વ બતાવવાનું ન હોય, પણ હલકાથી ચ હલકા જેવા ખની જવાનું હોય આજે તો, તમને કોઈ કમ કહે તો તમે મે કહ્યું તેવું વ્યક્તિત્વ બતાવો કે હસો ? હસો, તે સહનરીલ છો માટે કે હસામખોરી છે માટે ? બહેલો તો તે કહેવાય કે જે જેમ પોતે ખીજથી ગાય નહિ, તેમ કોઈને પણ કમે નહિ જેટલા બહેલા, તે જો ખીજને કમવામા જ પોતાના બધુતરનો ઉપયોગ કરતા હોય, તો તે મહા અભણ છે-એમ કહું ને ? આ દષ્ટિએ, આજે બહેલાઓનું ટોણ મોડું છે કે અભણનું ટોણ મોડું છે ?

મા-ખાપ આનતા ઉત્તો થાય અને જેસે એવી રીતિએ કે-વરિલ કાજ તે જગાઈ આવે

મા-ખાપ આદિને ત્રણે કાજ નમસ્કાર કરવાની વાત કહ્યા પછી, ખીજ વાત કહે છે જે ત્રણેય કાજ મા-ખાપ આદિને નમસ્કાર કરતો હોય, તે જગાડે જગાડે મા-ખાપ આદિ તે જગા

જેઠા ત્યા આવે, ત્યારે ત્યારે એ જેઠા રહે કે ઉભો ધઈ બાય ? ખાનડીમાં, ધરમાં ના-બાપ આદિને નમસ્કાર કરે અને બહાર અપમાન કરે તો ? જે નાના દિવસો માતા-પિતાદિને નમસ્કાર કરતો હોય, તે ગમે ત્યા જેઠો હોય, પણ ત્યા ત્યા માતા-પિતાદિ આવી પહોંચે, તે વરત ન તે ઉભો ધઈ ગયા વિના રહે નહિ ઉભો ધઈ બાય, હાથ ભેટે અને તેનને યોગ્ય આચન આપીને બેસાડયા વિના બેસે નહિ પછી પોતે બેને તો ય તે કેવી રીતે બેસે ? બેનાર સૌને લાગે કે- ' આ બાપ છે અને આ છોકરો છે ' જે એમને ઓળખતા ન હોય, તે ય છોકરાની બેઠકને બેઠકને સમજી બાય કે- ' આ વડિલ છે અને આ નાનો છે ' પહેલા આ શિષ્ટાચાર ખૂબ જીવંત હતો જે બાઈ પાને પાને બેઠા હોય, તો ય તે એવી રીતે બેઠા હોય કે- ' આ મોટો છે અને આ નાનો છે, એમ સમજી જવાય આજે તો સરખા જેવા હોય, તો પૂછવું પડે કે- ' તમારા મોટા કોણ ને નાનો કોણ ? ' જ્યારે પહેલા બેઠકની રીતલાત આદિ ઉપરથી પણ ઓળખી શકાય કે- આ મોટો છે ને આ નાનો છે પહેલા મર્યાદા ન એવી જ ગવાતી કે- બેઠક ઉપરથી પણ આ આનો વડિલ છે- એમ લાગે, એવી રીતે જ જે નાનો હોય તે બેસે માન કંટલું માર્યું હોય ત્યાં આ બને ? આજે જોડું અભિમાન મગજ ઉપર સ્વાર વઈ ગયું છે, એટલે આ મર્યાદા પણ નષ્ટ પ્રાય ધઈ જવા પામી છે આવું જોડું અભિમાન, વિનયને યોગ્ય જગ્યાએ પણ વિનયનો અભાવ, એ આર્ય કેશનું ભૂવલું કહેવાય કે દુષલું કહેવાય ?

સૌ દુષલું જ કહેવાય

તો આ ગુણ આજે લાવવો પડે તેમ છે કે છે ન ?

સાં વધે અશે છે

ધણે અંશે નથી, પણ જ્યાં આ ગુણ અમુક અશે છે, ત્યાં ત્રિકાલ નમસ્કાર કરવાનું નથી ને ? એ કેમ નથી ?

સાં એવી તાલીમ નથી મળી માટે

આજે તો મગી ને ? હવે તો શરૂ કરી જ દેવાના ?

અપવિત્ર જગ્યાએ તો નામય ન લે

ખરી વાત એ છે કે-હૈયાના બહુમાનમાં ખામી પડી ગઈ છે અહીં તો કહે છે કે-આર્ય દેશના યોગ્ય જીવોમાં, યોગની ભૂમિકાઓને પામવાને માટે લાયક જીવોમાં, માતા-પિતાદિ પ્રત્યે એટલું બધું હૈયામાં બહુમાન હોય છે કે-એ અપવિત્ર જગ્યાએ એમનું નામ પણ દે નહિ એમનું નામ જોલવાને માટે પણ જગ્યા અપવિત્ર છે કે નહિ-એ બુદ્ધિ અને જગ્યા અપવિત્ર હોય તો નામ ન લે આવો માણસ, એને જો કોઈ પરમ પદની વાત કરે, તો એ વાતને માલજવાને માટે દેટલો જિજ્ઞાસુ હોય ?

અધ્યાત્મનો ગુણ

આર્ય દેશના અધ્યાત્મમાં આવી વાતોને પણ ધ્યાન છે. આર્ય દેશના અધ્યાત્મની હવા પણ જો આ કાળમાં ફરીથી પ્રસરે, તો ય આજના ઘણા હુ ખો આપોઆપ ભાગી જાય અને ઘણા સુખો સહજ રીતિએ આવી મળે તમારા મતે આજે તો કલિકાલ છે ને ? પણ કલિકાલ પણ જો અધ્યાત્મવાદની હવા પ્રસરવા માટે તો સત્યુગ જેવો બની જાય આ દેશના અધ્યાત્મવાદમાં તો બધા ય સુખો ભરેલા છે માતા-પિતા આદિ ગુરુવર્ગનું બહુમાન અને વિનય, એ અધ્યાત્મવાદનો

પાયો છે આર્ય દેશમાં જન્મેલામાં તો, બલે એને કોઈ પણ સફરુર મળ્યા ન હોય, બલે એ કાંઈ પણ ન બણ્યો હોય, તો પણ એનામાં આ શુભ સ્વાભાવિક રીતિએ હોય

સાઈઠ વર્ષના દીકરાનો વિનય

સાઈઠ વર્ષનો દીકરો, એને અમે એના એ શી વર્ષના બાપના પગમાં પ્રેમથી માથું મૂકતા જોયેલો છે પોતે એકલો જ માથું મૂકે-એમ નહિ, પણ પોતાની સ્ત્રી અને પુત્ર-પુત્રી આદિ પોતાના પરિવારને સાથે લઈ ને રોજ નિયમિત રીતિએ પિતાના ચરણમાં નમસ્કાર કરે એ એવો વિનય આચરે કે-એને વિનય આચરતો જોઈને, સાધુ-લાઠ્ઠી વિગેરેમાં પણ જે કોઈ ભૂલ કરતું હોય, તો તે વિનય રીળી જાય એના વહિવે પ્રત્યેના વર્તોવને જોવા માત્રવી પણ, જે ઉછઠ હોય તે વિનીત બની જાય પિતાને આવતા જોઈને, સાઈઠ વર્ષનો દીકરો પણ ઉભો થઈ જાય, પગે લાગે, લેવાને સામે જાય, હાથ પકડીને દોરી લાવે, ઉંચા આસને બેસાડે, શુ હુકમ છે-એમ પૂછે, આપને અહીં આવવાની તકલીફ કેમ લેવી પડી-એ રીતિએ વાત કરે અને બાપનું દરેક કામ નોકરની માફક કરે આવા દીકરા તો હજી અમે અમારી નજરે જોયા છે એક વાર એના બાપે એને બરસલામાં છત્રી મારી, તો એણે ખાઈ લીધી છે મોઢા ઉપર પણ બીજો ભાવ આવવા દીધો નથી કોઈએ કહ્યું કે-‘આમ તે થાય ?’ ત્યારે એણે કહ્યું છે કે-‘બાપ છે એ ન મારે તો કોણ મારે ?’ અત્યારે આટલી સલામાં કોઈ બાપ એના દીકરાને ટપવી મારે તો ય તે ખમે ? ધારો કે-બાપે મારી અને છોકરાએ પ્રેમથી ખમી ખાધી, તો એની આ સલામાં શી અસર થાય ?

એ જગ્યાએથી ખમી બંધ, પણ માતા-પિતા આદિ શુરવર્ગના અવલુવાદને સાબળી લે, એ કેમ અને ? આવો ઠોકરો, પોતે તો પોતાના મા-બાપનું ધસાતું ન જ બોલે ને ? તમે કદી પણ તમારા મા-બાપનું ધસાતું, કોઈની પણ આગળ, નથી બોલ્યા ? અગત મિત્રો આગળેય નહિ ? બાયડી આગળેય નહિ ? તમે નહિ બોલેલા અને તમારી બાયડી તમારા મા-બાપનું જરા પણ ધસાતું બોલી હોય તો તે તમે સાબળી લીધેલું નહિ, એમ માની લઉં ? ખરેખર, બે આટલો પણ ગુણ હોત ને, તો ય ગૃહસંસારના ધણા કલ્યાણો ઉત્પન્ન થવા પામ્યા ન હોત, પણ જ્યાં બાયડીની વાતને પ્રેમથી સાબળે, બાયડી મા-બાપનું ગમે તેવું ધસાતું બોલે તો ય સાબળે અને બાયડીની ખાતર મા-બાપની સાથે લડવાને પણ તૈયાર થાય, ત્યાં એ કોઈ પોતાના માતા-પિતાદિના અવલુવાદને બોલે, તો એને ચૂપ કરી દે અને એને ચૂપ કરી ન શકે તો પોતે ખમી બંધ-એવું અને કે પછી પોતે પણ એમા ઠાપસી પૂરવા માટે ?

સારી ચીજ પહેલી મા-બાપને ધરે અને એમની આજ્ઞા

માથે ચઢાવે

અહીં તો આગળ વધીને એમ કહે છે કે-વસ્ત્ર, ભોજન, અલકાર આદિ ભોગોપભોગની ચીજોમા જે કોઈ સારી ચીજ હોય અગર જે કોઈ સારી ચીજ ઠોકરો મેળવી શકે, તે પહેલી મા-બાપને ધરે ઘરમા જેટલી સારી ચીજો આવે, તે પહેલી ત્યાં ઉપયોગમા લેવાને માટે ધરે અને જે ચીજો ત્યાં ઉપયોગમા આવે નહિ, તે ચીજો પોતે ને પોતાનો

સઠ બહુ જ સારી

છતા તમે કાંઈ આવુ સહી શકો તેમ છે ?

આવા જીવો, આપણે જે પરમાદર્શ આદિની વાતો કરી આવ્યા, તે વાતોને ઝીલવાને માટે બહુ યોગ્ય કોટિના ગણાય.

માતા-પિતાદિના અવર્ણવાદને સાબળો પણ નહિ

પરમ પદને સાધવાને માટે યોગ જોઈશે, પણ યોગને યામવાને માટે અને યોગને સાધવાને માટે વિનય ખાત્ર જોઈશે છોકરો થઈને મા-બાપ ઉપર મોડુ ચઢાવે ? મા-બાપથી એ રીઝાય ? છોકરાએ તો મા-બાપ-આગળ પોતાના આખા વ્યક્તિત્વને ભૂટી જવું પડશે ‘આમની આગળ હું કાંઈ હું નહિ’-એવા બની જવું પડશે તમે કાગળ વિગે રેમા લખો છો ને કે-આપનો ચચ્ચુસેવી ?

સઠ ચિરંજીવી લખે છે

ચિરંજીવી તો બાપ વિગેરે લખે, પણ છોકરા તો આપની ચચ્ચુ-જ, આપનો આજ્ઞાકિત, આપનો દાસ, વિગેરે લખે લખે આવું ને વર્તનમા મીંડું ? વિનીત છોકરો જેમ માતા-પિતા આદિ ગુરૂવર્ગનો વિનય આચરે, તેમ તેઓની જો કાંઈ નિન્દા કરતું હોય, તેઓના કાંઈ અવર્ણવાદ બોલતું હોય, તો તેને એ સાબળી પણ શકે નહિ કાંઈ આપણા મા-બાપ આદિનું ભૂલું બોલે, તો તે આપણાથી સાબળી લેવાય ? ગમે તેવું ન્યાન હોય, ગમે તેવા સ્વાર્થની જગ્યા હોય, પણ માતા-પિતાદિના અવર્ણવાદને સાબળવાનું છોકરાને પાલવે કેમ ? છોકરો, જો એનું ચાહે તો, અવર્ણવાદને રોકે અને અવજ્ઞવાદને રોકી શકવાની તેવડ ન હોય તો મનમા હું ખી થતો

એ જગ્યાએથી ખસી જાય, પણ માતા-પિતા આદિ શુદ્ધવર્ગના અવધુવાદને સાબળી લે, એ કેમ બને ? આવો છોકરો, પોતે તો પોતાના મા-બાપનું ધસાતું ન જ બોલે ને ? તમે કદી પણ તમારા મા-બાપનું ધસાતું, કોઈની પણ આગળ, નવી બોધ્યા ? અગત મિત્રો આગળેય નહિ ? બાયડી આગળેય નહિ ? તમે નહિ બોલેલા અને તમારી બાયડી તમારા મા-બાપનું જરા પણ ધસાતું બોલી હોય તો તે તમે સાબળી લીધેલું નહિ, એમ નાની લઉં ? ખરેખર, જે આટલો પણ શુદ્ધ હોત ને, તો ય ગૃહસન્દારના ઘણા કથયાઓ ઉત્પન્ન થવા પામ્યા ન હોત, પણ જ્યાં બાયડીની વાતને પ્રેમથી સાબળે, બાયડી મા-બાપનું ગમે તેવું ધસાતું બોલે તો ય સાબળે અને બાયડીની ખાતર મા-બાપની સાથે લડવાને પણ તૈયાર થાય, ત્યાં એ કોઈ પોતાના માતા-પિતાદિના અવધુવાદને બોલે, તો એને ચૂપ કરી દે અને એને ચૂપ કરી ન શકે તો પોતે ખમી જાય-એવું બને કે પછી પોતે પણ એમા ટાપસી પૂરવા માટે ?

સારી ચીજ પહેલી મા-બાપને ધરે અને એમની આજ્ઞા

માથે ચઢાવે

અહીં તો આગળ વધીને એમ કહે છે કે-વસ્ત્ર, ભોજન, અલકાર આદિ ભોગોપભોગની ચીજોમા જે કોઈ સારી ચીજ હોય અગર જે કોઈ સારી ચીજ છોકરો મેળવી શકે, તે પહેલી મા-બાપને ધરે ધરમા જેટલી સારી ચીજે આવે, તે પહેલી ત્યાં ઉપયોગમા લેવાને માટે ધરે અને જે ચીજે ત્યાં ઉપયોગમા આવે નહિ, તે ચીજે પોતે ને, પોતાનો

અથવા તો ‘ તમે જીવશો જ, સારા પાકશો જ અને એમને સુખી કરશો જ ’-એવી ય નિશ્ચિત કલ્પના નહિ હોય બાકી, તમે સારા પાકો-એવી આશા તમારા મા-બાપે રાખી હોય, તો તે સ્વાભાવિક છે એટલે તમે ‘ મારા માતા-પિતાએ મારી અણુસમજના કાળમા માર આ કર્યું છે, મારું અમુક કર્યું છે’-એ રીતિએ એમના ઉપકારોને યાદ કરીને તો, એમના પ્રત્યે સદ્-ભાવ કેળવો ! ઉમ્મરે પહોંચે તેથી કદાચ સ્વભાવ ખરાબ થાય, કંચ કંચ પછુ કરે, પછુ એથી કાઈ એવા ઉપકારી માતા-પિતાની જે સમયે ખરેખરી ભક્તિ કરવાની હોય, તે સમયે એમને લાત મરાય ? સારી ચીજ ધરમા આવે, તો પહેલી એમની સેવામા રજૂ કરાય કે એમનાથી સતાડી રખાય ?

અમે આ છોકરાથી કૃતાર્થ છીએ ’

તમારી કમાણીના પહેલા હજાર તમે કે તમારા માતા-પિતા ? અમે એવા મા-બાપને પછુ જોયા છે, કે જે મા-બાપે અમને આવીને કહ્યું છે કે-‘ દીકરો પગાર ઘણો લાવે છે, પણ બધો પગાર લાવીને અમારા હાથમા મૂકી દે છે એને જે જોઈએ તે અમારી પાસે માગે છે અને અમે આપીએ તેટલુ અને તે જ એ લે છે ’ આવા છોકરાઓ આ કાળમા પણ છે અબણુ નહિ, થોડુ બણેલા નહિ, પણ સારા ડીઘીધર, ઘણું બણેલા અને ઑફીસરનો ઑલ્લો લોગવતા ! એ છોકરો તો મા-બાપ પાસે માગે, પણ એની સ્ત્રીને અગર એના છોકરાઓને પણ જો કાઈ જોઈતું હોય, તો તે માટે તેમને પણ એ મા-બાપની પાસે જ માગવાને જાવું પડે એમા એમને સડોય કે હુ ખ છે-એમ પણ નહિ એ મા-બાપ કહે છે કે-‘ અમે આ

છોકરાથી કૃતાર્થ છીએ' કૃતાર્થતા કેને કહેવાય અને કૃતાર્થતા ક્યારે મનાય-એ વાત વળી બુદ્ધી જ છે, પણ એ મા-બાપને પોતાના સત્તાનથી સતોષ કેટલો છે, એ જોવા જેવું છે તમે વિચારો કે-તમારે માટે તમારા મા-બાપ શું કહે છે?

સારા કામ મા-બાપ પાસે કરાવે

અહીં તો આગળ વધીને એમ પણ કહે છે કે-મા-બાપનો પરલોક સુધરે, એ માટે પોતાની શક્તિ મુજબના દાનાદિ સારા કામો એમની પાસે કરાવે એ જીવના હોય ત્યાં બુદ્ધી કેઈ પણ સારું કામ કરવાનું હોય, તો એમની પાસે ખાસ કરાવે દરેક સારું કામ કરાવે પોતે, પણ એ કામમાં આગળ તો એમને જ લાવે તમારે તો, તમારા મા-બાપ કરતા પણ, આગળ આવવા જોઈએ ને?

છોકરાં ખરા તો ઘરમાં કેળનાય

સૌ આ માટે કહેવેને જોવાનવાની ખાસ જરૂર છે એના આવું શિક્ષણ અપાય તેરી જોડનાણું કરવાની જરૂર છે આજે એવું શિક્ષણ અપાતું નથી શિક્ષણ સારું અપાતું નથી એટલે છોકરાઓ મા-બાપની મામે યાય છે

આમનો કહેવાનો આશય એટલો જ છે કે-આ જાતિનું શિક્ષણ મળે તેવું સ્થાન જોઈએ, પણ ખરી વાત એ છે કે-છોકરાઓ ખરા તો ઘરમાં જ કેળવાય છોકરાઓના મા-બાપ છોકરાઓને ઘરમાં જ એવી રીતિએ કેળવે કે-બવિધ્યમાં એ સાચો સફળહરથ જની શકે અને નિશાળે તો માત્ર બાષાજ્ઞાન આદિ મેળવવાને માટે જાય અગાઉ છોકરા નિશાળેથી બહારીને આવે, ત્યારે મા-બાપ માટે લાગે હાજર રહે, તેને પૂઠે

કે-‘શું તું ભણી આવ્યો?’ છોડો ને જવાબ દે, તેમા ને કાઈ ખરાબ નેવું લાગે, તો મા-બાપ એ ખરાબને ખબેરી નાખે નેમ છોડવાને સ્થાન કરાવીને સાફ કરે, તેમ તેના હેમાને પણ આ રીતિએ સાફ કરે ખોટા સરકાર પડે નહિ, તેની કાળજી મા-બાપ રાખે ખોટા સરકાર લઈને આવ્યો હોય, તો તેને સાફ કરીને પછી જમાટે આપણી ચાલુ વાત તો એ છે કે માતા-પિતા આદિ પ્રત્યે જેમનામા આપણે દહી આન્યા તેવા પ્રકારનો વિનય સ્વભાવનિહ હોય અગર તો આવું સામજ્યા પડીથી પણ જેમનામા માતા-પિતા આદિ પ્રત્યે આવો બહુમાનભાવ આવે તેવો હોય, તે જીવો યોગની પૂર્વભૂમિકાને પામેલા જીવોમાના ગણાય એમની આ લાયકાત, એ એમનામા એવી લાયકાતની સૂચક ગણાય કે-એમને ને પરમાદર્શની વાત અને પરમાદર્શને સાધવ ના ઉપાયની વાત સામગ્રવાને મળે, તો એમને એ બહુ ગમે એ સહે લાઈથી યોગની ત્રીજી ભૂમિકાને પામીને, પહેલી અગર બીજી ભૂમિકાને પામી, યોગમય અગર યોગયુક્ત જીવનને જીવનારા બની શકે આવા લાયક જીવો, ન્યા સુધી બની શકે ત્યા સુધી, માતા-પિતાને ને અનિષ્ટ હોય તેનો ત્યાગ કરનારા હોય અને માતા-પિતાને ને ઈષ્ટ હોય તેમા પ્રવૃત્તિ કરનારા હોય, પણ તેમા એટલો વિવેક ખરો કે-ધર્મોદ્ધિ પુરૂપાદોના આરાધનમા બાધ નહિ પડોચવો જોઈએ, ને વાત આપણે હમણા જ કરી આવ્યા છીએ એટલે, સામાન્ય રીતિએ તો, મા-બાપની આજ્ઞાને અનુસરવાની વાત આ દેશમા પ્રધાન જ ગણાતી આવી છે કારણ એ છે કે-આ જન્મમાં, કેળીતી રીતિએ, પહેલો ઉપકાર મા-બાપનો છે.

રવિવારો જ્યો, કેન કેન્દ્રા પ.યાની વાત છે આપણે તો
ધર્મનો મહેલ રચવો છે ને ? કેવો ?

મત આલોચન.

પહેલો સદાચાર છે-‘લોકના અપવાદથી ડરવું’ તે; પણ
અહીં શિષ્ટ લોક સમજવાનો છે :

આવા કૃતરા અને માતા-પિતાના ભક્ત માણસમા, અમુક અમુક સદાચારો તો સહજ હોય એ સદાચારોમા સૌથી પહેલો નખર છે-‘લોકાપવાદમીક્ત્વમ્’ નો આ પણ, એક મોટી યોગ્યતા છે, આ પણ એક મોટો ગુણ છે, પણ તે ખરાબર સમજી લેવા જેવો છે લોકાપવાદમા તો તમે સમજો છો ને ? એનાથી આ ડરનારો હોય આપણે કયા વસવાનું ? લોકમા વસવાનું અને લોકમા જીવવાનું, એમ તો ખરૂં ને ? એ/લે લોક આપણને જૂએ, આપણા આચરણને જાણે, એ તો બને જ ને ? હવે જો આપણામા લોકાપવાદલીકપણું હોય, તો આપણે કેટકેટલા દોષોથી જાણી શકીએ અને કેટકેટલા ગુણો આપણામા કેળવાઈ જાય ? લોકાપવાદલીકમાથી ઘણા દોષો જાણી જાય છે અને તેનામા ઘણા ગુણો આવી જાય છે વગર માગ્યે ઘણા ગુણો આવે ખાસ પ્રયત્ન વિના પણ ઘણા ગુણો આવી જાય, એવો આ સદાચાર છે, પણ તે ખરાબર સેવતા આવડે તો ! અજ્ઞાન લોક, દેષી લોક, મુણી-મુણાઈ વાતો ઉપર મદ્દાર બાધીને કશે પણ યોગ્યાયોગ્યનો વિચાર કયાં વિના જ અપવાદ કરનાર લોક-એવા લોકો આપણે અપવાદ બોલે, તો તેની કિંમત આપણે આકીએ નહિ, પરંતુ શિષ્ટજનો, કે જે વિચારપૂર્વક બોલનારા હોય, તેમની જીભે ખરાબ રીતિએ આપણું નામ ચઢી જવા પામે નહિ, તેની ઠાળજી તો આપણે સદાને માટે રાખીએ ને ? ‘અજ્ઞાન પણ માણસો અપવાદ ન કરે તો સાડું’-એમ મનમા હોય, પણ

આપણે શિષ્ટજનોને પ્રિય અને શિષ્ટજનોને છાજે તેવું કામ કરતા હોઈ અ, તે છતાં પણ તેઓને અપવાદ કરે, તો તેથી આપણે ડરીએ નહિ અને સાફ કામ છોડીએ નહિ, પણ શિષ્ટ જનોમાં અપવાદ થાય નહિ, તેની તો કાળજી રાખીએ ને ? આવી કાળજી, એ ડરપોકપણું નથી એ તો સાફ જીવવાની કાળજી છે અને લોકો ય આવી રીતિએ લોકથી ડરીએ, તો તે સાફ કે ખોટું ? જે કાંઈ સાધુ તરીકે ઓળખાતા હોય, તેઓએ પણ અસાધુને યોગ્ય કાર્યો કરતા, શિષ્ટજનોના અપવાદથી પણ ડરીને અસાધુને યોગ્ય કાર્યો કરતા નિર્પત્તવું જોઈએ ને ? એ જ રીતિએ, તમારે પણ લોકથી ડરતા રહેવું જોઈએ કે નહિ ? લોકનો શો ડર ?

સઠ લોક નિંદા કરે નહિ એવો ડર રાખવાનો

એનો અર્થ એવો નહિ ને કે-આપણે ગમે તેવું ખરાબ કરીએ, તો ય લોકે આપણી નિંદા નહિ જ કરવી જોઈએ ? અથવા તો, આપણે એવી લોકનિંદાને કચડી નાખવાના પ્રયત્નો કરવા જોઈએ ?

સઠ લોક નિંદા કરે તેવું કાર્ય નહિ કરવું જોઈએ

શિષ્ટ લોકના મને જે કાર્ય નિંદનીય ગણાય, તેવું કાંઈ પણ કાર્ય નહિ કરવાની ગાળજી, એ જ આ લોકાપવાદભીરુતા નામના સદાચારનો પરમાર્થ છે ને ?

સઠ એવું બધું ખાતરીમાં કરી લેવાનું અને બહાર સારા દેખાવાનું

આપણે અહીં સંજ્ઞન માણસોની વાત કરીએ છીએ, ત્યારે આ જે વાત કરે છે, તે દુર્જન માણસોની વાત છે સારા માણસ માટે આવી વાત હોય ? ‘ખરાબ કામ ખાતરીમાં

કરવામા વાધો જ નહિ '—આવું જેના હૈયામા જેટું હોય, એવા માણસને સારો માણસ કહેવાય જ નહિ. 'લોકમા અપકીર્તિ યાય—એવા ડરથી જ ખરાબ કામ ખાનગીમા કરવું, બાકી તો ખરાબ કામ કરવામા વાધો નથી'—એમ માનવું, એ સારા માણસનું લક્ષણ નથી, એટલે આપણે અહીં એવા માણસની વાત કરતા નથી

ગૃહસ્થાચારને સારી રીતિએ છનવાને દાનગુણ લેઈએ

અહીં તમને એક વાતની યાદ આપી હઉં પહેલી યોગ્યતા જે 'ગુરુદેવાદિગૂજનમ્'—તેના સબધમા આપણે કેટલીક વાતો કરી આવી, પણ તેમા દેવ સબધી અને દાન સબધી વિશેષ વાતો કરવાની રહેવા લીધી છે દાનની વાત તો, સદા ચારોમા પણ આવી જશે અને દેવ સબધી વાત સદાચારો આદિને લગતી વાત કયાં પછીથી અવસરે કરવી ઠીક થઈ પડશે. દાનગુણ, એ એક એવો ગુણ છે કે—જેનામા એ ગુણ ન હોય, તે આપણે જે રીતિએ માતા-પિતા આદિની ભક્તિ કરવાનું વર્ણવી આવી, તે રીતિએ ભક્તિ કરી શકે નહિ કૃપણ માણસ ઉપકારિને માટે ય ખર્ચો શકે નહિ આજે સારા ગણાતા પણ માણસો મા—આપને ખર્ચો ખાધી આપે છે, તેની તમને ખબર તો હશે ને ? પોતાને માટે અને પોતાના કુટુંબને માટે ગમે તેટલો ખર્ચો યાય તો ય તેની છુટ, પણ મા—આપ માટેના ખર્ચ ઉપર નિયમન, આવા પણ માણસો છે ને ? આવા માણસો વિવેકપૂર્વક, પોખ્યવર્ગને હાનિ ન પહોંચે અને ગૃહસ્થાઈને દુષણ ન લાગે, એવી રીતિએ પાત્રને અને દીન—અનાથ આદિને દાન દઈ શકે ખરા ? એ

કરતા હોઈએ અને એથી લોક આપણી ખરાબ વાત કરે, તો પણ આપણને એ વાતને સાબળીને ગુસ્સો આવે ? 'લોક નિન્દક સ્વભાવનો છે'—એમ કહીએ અને આપણે આપણી ખરાબીની સામે ન જોઈએ, એ કાઈ ચાલે ? લોકાપવાદ-હીરુએ તો ખરાબ વર્તનનો ત્યાગ કરવાને માટે તત્પર રહેવું જોઈએ અપકીર્તિનો સાથો ડર તો, અપકૃત્યથી ડરવું એ છે.

અનીતિ, લાય-રૂશવત અને કાળુ બજાર

હવે વિચાર કરો કે—આ સદાચારમા અનીતિના ત્યાગની અને નીતિના સેવનની વાત આવી જાય છે કે નહિ ? કાળુ બજાર પણ લોકાપવાદમા આવી જાય ને ? અને લાય-રૂશવતનો પણ એમા સમાવેશ થઈ જાય ને ? લોકાપવાદહીરુત્વ રૂપ સદાચાર જેના જીવનમા હોય, તેના જીવનમા અનીતિ, કાળુ બજાર, લાય-રૂશવત અને બીજા પણ ઘણા દુર્ગુણો મોટે ભાગે આવે નહિ અને કદાચ આવી જાય, તો ય તે ઝટ ચાલ્યા જાય ને ? લોકાપવાદના જાયને તણ હઈને જ, આજે ઘણાઓએ જાયકર અનીતિ, કાળુ બજાર અને લાય-રૂશવત આદિ મહા-પાપોને આચરવા માડ્યા છે ને ? આજે લગભગ બધા મ ખૂમો મારે છે કે—જ્યા ત્યા અનીતિ પેસી ગઈ છે, લાય-રૂશવત વધી પડી છે અને બજારમા ધધા કાળા થઈ ગયા છે, પણ તેનું મૂળ કારણ શોધવાનો તમે પ્રયાસ કયો છે ખરો ? આજે અમુકની જ આ વાત છે ? ગમે તે સ્થાને માણસ બેઠો હોય, પણ એ સ્થાન ઉપર બેસીને જેટલા પાપ કરવાની સગવડ મળતી હોય, તેટલા પાપ નહિ કરનારા કેટલા ? સ્થાને બેઠેલાને સ્થાન મુજબ પાપ કરવાની પણ સગવડ તો મળી રહે, પણ 'આ

પાપ હું કરું તો લોકમા અપવાદ થાય અને લોકમા મારો અપવાદ થાય તે તો ઠીક નહિ’-આવા વિચારથી પણ પાપ નહિ કરનારા કેટલા ? અરે, ‘આ પાપથી મારો અને આ સ્થાનનો પણ લોકમા અપવાદ થશે’-એટલો વિચાર કરનારા પણ કેટલા ?

આર્ય દેશમા વ્યાપક બનેલી સતોપની ભાવના ઉપર
દેવતા મૂકાયા ક્યો છે

આજે ઘણે ભાગે આ વિચાર ઉડી જવા પામ્યો છે, તો તેનું કારણ શું ? તીવ્ર અસતોષ, એ એ બધાનું મૂળ છે, એમ તમને લાગે છે ? આર્ય દેશના અધ્યાત્મભાવ તરફ જેટલી જોરકારી સેવાઈ, તેટલો અસતોષ વધ્યો, આર્ય દેશનો અધ્યાત્મભાવ તો, અસતોષના મૂળમા ડામ દે છે આર્ય દેશના મહાપુરુષો બલે બધાને મોક્ષમાર્ગ પમાડી ચક્રા નહિ, બલે બધાને ધર્મમય જીવન જીવનારા બનાવી ચક્રા નહિ, પણ અસતોષને બહુ આધીન નહિ થવાનું અને બનતી રીતિએ સતોષમા જીવવાનું તો એ મહાપુરુષોએ વ્યાપક રીતિએ શીખવાડેલું છેલ્લા થોડાક વર્ષો પહેલા પણ આ આર્ય દેશમા સતોષની ભાવના ઘણે અંશે પ્રચલિત હતી, પરંતુ છેલ્લા થોડાક વર્ષોમા તમારા બધાના કલ્યાણના નામે, સતોષના મૂળને ઉખેડી નાખવાના અને અસતોષના દાવાનળને સળગાવવાના, કારમા પ્રયામો થયા છે આર્ય દેશના મહાપુરુષોએ તો, કોઈ પણ ભૌતિક વસ્તુ ઉપર ‘આ વસ્તુ મારી જ છે’-એવા મારાપણના હક્કને માનવાનો જ નિષેધ પોકાયો છે આ દેશના મહાપુરુષોએ, એ વાત બારપૂર્વક કહી છે કે-‘સુસાક્ષરની માફક જન્મવું, આયુ જ્યના યોગે જીવાય ત્યા સુધી જીવવું અને અંતે અહીં જે

કાંઈ પણ મળ્યું હોય તે બધાને મૂકીને મરી જવું, એ આ સસારનો શાશ્વત ક્રમ છે કેાઈ પણ જીવને જેમા ઠરીને ઠામ બેસવાનું નથી, એવો આ સસાર છે તેમા કેાઈ પણ દુન્યવી ચીજ ઉપર મારાપણાનો હક્ક કરવા જેવો નથી મારાપણાનો હક્ક, એ તો અસતોષનું અને અશાન્તિનું બીજ છે આવું સમજાવીને, સતોષથી કેમ જીવવું તે શીખવેલું મહાપુરૂષોએ અસતોષના બીજ ઉપર અગ્નિ મૂકીને સતોષના બીજ વાવેલા એના યોગે, આ દેશમાં સામાન્ય રીતિએ એવી ભાવના વ્યાપક બનેલી હતી કે-‘પ્રમાણિકપણે પ્રયત્ન કરતા પુણ્ય મુજબ જે કાંઈ મળી જાય, તેમા સતોષથી જીવવું, માફ-તાફ બહું કરવું નહિ, કેમ કે-આખર તો એક દિ’ આ બધાને મૂકીને જવાનું છે અને આપણે કરેલા પુણ્ય-પાપનું ફળ આપણે લોગવવાનું છે’ આના યોગે, સામાન્ય પ્રજાજનોમા પહેલા હક્કની બહું મારામારી નહોતી ‘આ માફ જ, આના ઉપર મારો આટલો હક્ક તો ખરો જ, મારે ગમે તેમ કરીને પણ મારો હક્ક જાળવવો ને લોગવવો’-આ વિગેરે વાતો બહું ઓછી સાબળવામાં આવતી હતી મહાપુરૂષોએ તો મોક્ષ-માર્ગની જ વાત કરી, પણ એ વાત એવી છે કે-એને બહું થોડાઓ ઝીલી શકે અને બહું થોડાઓ જ એ વાતને ઝીલી શક્યા છે, પણ એ વાતને પ્રધાન રાખીને, સતોષથી અને બને તેટલા ઓછા પાપથી જીવવાની જે વાત કરેલી, તે વાતને ઘણાઓ ઝીલી શક્યા હતા આર્ય દેશમાં એ સતોષની ભાવના જે વ્યાપક બનેલી હતી, તેના મૂળમાં છેલ્લા થોડાક વર્ષો દરમ્યાનમાં દેવતા મૂકાયા કર્યો છે છેલ્લા થોડા વખતમાં સતોષના મૂળને ઝાંળી મૂકવામાં આગ્યું છે અને અસતોષનો

હવે સળગાવાયો છે ' આ તો આપણું જ, આપણું આપણે જ લોગવવાનું હોય, બીજો આપણું લોગવે, તે ચલાવી લેવામાં નહિ, આપણે હજી હરકોઈ રીતિએ આપણે મેળવવો જ જોઈએ અને લોગવવો જ જોઈએ'—આખી હવા પ્રસરાવવામાં આખી અને એના યોગે લોગની ને પરિચયની ભૂખે માઝા મૂકવા માડી એનું જોર એટલું બધું વધી ગયું કે—જેને જે સ્થાન મળ્યું, તે સ્થાનના યોગે લઈ ચકાતા નેટલા લાખ, તે લાખોને લીધા વિના જે રહે તે બેવડું છે,—આવું માનસ ઘડાઈ જવા પામ્યું. આજના ઘણા અનિષ્ટો, એ આ બીજા વવાયુ એના ફલ છે.

હીટલર અને મુસોલીનીના તાત્કાલ થયા ?

હજીની મારામારીએ, આખા જગત ઉપર અચાન્તિને સર્જી છે આજે ! હીટલર કેવી રીતિએ મરી ગયો ?

સૌ બૂડે હાને

મુસોલીની ?

સૌ એ પણ એમ જ

એ હીટલર ને એ મુસોલીની વિગેરે માણસો કેવા હતા ? પાવરફુલ ખરા ને ? એ મર્દો, તેના થોડાક સમય પહેલાં લોકો, તમે બધા પણ, એમને માટે શું ધારતા હતા ?

સૌ આખી દુનિયા લઈ પેરો

આખી દુનિયાના સરમુખત્યાર એ બની જશે, એમ ધારતા હતા ને ? પણ થોડા દિ' વીત્યા ને કેવા સમાચાર આવ્યા ? હીટલર કેવી રીતિએ મર્યો તેનો મ પત્તો નહિ અને કયા મર્યો—તેનો મ પત્તો નહિ એવી જગ્યાએ ને એવી રીતિએ એ મુસો કે—એનું એક હાઉકું પણ હાથ લાગે નહિ એવાં

માણસોએ આવો ઉધમાત કેમ મચાવ્યો અને એટલા પાવર ફુલ છતાં એ એવી રીતિએ કેમ મર્યા ? કહો કે-એમના હેયાનો સતોષ સળગી ગયો હતો માટે ! એમના હેયામાં અમતોષના ખીજ ખૂબ ફુલેલા ને ફાલેલા માટે ! આપણે અહીં ગમે તેટલો ઉધમાત મચાવીએ, ગમે તેટલા હજુ પૂરવાર કરીએ, ગમે તેટલું મેળવીએ, તક મળે તો કર્ણુય ન છોડીએ, પણ પછી શું ? એ ગયા તેમ આપણે ય જવાનું તો ખર ને ? તમારે એમની જેમ ખૂરા હાલે જવું છે ? જો ના, તો તમે એના ઉપરથી કયો પાઠ શીખ્યા ?

ગાડી ઉધે ચીલે ચડી છે

આજે કેટલાકો રાડો પાડે છે કે-ધાર્મ્ય મેળવ્યા પછી અહીં અનીતિ વિગેરે કેમ વધી ગયું ? પણ એમ ખૂમો પાડવાને બદલે, એના મૂળને શોધો ને ! તમે બહુ શુરસે થઈ જઈને એવું એવું બોલી નાખો કે-‘કાળા બબરીયાઓને ફાસીએ લટકાવી દેવા જોઈએ, જેલમાં પૂરી દેવા જોઈએ,’ પણ એથી બધું સુધરી જશે ? એના મૂળને બાળવાનો પ્રયત્ન થાય, તો સુધારો થાય અમતોષનો દવ સળગાવ્યો ત્યારે અસતોષનું પરિણામ શું આવશે, એનો વિચાર જ કયો નહિ અમે તો તે વખતે પણ કહેલું કે-આ ગાડી ઉધે ચીલે ચડી છે, પણ તે વખતે સામળનારા બહુ થોડા આ આર્ય દેશ જેવો આર્ય દેશ, આટલો બધો અનીતિખોર બની ગયો છે-એમ કહેવાય, તે આ દેશને માટે અસાધારણ કલક સમાન છે આખું કલક આર્ય દેશના કપાળે ચોટયું, તેમાં પ્રબલ નિમિત્ત તો ઉધી શિક્ષા અપાણી, ઉધા ઉપદેશનો પ્રચાર કરાયો, એ છે

મારાપણાનો હક્ક કરવા લાયક નથી

હંમુ પણ જો તમારે આ દેશમાં સતોપની ને શાન્તિની પુનઃ સ્થાપના કરવી હોય, તો તમે બધા એમ માનતા અને ખોલતા થઈ જાવ કે-‘આ સંસારમાં કોઈ પણ ભૌતિક સ્ત્રીજ એવી નથી, કે જેના ઉપર મારાપણાનો હક્ક કરવા યોગ્ય હોય જ્યાં આ શરીર ઉપર પણ મારાપણાનો હક્ક કરવા લાયક નથી, ત્યાં વળી બીજી કોઈ વસ્તુ ઉપર તો મારા પણાનો હક્ક કરવા જેવો હોય જ શાનો ?’ શરીરને આપણે ખાવા-પીવાનું રોજ કેટલી વાર આપીએ છીએ ? એને વારવાર કેટલું સાચવીએ-સંભાળીએ છીએ ? એક ધૂળનું કણીયું પણ જો આના ઉપર પડી જાય છે, તો ઝટ સાફ કરી નાખીએ છીએ છતાં આ શરીર આપણું નથી રહેતું, એની તો ખબર છે ને ? કોઈકનું હટાય છે, તો કોઈકનું બળાય છે અને કોઈકનું રખડી પણ જાય છે અત્યાર સુધીમાં તમે ચ તમારા કેટલાય સગા-સબંધી-પાડોશી વિગેરેના શરીરોને બાળી આવ્યા હશે ને ? એક કિં’ તમારું પણ આ બહુ બહુ સાચવેલું અને બહુ બહુ સંભાળેલું શરીર કોઈ બાળી આવશે, એનો તો તમને ખ્યાલ છે ને ? એટલે આ શરીર ઉપરેય મારાપણાનો હક્ક કરવા લાયક નથી ને ?

સં નહિ જ

ખાત્રી છે ?

સં હાથ

ત્યારે જો આ શરીર ઉપર પણ મારાપણાનો હક્ક કરવો એ બેવફૂરી છે, તો પછી દુનિયામાં એવી તે કયી ભૌતિક

વસ્તુ છે, કે જેના ઉપર મારાપણુનો હક્ક કરવો, એમા હક્કાપણુ ગણાય ? ઠહો કે-’ દુનિયામા કોઈ પણ ભૌતિક ચીજ એની નથી, કે જેના ઉપર મારાપણુનો હક્ક કરવા લાયક હોય આ શરીરથી ઉપકારિઓની સેવા થઈ જાય અને જેટલા પ્રમાણુમા શક્ય હોય તેટલા પ્રમાણુમા પરમ પદને પમાડનારા યોગમાર્ગની ઉપાસના થઈ જાય તો ખસ છે બની ચકે તો, આ શરીરથી, આ સિવાયનુ કોઈ પણ કામ લેવાની લાવના નથી ’
વાયડા ને વાતોડીયાથી મુધારો નહિ થાય

તમે તમારા હૈયામા એ લાવનાને પેદા કરો કે- ‘અહીંથી હું જવાનો છું એ નક્કી છે, એટલે માડ્ માડ્ કરીને મડ્ એવો બેવકૂફ હું નથી !’ આ પ્રકારના સરકારોને સજીવ કરવાનો જો પ્રયત્ન કરવામા આવે, તો અનીતિ આદિ જરૂર ઘટે પડી સારા સ્થાને દેવ જેવા માણુસો આવે વાયડા અને વાતોડીયાઓથી આ ઠામ નહિ વાય દરેકે પોતાના જીવન ઉપર નજર નાખવી પડશે અને પોતાની મનોવૃત્તિને સુધારવી પડશે ‘અનીતિજોરોનો નાશ કરો’-એવી એવી વાતો કરનારાઓમા પણ, અનીતિને સેવનારાઓ ઘણા છે પોતાની અનીતિને ઢાકવાના પ્રયાસ તરીકે પણ એવી વાતો કરનારા છે એટલે ખાલી વાતો કરવાનો કોઈ અર્થ નથી ચારેય તરફથી અસતોષની આગને ઝુઝાવીને, સતોષ શુણ્ણને પ્રગટ કરવાનો પ્રયત્ન થશે અને સૌ આપમેળે પોતપોતાની જાતને સુધારવાને મથશે, ત્યારે જ શાન્તિને સ્થાપિત કરી શકાશે
જય જ્ઞ ઉપદ્રોને શમાવનાનો ઉપાય

‘એ માટે કહ્યું કે-આજના બધા અનિષ્ટોના મૂળને સમજો

ત્યારથી ખોળા હાકનો આગ્રહ વધ્યો, ‘આ આપણું છે ને આપણે જ આને ભોગ-રીએ’-એ ભાવના પૂર્ણ ભેરદાર બની, ત્યારથી અનતોષનો દવ ફેલાવા માડ્યો પત્રી એમાથી શું શું જન્મ્યું ? આજે તમે જેને જુઓ છો, અનુભવો છો અને જેને માટે રાડો પાડો છો તે ! ‘મારે આ જોડે એ ને તે જોઈએ’-એવી ભાવના ભેરદાર બની, એટલે ધીરે ધીરે એમ થયું કે- ‘જે જોઈએ છે તે સ્ત્રીધી રીતિએ મળે તો કીક, નહિ તો ગમે તેમ કરીને પણ મેળવવું’ પત્રી સ્ત્રીધી રીતિએ ન મળ્યું, એટલે ઉધી રીતિ અપત્યા કરવા માડી પત્રી અનીતિ ને લાચ-રૂવત વિગેરે ન આવે, તો બીજી આવે પણ શું ? આજે જે હોય તે કાળા બજારની ટીકા ઠર્યા જ કરે છે, પણ અનીતિથી વેપાર કરવો તે કાણુ બજાર છે, તો લાચ-રૂવત લેવી તે ધોણુ બજાર છે ? એક તરફ આ બધું ન જોઈએ-એવી ખૂમો પાડવી અને બીજી તરફ આવું સર્જના વિના રહે નહિ-એવી સ્થિતિ ઉભી કરવી, એ તે કાઈ નીતિ છે ? તેમા પાત્રી ભોગની ને ધનની ભૂખને પેટાવેલી, તેને શમાવવાનું લક્ષ્ય જ નહિ ! જેટલા ભોગના ને ધનના અતિ ભૂખ્યા છે અગર તો અમુક કટિપત હાકોમા જ અટવાઈ ગયેલા છે, તેવાઓ ગમે તેવા સારે સ્થાને પણ, એક પ્રકારનું યા બીજા પ્રકારનું પણ, કાણુ કયાં વિના રહે નહિ આજના આ ભયકર ઉપદ્રવોને શમાવવાને માટે સૌથી વધારે લક્ષ્ય તો એ કામ તરફ આપણું જોઈએ કે-મૂળભૂત શિક્ષણમા જ, અસતોષને કાઢવાની અને અસતોષને જીવનમા જીવવાની વાત ઉમેરાઈ જાય, કે જેથી ખોટા હાકની લડત લડવાને મન થાય નહિ અને

“પરહોકને નજર સામે રાખીને સારી રીતિએ જીવવાનું મન થાય-

ત્યાગિઓના આદરની જરૂર

આવું શિક્ષણ કેવળ પગાર માટે જ શીખવવાનો ધંધો કરનારાઓ આપી શકશે ? લોકમા આવી જાવનાને પ્રસારી શકે, એવો કયો વર્ગ છે ?

સૌ ત્યાગિઓ

જેમની પાસે ધનાદિક કંઈ છે નહિ અને જેમણે ધનાદિકનો સર્વધા ત્યાગ કર્યો છે, એવા ત્યાગિઓની પાસે જ જલ્દી પડશે ને ? જે બધું મૂકવા જેવું છે-એમ કહે અને જીવાય તો ત્યાગી જીવન જ જીવવા જેવું છે-એમ કહે, તે જ સાચા ચરણ લેવા યોગ્ય છે ને ? આ દેશમાં તો, રાજા-મહારાજાઓ પણ ત્યાગિઓના ચરણે આવીને બેસતા રાજાઓ પોતાના દીકરાઓને ગાદી સોંપતી વખતે ચ કહેતા કે-રાજ્ય જો સારી રીતિએ કરવું હોય, તો આમની વાત માનવી જોઈએ, કારણ કે-આપણા દોષોને ટાળનારા આ છે. તમને તમારા દોષો, યોગ્ય રીતિએ અને તમને તમારા દોષોને ટાળવાનું મન થાય એવી રીતિએ, કોણ બતાવી શકે ? જેમને ખૂબ કેવળ પરમ પદનો છે, જેઓ પરમ પદના સાચા માર્ગને જાણે છે, જેમનું જીવન ઉચ્ચ પ્રકારનું ત્યાગમય છે અને જેમના હૈયામાં સૌના ભલાની જ જાવના છે પણ કોઈના ચ ભૂલાની જાવના નથી ! આવા ત્યાગિઓનો આદર, જેમણે પોતાની ખરાબીને ટાળવી હોય અને જેમણે સારાપણું મેળવવું હોય, તેમણે અવશ્ય ઠરવો જોઈએ

ઉદાર જાનનાનો નાશ કરાવો

એટલે આજે તો શિક્ષણ અને સરકાર બન્નેયમાં પરિ-

વર્તન લાવવાની મોટી જરૂર હતી. હવે જ્યાં પામી છે આજની સ્થિતિને સુધારવાને નાદે, સૌથી પહેલાં શું કરવું પડ્યું ? ભૌતિક વસ્તુઓના મારાપણાને દબાવવાની અને એ દબાવે તેમ તેમ કરીને પણ લોકોની જે ભાવના જોરદાર બની જવા પામી છે, તેને ઘની રીતે પડ્યો. એવો જ સ્વભાવને સમજાવી નીકળ્યો છે અને ઉદારતામાં દેવતા મૂકી દીધા છે એટલે જેવું ભૌતિક વસ્તુઓનાના મારાપણાની ભાવનાને જોરદાર બનાવી, તેવું બહુ કરું છે કે બૂઝું કરું છે, તેનો નિર્ણય કરી લેવો પડ્યો.

સૌ મુ. ૪ ૧૫ છે

વાતોમાં શું બોલાવું હતું ? પરંતુપણ વૃદ્ધમ્વકમ્ અને જાણના એમી ગિરતા પ્રકારની જ કેળવણી હતી પરંતુપણ એટલો ?

સૌ આખી ૫ ૧૫ છે

એટલે તમારું જે છે તે આખી દુનિયાનું ગ્રહાય, એ વાતનો ખ્યાલ છે ? પરંતુપણ વૃદ્ધમ્વકમ્ એટલું શું ? એની પાછળ કયો ભાવ રહેલો છે ?

સૌ આખી ૫ ૧૫ ના ૧૬ છે

એટલે કે-આખી પૃથ્વીનું મારે ખરે, એમ ને ?

સૌ જે માર છે, તે આખી પૃથ્વી ખરે.

એ વાત બૂઝાવી દેવામાં આવી. હવે માનને કુટુંબી જન જેવો માનવાની ઉદાર ભાવનાનો નાશ કરી નાખવામાં આવ્યો. પછી તો માણસનું હૈયું દૂક થતું નહીં હૈયું દૂક થવા મળે, એટલે એ તો આવીને ઉઠ પોતાની જાત સુધી આવે ને ? નને જે જોઈએ તે મળે એટલે બસ. પોતાનો જ વિચાર. બીજાના વિચારને બહુ અવગણ નહિ.

આવે નહિ તમારે તો સહાયાર જોઈએ છે ને ? તો, એ માટે, આજે તમે એક વાતનો તો બરાબર નિર્ણય કરી લો કે-‘આ દુનિયામાં કોઈ પણ જૌતિક ચીજ એવી નથી, કે જેના ઉપર મારાપણાનો હક્ક કરવા લાયક હોય, કારણ કે- આ દુનિયાના આપણે તો ફરતા મુસાફર છીએ અનાદિ કાળથી આપણે આ સસારમાં મુસાફરી જ કર્યા કરીએ છીએ અત્યાર સુધીમાં આપણે કેટકેટલા દેશોમાં ફરી આવ્યા ? પ્રાય કોઈ દેશ એવો નહિ હોય, કે જે દેશમાં આપણે ઉત્પન્ન થયા નહિ હોઈએ, ‘મારો દેશ’-કરીને જીવ્યા નહિ હોઈએ અને એ દેશને છોડીને ચાલતા નહિ થયા હોઈએ એવી જ રીતિએ, આપણે અત્યાર સુધીમાં કેટલા મા-બાપ ઠરી આવ્યા અને કેટલાના મા-બાપ બની આવ્યા ? કોઈના આપણે રહ્યા નહિ ને કોઈ આપણું રહ્યું નહિ મારાપણાનું ગાડપણ કર્યું ખરૂં, પણ જેમને મારા માન્યા તે તમને મૂકીને ચાલી ગયા અથવા તો તમે તેમને મૂકીને ચાલી ગયા બાલું એક-જે વાર નહિ, પાંચ-પંચીસ વાર નહિ, મો-હબાર વારેય નહિ, પણ અનંતી વાર બન્યું હશે આવી વાતો આર્ય દેશના મહાપુરુષોએ લખી છે, તે એ જાડા નહોતા. એમને ખબર હતી કે-જીવ આમ સમાગ્માં બટકયા કરે છે અને જીવની મારાપણાની ખોટી ઘેલછા, જીવને એમ બટકવામાં સહાય કર્યા કરે છે આપણે અત્યાર સુધીમાં કયી કયી યોનિઓમાં જન્મી આ-ન્યા ડીએ, એનો વિચાર કોઈ દિ’ કયો છે ? પ્રાય કોઈ એવી યોનિ નથી, કે જેમાં આપણે નહિ જન્મ્યા હોઈએ વિષ્ટાના કીડા પણ આપણે થઈ આવેલા આજે આપણે મનુષ્ય છીએ, પણ અત્યાર સુધીમાં શું શું નહોતા-

એનો વિચાર કરો. અહીં વિવેકની તક મળી છે, છતાં પણ અહીં જો આપણે ભૂલ્યા તો પાણી કયા કયા ઉત્પન્ન થવું પડશે ને કયા કયા ઉત્પન્ન નહિ થવાય, તે કહી શકાય નહિ. પાપમા રક્ત બનીએ, તો ફરી ફરી વિદ્યાના કીડા તરીકે પણ જન્મવું પડે.

મારાપણું મોણું પડે તો—

એટલે જીવે આ સંસારમા તો કયાય મારાપણાના હક્કની વાત કરવા જેવી નવી આત્મા, આત્માના શુભો અને એને પમાડનારી સામગ્રીનું મારાપણું પણ એટલા જ પૂરતું કેળવવાનું છે કે—મારાપણું કરવાની જે અનાદિ કાળથી કુટેવ પડી ગઈ છે, તે નાશ પામી બીય આ વાત જો હૈયે બગ બર બેની બીય, તો બ્યવહારથી ‘આ માર છે અને આ માર નવી’—એ વિગેરે જોડવા છતાં પણ, અન્તરમા એમ જ થયા કરે કે—‘આ ઘર, આ બગલા, આ બગીચા એ વિગેરે પરતુત મારા નવી. પુણ્ય રાખે ત્યાં સુધી આ બધું રહેવાનું છે અને પુણ્ય પરવારું એટલે હું જીવતો ને બગતો હોઉં તોય, આ ચાલી જવાનું છે. પુણ્ય કદાચ હું જીવું ત્યાં સુધી આ બધાને મારી પાને ટકાવે, તો પણ મારે તો આ બધાને છોડીને જવું જ પડવાનું છે’ આ વાત જો હૈયે જન્મી બીય, તો અત્યારે ભૌતિક વસ્તુઓ પ્રત્યેનું જે મારાપણું છે, તે મોણું પડી ગયા વિના રહે નહિ. મારાપણું મોણું પડી બીય, એટલે અનેક દુર્ગુણો ભાગે અને અનેક શુભો પ્રગટે.

મહાપુરુષોનો રાગ બપ છે ?

દોષોને કાઢવાને માટે મારાપણાને મોણું પાડી

તેને વળી આ લોકના સુખોમા રસ રહે ? નહિ જ ! એને તો એક મોક્ષસુખ જ મેળવવા જેવું લાગે એના યોગે, એ મોક્ષનો સાચો ઉપાય કયો છે, તેને શોધનારો અને એ મોક્ષના સાચા ઉપાયને બાણીને, એનું શ્રદ્ધાપૂર્વક સેવન કરનારો પણ એ જીવ અને, એ સ્વાભાવિક છે આ રીતિએ મોક્ષના સાચા ઉપાયનું શ્રદ્ધાપૂર્વક સેવન કરનારો અનેલો એ જીવ, નિકટના ભવિષ્યમા મોક્ષને પામ્યા વિના રહે નહિ સી આ રીતિએ મોક્ષમાર્ગને અને મોક્ષને પામો, એ જ એક અભિલાષા

સાતમું પ્રવચન

વિ સ ૨૧૦૭, અષાઠ વક્રી ૧૧, રવિવાર
તા ૨૬ ૭ ૫૧, સવારે ૮ાા થો ૧૦ા
સ્થલ-પ્રેમાભાઈ હોલ બાદ, અમદાવાદ

[તા ૨૬ ૭ ૫૧ રવિવારે, અમદાવાદ-પ્રેમાભાઈ હોલમાં,
પૂ. પ્રવચનકાર મહાત્માનુ આ પ્રવચનશ્રેણીને અગેતું આ સાતમું જાહેર
પ્રવચન થયું હતું. વરસાદને અગે, બાજનુ આ જાહેર પ્રવચન મુક્તવી
રહેશે-એમ લાગતું હતું, પણ સવારે ૮ા વાગતાં વરસાદ બંધ રહી
જવા પામ્યો અને પૂ. પ્રવચનકાર મહાત્માશ્રી આદિ મુનિવરો ૮ાા
વાગે પ્રેમાભાઈ હોલે પધાર્યા. ‘ સંદેશ ’ અને ‘ ગુજરાત સમાચાર ’
એ બન્ને દૈનિકના દત્તાન્તનિવેદક બાદબે, પોતાનાં ‘ ૫૫ તરફથી
નોંધ લેવાને માટે, આજે પણ આધ્યા હતાં ’. ‘ કરેલ

આ પ્રવચન સાંભળવા એકત્ર થાય છે અને હોવ પણ નાનો પડ્યા થાય છે '.

જ્યારે, ' ગુજરાત સમાચાર 'ના પ્રતિનિધિએ પોતાની નોંધમાં જણાવ્યું હતું કે- ' આજે સવારે તા.વાને પ્રેમાભાઈ દોશમાં રાખેલા પ્રમાણે વિદ્વાન જનાશ્યમ શ્રીમદ્ વિજયરામચન્દ્રમુરિશ મહાત્મને વ્યાખ્યાન કરતાં જુદા જુદા પ્રશ્નના સંદર્ભોની ચર્ચા કરી હતી. આજે સવારથી આશય વેરાએતુ હોવા છતાં અને ઝરમર ઝરમર વતસાદ પરસેતુ હોવા છતાં પ્રેમાભાઈ દોશ ખીન્નોખીન્ન્ય જાણીએ હતો '.

સાતમી પ્રવચન આ નીચે આપવામાં આવતું સ્વાસ્થ્ય અવસ્થા, અમોએ તૈયાર કરેલું છે

-સ. શ્રી જૈન પ્રવચન]

માનવજીવનની કિંમત સખધી વિચારણાઓ પણ ફલભ બની ગઈ છે

અનન્ત ઉપકારી મહાપુરુષોએ, આ માનવજન્મના પર
માદય સ્વરૂપ જે પરમ પદ, તેની સાથે આત્માને યોજી
આપનારા જે યોગ, તેની ભૂમિકાએ પહોંચાડવાને માટે ઉપ
યોગી બને-એવા જીવનની જે ભૂમિકા કહી છે, તેને આપણે
યોગની પૂર્વભૂમિકા તરીકે ઓળખીએ છીએ યોગની આ
પૂર્વભૂમિકાને અગે જે જે શુભો કહેવામાં આવ્યા છે, તે શુભો
જે કાળમાં ઉત્તમ કુળોમાં સ્વભાવસિદ્ધ હતા, તે કાળમાં
ધર્મના અર્થો અને સરલ જીવોને માટે, યોગની ભૂમિકા
ઓની પ્રાપ્તિ અને તેની સાધના બહુ સહેલી હતી જ્યારથી
એ શુભોની બાબતમાં ખામી આવી જવા પામી છે અને
એથી એવા શુભસમ્પન્ન જીવોનું દર્શન બહુલતયા ફ
અર્થ પડ્યું છે, ત્યારથી ' આ માનવજીવન કેટલું

સાતમું પ્રવચન

વિ સ ૨૦૦૭, અષાઢ વદી ૧૧, રવિવાર
તા. ૧૯ ૭ ૫૧, સવારે ૮ાા થી ૧૦ા
સ્થલ-પ્રેમાભાઈ દોલ બદ્, અમદાવાદ

[તા ૨૯ ૭ ૫૧ રવિવારે, અમદાવાદ-પ્રેમાભાઈ દોલમા,
પૂ પ્રવચનકાર મહાત્માનુ આ પ્રવચનશ્રેણિને અંગેનુ આ સાતમું જાહેર
પ્રવચન થયું હતું વરસાદને અંગે, આજનુ આ જાહેર પ્રવચન મુત્તવી
રહેશે-એમ લાગતું હતું પણ સવારે ૮ા વાગતાં વરસાદ બધે રહી
જવા પામ્યો અને પૂ પ્રવચનકાર મહાત્માશ્રી આદિ મુનિવરો ૮ાા
વાગે પ્રેમાભાઈ દોલે પધાર્યા ' સંદેશ ' અને ' ગુજરાત સમાચાર '
એ બન્ને દૈનિકોના વૃતાન્તનિવેદક બાધ્યો, પોતપોતાના કાર્યાલય તરફથી
નોંધ લેવાને માટે, આજે પણ આવ્યા હતા તેઓએ તૈયાર કરેલ
બાવાર્ય, પોતપોતાના પત્રમાં, તા ૩૦ ૭ ૫૧ સોમવારના અકર્માં
પ્રગટ કર્યો હતો

તેમાં, ' સંદેશ 'ના પ્રતિનિધિએ પોતાની નોંધમાં જણાવ્યું હતું
કે- ' રામાયણમાં સસૃતિનો આદર્શ ' એ વિષય ઉપર જૈનાચાર્ય શ્રી
વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે જે વ્યાખ્યાનમાળા ચર કરી છે, તે
વિષયની પૂર્વજ્ઞમિદ્રા રૂપે ' માનવજીવનનો આદર્શ ' એ ઉપર મહારાજશ્રી
પ્રવચનો કરે છે તેનું ગયા રવિવારથી બાકી રહેતું પ્રવચન આ રવિવારે
પ્રેમાભાઈ દોલમાં થયું હતું જૈન જૈનેતર બાધ બહેનોની મોટી સંખ્યા

આ પ્રવચન સાંભળવા એકત્ર થાય છે અને હોય પણ નાનો પડય સાચો છે '

ત્યારે, ' શુદ્ધરાત સમાચાર 'ના પ્રતિનિધિએ પોતાની નોંધમાં જણાવ્યું હતું કે--' આજે સવારે દાઢવાગે પ્રેમાભાઈ હોલમાં રાખેલા પ્રમાણે વિદ્વાન જનાર્યાઈ શ્રીમદ્ પિંજરામય દસરિજી મદારાજે વ્યાખ્યાન કરતાં જુલ જુલ પ્રકારના સદાચારની ચર્ચા કરી હતી આજે સવારથી આકાશ ધેરાએતુ ટોના છતાં અને ઝરમર ઝરમર વરસાદ પડતો હોના છતાં પ્રેમાભાઈ હોના ખીન્નોખીન્ન બરાઈ ગયો હતો '

સાતમા પ્રવચનનું આ નીચે આપવામાં આવતું સારશૂત અવતરણ, અંગેએ તૈયાર કરેતું છે

—સ શ્રી જૈન પ્રવચન]

માનવજીવનની કિંમત સબધી વિચારણાઓ પણ દુર્લભ બની ગઈ છે

અનન્ત ઉપકારી મહાપુરૂષોએ, આ માનવજન્મના પર-
માદર્શ સ્વરૂપ જે પરમ પદ, તેની સાથે આત્માને યોજી
આપનારો જે યોગ, તેની ભૂમિકાએ પહોંચાડવાને માટે ઉપ
યોગી બને-એવા જીવનની જે ભૂમિકા કહી છે, તેને આપણે
યોગની પૂર્વભૂમિકા તરીકે ઓળખીએ છીએ યોગની આ
પૂર્વભૂમિકાને અગે જે જે શુભો ઠહેવામાં આવ્યા છે, તે શુભો
જે કાળમાં ઉત્તમ કુળોમાં સ્વભાવસિદ્ધ હતા, તે કાળમાં
ધર્મના અર્થી અને સરલ જીવોને માટે, યોગની ભૂમિકા
ઓની પ્રાપ્તિ અને તેની સાધના બહુ સહેલી હતી જ્યારથી
એ શુભોની બાબતમાં ખામી આવી જવા પામી છે અને
એથી એવા શુભસમ્પન્ન જીવોનું કથન બહુલતયા દુર્લભ જેવું
અર્થ પડ્યું છે, ત્યારથી ' આ માનવજીવન કેટલું બધું '

છે, અનન્તરાનિઓએ આ માનવજીવનને શા માટે કિંમતી ગણ્યું છે, આ કિંમતી માનવજીવનમા શુ સાધવા યોગ્ય હોઈ શકે અને આ જીવનમા જે અવશ્ય સાધવા યોગ્ય છે, તેને સાધવાના માર્ગો ડેટલા છે અને તે કેવા કેવા છે'—એ વિગેરે વિચારણાઓ, ઘણે અથે નહ પ્રાય થઈ જવા પામી છે વર્તમાન કાળમા આપણને એ સ્થિતિનો અનુભવ થઈ રહ્યો છે એને લઈને, આજના માનવસમાજના મોટા ભાગમા, આ માનવજીવનની કિંમતની વિચારણાઓ વતી હોય, આ માનવજીવનનું વાસ્તવિક સાધ્ય કયું હોઈ શકે—એની વિચારણાઓ થતી હોય અને એ સાધ્યના સાધનભૂત યોગની તથા યોગની ભૂમિકાઓની વિચારણાઓ થતી હોય, તેનું પ્રાય દેખાતું નથી—એમ કહીએ તો ચાલે એટલે યોગની પૂર્વસેવા રૂપ પૂર્વ ભૂમિકાના ગુણો આજે જલ્દે સ્વભાવસિદ્ધ ન હોય, તો પણ એ ગુણોને પ્રયત્ન કરીને પણ મેળવવા છે—એવો જો નિર્ણય થાય અને એથી એ ગુણોને પ્રયત્ન કરીને પણ જો મેળવવામા આવે, તો આત્મામા એટલી યોગ્યતા પ્રગટ્યા પડીથી, આ માનવજીવનની નાની કિંમત પ્રાય ઘણી સહેલાઈથી સમજાવા વિના રહે નહિ આ માનવજીવનની સાચી કિંમત સમજાવા પડી તો, આત્મામા આ માનવજીવનના પરમાદર્શને સિદ્ધ કરવાની ઈચ્છા રહેજે જાગશે અને એ ઈચ્છા જોરદાર બનતાં, એવો પુરુષાર્થ થશે કે—આપણે યોગની પહેલી, પહેલી નહિ તો બીજી અને બીજી નહિ તો છેવટ ત્રીજી ભૂમિકા તો જરૂર મેળવી શકીશું, એવો આત્મવિશ્વાસ જાગે એવો આત્મવિશ્વાસ જાગ્યા પડીથી, આત્મા જો પોતાના પુરુષાર્થને ભરી રાખે, તો કંમે કરીને પોતાના પરમાદર્શ રૂપ પરમ પદને

પણ સહેલાઈથી પ્રાપ્ત કરી શકે એ માટે જ, આપણે યોગની પૂર્વભૂમિકાને અંગેની વિચારણા શરૂ કરી છે

ગુરૂવર્ગમા કોણ કોણ ગણાય અને ગુરૂવર્ગના પૂજનના પ્રકારો કયા ?

યોગની પૂર્વભૂમિકાને અંગે, મહાપુરૂષોએ કહેલા ગુણો પૈકી પહેલા ગુણ તરીકે ‘ગુરુદેવાદિપૂજનમ્’ એ ગુણ છે અને એ ગુણને અંગે ગયા રવિવારે આપણે ટેટલોક વિચાર કરી ગયા છીએ મૌઢી પ્રથમ, જે દશામા બીજા કોઈને પણ પોતાના ઉપકારી અગર વડિલ તરીકે ન ઓળખતો હોય તો ય, પ્રાય દરેકે દરેક જણ પોતા-પોતાના માતા-પિતાને તો ઉપકારી તરીકે ઓળખે જ છે ગુરૂવર્ગમા જેમ માતા-પિતાનો સમાવેશ થાય છે, તેમ તેમના સબધિઓનો, શિક્ષણ આપનાર કલાચાર્યનો અને તેમના સબધિઓનો તેમ જ એવા વૃદ્ધો કે જેઓ વખતો વખત અધર્મથી બચવાની અને ધર્મને આચરવાની સલાહ આપનારા હોય, તેઓનો પણ સમાવેશ થાય છે આવો ગુરૂવર્ગ જગતથી સવથા અપરિચિત નથી આ દેશમા તો, દેવનુ નામ જ ન સાલજ્યું હોય અથવા તો સામાન્ય રીતિએ પણ દેવ કોણ કહેવાય છે—તેનો સર્વથા ખ્યાલ જ ન હોય, એવો માણસ મળ્યો મુશ્કેલ થઈ પડે દેવ કોને મનાય અને ડોને દેવ મનાય નહિ—એનો વિવેક કરવાની કક્ષા તો પડીથી આવશે, પણ આ રીતિએ માતા-પિતા અને તેમના સબધિઓની સાથે, કલાચાર્ય અને તેમના સબધિઓની સાથે તથા વૃદ્ધોની સાથે નમ્રતાથી વર્તનારો જે શુભ હોય અને સામાન્ય રીતિએ પણ દેવપૂજનાદિ કરનારો જે શુભ હોય, તે યોગની આ પૂર્વ

ભૂમિકાના પાયાના શુણ્ણને પામેલો છે શુરવર્ગને અગે પૂજનના જેટલા પ્રકારો કહ્યા હતા, તે યાદ છે ને ? એ પ્રકારોને સેવનારો માણસ કેવોક હોય ? જે માણસ પોતાના માતા-પિતા પ્રત્યે દિવસમા ત્રણ વાર નમનક્રિયા કરનારો હોય, એમની ગેર-હાજરીમા એમને સામે કઠપીને પણ ત્રણેય કાલના નમસ્કારની ક્રિયાને આચરતો હોય, જ્યારે જ્યારે એમના દર્શન થાય, ત્યારે ત્યારે ઉભો થઈ જઈને એમનું સન્માન કરનારો હોય, એમની આગળ બાળ જેવો લાગે-એવી રીતિએ એમનું બહુમાન સાચવીને બેસનારો હોય, એમનો પરલોક ન બગડે અને મુઘરે-એ માટે શક્તિ મુજબની સારી સારી ક્રિયાઓ એમની પાસે કરાવનારો હોય, જે કોઈ સારી ચીજ પોતાની પાસે આવે, તે ચીજને સૌથી પહેલા એમની પાસે ધરનારો હોય, અપવિત્ર જગ્યાએ એમનું નામ પણ નહિ લેનારો હોય, એમના અવણવાદ સાક્ષી લેનારો ન હોય, શક્તિ આવ્યા પછી એમની કોઈ ચીજના ઉપયોગનો વિચાર સરખો ય રાખનારો ન હોય, એમના ઉપયોગમા આવતી જે કોઈ ચીજ હોય, તેને તેમના મરણ બાદ પોતાના ઉપયોગમા નહિ લેતા, તેમના હિતને માટે તેનો સન્માર્ગે વ્યય કરનારો હોય, તેમના મયાં પછી પણ તેમને તેમની મૂર્તિ બનાવરાવીને પૂજનારો હોય, અને તેમના સબધિઓની પણ બહુમાનપૂર્વક સારસલાળ લેવામા કર્તવ્ય માનનારો હોય, એવી જ રીતિએ કલાત્યાર્ય એટલે લિપિ, ભાષા આદિને બધાવનારા જે હોય, તેનો ઉપકાર કદી પણ નહિ બૂલી જનારો હોય તથા તેમના ઉપકારને યાદ કરીને, તેમની ને તેમના સબધિઓની સલાળ રાખનારો હોય, અને એવી જ રીતિએ જેમણે જેમણે સારી સલાહ આપી હોય,

તેવા તેવા વૃદ્ધોને પણ સલાહનારો હોય, એ બધાના ગૌરવને કરનારો હોય, આવો માણસ કેવો હોય ? એવો માણસ તનને કેવો લાગે ? તમને એવો માણસ બહુ ગમી જાય ને ?

માનવસમાજને આવો બનાવો છે

પણ આવી માનવતા, ઉદારતા ને નમ્રતા સિવાય આવે ? ખોટા અભિમાનને ટાળ્યા સિવાય આવે ? ખોટું અભિમાન જેનામા ભરેલું હોય, તેનામા આ શુભ આવે-એ બને નહિ. માત્ર આ પહેલો શુભ કેળવવામા પણ, યુક્ત રીતિએ કેટલા બધા શુભો કેળવાઈ જાય તેમ છે ? આ એક શુભ પણ જો સાચા રૂપમા આવી જાય, તો એમા કેટલા બધા શુભો સમાઈ જાય તેમ છે ?-તેનો જો વિચાર કરીએ, તો થાય કે-જે કાળમા માનવસમાજનો મોટો ભાગ આવો શુભસમ્પન્ન હોય, તે કાળમા ધર્મની જાહેરાતલાવી હોય, મોક્ષમાર્ગની નોખત જોરથી વાગતી હોય અને ઠેર ઠેર અનેક મહાપુરુષોનું દર્શન થતું હોય, તેમા નવાઈ પામવા જેવું જ શું છે ? એટલે, આપણે તો, આજનો માનવસમાજ પણ આવા જ પ્રકારનો બને-તેવો પુરુષાર્થ કરવો છે તમને જો લાગે કે-‘ મારે આ શુભ મેળવવો જ છે ’ તો આ કાઈ બહુ મોટી વાત નથી આવામા જે ખીન્ને શુભ સહાયર, તે સ્વાભાવિક રીતિએ હોય, તેમા શકા રાખવાને કારણ નથી કારણ કે-જે માતા-પિતા ને તેમના સબધિઓ, કલાચાર્ય ને તેમના સબધિઓ તથા વૃદ્ધો-એ બધા ય પ્રત્યે સન્માનની નજરે જોનારો હોય, બહુમાન પૂર્વક એમની કાળજી રાખનારો હોય અને એમા જે ધનવ્યય થાય તે ધનવ્યયને લેજો માનનારો હોય, ’

તો સહજ હોય વળી જેને મરણ પામી ગયેલા માતા-પિતાના ઉપયોગમાં આવેલી કેઈ પણ વસ્તુને, જે પોતાની શક્તિ હોય તો, લોગવવાની ઈચ્છા ન હોય, એ વસ્તુઓને મનમાર્ગે જ ઉપયોગ કરી દેવો જોઈએ પણ એના ઉપયોગથી મારે અલિપ્ત જ રહેવું જોઈએ-આવી વૃત્તિવાળો જે હોય, તે કેટલી બધી ઉદારવૃત્તિવાળો હોય ? તેનામાં સદાચાર સાથે ઉદારતા પણ હોય ને ? એવા માણસને સાલળીને તો, તમને ય થાય કે-એવાના પાડોશમાં વસવામાં ય લાલ છે યોગના માધકોની વાત તો હજી આવી છે, પણ આ તો તેવા લોકોની વાતો છે, કે જેમને યોગની ભૂમિકાઓએ પહોંચવાની જરૂર છે અને જેઓમાં યોગની વાતોને ગાલજવાની લાયકાત પ્રગટેલી છે તમે નક્કી કરો કે-અમારે પણ આવા લાયક બનવું છે, તો તમે આ લાયકાતને મેળવી શકો, એ માટે આ વાતો તમારી આગળ મૂકાય છે

અકાર્યની બચાવનારો સદાચાર લોકાપવાદભીરૂત્વ

એ માટે, પહેલાં શુભની વાત કર્યા પછીથી, બીજા સદાચાર શુભની વાત ચાલે છે સદાચારોને વર્ણવતા, મહાપુરુષો દર્શાવે છે કે-યોગની પૂર્વભૂમિકાને પામેલા જીવના સદાચારોમાં, પહેલો સદાચાર-લોકાપવાદભીરૂત્વ છે પહેલાં શુભ વાળામાં આ સદાચાર ન હોય, તો કોનામાં હોય ? ‘મારાથી એક પણ કાર્ય મારા જીવનમાં એવું ન થાય, કે જેનાથી લોકમાં હુ હલકો દેખાઉં !’-આવી મનોવૃત્તિ, સદાચારોને જીવનમાં જીવવાને ઇચ્છનારમાં હોવી જોઈએ એને એમ થવું જોઈએ કે-‘મારા હાથે જો એવું કાર્ય થાય, કે જેથી લોકમાં

હુ હલકો દેખાઉ, તો એમા નથી મારી માતાની આખર, એમા નથી મારા પિતાની કીર્તિ, એમા નથી મારા શિક્ષકનું ગૌરવ અને એવા મારા કામચીતો મારા વૃદ્ધોની પણ લોકમા લઘુતા થાય' 'લોકમા મારી જાહનામી થાય અને મારા માતા-પિતા આદિની લોકમા લઘુતા થાય-એવું તો મારાથી થાય જ નહિ' -આ વાત જેના રોમ રોમમા જોઈતી હોય, એનું જીવન કેવું હોય ? લોકમા સામાન્ય રીતિએ જે જે કાર્યો અકાર્ય તરીકે ગણાય છે, તેવું એક પણ અકાર્ય ન કરવા દે, એવો આ સદાચાર છે આ એક સદાચાર પણ જેનામા યોગ્ય રૂપે આવી જાય છે, તેની જાડી ચાલચલનત આ એક સદાચાર માત્રથી પણ સુધરી જાય છે તમને, તમે ક્યારે જગતમા જીવતા હો ત્યારે, તમે કોઈ પણ કાર્ય કરવાને તત્પર જનો ત્યારે, તમારા માતા-પિતા આદિનો, તમારા શિક્ષક આદિનો અને તમારા વૃદ્ધોનો ખ્યાલ આવે જાય ? તમે કોઈ જરાબ કામ કરતા હો અથવા તો કોઈ જરાબ કામ કરવાને તત્પર જન્યા હો, તે વખતે જો કોઈ તમને એમ પૂછે કે- 'તું કેનો દીકરો છે ? તારાથી તે આવું કામ થાય ?' -તો એ વખતે તમારું મોઢું નીચું ઢળે છે ? શરમથી તમે તે વખતે ઉચ્ચ જોઈશો નહિ ને ? 'મારા જરાબ કામથી મારા માતા-પિતાદિનું પણ જરાબ દેખાય' -એવો વિચાર તમને આવે ? આ પહેલો સદાચાર છે, કેમ કે-આ એક સદાચારના યોગે જીવનમા ઘણાં શુભો આવી જાય છે આ સદાચારને જીવનમા જીવવાથી, માનવને ન છાજે તેવી ઘણી વૃત્તિઓ તથા પ્રવૃત્તિઓ તો આપોઆપ જાય થઈ જાય છે આગળ શિખામણ દેતા એ યાદ કરાવતું હતું કે-

‘તમે અમુકના હીકરા’ છો અને અમુકની પાસે ભણેલા છો, એ વાતને કદી પણ ભૂલશો નહિ’

નાદાન માણસો કહે કે-‘અમે લોકથી ડરતા નથી’-એ તો થોપ્પી નફરતાઈ છે

અનાચારથી ખચતો રહે ને સદાચારને વિચરે નહિ, એ માટે આટલું કહેવાય, તો તે બસ થઈ બાય ને ? તમને પણ તમારા માતા-પિતા, તમારા શિક્ષક, તમારા વૃદ્ધોના નામો યાદ છે ને ? ‘મારા માતા-પિતાદિ કોણ કોણ છે ?’-એ તો તમને યાદ છે ને ? દરેક કામ કરતા, એ વાત યાદ આવે કે નહિ ? માતા-પિતાદિને યાદ કરીને, પહેલા માણસ એ જોતો કે-‘એમને છાજતી મારી જાત છે કે નહિ ?’ માતા-પિતાદિની સામે નજર રાખીને ચ, માણસ અકાર્ય કરતા અટકી જતો એવી પરપરા જ્યારે ચાલતી હતી, ત્યારે આજે દેખાતા અનેકવિધ અનર્થોમાના ઘણા અનર્થો તો જન્મતા જ નહિ ‘મારા દેવ-ગુરુ કોણ ?’-એવો વિચાર પણ એક કાળે પ્રધાનતા ભોગવતો, પણ તે તો ઘણી યોગ્યતા આવ્યા પછીની વાત છે આજે, કેટલાકોને, સદાચાર રૂપ લોકાપવાદભીરૂતા પણ, દોષ રૂપ લાગે છે ‘લોકથી વળી ડરવાનું શું ?’-એવું આજના કેટલાકોનું માનવું છે આપણે સારું કામ કરતા નાદાન લોકથી ન ડરીએ-એ જુદી વાત છે, પણ ખરાબ કામ કરતા લોકથી ડરવું, લોકથી ડરીને પણ ખરાબ કામને કરવાની જન્મેલી ઇચ્છાનો ત્યાગ કરી દેવો, એમા લાજન શું છે ? એવો લોકાપવાદનો ડર, તે શુભ છે કે દોષ છે ? લોકાપવાદનો એવો ડર તો શુભ રૂપ છે, પણ આજે તો જેમ સારા

માણસો કહે છે કે-‘સારા કામ કરતા લોકથી ડરવું નહિ’ તેમ નાદાન માણસો પણ બોલવા લાગ્યા છે કે-‘આપણે લોકથી શા માટે ડરવું બેઠાએ ?’ જેમ મહાપુરુષો કહેતા હતા અને કહે છે કે-‘મરણનો ડર છે જ નહિ’ તેમ, આજે તો લૂટા-રાઓ પણ એવું બોલતા થઈ ગયા છે કે-‘અમને મરણનો ડર નથી !’ એટલે જેઓ ખરાબ કામ કરવામા તત્પર રહે છે અને પછી કહે છે કે-‘લોકથી ડરવાની જરૂર નથી’-એ તો ચોખ્ખી નફરુટાઈ છે સામાન્ય રીતિએ તો, લોકાપવાદથી ડરવું તે શુભ જ છે, પણ સમજવું બેઠાએ કે-લોકાપવાદથી ડરીને જે સારા કામોને કરવાને ઇચ્છે અને ખરાબ કામોને તજવાને ઇચ્છે, તેને માટે એ શુભ છે લોક ખરાબ કહે-એટલા માટે પણ જે ખરાબ કામને તણ દે, એ સારો ન કહેવાય ? ત્યારે નાદાન, ખરાબ કામોને કરનારો બોલે કે-‘હું લોકથી ડરતો નથી’ તો તે શોભેય ખરું ? લોકાપવાદ બીરૂપાને સદાચાર એટલા માટે મહાપુરુષોએ કહ્યો છે કે-એના યોગે, અનેક અનાચારોથી બચી શકાય છે અને ઘણા શુભોનું મૂળ પણ એના યોગે નખાઈ જાય છે જ્યારે જ્યારે, કોઈ પણ, પોતાની જાતને નહિ છાજતું કામ કરવાનું મન થાય, ત્યારે ત્યારે, આખા સામે લોકાપવાદ આવીને ઉભો રહે-તેવું થાય, તો પણ જીવન ઘણું સુધરી જાય

માનવતા માટેનો ત્યાગ

આ સદાચાર તો તમારામા હશે ને ? આપણે બહાર કેવા દેખાવાને ઇચ્છીએ છીએ ? લોક આપણને સારા માણસ કહે-એ આપણને ગમતી વસ્તુ છે ને ? એટલે વિચારવું પડશે

સારા બનવાને માટે આવે છે, માટે એટલા સારા છે એમ સમજીને વાત થાય છે આવું સાબળવાને માટે જે કુદૃષ્ટિઓ તમને આવવા દે છે, તેમને પણ હું તો એટલા સારા જ માનું છું આ આર્ય દેશમા ગમે તેટલો વ્યવહાર બગડી જવા પામ્યો હોય, તો ય અમને અમારા અનુભવ ઉપરથી એમ લાગે છે કે-હજી પણ આ દેશમા ઉચ્ચી પ્રવૃત્તિઓના મૂળ જીવતા ને બગતા પડ્યા છે તમે તમારી ખરાબીઓને સમજી શકો અને સુધારી શકો, એ માટે અમે તમારી ખરાબીઓની વાત તમારી પાસે મૂકીએ, પણ એ તમને સાબળવી ગમે છે અને 'આપણે સારા નથી' - એટલી પણ તમારા હૃદયે અચર નિષ્પન્ન બને છે, એથી અમને તો એમ જ લાગે છે કે-તમારામા એટલી પણ યોગ્યતા છે

સાચા અને સારા કામનો આશ્રય જોઈએ, પણ નાગાધ તો નહિ જ હોવી જોઈએ

આમ લોકાપવાદના બીરૂ હોવા છતાં પણ, અવસરે કોઈ સારા કામને માટે આપણે અજ્ઞાન લોકની સામે લડીએ પણ ખરા, અજ્ઞાન લોક ગમે તેમ બોલતો હોય, તો ય તેની પરવા કર્યા વિના, આપણે આપણું એ સારું કામ કરીએ પણ ખરા, સાચા ને સારા કામના આશ્રયથી આપણે એવા લોકની સામે ચાલીએ પણ ખરા, પરંતુ ત્યારે એ કામ જગતના યોગાનમા મૂકાય, ચાર ડાહ્યા માણસો સમક્ષ મૂકાયા - એ કામ સાચુ ને સારું હોય - પણ પૂરવાર કરી, સ્થિતિ હોવી - કામને મા - થું

અને એ કામ કર્યે જ જઈએ, એ આખી વાત જુદી છે, એમા તો સમજૂતીકનો ઉડો વિવેક બેઠો છે, પણ જે કામને અવસરે સારા માણસો સમક્ષ સારૂ ને સાચુ પૂરવાર કરી શકાય તેમ ન હોય, જે કામને સારૂ ને સાચુ પૂરવાર કરવામા આપણે યિષ્ટજનો સમક્ષ નિષ્ફલ નિવડીએ તેવું હોય અને જે કામ ખરાબ હોવાથી જ લોક એને ખરાબ કહેતો હોય, તેવું કામ કરીએ અને પછી કહીએ કે- 'અમને લોકની કરી પરવા નથી' -એવી નાગાઈ તો આપણામા નહિ જ હોવી જોઈએ ને ? જે કામને ચાર-સારાની વચ્ચે સારૂ સાબીત કરી શકીએ નહિ, તેવું કામ કરતા લોકથી ખૂબ ડરવું જોઈએ, એ પહેલો સલાચાર છે આમા તો, તમારો કોઈના વિરોધ નથી ને ? આ સલાચારને લાવવાને માટે તો, તમે સારા મા-બાપના દીકરા છો, એવી તમારી માન્યતા છે ને ? તમે કહો કે- 'અમે સારા મા-બાપના સત્તાન છીએ, અમે સારા શિક્ષકોના હાથે મુસસ્કૃત બનેલા છીએ અને અમે સારા વડિલોની સલાહને પામેલા છીએ' આ વાત આને ઘણે અથે ભૂલાર્થ જવા પામી છે આ વાતનો, ઠરેક કામ કરતા, વિચાર કરજો અને એવું એક પણ કામ નહિ કરવાનો નિર્ણય કરી લેજો, કે જે કામ કરવું પડે અથવા જે કામ કરવાનો વખત આવે, ત્યારે ચાર ડાઘા-ઓની પાસે એની વિગત મૂકવાથી, તેને સારૂ પૂરવાર કરી શકીએ નહિ તમે જો એવું કામ કરતા લોકથી નહિ ડરો, કે જે કામને તમે અવસરે જમે તે ચાર ડાઘા-વિવેકી માણસો સમક્ષ સારૂ જ પૂરવાર કરી શકો, તો તો કદાચ એવો ય પ્રસંગ આવી લાગશે કે-એ કામને કારણે તમારી નિન્દા કરનારાઓ થયું, અમુક કાળ વીત્યા પછીથી તમને પગે લાગવાને અ.

કર્મને આટલું સમજો છો, તે છતાં પણ એટલા માત્રમાં નારાજ થઈ જાવ છો અને જે શેઠીયાની પાસે ગયા હો તેને માટે ખરાબ વાત કરો છો, તો પછી જે માણસ દીનતાથી તમારી પાસે થોડુંક કાર્ધક માગે, ત્યારે જો એને એટલું જ તમારા તરફથી ન મળે અને ઉપરથી તિરસ્કારનો અનુભવ થાય, તો એને તમારે માટે કાર્ધ જ ન થાય ? આજે તમે બધા આજની સરકાર સામે ઉઠાવી ઉઠ્યા છો ને ? કેમ ? કહે છે કે-અમારા વેપાર બધા લઈ લીધા ! પણ લઈ લે સરકાર પાસે શક્તિ છે ને ? એમાં ઉઠનાટ શા માટે ? તમારો તો કાયદો છે કે-જેને દુખ આવે તેના ખરાબ કર્મ હોય અને તેણે તે ભોગવવા જ જોઈએ, એમાં બીજાને શું ? તો તમે તમારા ખરાબ કર્મોનો વિચાર નહિ કરતા, ઉઠાવો છો શાના ? માટે જરા શોચો પોતા તરફ નજર રાખીને બીજાનો વિચાર કરો. જેમ આપણે અમુક જાતિનો હક્ક ભોગવવાને માગીએ છીએ, તેમ તેવો હક્ક બીજાઓને પણ આપવો પડશે ને ? એટલે મુખી માણસોનો સલાચાર એ છે કે-તેમણે જો શક્ય હોય તો એટલા ઉદાર બની જવું જોઈએ કે-દીન અને અનાથ આખે ચંદ નહિ એ ન બની શકે તેમ હોય, તો પણ દીન અને અનાથના ઉપકારનો શક્ય પ્રયત્ન કરતા રહેવું જોઈએ જ્ઞાની, રૂપસપન્ન, સત્તાધીશ, બળવાન અને ધનવાન કદપતરૂની ઉપમાને પામી શકે

જેમ પહેલા સલાચારે, એના સેવનાર માણસ માત્રને સંવળા મુખ્ય મુખ્ય અનાચારોથી પર કરી દીધા છે, તેમ આ બીજો સલાચાર જો આવી બાય, તો તે મુખી માણસોને

કલ્પતરૂ જેવા બનાવી કે છે એક મહાપુરૂષે જેમ જ્ઞાનિ
ઓને કલ્પતરૂ તરીકે ઓળખાવેલ છે, રૂપસંપન્નોને જેમ
કલ્પતરૂ તરીકે ઓળખાવેલ છે, સત્તાધીશોને જેમ કલ્પતરૂ
તરીકે ઓળખાવેલ છે અને બળવાનોને જેમ કલ્પતરૂ
તરીકે ઓળખાવેલ છે, તેમ ધનિકોને પણ કલ્પતરૂ તરીકે
ઓળખાવેલ છે એ બધાને કલ્પતરૂ તો કદા છે, પણ એ
બધાને કલ્પતરૂ ક્યારે કહેવાય-એ સમજાવતા એ હરેકે
હરેકને માટે એ મહાપુરૂષે એક એક શરત મૂકી છે

જ્ઞાની કલ્પતરૂ ખરો, પણ તે ક્યારે ? છાતી કાઢીને
ચાલે ત્યારે ? ના, નમ્ર હોય ત્યારે ! જો જ્ઞાની પણ વિનીત
એટલે નમ્ર ન બને, તો તે કોઈ પણ વસ્તુનો કે તેના
સ્વરૂપનો, વાસ્તવિક પ્રકારનો કદી શકાય તેવો વિચાર જ નથી
કરી શકતો. જ્ઞાન, એ એક એવી શક્તિ છે કે-વસ્તુના ઉંડા
સુખા પહોંચવાની તાકાત જ્ઞાનિમા આવે એના યોગે, એ જેમ
ચાચુ-ખોદું ને સાડું-નરતું સમજી શકે, તેમ બીજાઓને એ
સમજાવી પણ શકે, અને એથી એ પોતે જેમ સન્માગે
જઈ શકે, તેમ બીજાઓને પણ સન્માગે લઈ જઈ શકે આ
કારણે, જ્ઞાની કલ્પતરૂની ઉપમાને પામી શકે, પણ તે વિનીત
હોય તો ! અવિનીત તો પોતે જ જ્ઞાનના ફળને નવી પામ્યો,
ત્યા એ બીજાને શું પમાડી શકવાનો હતો ? એટલે જ્ઞાની
પણ જો ઉદત હોય, તો તે કલ્પતરૂ નહિ પણ કટકતરૂ !

એ જ રીતિએ રૂપસંપન્ન જેનું રૂપ જોવું સૌને ગમે,
તે ય કલ્પતરૂ, પણ તે સહાચારી હોય તો ! અનાચારી હોય
તો કટકતરૂ ! પોતે રૂબે ને કઈકને રૂબાવે રૂપસંપન્ન જો
સહાચારી હોય, તો એના રૂપથી અનેકા આકર્ષાય,

અનેકોને એ સહાચારના માર્ગે વાળી શકે અને એથી કલ્પતરૂ જેવો બની શકે એ માટે જે રૂપસંપન્ન હોય, તે જો શીલ-સંપન્ન હોય તો કલ્પતરૂ. સામટો હોય તો નહિ ! જેમ રાત્રી ઉદ્ભવ હોય તો કલ્પતરૂ નહિ, તેમ રૂપસંપન્ન જો શીલસંપન્ન હોય નહિ તો કલ્પતરૂ નહિ !

સત્તાધારી ય કલ્પતરૂ બની શકે, પણ તે ક્યારે ? ન્યાયના માર્ગે પ્રવર્તે તો ! પોતે ન્યાયના માર્ગે પ્રવર્તે અને એ દ્વારા બીજાઓને પણ ન્યાયના માર્ગે પ્રવર્તાવે, માટે એ પણ કલ્પતરૂ ! સત્તાધારી પણ જો અન્યાયના માર્ગે ચાલે, તો તે કલ્પતરૂ બનવાને બદલે કલકતરૂ બને

બળવાન પણ કલ્પતરૂ બને, પણ તે ત્યારે કે જ્યારે ચોતાના સ્વાર્થને માટે કદી પણ બીજા ટોઈની ય સામે બળનો પ્રયોગ કરે નહિ-તેવો પ્રશમી હોય તો ! જેનું બળ બીજાઓના અહિંસામાં નહિ, પણ બીજાઓના રક્ષણમાં ઉપયોગી થાય, તે કલ્પતરૂની ઠોઠિમાં ગણાય એટલે બળવાનમાં જો પ્રશમ શુભ હોય, તો તે કલ્પતરૂ જેવો ગણાય અનેકોને એનાથી પ્રેરણા મળે કે-આટલો બળવાન છે, છતાં પણ કેટલો બધો પ્રશાન્ત છે ! પ્રશમની, એ લક્ષણ કરી શકે ને ?

તેમ ધનિક પણ કલ્પતરૂ બની શકે, પણ તે ક્યારે ? દાનની છાજો ઉછાળનારો હોય ત્યારે !

સઠ સપૂર્ણ ધની બનાય તો દાની બની શકાય ને ?

એટલે આખા જગતનું ધન એને ઘેર આવે ત્યારે એ દાન કે, એમ ને ? આ બને એવું છે ? કોઈને કદી પણ બધું ધન મળે નહિ અને એ વિના દાન દેવાય નહિ, એટલે દાનની વાત જ બધ ને ? આવી અસંભવિત વાતોનો અર્થ પણ શો

છે ? અહીં તો, પોતાની શક્તિ મુજબ ધની દાન કરનારો બને તો તે કલ્પતરૂ જેવો બની જાય છે, એ વાત છે દીન અને અનાયના ઉદ્ધારનો આદર કરવા રૂપ આ બીજો સદાચાર, ધનવાનોને કલ્પતરૂની ઉપમા પમાડે એવો છે, પણ જે સુખી માણસો એમ જ માને કે-‘એ તો એમના કર્મ કુળી છે, તેમા મારે શું ?’-એવાઓ તો કલ્પતરૂની ગરજ સારનારા જ બને. આજની સત્યાનારી શાધી સર્જાઈ છે ?

સૌ પૈસો ખોટે રસ્તે આવેલો હોય, એટલે સારે રસ્તે પત્થર ધી રીતે ?

સૌ સૌની બળતરા કાઢે, એવી હયા છે ને ? પરંતુ એ વાતેય સાચી છે કે-આજે પ્રાય સઘળાને સઘળું બોલવાની તક મળે, એવી પરિસ્થિતિ ઉભી થઈ જવા પામી છે જે સુખી માણસો છે, તેમાના મોટા ભાગે પોતે જે લોકોની ખબર લેવી જોઈએ તે લોકોની ખબર લીધી નહિ અને પોતાનું જ ભરતા ગયા ! તે લોકો પણ, આ બધા પરિણામને માટે ધણે અથો જવાબદાર છે એટલા માટે, જ્યાં સવિવારે ખોટા મારા-પણાના હક્કની વૃત્તિને કાઢવાનું કદ્યું હતું તેના ઉપર મારા-પણાનો હક્ક વસ્તુતઃ જોઈએ નહિ, તે ધન આદિ વસ્તુઓ ઉપર ખોટો મારાપણાનો હક્ક માની લેવાથી અને એમા જ ખૂચી જવાથી, આ બધી સત્યાનારી સર્જાવા પામી છે, નહિ તો, ધનવાનોને એટલી પણ ખબર નથી કે-જે ધન આપણે એકઠું કર્યું છે ને જે બગલાઓ આપણે બધાંબધા છે, એ ધનને ને એ મોટા બગલાઓને પણ મૂકી દઇને જ આપણે અહીંથી જવાનું છે ? ખબર છે એમને, છતાં બાણે-એ વાતની કશી

પાસે છે ને ? એ તમે માયાણુ ડૉક્ટરની જેમ આપો છો ? દીન કે અનાથ ઉપર નજર પડે ને તરત અમી ઝરવા માડે, તો પછી કર્મની એવી કયી તાકાત છે કે-તમારી સુખસામગ્રીને ઝુટવી જાય ? પછી તો, એક જામ ત્યાં ખીણ એનાથી ચ સારી સામગ્રી મળી આવે

તમે ખીજાને નહિ આપો તો તમને કોણ આપશે ?

પણ આજે તો કર્મના ચોગે જે ધન, સુખસામગ્રી આદિ મળ્યું છે, તેને વળગી પડાય છે લગભગ એમ થઈ ગયું છે કે-‘આ તો બધું મારા કર્મોએ મને આપ્યું છે ખીજાને શું હામ હવે ? એમના કર્મોએ લોગવે, તેમા અમારે શું ?’ આવું માનનારાઓને અને જોલનારાઓને, કર્મ પટકી દીધા વિના રહેવાનું નથી દીન, અનાથને નજરે જોવા છતાં પણ જેને કયા આવતી નથી, છતી સામગ્રીએ એને આપવાનું મન જેને થતું નથી અને ગરીબ તથા દુખી માણસોને જોયો ધણો મારનારા છે, તેઓ એ વાત જુલી ગયા છે કે-આવું કર્યો તો તમારે કદાચ અનન્તી વાર ધણો ખાવો પડશે આર્ય દેશમા આ મહાચાર તો સ્વાભાવિક હતો દીનાદિના અબ્યુદ્ધરણનો આદાર તો, આર્ય દેશના માનવીના હૈયામા ઠાસી ઠાસીને ભરેલો હતો આજે એ ઘણું અશે નાશ પામી ગયો છે, પણ તમને તો લાગે છે ને કે-માનવીમા આ મહાચાર હોવો, એ પણ ખૂબ જ જરૂરી છે ? તમે દીનાદિને મદદ નથી કરતા, તો તમે જો દીનાદિ થયા તો તમને કોણ મદદ કરશે ? તમે ખીજાને નથી આપતા, તો પછી તમને પણ કોણ આપશે ? બલબલના દિ’ પલટાઈ ગયા,

એ શું તમે નથી બાણતા ? ગઈ કાલે સલામો ઝીલનારાને આજે સલામો બરનારા બની જવું પડ્યું છે ને ? તેમ આજે તો તમે પ્રજાનું ભરી શકો તેમ હો, પણ કાલે કહાય તમે તમારું ચ ન ભરી શકો, એવું ચ બને ને ? અમદાવાદમાં કોઈનું આવું કાઈ થયું છે કે નથી થયું ? કેટલા ચ મુખિઓ પલટાઈ ગયા, એ તમારી બાણતા છે કે અબાણતા ? ત્યારે, એવો કોઈ વખત આવી લાગે, ત્યારે તમારી સામે કોઈ જુએ, એવું ચ રાખવું છે કે નથી રાખવું ? 'હીનાદિને કોઈએ આપવું જ નહિ'—આવા વિચારના બે બધા બની ગયા હશે, તો એ વખતે તમારું પણ શું થશે ? માટે આ સદાચારને જીવીને જીવંત રાખો ને !

તિરસ્કાર સાથે નહિ પણ પ્રેમથી આપો

હીન-દુબિને જોઈને જે પોતાનું મોઢું મરડે, એના દુખના નિવારણનો જે વિચાર સરખોય કરે નહિ, એના દુખને જે સાબળે તો ય એથી જેનું હૈયું બોદાય નહિ તેમ જ છતી શક્તિએ પણ એવા વખતે જે હાથ લાગે કરવાને બદલે પોતાની મુઠ્ઠીને વાળી દે, એવા આદર્શીને સદાચારી કહેવાય કે અનાચારી કહેવાય ? કહાય આપે તો ચ તોછડાઈ બતાવે, 'લે, લઈ બ' કરીને ફેંકે અને પાછો કહે કે—'ગલે આવીશ નહિ' તો એટલાથી પણ નહિ પતે આપે પણ તિરસ્કારથી આપે, તેના આખ્યાની તો વસ્તુતઃ ફુટી કોડિની ય કિંમત નથી આ સદાચારને જીવનારો તો તે કહેવાય, કે જે આપે તે પ્રેમથી આપે, ઉદારતાથી આપે અને આપતાં આપતા કહે કે—'મુજાતો નહિ, ફરી જરૂર પડે તો ફરી આવજે, ભારી પાસે હશે તો

તને જરૂર આપીશ, તને આપવું તે પણ લક્ષ્મીને પામ્યાનું ફળ છે તારા જેવાને જ્યાં પછી લક્ષ્મીને સધરી રાખવી, એ પાપ છે ! સૌના દહાડા સરખા જતા નથી' માગવાને માટે આવેલા ભૂખ્યાને, કાંઈ પણ ફીધા વિના જ પાછો ફાડ્યા પછી, જમવા બેસવું તે પાપ જેવું લાગે, એવું તમારું હૈયું છે ? હૈયું એવું ન હોય તો હવે હૈયાને એવું ફેળવો, કે જેથી દુષ્ટિને જોતા જ તેને યથાશક્તિ સહાયક બનવાનું મન થયા વિના રહે નહિ

બુદ્ધિલ જેવા રહે સન્માર્ગને નહિ પમાય

આ વાત જરા જોરથી એટલા માટે કહું છું કે-તમારે લાયક બનવું હોય તો તત્કાલ આ સલાહારોને જીવનમાં જીવવાનું શરૂ કરવાનું છે પછી, આગળ તો ઘણી વાતો કરવાની છે લાયક બનીને ઉડા વિવેકમાં જાવું પડશે ચોગની ત્રીજી ભૂમિકાને પામવાને માટે તો, ઘણો વિવેક જન્માવવો પડશે તમે બુદ્ધિલ જેવા રહો, તો સન્માર્ગને પામી શકો નહિ. દેવાદિના સ્વરૂપના સખધમાં ઘણી વિચારણાઓ કરીને, તમારે વિવેકપૂર્વક નિર્ણયો કરવા પડશે ખાધું, પીધું, મઝા કરી ને જીવાય ત્યાં સુધી જીવ્યા-એવું રાખશો, તો તે નહિ ચાલે. નમારી પાસે જે વાતોને મૂકવાની લાવના છે, તેની આ ભૂમિકા રચાઈ ગઈ છે આ ભૂમિકા આગ્યા વિના, તમે આગળની વાતોને સારી રીતિએ પચાવી પણ નહિ શકો અને એ ગુણોને પામી પણ નહિ શકો

‘દીન-અનાથ એના કર્મે મરે, તેમાં આપણે શું ?’-આવું

બોલનારો જગતનો રાત્રુ છે.

દીન અને અનાથના ઉપકારનો પ્રયત્ન બહુ સુખી માણસો

જ કરે, એવું નથી સૌ પોતપોતાની શક્તિ મુજબ કરે. જેના જેનામા જેટલી જેટલી વાકાવ હોય, તે તે મુજબ તેનો ઉપયોગ, દીન અને અનાવના ઉપકારમા કર્યા વિના રહે નહિ આ બીજો સદાચાર છે તમારા કરતા જે વધારે મુખી હોય, તમારે કોઈ ચીજની જરૂર પડી અને એ મુખિને ઘરે તમે એ ચીજ લેવાને લાવ, એ વખતે જો એ તમારી વાતને સાંભળે નહિ, તો એથી તમને કાંઈ થાય ખરૂં ? તમે દીન કે અનાથ નથી-એ હું બાલું છું, પણ તમે જરૂરવાળા તો છો જ કોઈ વખતે તમને કાંઈક જરૂર પડી હોય ને તમે કોઈ મુખિને ઘરે ગયેલા ખરા ? એ વખતે એણે તમને આદરથી ન બોલાવ્યા હોય અને તેમ છતાં પણ તમે તમારી વાત કરવા માડી હોય, તો તે વાતને તેણે ન સાંભળી હોય, એવું પણ બનેલું ? તો એવા વખતે તમારા હૈયામા શું થયેલું ? કહો ને કે-‘મારૂં કર્મ એવું છે-એમ જ અમને થયેલું.’ અરે, તે વખતે તો, કર્મ બૂલાઈ ગયેલું અને શાના શા ય વિચારો કરી નાખેલા, એમ ખરૂં ને ? ત્યારે એવા વખતે જો તમારા જેવાને પણ ‘મારૂં કર્મ એવું’-એમ ન થાય ને શુરસો આવે, તો ખીચારા દીનાદિનો પેટપૂરતું કે અગ દાકવા પૂરતું માગતા તમે તિરસ્કાર કરો, તો એથી એમને કાંઈ ન થાય ? એવા વખતે, ડાહ્યા ડાહ્યા ગણાતા માણસો પણ બોલી નાખે છે કે-‘શું વાત કરૂં ? સારો માણસ છે એન ધારીને એને ઘરે ગયેલો, પણ એ સાવ અધ્ધર્મી નિવડ્યો !’ અમારી પાસે પણ આવી વાત કરનારાઓ આવે છે એવાને હું અવસર પામીને જરૂર કહું કે-‘આમ શુરસે થવાય નહિ, તારૂં કર્મ તારે જ ભોગવવું પડે તારે ખરાબ ન થવું હોય

તો તું એના તરફ દુર્ભાવ રાખ નહિ તું જો એના તરફ દુર્ભાવ રાખીશ ને એને ગાળ દઇશ તો તું મરીશ.' આણું હું એને કહું, પણ તમને શું કહું ? તમને ય એમ કહું કે-‘હીન, અનાથ આદિ દુખી ધાય છે તે એમના કર્મે દુખી ધાય છે, માટે એમની તમારી ચિન્તા કરવી નહિ ? એમની સમાજ લેવી નહિ ? એમને મદદ કરવી નહિ ?’ તમને એવું કહેવાય જ નહિ તમને એવું કહેનારાઓ તો તમારી કતલ કરનારા છે ‘હીન અનાથ એના કર્મે મરે, તેમા આપણે શું ?’-આણું જોલનારો જગતનો શત્રુ છે એવું જોલનારો તો, સુખિનો ય મિત્ર નથી પણ શત્રુ છે. સુખી માણસ ખાલી ગળવે બહાર ન નીકળે

તમારો આદર્શ તો ‘વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્’ છે ને ? વાતો એવી કરવી છે અને જે હીન અનાથ આજે ચડે, તેને ય તમારા હૈયામા સ્થાન છે નહિ ! ‘વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્’ વિષે ગયા રવિવારે કહેવાયું છે-એવું માનનારો હીનાદિ પ્રત્યે કેવા હૈયાવાળો હોય ? મને લાગે છે કે-આજે જે કોઈ હીન, અનાથ તમારી નજરે ચઢી જશે, તેનો જેડો પાર થઈ જશે, એમ ખરૂં ને ?

સૌ સરકાર એ બધાને સમાજી લેવાની છે

બધું પુણ્ય સરકારને માટે જ રાખી મૂકે તમારે કાઈ કરવું નહિ પછી ભોગવશે સરકાર કે તમે ? હવે તમે આ બીજો સદાચાર જીવવા માડવાના ને ? ગમ્યો તો ખરો, એટલે બનશે તેમ જીવવાનો પ્રયત્ન કરવાના ! તમે બબરમા કે બહાર નીકળો, તો ખીસ્સામા લઈને જ નીકળો ને ? તમારા ખીસ્સાઓને કોઈ તપાને, તો તમારા ખીસ્સાઓ-

માયી શું શું નીકળે ? મુખી માણસ બહાર નીકળે, તે ખાલી ગળવે નીકળે ? ખીસ્સામા માલ નાખીને નીકળે ને ? કેમ કે-એને ખબર છે કે-’ હીનાદિ મળે, તે વખતે, એ માગે કે ન માગે, પણ માઈ હૈયું મને કહે કે-આને આપ, હવે જો તે વખતે મારા ગળવામા આપવા જેવું ન હોય, તો હું શું કરું ? ’ પહેલા આવો રિવાજ હતો હમણા એ રિવાજ પણ લગભગ બધ થઈ જવા પામ્યો છે, વેપાર-ધંધા બધ પડી ગયા, તે એનું જ પરિણામ તો નહિ હોય ને ?

ધનિકોને માથે કલક

હવે એવો વખત આવવાની વાતો થાય છે કે-સૌને આખું જ ખાવું પડ્યું આ આર્ય દેશમા તો એવી દહેર હતી કે-ખાવા પીવાની ચિન્તા હું ખિનેય કરવી પડતી નહિ બિખારી પણ ધરાઈને સૂઈ શકતો. મુખી માણસો એવા હતા કે-કોઈ ભૂખ્યો સૂએ નહિ અને જો કોઈ ભૂખ્યો સૂતો-એમ એ સાબળે, તો એ એની ખબર લીધા વિના રહે નહિ આ દેશની હવામા આ સદાચાર હતો આવો દેશ આજે આ સદાચારથી ઘણું અંશે વાઝીયો બન્યો છે અને એનું કલક ધનિકોને માથેજેવું-તેવું નથી ચોર, ડાકુ, લૂટારા, ખીસ્સાકાતરૂ વિગેરે પાકે, તેમા મુખી માણસોનો પણ પ્રતાપ છે જે વખતે મુખી માણસો જોઈ લેતા કે-કોઈ હું ખી તો નથી ને ? અને જો કોઈ હું ખી જણાય, તો તેને માટે ઘટતું કરી લેતા, એ વખતમા ચોરી ભાગ્યે જ થતી બહારવટીઆ નીકળ્યા, તે એમ ને એમ નીકળ્યા હશે ? તેમને રાબતે અગર સત્તાવાળાએ કાઈક ભયકર રીતિએ નારાજ કરેલા એ વિના બહારવટે નીકળે

નહિ એને મરણ નથી ગમતું, પણ મરણને એ સુઠીમા લઇને ફરે છે, તો એની પાછળ કોઈ કારણ નહિ હોય? એક ઢાકુ પાકે, તો તે અનેકને ઢાકુ બનાવે આખા તત્ત્વમા એની અસર થાય આજની આ પ્રકારની સ્થિતિને તમે બધા જો આ સદાચારથી સુધારી નહિ દો, તો જતે દહાડે બહુ ખરાબ સ્થિતિ પેદા થઈ જવા પામશે

ઉદાર માણસ ઉદારતા જન્માવી શકે

ધની દાન દે, તેથી સામાન્ય હૈયું સતુષ્ટ થાય છે એના ચોગે એની ઘણી ખરાબ વૃત્તિઓ દબાઈ જવા પામે છે સામાને સતોષ પમાડવો હોય, તો છૂટે હાથે દેજો, ખીસ્સામાંથી તાળીયો ચોધીને નહિ દેતા સ્થિતિ હોય, તો વગર જોયે ને વગર ગણ્યે દેતા શીખો જોવું ન પડે-એટલા માટે એકલા તાળીયા જ ગજવામા બરતા નહિ, નહિતર, એમા ય લુચ્ચાઈ કરવા જેવું થશે સુખી માણસ જો જોયા વગર છૂટે હાથે આપે, તો જેના હાથમા એનો પૈસો બચ, તેને પૈસો સંચરવો જોડો લાગે ઉદાર માણસ ઉદારતા જન્માવી શકે એવું દાન જેના હાથમા બચ, તેનો અસતોષ ટળે ને સતોષ વધે કાતારે દાન એવી રીતિએ કરવું જોઈએ કે-પૈસાની કિંમત ઓછી છે, એ બતાવવા ખરાબર એ દાનની ક્રિયા ગણાય

પૈસો કિંમતી કે દયા-દાન કિંમતી ?

જેને મન પૈસાની કિંમત ઓછી ને દયાની કિંમત વધુ, તે સારો કે જેને મન દયાની કિંમત ઓછી ને પૈસાની કિંમત વધુ, તે સારો? જેને મન દયા, દાન આદિના કરતા પૈસાની જ કિંમત વધુ હોય, જેને મન પૈસો એ જ એક મોટી ચીજ

હોય, તે તો પૈસાને માટે હાથ જેવો જ બને ને ? પૈસા માટે એ ક્યાનું પણ પૂન કરે, તો એમા નવાઈ જેવું કહેવાય ? તમારે મન શું કિમતી છે ? પૈસો કિમતી છે કે દીન, અનાયનો ઉપકાર કિમતી છે ? આવા વખતે તો, તમારા બધાનો એકી સાથે કાન કાઢી નાખે તેવો અવાજ આવવો જોઈતો હતો તમારે બધાએ કહેવું જોઈતું હતું કે- 'આ આપ શું પૂછો છો ? દીન અને અનાયના ઉપકાર કરનાર અનને પૈસો કિમતી લાગે, એવી આપને અમારે માટે કલ્પના જ કેમ આવી ?' પણ કોઈ જોલવતું જ નથી કહો તો ખરા કે-તમારે મન શું કિમતી છે ? પૈસો કે દીન ને અનાય ?

સઠ દીન-અનાય કિમતી

એવા એક બ્રાહ્મણ, કે જેમા બહુ મઝા ન આવે લાલચોળ લાગતા કોઈ બ્રાહ્મણ નહિ

કેવા પુણ્યે ધન આપી છે ?

જેને ધન કરતા દીન અનાય કિમતી લાગે છે, તેને જે ધન મળ્યું છે, તે ધન પુણ્ય કરાવનાર પુણ્યે આપેલું છે, જ્યારે જેને દીન અનાય કરતા ધન કિમતી લાગે છે, તેને જે ધન મળ્યું છે તે ધન પાપ કરાવનાર પુણ્યે આપેલું છે પાપ કરાવનાર પુણ્યથી જેને ધન મળ્યું હોય, તે ધનનો ઉપયોગ સારા કામોમાં કરી શકે નહિ એ તો પાપને જ એકદુ કરતો જાય અને જ્યાં પુણ્ય પૂર્ણ થાય એટલે પાપની સજા લોગવવાને માટે ચાલતો થઈ જાય પાપથી રોડું ધન કેવાય ?

સઠ પાપથી ધન મેળવે છે હોય, તો તે બીજાને આપી શકાય ખર ?

બુદ્ધિ ફેરે તો આપી શકાય પહેલા પાપથી મેળવ્યું, પાપ કરી કરીને મેળવ્યું, પણ પછી એમ લાગ્યું કે-‘પાપ કર્યું એ તો બહુ મોટી ભૂલ કરી, પણ હવે આ ધનનો સઘરો કરી રાખવાની ભૂલ તો નથી જ કરવી, હવે તો આનો જેમ બને તેમ સદુપયોગ કરી લેવો છે.’ આવી માણસ દીન અનાથ આદિને ન આપી શકે, એમ ન કહેવાય નાનું છોકરું વિદ્યામા હાથ ન ધાલે ? વિદ્યામા હાથ ધાલીને એને કદાચ મોમાય ન મૂકે ? એમેય બન્યું હોય, માટે એ મોટો થયે એને અમે એમ કહીએ કે-‘વિદ્યામા ધાલેલી આગળી પ્રભુપૂજન કરવાના કામમા નહિ વપરાય ?’ નહિ જ, તેમ માણસે પાપ કરીને પૈસા મેળવ્યા, પણ પછી તેને સમજ આવી અને એથી તેને એમ લાગ્યું કે-‘હવે એવું પાપ નથી કરવું, અત્યાર સુધી જે પાપ કર્યું, તે ભૂલ થઈ ગઈ, હવે સદુપયોગ કરીને પાપથી છૂટાય તેટલો તો છટ્ટુ!’ તો એ ખૂશીથી દાન હઈ શકે છે

ખરાબને સારો કરવાને મધાય

અહીં તો તમે સારા થવાને માટે આવ્યા છો ને ? પાપનું જ્ઞાન કરી નાખવાને માટે આવ્યા છો ને ? હવે તમને એમ કહું કે-‘જાવ, તમે પાપ કર્યું છે માટે તમને ધર્મ નહિ સબળાવું ?’ આના મનને એમ કે-મને ખબર નહિ હોય કે-આ બધા કેમ કમાય છે, એટલે હું આ બીજા સદાચારની વાત નકામી કરી રહ્યો હોઈશ, પણ તમને ખબર છે ને કે-મા ગમે તેવું બગડીને છોકરું આવેલું હોય તો ય એને પુએ, સાફ કરે અને ખોળામા બેસાડીને ખવરાવે ! ? તેમ અમે પણ જેણે મહા પાપ કર્યું હોય, તેનો ય તિકરકાર કરીએ નહિ.

એને પાપને તજવાનું કહીએ અને પાપને તજીને પવિત્ર થવાનો તથા પવિત્રપણે જીવવાનો ઉપાય પણ જતાવીએ તેમા તમે આવી વાત લાવીને મૂકો, તે ચાલે ? અમને ખબર છે કે-જગત કેમ ચાલે છે અમે જગતની રીતે જીવ્યા નથી, એટલે અમે જગતને બાંધ્યું નથી, એવું નથી જગત આખાનો સ્વીતાર અમારા શાસ્ત્રોમા આપેલો છે સ્વાર્થી બાપને સ્વાર્થી શેઠ, સ્વાર્થી શ્રીકરા ને સ્વાર્થી નેહર-એ વિગેરે કેવા હોય, તેનો આખાક સ્વીતાર અમારા શાસ્ત્રોમા છે એ બાળીને, બાપ વિગેરે આવા આવા ખરાબ હોય છે-એમ જ કહેતો ફૂં ? ના, બાપને મુધારવાને માટે યહુ તો બાપને કલ્પતરૂં કર્યું પછી કર્યું કે-બાપ કેવો બને તો કલ્પતરૂં કહેવાય ઈ-છા એ કે-એમ કરતા ય, એના હૈયામાથી કયરો બાપ તો સાર નહિ તો ખરાબ તો છે જ ખરાબને સારો કરવા મધાય જે સારો થવાને મધતો હોય અથવા તો જે સારો થાય, તેને તું પહેલા ખરાબ હતો-એવો ટોણો ન મરાય પહેલા ગમે તેવો હોય, ખરાબમા ખરાબ હોય, પણ જોવાય શું ? હવે ય સારો બનવાને ઇચ્છે છે કે નહિ ? સારો બન્યો છે કે નહિ ? અજ્ઞાનના કાળમા તો ગમે તે ખરાબ હોય, એમા નવાઈ નથી એટલે પિસા પેલા કયો ત્યારે ગમે તેવી ઇચ્છા હતી, ગમે તેવી વૃત્તિ હતી, પણ આજે કેવી વૃત્તિ છે ?-એ જોવાય

આ દશમા અનર્કપાનો નિષેધ હોય નહિ !

કલિયુગમા પણ જો સતયુગનો દેખાવ લાવવો હોય-આજની બગદી ગયેલી સ્થિતિમા જો પલટો લાવવો હોય, તો તમારે આ સદાચારના માલિક બનવું પડશે. હીન અને અનાથ આદિના

ઉપકારી લાગે નહિ ? આ દેશમાં તો, ઉપકારી કદી જૂલાતો નહિ ઉપકાર કરનારે ઉપકાર શાથી કર્યો, તે જોતા નહિ એટલું જ જોતા કે-‘મારા ઉપર એના દ્વારા ઉપકાર થયો કે નહિ ?’ આગળના નોકરો શેઠને અત્રદાતા કહેતા. કદી એમ નહોતા કહેતા કે-‘નોકરી કરાવીને, કામ કરાવીને પગાર આપે છે, તેમાં ઉપકાર શો કરે છે ?’ એ તો વિચારતા કે-‘જમે તેમ, પણ મારી જરૂરના વળતે એણે મારો હાથ આપ્યો ને ? અવસરજોગ ટેકો તો મને એણે આપ્યો ને ? એણે મને જમે તે પ્રકારે આપ્યું, પણ મારે માટે તો એ જ આપે છે, તે જીવનનું ને મુખનું એક આલબન થઈ ગયું ને ?’ કર્મને સમજતા, મારા સારા કર્મનો યોગ ન હોય તો મુખ ન મળે અને જીવાય પણ નહિ-એમ સમજતા, પણ માનતા કે-‘મારો સારા કર્મનો યોગ પણ સફલ તો આના દ્વારા જ થયો ને ? માટે એ ઉપકારી’

કોઈના ય ઉપકાર વગર આરલા મોટા થયા ?

જીવનના આપણા ઉપરના નાનામાં નાના ય ઉપકારનું જ્ઞાન, તે કૃતજ્ઞતા છે. આ પણ સદાચાર છે આ સદાચાર તો તમારામાં હશે ને ? તમે કોઈએ પણ તમારા ઉપર કરેલા ઉપકારને કદી પણ ભૂલો એવા નથી, એ વાત સાચી છે ને ? નથી ખોલતા, કેમ કે-આમાં ય પોલ છે. આ સદાચાર પણ છે તો સારો જીવવા લાયક, પણ પાછું એમ થઈ હશે કે-‘એવા બધા કેટલાના ઉપકારોને માઠ રાખી રાખીને રૂંધો કરીએ ?’ વળી, બધાના ઉપકારો જો ચાઠ હોય, તો ‘હું પણ મારે કરવા લાયક કઈ’-એમ થાય ને ? અને એમ બધું

કરવા માડીએ, તો આપણાથી કયા સુધી પહોંચાય ? એટલે કોઈ પણ ઉપકારિના ઉપકારને યાદ જ નહિ કરવો, એ જ સારો રસ્તો છે, એમ માની લીધું છે ? નહિ, તો કહો કે-તમારા હૈયામા કોણ કોણ તમારા ઉપકારી તરીકે યાદ છે ? કે પછી તમે એમ જ માનો છો કે-કોઈનો ય ઉપકાર તમારા ઉપર થયો નથી ? કોઈના ય તમારા ઉપરના ઉપકાર વગર તમે આટલા મોટા થઈ ગયા, એમ તમારે માનવું છે ?

જેને ઉપકારિઓ યાદ આવે તેને તો ધર્મ મહા ઉપકારી લાગે

આ કૃતસતા શુભ તો, ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચાડે એવો છે આ કૃતસતા શુભને જે પામ્યો હોય, તેને ઉપકારિઓ યાદ આવ્યા વિના રહે નહિ મારા ઉપર કેનો કેનો ઉપકાર છે, તેનો એને વિચાર રહ્યા જ કરે એમ ઉપકારિઓને યાદ કરતા કરતા ધર્મ યાદ આવે, કેમ કે-જે ધર્મનો ઉપકાર ન હોત, તો બીજા કોઈનો પણ ઉપકાર કાર્યગત થાત નહિ ઉપકારિઓને યાદ કરતે કરતે ધર્મ મહા ઉપકારી લાગે, ધર્મ મહા ઉપકારી લાગે, એટલે ધર્મના સ્વરૂપને જાણવાનું મન થાય, ધર્મના કહેનાર કોણ એ જાણવાનું મન થાય, અને એમ વિચાર કરતે કરતે યોગ્ય શુભ યોગની ત્રીણ ભૂમિકાને પામી જાય સાચા દેવ કેવા હોય, સાચા ગુરુ કેવા હોય અને સાચો ધર્મ કેવો હોય, એ સખધી જે સાચો વિવેક, એ જ યોગની ત્રીણ ભૂમિકા છે પણ જેને કોઈનો ઉપકાર જ લાગે નહિ અને જેને કોઈના ઉપકારને યાદ કરીને ઉપકારિના ઉપકારને માનવાનું મન થાય નહિ, તેને માટે આગળની અવસ્થા આવે જ કયાથી ? એટલે ઉપકારી માત્રના ઉપકારને યાદ રાખતા શીખો.

ઉપકારિઓને યાદ કરે!

હમણા અવ્યાસને માટે એક યાદી તૈયાર કરી તમે જાણ્યા, ત્યારથી માઢીને આટલા મોટા થયા ત્યારે કેટકેટલાના ઉપકારોનો તમને યોગ થયો, માટે શક્તિ, ખાલી શક્તિ અને આટલી ઠક્ષાએ પહોંચીને વિચારો; તો તમને લાગે કે—‘મારે પણ ઉપકાર મોઢમે.’ શરૂ સવારે ઉઠા ને ઉપકારિઓને યાદ નોનો સદાચાર છે છે સહેલો, પણ લાયકાત હોય તો જ સક્રિય બેવો ! ઉપકારિને યાદ ન કરે, તો લોકાપની બેમા ? જેમ દીન અનાથ તમારે ઘરે આવે જ છતી શક્તિએ તેમને પાછા કાઢો, તો એથી લોકમાન્યતા યાય ને ? એટલે જેનામા પહેલો સદાચાર નથી, તેનામા પછીના બીજા સદાચારો પણ પ્રાય શકતા જ નથી

ચોથો સદાચાર—સુદાક્ષિણ્ય

હવે ચોથો સદાચાર છે—સુદાક્ષિણ્ય દાક્ષિણ્ય શબ્દો તો તમે સામજેલા ને ? પણ આ સદાચાર આ અને અનુભવમા કેટલો છે, એ વાત કરતા હું ખાયા છે એક કાળમા આર્ય દેશના માનવોમા આ સદાચાર પ્રોત્ત હોતો આ સદાચાર વિના, માનવ માનવ છે—એમ નહોતું માનવી તો તે, કે જે પરાયુ કામ કરવામા હોય અહીં આ સદાચારનો અર્થ સમજાવતા મહાપુરુષ છે કે—

“ સુદાક્ષિણ્ય—અગમ્મીરધોરચેતસો નિર્મત્સરસ્ય

ત્યેવ પરહૃત્યામિયોગપરતા । ”

પારકાનું કૃત્ય કરી આપવાનો જેનામા આભાવિક રીતિએ જ આશ્રહ હોય, જે પારકાનું કામ કરી આપવાને માટે તત્પર રહેતો હોય, તેનામા દાક્ષિણ્ય છે-એમ કહેવાય દાક્ષિણ્ય એટલે સ્વભાવ જ એવો જે-કોઈનું ય કામ કરી છૂટવું કોઈનું કામ આવે કે કોઈ પોતાનું કામ ખતાવે, ત્યારે એનામા મીઠી ના પાડવાની શક્તિ તો હોય જ નહિ, પણ ‘હું આનું કામ કરી આપુ’-એવી ઉર્મિ જાગે કોઈનું ય કરવા લાયક કામ હોય, દુશ્મનનું પણ કરવા લાયક કામ આવી જાય આમા; એટલે દુશ્મનનું પણ જે કરવા લાયક કાર્ય, એ કરવાનો હેયામા બેઠેલો જે જોરદાર આશ્રહ, તેને સફલ કરવામા જે ખૂબ પુરુ-પાર્યો હોય, તેનામા આ સદાચારનું સુંદર દર્શન થાય એ પાછો કેવો જોઈએ ? ધીર ને ગજીર જોઈએ ને મત્સર વિનાનો પણ જોઈએ ગજીર અને ધીર છે ચિત્ત જેનું એવો અને મત્સર વિનાનો-એવો જે માણસ, પારકાના કાર્યને કરવાના આશ્રહમા સ્વભાવથી જ તત્પરતાવાળો હોય, તેનામા સુદાક્ષિણ્ય નામનો આ સદાચાર છે, એમ, કહેવાય

તમારા પરિચયમા આવેલાઓ ઉપર તમારી છાપ આવા પ્રકારની છે ?

જે માણસ એના પરિચયમા આવે, તેને એમ લાગે જ કે-‘ જો મારું કામ કરવા જેવું હશે અને આનાથી એ જાની શકે તેવું હશે, તો આ માણસ મારું કામ કયાં વિના રહેશે જ નહિ ’ કોઈને ય કાઈ કામ આની પડે, તો તે તમારામા વિશ્વાસ મૂકી શકે ને કે-‘ આમને કહીશું તો આપણું કામ

જરૂર થશે ! ? ' ' મારૂ કોઈ પણ કામ ને હું આની પાસે રજૂ કરીશ અને ને એ કામ કરવાની આની શક્તિ હશે, તો આ મારૂ કામ ક્યાં વિના રહેશે જ નહિ '—આવો વિશ્વાસ, તમે કોઈનો પણ મેળવ્યો છે ખરો ? ' આને હું મારા કામની જે કાઈ પણ વાત કરીશ, તે મારી વાતને આ ધીરપણે સાબળશે, એ વાત ને બહાર કોઈને કરવા જેવી નહિ હોય તો એ વાત કદી પણ આની પાસેથી બહાર નહિ જાય, અને મારૂ કામ ને કરવા લાયક હશે તો અને કરી શકે તેમ હશે તો, આ કોઈ પ્રત્યેના મત્સર ખાતર નહિ ઢરે પણ પરોપકાર કરવાના સ્વભાવથી જ કરશે'—આવી છાપ, તમારી કોના ઉપર પડેલી છે ? બધા ઉપર કે કોઈ ઉપર નહિ ? તમારા દરેકના પરિચયમાં, એાલી કે વધુ સખ્યામાં માણસો તો હશે ને ? કોઈને ૫-૫૦ હશે, તો કોઈને ૨૦૦-૫૦૦ હશે; પણ બીજાઓ તમારા પરિચયમાં તો ખરા ને ? એ દરેક ઉપર તમારી એવી છાપ ખરી કે—અણીના અવસરે ગમે તેવું કામ હોય, તો ય તે અહીં કહેવામાં વાધો નહિ ? તમે એની કોઈ પણ વાત બહુ શાન્તિથી સાબળો, એમ એ માને ? શક્તિ હોય તો આ ક્યાં વિના ન રહે અને ન ઢરી શકે તેમ હોય, તો ય આશ્વાસન તો જરૂર આપે, પણ એ વાત કદી બહાર જાય નહિ, આવો વિશ્વાસ ખરો ? તમે કામ કરી આપો, તો ય તે કોઈને હલકો પાડવાની વૃત્તિ વિના જ કરી આપો ને ? 'અમુકની પાસે આ ગયો હતો અને એણે આનું કામ ન કર્યું, માટે હું આનું કામ કરી આપું, એટલે પેલો હલકો પડે'—એવી કોઈ ઈર્ષ્યાથી નહિ, પણ પારકું કામ કરી આપવાનો સ્વભાવ, માટે જ તમે કરી આપો ને ? ને આનું હોય તો

તમારામા સુધાક્ષિણ્ય નામનો આ ચોથો સદાચાર છે, એમ જરૂર કહી શકાય આ સદાચાર તમારામા છે ?

પારકું કામ તેજ પોતાનું કામ

તમે તમારું કામ કરવામા જ રહ્યા છો કે થાય તેટલું બીજાનું કામ પણ કરવું, એવી કોઈ વૃત્તિ જીવન્ત છે ? તમારે આ જીવનમા માત્ર તમારા સ્વાર્થના જ કામો કરતે કરતે મરવું છે કે જેમા તમારો દુન્યવી સ્વાર્થ નહિ અને કોઈને ય હલકો પાડવાની વૃત્તિ નહિ, તેવું બીજાનું ય કામ કરતા જવું છે ?

સૌ બીજાનું કામ તેજ ખરૂં આપણું કામ છે

જેનું કામ કરવાથી પોતાનો કથો પણ દુન્યવી સ્વાર્થ સરવાનો ન હોય, એવું પારકું કામ કરવું, એ જ પોતાનું કામ કરવા બરાબર છે-એમ આ ભાઈ કહે છે તમને બધાને આ વાત કબૂલ છે ને ? આ વૃત્તિ આવી બધી, તો પછી ઉચ્ચ ચઢતા વાર શી લાગે ? પારકા કામને પોતાનું માનીને કરવું, પારકું કામ પરકાર્ય કરવાના સ્વભાવથી કરવું, પણ કોઈ પ્રત્યેના ય મતસરથી નહિ કરવું, અને એ રીતિએ પારકું કામ ક્યાં પછી પણ, એ વાત બ્યા-ત્યા બોલાય નહિ જેનું તમે કામ કર્યું હોય તે ભલે બોલતો ફરે, પણ તમારાથી તો બોલાય જ નહિ, ચિત્તને ધીર ને ગંભીર બનાવીને સ્વભાવને જ એવો કેળવવો કે-કોઈનું કામ કરવાને તત્પર બની જવાય આવા સદાચારને જીવવાની ઈચ્છા છે કે નહિ ?

અધમના ઉદ્ધારની તડ

સૌ પણ એમા પાત્ર-કુપાત્ર જોવાનું ખરૂં કે નહિ ?

કુપાત્રને સુપાત્ર બનાવવાને માટે, કુપાત્ર બે તેનું

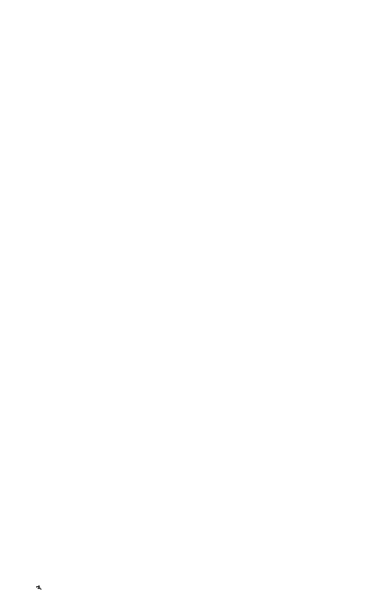
લઈને તમારી પાસે આવે, તો કુપાત્રનું કામ પહેલું કરી આપવું કુપાત્ર જો પોતાનું કામ લઈને તમારી પાસે આવે, તો તમારે સમજી લેવું કે-‘અધમના ઉદ્ધારની એક બહુ સારી તક મારા હાથમા આવી’ તમે જેને ખરાબ તરીકે ઓળખતા હો-એવો માણસ, અને એ ય જાણતો હોય કે-‘આ હું કેવો છું તે સારી રીતિએ જાણું છે’-એવો માણસ, જો એનું કામ લઈને તમારી પાસે આવે, ત્યારે તો તમારે એમ મલકાવું કે-‘બહુ સરસ પાત્ર મારા હાથમા આવી પડ્યું છે ! શોધવા ગયે પણ આવું પાત્ર હાથમા આવે નહિ’ કેમ ? એ તક એવી હોય છે કે-જો એનો ઉપયોગ કરતા ખરાબર આવડે, તો આવેલા ખરાબને એ નિમિત્તે દેવ જેવો બનાવી દઈ શકાય એટલે એવા વખતે વિચાર કરવો કે-‘જો મારી શક્તિ હોય, તો અત્યારે આનો હાથ મારે જરૂર પકડી લેવા જેવો છે’ પણ માટે ભાગે સારા માણસોના પણ કામ કરવાની જ્યા ઈચ્છા નથી હોતી, ત્યા ખરાબ માણસ પોતાનું કામ લઈને આવે ને આવે વિચાર આવે, એ બને જ શી રીતિએ ? કામ ન કરવું હોય, એટલે ખરાબ માણસ કહીને ધક્કો મારવાની અનુકૂળતા મળી જાય ને ?

ભલમનસાર્થ ખાતર ભલમનસાર્થ

કોઈનું પણ કામ કરવાનો યોગ જે દિવસે ન મળે, તે દિવસ વાઝીયો ગયો, એમ તમને લાગે છે ખરું ?

સ૦ બોળાને છેતરી જાય છે

એવું ય ન જ બને એમ નહિ, પણ એવું બને ત્યારે વિચાર કરવો કે-‘આપણે પૈસાને માટે કેટલાને છેતર્યા છે ? પૈસાદાર પણ પૈસાને માટે બીજાઓને છેતરે છે ને ? તો જરા

લઈને તમારી પાસે આવે, તો કુપાત્રનું કામ પહેલું કરી આપવું કુપાત્ર ને પોતાનું કામ લઈને તમારી પાસે આવે, તો તમારે સમજી લેવું કે-‘અધમના હિદ્દારની એક બહુ સારી વક્ર મારા હાથમા આવી’ તમે જોને ખરાબ તરીકે ઓળખતા હો-એવો માણસ, અને એ ય બાણતો હોય કે-‘આ હું કેવો છું તે સારી રીતિએ બાણ છે’-એવો માણસ, ને એનું કામ લઈને તમારી પાસે આવે, ત્યારે તો તમારે એમ મલકાવું કે-‘બહુ સરસ પાત્ર મારા હાથમા આવી પડ્યું છે । શોધવા ગયે પણ આવું પાત્ર હાથમા આવે નહિ’ કેમ ? એ તક એવી હોય છે કે-જો એનો ઉપયોગ કરતા ખરાબર આવડે, તો આવેલા ખરાબને એ નિમિત્તે દેવ જેવો બનાવી દઈ શકાય એટલે એવા વખતે વિચાર કરવો કે-‘જો મારી શક્તિ હોય, તો અત્યારે આનો હાથ મારે જરૂર પકડી લેવા જેવો છે’ પણ માટે ભાગે સારા માણસોના પણ કામ કરવાની જ્યા ઈચ્છા નથી હોતી, ત્યા ખરાબ માણસ પોતાનું કામ લઈને આવે ને આવે । વિચાર આવે, એ બને જ શી રીતિએ ? કામ ન કરવું હોય, એટલે ખરાબ માણસ કહીને ધક્કો મારવાની અનુકૂળતા મળી જાય ને ? બલમનસાઈ ખાતર બલમનસાઈ

કોઈનું પણ કામ કરવાનો યોગ જે દિવસે ન મળે, તે દિવસ પાઝીયો ગયો, એમ તમને લાગે છે ખરું ?

સૌ બોળાને છેતરી જાય છે

એવું ય ન જ બને એમ નહિ, પણ એવું બને ત્યારે વિચાર કરવો કે-‘આપણે પૈસાને માટે કેટલાને છેતર્યા છે ? પૈસાદાર પણ પૈસાને માટે ખીબાઓને છેતરે છે ને ? તો જરા

ધીરજ ધરવી અને વિચારવું કે-‘આવો બીચારો પાત્ર પૈસા ઉતરીને લઈ લય, તો તે આજના જમાનામાં બહુ જૂડું કરતો નથી’ આ તમારી વાત છે, માટે આમ કહું છું પેલાને હું જુડું જ કહું બાકી પૈસાની બાબતમાં તમે જોખા છો, એ વાત બહુ બેસતી નથી, છતાં સારા સારા માણસો પણ ઉતરાય, એ બનવાનું જ જરૂર છે ભલ્લમનસાર્થ કરનારને પણ એનું જૂડું કરનાર મળ્યા છે, પણ જેણે ભલ્લમનસાર્થ ખાતર ભલ્લમનસાર્થ કરી છે, તે તો માને કે-‘મારું સારું જ થવાનું’

આપણે કેટલા સારા છીએ ?

જગતમાં બધા સારા કયાથી લાવવા ? વિચાર કરવો કે-‘આપણે કેટલા સારા છીએ ? જગતમાં સારા ગણાતા આપણે, આપણને જ્યાં ત્યાં સારા ગણાવતા અને સારા ગણાવવાને મંદતા આપણે, આપણે પોતે કેવા છીએ ?’ આપણામાં કેટલી ખરાબીઓ છે-એનો જો તમે વિચાર કરો, તો જરૂર તમને કલાક-બે કલાક પણ રોડું આવે ‘જગત આપણને સારા કહે-એ આપણને ગમે છે અને એથી જગત આપણને સારા કહે-એ માટે આપણે કદાચ લોહીનું પાત્રી કરી નાખવા જેવી મહેનત કરીએ છીએ, એ વાત ખરી ? આપણે સારા નહિ હોવા છતાં પણ, આમ કરીએ છીએ ને ? અરે, આપણે આપણને સારા કહેવડાવવાને માટે પણ, આપણે ખરાબ હોઈને આપણે કેટલું ખરાબ કરીએ છીએ, તેની પણ આપણને ખબર છે ને ?’ તમને જો તમારે માટે આવા વિચારો આવે, તો શું થાય ? તમને થાય કે-‘હું જો આવો છું, તો જે બીચારા પોતાનું ધમ પોતે ન કરી શકે તેવા હીણભાગી છે, તે કદાચ

ઘણી ઘણી વાતો કરવાની ભાવના છે આ બધી વાતો કરવામા, આપણે હેતુ શો છે ? એ જ કે-આપણામા જે જે ખરાબીઓ હોય-તે આપણા ખ્યાલમા આવે, એ ખરાબીઓને કાઢવાનો પ્રયત્ન થાય અને એમ આપણે આપણા જીવનને સુધારી શકીએ જે તમારો ને અમારો આવો જ હેતુ હોય, તો જ આપણને આ બધી વાતોથી લાભ થાય આ હેતુને સાર્યંક કરવાનો સૌ કોઈ પ્રયત્ન કરો, એ જ એક શુભાભિલાષા

આઠમું પ્રવચન

વિ સ ૨૦૦૭ આવણી સુદી ૩, રવિવાર
તા ૫ ૮ ૫૧, સવારે ૮ા થી ૧૦ા
સ્થલ-ત્રેમાભાઈ હોલ બાદ, અમદાવાદ

[તા ૫ ૮ ૫૧ રવિવારે સવારે ૮ા થી ૧૦ા વાગ્યા
સુધી અમદાવાદ-ત્રેમાભાઈ હોલમાં, પૂ પ્રવચનકાર મહાત્માનુ આ
પ્રવચનશ્રેણિને અંગેનુ આ આઠમું જાહેર પ્રવચન થયું હતું પોતપોતાના
કાર્યાલય તરફથી 'સંદેશ' અને 'ગુજરાત સમાચાર' એ જાનને
સ્થાનિક દૈનિકોના પૃથાગ્નિવેદક બાધ્ધો નોંધ લેવાને માટે આવ્યા
હતા તા ૬ ૮ ૫૧ સોમવારના પોતપોતાના પત્રના બંધના એ
જાનનેએ પોતપોતાના ભાવાર્થો પ્રગટ કર્યા હતા

'સંદેશ'ના પ્રતિનિધિએ, આ પ્રવચનના ભારાર્થને પ્રગટ કરતા,
પોતાની નોંધમાં જણાવ્યું હતું કે-“રામાયણમાં સરકૃતિનો આદર્શ”
એ વિષય ઉપર જણાવતા જૈનાચાર્ય શ્રી વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે
જે વ્યાખ્યાનમાળા શરૂ કરી છે, તેની પૂર્વજૂમિકા ૩૫ ‘યોગની જૂમિકા’
એ વિષય ઉપર જે પ્રવચનો તેઓથી કરી રહ્યા છે, તે પ્રવચન આજે
તેમણે ત્રેમાભાઈ હોલમાં વિરાટ જનમેદની સમક્ષ આપ્યું હતું જેન
જેનેતર બાધ-બહેનોએ મોટી સખ્યામાં હાજરી આપી હતી

આવી જ રીતે, ‘ગુજરાત સમાચાર’ના પ્રતિનિધિએ પોતાની
નોંધમાં જણાવ્યું હતું-“તેમના પ્રવચન વિષે સ્ત્રી-પુરુષોને એટલો રસ

ઘણી ઘણી વાતો કરવાની ભાવના છે આ બધી વાતો કરવામાં, આપણે હેતુ શો છે ? એ જ કે-આપણામાં જે જે ખરાબીઓ હોય-તે આપણા ખ્યાલમાં આવે, એ ખરાબીઓને કાઢવાનો પ્રયત્ન થાય અને એમ આપણે આપણા જીવનને સુધારી શકીએ જો તમારો ને અમારો આવો જ હેતુ હોય, તો જ આપણને આ બધી વાતોથી લાભ થાય આ હેતુને સાર્થક કરવાનો સૌ કોઈ પ્રયત્ન કરે, એ જ એક શુભાભિલાષા

આહમુ પ્રવચન

વિ સ ૨૦૧૭, શ્રાવણ સુદી ૩ રવિવાર
તા ૫ ૮ ૫૧ સવારે ૮ા થી ૧૦ા
સ્થલ-પ્રેમાભાઈ હોલ બદ્, અમદાવાદ

[તા ૫ ૮ ૫૧ રવિવારે સવારે ૮ા થી ૧૦ા વાગ્યા સુધી અમદાવાદ-પ્રેમાભાઈ હોલમાં, પૂ પ્રવચનકાર મહાત્માનુ આ પ્રવચનશ્રેણિને અગેનું આ આહમુ જાહેર પ્રવચન થયું હતું પોતપોતાના કાર્યોલ્લેખ તરફથી 'સંદેશ' અને 'ગુજરાત સમાચાર' એ જાનને સ્થાનિક દૈનિકોના વૃત્તાન્તનિવેદક બાધ્યો નોંધ લેવાને માટે આવ્યા હતા તા ૬ ૮ ૫૧ સોમવારના પોતપોતાના પત્રના અકમાં એ જાનને પોતપોતાના બાવાથો પ્રગટ કર્યા હતા

'સંદેશ'ના પ્રતિનિધિએ, આ પ્રવચનના બાવાથને પ્રગટ કરતાં, પોતાની નોંધમાં જણાવ્યું હતું કે-'' સમાયલ્યમાં સરકૃતિનો આદર્શ ' એ વિષય ઉપર જાણીતા જૈનાચાર્ય શ્રી વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે જે વ્યાખ્યાનમાળા શરૂ કરી છે, તેની પૂર્વભૂમિકા ૩૫ ' ચોક્કસ ભૂમિકા ' એ વિષય ઉપર જે પ્રવચનો તેઓથી કરી રહ્યા છે, તે પ્રવચન આજે તેમણે પ્રેમાભાઈ હોલમાં વિરાટ જનમેદની સમક્ષ આપ્યું હતું જેન જૈનેતર બાધ-બહેનોએ મોટી સંખ્યામાં હાજરી આપી હતી.

આવી જ રીતે, 'ગુજરાત સમાચાર'ના પ્રતિનિધિએ પોતાની નોંધમાં જણાવ્યું હતું-'' તેમના પ્રવચન વિષે સ્ત્રી-પુરોને એટલો રસ

એની પ્રશસા શુભ રૂપ ગણાય

માખી જેવા મટા અને ભમરા જેવા ખતો

સારા માણસની પ્રશસા કરવી, આ સદાચારમા બહુ શક્તિ છે નિન્દા કરવી તો પોતાની જ કરવી, પણ પારકી કોઈની ય નિન્દા કદી પણ કરવી નહિ અને પ્રશસા કરવી તો સદાચારી જનોની જ કરવી, પણ પોતાની પ્રશસા કદી પણ કરવી નહિ,—આ બે સદાચારોના યોગે તો, નિર્ગુણી આત્માઓ પણ મહા શુભસપ્નની કક્ષાએ પહોંચી શકે છે અને આથી બિલટા આચારો, કે જે અનાચારો છે, તેના યોગે શુભસપ્ન આત્માઓ પણ શુભહીન બની જાય છે જેનામા કોઈના પણ દોષની નિન્દા કરવાની કુટેવ નથી, તે આત્મા પોતાનું ઘણું સાધી શકે છે, કારણ કે—એની ખરાબ જગ્યાએ બેસવાની જગ્યા ઉડી ગઈ ને ? ભમરો કયા બેસે ?

સૌ કુલ ઉપર

અને માખી કયા બેસે ?

સૌ નિષ્ઠા ઉપર

ભમરો ભમતો ભમતો જઈને પુષ્પાદિ ઉપર બેસે અને માખી બમણતી બમણતી શોધીને પ્રાય શ્લેષ્માદિ ઉપર બેસે, આર્તુ સ્વભાવથી જ બને છે ને ? ભમરાનો સ્વભાવ જેમ શોધીને ય પુષ્પાદિ ઉપર બેસવાનો પણ ખરાબ જગ્યાએ બેસવાનો ભમરાનો સ્વભાવ નહિ, તેમ સારા માણસનો સ્વભાવ કોઈના ય શુભ જોવાનો હોય, પણ કોઈના ય દોષ તરફ દષ્ટિ કરવાનો હોય નહિ એટલે જો એને પારકો દોષ દેખાઈ પણ જાય, તો ય એ પ્રાય એવો જ વિચાર કરે કે—‘દોષ-

મય જગતમા દોષ હોવો, એ કાઈ નવાઈની વસ્તુ નથી. 'એને દોષિતની પણ નિન્દા કરવાનું મન થાય નહિ, કેમ કે- 'એના દોષની નિન્દા બે હું કરીશ, તો હું પાપમાત્ર થઈ જઈશ'—એમ એ સમજે છે

પારકા દોષ પાતામા આવે

જગત્ મોટે ભાગે દોષમય છે કે શુભમય છે ?

સૌ દોષમય

તો દોષમય જગતમા દોષ જણાવા, એ કાઈ બહુ મોટી વાત છે ? જગતના છવોમા દોષ જણાવા—એ મુશ્કેલ નથી, પણ જેનામા શુભ હોય તેના શુભ જણાવા—એ મુશ્કેલ છે કોઈના પણ દોષની આપણે બે નિન્દા કરીએ, તો પહેલું કોનું બગડે ? કહો કે—આપણું જ ! કોઈને પણ દોષિત તરીકે જોયો, એના દોષને જોઈને એની દયા આવી, એ દયાથી પ્રેરાઈને એને ધરે ગયા, એને ધરે જઈને અને એને એકાન્તમા મળીને ઠહાપણભરી રીતિએ એની સાથે વાત કરી, અને એના દોષને સુધારવાને માટે જેટલી બને તેટલી યોગ્ય મહેનત કરી, આવું કાઈ છે તમારામા ?

સૌ નાશ

અને તેમ છતાં પણ, ખીજના દોષોને જોવાની અને ખીજના દોષોને જાણવાની ટેવ છે, તે શું સૂચવે છે ? જેના દોષ જાણ્યા છો, તેના ભલાની ભાવના નથી, તો પછી કયી ભાવના છે ? જેને પારકા જ દોષોને જોવાની અને પારકા જ દોષોને જાણવાની ટેવ પડી જાય છે, તેનામા દોષો આવ્યા વિના રહેતા નથી. તમે કોઈના પણ અમુક દોષની ચાર-

આઠ દહાડા સુધી વાત કયો કરે અને પછી ચાર-આઠ દહાડે તમારી જાતને તપાસો, તો પ્રાય તમને લાગશે કે-એ દોષ તમારામાં અશે પણ આવી ગયો છે આવું મોટે ભાગે બને છે એટલે પારકો દોષ નહિ જોાલવો તે સદાચાર અને પારકો દોષ જોાલવો તે અનાચાર

સારાની વાત સારાપણુ લાવે

જેમ કોઈની ચ નિન્દા કરવી નહિ, તેમ પોતાની પ્રશંસા પણ કરવી નહિ પોતાની પ્રશંસા તો કરવી જ નહિ, પણ પોતાના માનેલાઓની પ્રશંસા કરતા પણ ખૂબ સાવચેતી રાખવી બાકી, કોઈનું પણ સાર દેખાય, તો તેની મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરવાની ટેવ પાડજો સારાના સારાપણના વખાણુ કરવાથી પણ, આપણામાં સારાપણુ આવે છે

હૈયુ ફરવુ જોઈએ

આ જે સદાચારો આમ તો સહુ સહેલા છે ને ? કોઈની ચ નિન્દા કરવી નહિ અને જે કોઈ નારા, તેના સારાપણની અવસરે પ્રશંસા કયો વિના રહેવું નહિ, -આ જે સદાચારોમાં મુશ્કેલી જેવું શું છે ? માત્ર હૈયુ ફરવુ જોઈએ અને હૈયુ ફરે એટલે વાણી ઉપર કાળૂ આવી જાય આટલું જ જોઈએ ને ? આટલું ચ ના બને ? જેનામાં આ જે સદાચારો આવી જાય છે, એ માણનો ઘણા માણસોને પ્રિય બની જાય છે અને એમનું હૈયું ઘણે અંશે નિર્મલ રહે છે તમારું હૈયું કેવું છે ? હૈયાને નિર્મળ બનાવવું છે ને ? જેને હૈયાને નિર્મળ બનાવવું નથી, તેને માટે તો આ વાતો જ નથી એટલે કહો કે-હવે તો અમારે ઘસીને પણ અમારા હૈયાને નિર્મળ બનાવવું છે !

સાતમે સદાચાર-આપત્તિમા અતિશય અદીનતા

હવે સાતમે સદાચાર યોગની પૂર્વભૂમિકામા સાતમે સદાચાર એ છે કે-આપત્તિમા અતિશય અદીનતા આ સસારમા આપત્તિ આવવી, એ સહજ છે કે અસહજ ?

સઠ આવે તો ખરી.

સસાર એવો છે કે-સસારમા આપત્તિ પ્રાય આવે જ. જેને જેને જે જે આપત્તિ આવે છે, તેને તેને તે તે આપત્તિ શાધી આવતી હશે ? કોઈ એના ઉપર આપત્તિ નાખી દેતો હશે, એમ ? આ વાતનો જરા ધીરજથી વિચાર કરો. સસારમા આપત્તિ આવવી સહેલી ? હા, વાત વાતમા આપત્તિ આવે ગમે તેને આપત્તિ આવે ? સસારમા પ્રાય સૌને આપત્તિ આવે ત્યારે એ આપત્તિ કોઈની આપી જ આવે ? આ સાતમા સદાચારને લાવવાને માટે આ વાત વિચારવી પડશે જે ‘આપત્તિમા અતિશય અદીનતા’ રૂપ આ સદાચાર આવી જાય, તો આ દુનિયાનો આખો દેખાવ ફરી જવા પામે. મારી આપત્તિ એ મારૂ જ સર્જન છે

આ સદાચારને લાવવાને માટે, પહેલું એ નક્કી કરો કે-‘આ હું ખમય સસારમા, હું ખ આવતું, એ કોઈ નવીન વસ્તુ નથી, પણ વસ્તુત કોઈ પણ જીવને હું ખ કોઈ પણ આપી શકતું નથી વસ્તુત એક જીવ બીજા જીવને આપત્તિમાં મૂકી શકતો જ નથી, પણ પોતાની આપત્તિ જીવે પોતે જ સર્જેલી હોય છે.’ આપણા ઉપર જ્યારે જ્યારે આપત્તિ આવે, ત્યારે ત્યારે-‘આ આપત્તિ એ વસ્તુત મારી પોતાની જાતનું જ સર્જન છે, પછી આ સર્જન મેં જોઈએ

તો આ ભવમા ઠર્યું હોય કે આ ભવની પહેલાના કોઈ ભવમા ઠર્યું હોય—તેનું ધ્યાન નથી આવતું, પણ મારા ઉપર આપત્તિ આવી તે સર્જન તો મારૂ જ છે—આ વાતને માનવાને તમે તૈયાર છો ખરા ? ‘મારી આપત્તિ એ મારૂ સર્જન છે’—એવું માની ચકે, તેટલું તમારું હૈયું તૈયાર છે ખરૂં ? જ્યારે જ્યારે તમારા ઉપર કોઈ નાની કે મોટી આપત્તિ આવે, ત્યારે ત્યારે ‘મારી આ આપત્તિનો સર્જક ખીજો કોઈ પણ નથી, પણ મારી આ આપત્તિનો સર્જક હું પોતે જ છું’—આવા વિચારને જ પેદા કરે, એવા પ્રકારે તમારું હૈયું કેળવાયેલું છે ખરૂં ?

ભગવાન કોઈને ય આપત્તિ દે નહિ

સઠ હેયુ એવું હોય કે ન હોય, પણ આ વાતને સ્વીકાર્યા વિના છૂટકા જ નથી

ના, રે ના બધા એવું માનતા જ નથી મોટો ભાગ તો પ્રાય એમ જ બોલે છે કે—‘મને આપત્તિ આપનારા હરામખોરો ખીજા છે’ ખીજો કોઈ આપત્તિ દેનારો નજરે ન જ ચડે, તો છેવટ ‘ભગવાને મને આ આપત્તિ આપી’—એમ કહીને, ભગવાનને માથે પણ પોતાની આપત્તિનું ઠલક મૂકે, ત્યારે તો એને જપ વળે એટલે કોઈને એમ કહેવાનું પણ મન થઈ જાય કે—‘આવાના તો ભગવાન બનવું એ પણ પાપ છે’ સામાન્ય જનસ્વભાવ એવો છે કે—જ્યારે આપત્તિ આવે, ત્યારે એ કોણે આપી એ જ જોવા માટે જ્યારે આપત્તિ આવે, ત્યારે એ બને ત્યાં સુધી તો એ આપત્તિ કોના તરફથી આવી તે શોધે ને એ આપત્તિનો દોષ જોને

માથે મટી ચકાય તેમ હોય તેને માથે એ દોષને મટે, પણ જો તેવો કોઈ જડે નહિ, તો છેવટ ભગવાનને માથે એ આપત્તિ આપ્યાનું દોષારોપણ કરે એટલે પહેલાં એ વાતમા નિશ્ચિત થાય કે-‘ભગવાન તો કોઈને ય આપત્તિ ન જ આપે !’ જીવોને જે આપત્તિ આવે છે, તે ભગવાન આપે છે-આવું માનનારા ઈશ્વરવાદિઓ આ આર્ય દેશમા છે, પણ એવા ઈશ્વરવાદિઓએ તો એવું કહીને ઈશ્વરને કલકિત કરાવવા જેવું કર્યું છે

દુ ખ દેવાની શક્તિ :

આ વાતમા નિશ્ચિત થયા પછીથી, બીજો નિશ્ચય એ કરવાનો છે કે-‘વસ્તુત તો કોઈને ય દુ ખ દેવાની શક્તિ કોઈનામા ય નથી’ હૈયે આ વાત પણ બેસશે ? આટલું નક્કી થાય, તે પછી એ નિર્ણય થાય કે-‘આપણને જે કોઈ દુ ખ આવે, આપણા ઉપર જે કોઈ પણ આપત્તિ આવે, તેનું સર્જન આપણે કરેલું હોય તો જ આવે !’ આપત્તિ, એ આપણી જ સર્જેલી ચીજ છે-આવું જેના હૈયામા નક્કી થઈ ગયું હોય, તેનાના જ આ સાતમે સદાચાર આવવાની સમાવના છે વિવેકચત્રુવી જોતા રીખો !

આ વાતને માનવામા વાધો હોય તો બોલો તમે કદાચ કહેશો કે-‘અમને અમારી ઉઘાડી આપે દેખાય છે કે-અમને આજે જે આપત્તિ આવી, તે અમુકે આપી માટે આવી છે, અમે બરાબર જોઈ ચકીએ છીએ કે-આ આપત્તિમા અમને અમુકે મૂક્યા, તેમ છતાં પણ અમે આપત્તિ આપનારની સામે આજ મીચી દઈએ ?’ શાનિઓ કહે છે

પાપનું ઉપાર્જન કરવામાથી તે બચી જાય છે અને આ માન્યતાના ચોગે, આવેલી આપત્તિને સમભાવે સહવાનું બળ સર્જાય છે, એટલે એનામા આ સાતમો સહાયાર આવી જાય છે.

રોગાદિકની અને બીજી માનસિક પીડાઓ :

હવે તો આપણે, ટેખીલી રીતિએ બહારનાઓ તરફથી આવતી આપત્તિઓની જ માત્ર વાત કરીએ છીએ, પણ એવી ચ ઘણી પીડાઓ-શારીરિક ને માનસિક-હોય છે, કે જેમા તમે બાહ્ય દૃષ્ટિથી એવું કાંઈ કહી શકો જ નહિ કે-‘ આ પીડાઓ અમુકે આપી ’ એ બીજા કોઈએ ઉત્પન્ન કરેલી લાગે નહિ, પણ જાણે આપોઆપ ઉત્પન્ન થઈ ગયેલી લાગે જેમ કે-શરીરમા કેટલાક રોગાદિ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે અને કેટલીક માનસિક પીડાઓ પણ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે અને એવી પીડાઓમા તમે કોને દોષ દેશો ? તેમા બીજા કોઈ દોષિત નહિ જડે એ પીડાઓને કોણે સર્જી ? વસ્તુતઃ આપણે જ ! આપણે એવા કર્મ ઉપાર્જકા અને એનાથી જ એનું સર્જન થયું

કાયર બનીને શું કરે છે ?

શરીરમા જ્યારે રોગાદિ પેદા થઈ જાય છે અગર તો કોઈ પ્રકારનો માનસિક પરિતાપ જ્યારે ઉત્પન્ન થઈ જાય છે, ત્યારે તમે કેવા થઈ જાવ છો ?

સૌ કાયર

એ વખતે જે જીવો કાયર થઈ જાય છે, કોઈ પણ પ્રકારની બાહ્ય કે આંતર્યન્તર આપત્તિ વખતે જે જીવો કાયર થઈ જાય છે, તે જીવો કાયરતાના ચોગે કેવા કેવા નહિ

કરવા લાગ્યું કામો પણ કરે છે, કેવા કેવાં પાપોને આચરે છે, તેનો જો વિચાર કરે અને તેની સાથે જો તેનાં પશ્ચિમોનો પણ વિચાર કરે, તો તમને જરૂર લાગે કે- 'આપત્તિમાં અદીનતા એ ખરેખર મહા સહાચાર છે અને આપણે આપણી સમજને કેળવીને અને આપણી યજ્ઞિને વિકસાવીને પણ આ સહાચારને આપણા હૃદયમાં હવવાને માટે બરાબર પ્રયત્નશીલ બનવાની જરૂર છે'

બીજાને શિખામણ આપે છે પણ તમે ?

લાઠી લાઠી વાતો સુખી અવસ્થામાં તે પ્રાપ્ત થી કરે આપત્તિ ન હોય ત્યારે 'આપત્તિને જામ સહવી જોઈએ ને તેમ સહવી જોઈએ' -એવી વાતો કરવી એ જુદી ચીજ છે અને પોતે આપત્તિમાં મૂકાય ત્યારે અદીન રહેવું એ જુદી ચીજ છે આપત્તિમાં અદીનતા સમજવાની બીજાઓને સહેલાઈથી કદી ચકાસ તેવી વાત, બ્યારે પોતે આપત્તિમાં મૂકાય અને એને માફ કરીને એનો અમલ કરવાનો પ્રયત્ન કરે, ત્યારે તે ખરો લાઠો કહેવાય, કોઈને માથે દુઃખ આવી પડ્યું હોય, કોઈ માઠગીમાં સપડાઈ નયું હોય, એવા એવા વખતે તમે બીજાઓને આશ્વાસન આપવાને માટે બાવ છે કે નહિ ? એ જો રહેલી, સખથી હોય તો બાવ ને ? એ વખતે તમે એને દુ ખને પીરજથી સહવાની, માઠગીને શાન્તિથી લોનથી લેવાની સલાહ આપો છો ને ? એને આશ્વાસન આપવાને માટે, તમે એને જેવી શિખામણ આપી ચકા છો, તેવી શિખામણ તમે તમને પોતાને, બ્યારે તમે પોતે કોઈ દુ ખમાં આવી પડ્યા છો કે તમે પોતે કોઈ માઠગીમાં પડકાઈ

પાપનું ઉપાર્જન કરવામાથી તે બચી જાય છે અને આ માન્યતાના યોગે, આવેલી આપત્તિને સમભાવે સહવાનું બળ સર્જાય છે, એટલે એનામા આ સાતમો સહાચાર આવી જાય છે.

રોગાદિકની અને બીજી માનસિક પીડાઓ :

હવે તો આપણે, દેખીતી રીતિએ બહારનાઓ તરફથી આવતી આપત્તિઓની જ માત્ર વાત કરીએ છીએ, પણ એવી ય ઘણી પીડાઓ-શારીરિક ને માનસિક-હોય છે, કે જેમા તમે બાહ્ય દષ્ટિથી એવું કાંઈ કહી શકો જ નહિ કે-‘ આ પીડાઓ અમુકે આપી. ’ એ બીજા કોઈએ ઉત્પન્ન કરેલી લાગે નહિ, પણ જાણે આપોઆપ ઉત્પન્ન થઈ ગયેલી લાગે. જેમ કે-શરીરમા કેટલાક રોગાદિ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે અને કેટલીક માનસિક પીડાઓ પણ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે અને એવી પીડાઓમા તમે ઝોને દોષ દેશો ? તેમા બીજા કોઈ દોષિત નહિ જડે એ પીડાઓને કોણે સહી ? વસ્તુતઃ આપણે જ ! આપણે એવા કર્મ ઉપાર્જકા અને એનાથી જ એનું સર્જન થયું

કાયર બનીને શ કરે છે ?

શરીરમા જ્યારે રોગાદિ પેદા થઈ જાય છે અગર તો કોઈ પ્રકારનો માનસિક પરિતાપ જ્યારે ઉત્પન્ન થઈ જાય છે, ત્યારે તમે કેવા થઈ જાવ છો ?

૨૪૦ કાયર.

એ વખતે જે હવે કાયર થઈ જાય છે, કોઈ પશુ પ્રકારની બાહ્ય કે આશ્ચર્યન્ટર આપત્તિ વખતે જે હવે કાયર થઈ જાય છે, તે હવે કાયરતાના યોગે કેવા કેવા નરિ

કરવા લાયક કામો પણ કરે છે, કેવા કેવા પાપોને આચરે છે, તેનો જો વિચાર કરો અને તેની સાથે જો તેના પરિણામોનો પણ વિચાર કરો, તો તમને જરૂર લાગે કે- 'આપત્તિમાં અહીનતા એ ખરેખર મહા સદાચાર છે અને આપણે આપણી સમજને કેળવીને અને આપણી શક્તિને વિકસાવીને પણ આ સદાચારને આપણા હૃવનમાં હૃવવાને માટે ખરાખર પ્રયત્નશીલ બનવાની જરૂર છે'

બીજાને શિખામણ આપી છા પણ તમે ?

હાહી હાહી વાતો સુખી અવસ્થામાં તે પ્રાય સૌ કરે. આપત્તિ ન હોય ત્યારે 'આપત્તિને આમ સહવી જોઈએ ને તેમ સહવી જોઈએ' - એવી વાતો કરવી એ જુદી સીજ છે અને પોતે આપત્તિમાં મૂકાય ત્યારે અહીન રહેવું એ જુદી સીજ છે. આપત્તિમાં અહીનતા રાખવાની બીજાઓને સહેલાઈથી કહી શકાય તેવી વાત, બ્યારે પોતે આપત્તિમાં મૂકાય અને એને યાદ કરીને એનો અમલ કરવાનો પ્રયત્ન કરે, ત્યારે તે ખરો હાલો કહેવાય કોઈને માથે દુ ખ આવી પડયું હોય, કોઈ માદગીમાં સપડાઈ ગયું હોય, એવા એવા વખતે તમે બીજાઓને આશ્વાસન આપવાને માટે બલ દો કે નહિ ? એ જો રોટી, સખધી હોય તો બલ ને ? એ વખતે તમે એને દુ ખને ધીરજથી સહવાની, માદગીને શાન્તિથી લોગવી લેવાની સલાહ આપો છા ને ? એને આશ્વાસન આપવાને માટે, તમે એને જેવી શિખામણ આપી શકો છા, તેવી શિખામણ તમે તમને પોતાને, બ્યારે તમે પોતે કોઈ દુ ખમાં આવી પડ્યા છો કે તમે પોતે કોઈ માદગીમાં પડકાઈ

તો કોણ ગૂંઢો કરવાનો છે, તેની ય ખબર પડે ને ? ભગવાનને ન્યાયાધીશ માનીએ, તો તે સર્વજ્ઞાની છે અને સર્વ શક્તિમાન છે, એમ છતાં ગૂંઢો થવા દઈને સબ્બ કરવી એ એને ગમે ? જેને ત્રિકાલનું જ્ઞાન હોય, જેને સર્વ પદાર્થોના સ્વર્ણ પર્વાયોનું જ્ઞાન હોય, તેને કોણ, ક્યારે, કયો અને કેવો ગૂંઢો કેવા પ્રકારે કરવાનો છે, તેની ખબર ન હોય એ બને ? ત્યારે તેની દયાથી પણ તેને ગૂંઢો કરતા અટકાવવાનું મન ન થાય ? એ વખતે એમ કહીશો કે-એમ ગૂંઢો થતો અટકાવવો, તે એની શક્તિ બહારનો વિષય છે ? આ બધું પરમાત્મામાં ઘટે જ નહિ, એટલે પરમાત્માને ન્યાયાધીશ તરીકે સબ્બ કરનાર માનવામાં પણ, આવા તો અનેક દોષો ઉભા થઈ જશે.

કાંટામાં પીડા આપવાની તાકાત ને પાપમાં નહિ ?

જ્ઞાની મહાપુરુષો તો ફરમાવે છે કે-જીવ જોતાની ભૂલથી જ પાપને સર્જે છે અને એ પાપમાં એવું કૌવત છે કે-જીવને એ દુ ખ આપી શકે છે આપણે ચાલતાં, ભેઈને ચાલવાનું ભૂલીએ અને કાટો પડ્યો હોય ત્યાં પગ મૂકીએ, તો તે વાગે ને ? કાટો વાગે એટલે પીડા થાય ને ? તો જે કાટો વાગ્યો, તેની પીડા આપવાને માટે વચ્ચે ભગવાન ભેઈએ ? આપણે ચાલતા ભેઈને ચાલવાનું ભૂલ્યા, એથી એવી જગ્યાએ આપણો પગ મૂકાઈ ગયો, કે જેથી પગમાં કાટો વાગ્યો, શૂલ ભેંકાઈ ગઈ, હવે એની પીડા આપવાને માટે ભગવાન ભેઈએ ? પગમાં પેઠેલી એ શૂલને વડે કાઢી જ નાખો તો અવવા કાઢવા છતાં ય તેનો ભાગ અદર રહી

જાય, તો શું થાય ?

સઠ પાકે

પાકે પત્રી શું થાય ?

સઠ અદર મોડે રહે.

અદર સડો વધે અને જો એમ ને એમ ચાલ્યા જ
કરે, તો એ સડો કયા સુધી પહોંચી જાય ? કદાચ આખા
શરીરમા પણ, એ સડો આપી જાય જો આપણે એક
કાટામા પણ આટલા બધા સડાને પેદા કરીને મહા બચકર
પણ પીડાને આપવાની શક્તિ છે-એમ માનતા હોઈએ, તો
પત્રી આપણી બૂલધી જે કાંઈ પણ પાપ બધાય, તેનાથી જ
આપણને પીડા આવે-એવું જો આપણે ન માનીએ, તો તો
આપણે જેવકૂદમા જ ખપીએ ને ? એટલે ઇશ્વર સન કરે
છે-એમ માનવું એ મ ખોટું છે, એ વાતને સમજી લેવાની
જરૂર છે ઇશ્વર આપણે માટે તો મુખ્યત્વે માત્ર માર્ગદર્શક છે.

‘મુ’નો અને ‘કુ’નો વિચાર કરવો પડશે

હજી આપણે ઘણો વિચાર કરવો પડશે યોગની પૂર્વ
ભૂમિકાની આ વાત પૂરી થયા પછીથી, પરમ પદ રૂપ પરમા-
દર્શની વાત કરવાની છે યોગ્ય જીવોને પરમાદર્શનું જ્ઞાન કરાવવું
એ હજી સહેલું છે, પણ એ પરમાદર્શને ઠેમ સિદ્ધ કરી શકાય,
એ વાત આવે ત્યારે તો, સાચી અને ચીધી પણ વાત બહુ જ
યોગ્ય જીવોના ગળે ઉતરી શકે છે એમા, આપણે દેવા
સ્વરૂપવાળાને સુદેવ કહેવાય, દેવા સ્વરૂપવાળાને સુશુર કહેવાય
અને દેવા સ્વરૂપવાળાને સુધર્મ કહેવાય-તેની વાત કરવી પડશે,
સુદેવત્વ, સુશુરત્વ અને સુધર્મત્વ કોનામા અગર ?

શકે, તે જેણે પોતાના પરમાદર્શને સિદ્ધ કરવો છે, તેણે તો બરાબર જાણી જ લેવું પડ્યું ને ? આપણે કાઈ અધની જેમ થોડા જ ચાલવું છે ? આધળી રીતે ચાલીને મરી જવાને માટે મનુષ્યજન્મની કિંમત છે જ નહિ જેમ માન્યુ તેમ માન્યુ, એમા વળી ખરું શું ને ખોટું શું ?—આવો વિચાર કરશો, તો તે નહિ આવે દુનિયામા જેમ ચીજને સારી-ખોટી જોઈને સારી ચીજને લેવાની શક્તિ તમે કેળવી છે, તેમ આ બાબતમા પણ તમારે જાણવું ને જોવું પડ્યું બબરમા જેમ સારી ચીજોના નામે વેચાતી બનાવટી ચીજો પણ હોય છે, તેમ અહીં પણ દેવના નામે કુદેવ, શુદ્ધના નામે કુશુદ્ધ અને ધર્મના નામે કુધર્મ હોય આપણે તો, એને ઝોળખી લઈને, ‘કુ’ માત્રથી ખસી જવાનો ને ‘સુ’ માત્રને સેવવાનો પ્રયત્ન કરવો પડ્યો તમે એને માટે કેટલા તૈયાર થાવ છો, તે જોવાનું છે એવી વાતો લાયક આત્માઓની પાસે મૂકી હોય તો જ સફલ નિવડે, એટલે એ વાતોને કરતા પહેલા, એને લાયક બનાવનારી ભૂમિકાની વાત અહીં આપણે કરવા માડી છે.

પહેલા સમજ અને શક્તિ નહિ કેળવ્યા હોય તો મરતી

વખતે ક્યાંથી આવશે ?

આપણી ચાલુ વાત તો એ હતી કે—આપણને જે આપત્તિ આવે, તે આપણી સર્જેલી આપત્તિ જ આવે જ્યારે આપત્તિ આવે, ત્યારે ‘આ મારી જ સર્જેલી આપત્તિ છે’—એમ સમજીને, એ આપત્તિને જરા પણ દીન બન્યા વિના વેઠી લેવી. દીન બનવા માત્રથી કે આપત્તિને કાઢવાને માટે ગમે તેવા પાપ રૂપ ઉપાયોને યોજવાથી પણ, આપત્તિ બચ જ—એવું કહી

શકાય તેમ નથી એવી ચ માહગી હોય છે કે-હજાર રૂપીઆની ફીવાળો ડૉક્ટર આવે ને કપડા ખખેરી નાખીને કહે કે- ' આ હર્દનું કોઈ ઔષધ નથી ' પેલો કહે કે- ' કાઈક તો કરો ' ત્યારે આ સામે પૂછે કે- ' શું કરે ? ' એ કહી જાય કે- ' હવે કેસ સલાળી લેજો આમા કોઈનોય ઉપાય કારગત નિવડે તેમ નથી આ જોટલા કલાક કાઢે તે તમારા ' એવા વખતે, હર્દી ઉપર તમને ગમે તેટલો પ્રેમ હોય તો ચ, તમારે તમારા પ્રેમપાત્ર એવા પશુ એ હર્દિને શું કહેવું પડે ?

સઠ વેડી લેવાનું !

વેડી લેવાનું જ ને ? ત્યારે અન્તેય એ જ કહેવું પડે, તો પહેલેથી એવી શક્તિ કેળવવી શું જોઈ ? છવતા, સારા વખતમા સહવાની શક્તિ કેળવી ન હોય, તો એ વખતે શાન્તિ રહેવી, એ શક્ય છે ? પહેલા સમજ અને શક્તિ નહિ કેળવ્યા હોય, તો મરતી વખતે કયાથી આવવાના ને કયાથી શાન્તિ રહેવાની ? એ વખતે, મોટે ભાગે કેવી હાલત યર્ષ જાય છે ? અહર હુ ખનો પાર નહિ ઈદ્રિયો એવી ચિથિલ ખની ગર્ષ હોય કે-કાઈ કામ આપે નહિ ન જોવાય-ન સલાળાય, ન ખવાય-ન પીવાય અને એ કાઈ ન થાય એટલે અણુસમજીને પાછી એની પીડા થાય મરણ વખતની પીડા તો જોઈ જાય એવી નથી હોતી એ વખતે માનો કે-સગો બાપ પાસે જોઠો હોય, રનેહી-સખધી હાજર હોય, નસો ખડે પગે ચાકરી કરતી હોય અને ડૉક્ટર નાહને હાયમા લઈને જોઠો હોય, પણ એમાના કોઈ કરે શું ? હર્દી જૂમ પાડે કે- ' નસો તદતી જાય છે, બહુ પીડા થાય છે, સહારું નથી ' પણ પાસેનાઓ કરે શું ? બહુ તો ડૉક્ટર નાહી ફરી તપ્પૂએ

ને પળી કહે કે-‘ વેગ વધી ગયો છે ’ એ વખતે બીબ્બો
ડૉક્ટરને કહે કે-‘ કાઈક તો કરો ’ તો ડૉક્ટર કહે-‘ શું કર ?
ભારી પાસે આનો કોઈ ઉપાય નથી ’ બધા બોલ્યા કરે, બહુ
તો રહ્યા કરે, પણ કોઈ પીડા લઈ શકે નહિ ને ?

સૌ નહિ જ

ત્યારે વેઠવું કેને પડે ?

સૌ પોતાને જ

જો પહેલેથી આપત્તિમાં અતિશય અદીન રહેવાની અને
જે કોઈ આપત્તિ આવે તેને સારી રીતિએ સહન કરી લેવાની
શક્તિ કેળવી હોય, તો એવા વખતે એ મદદ રૂપ બને ને ?

શ્રી રામ આદિમાં આ સહચાર હતો

આ સહચાર એવો છે કે-જો આબરોગર આવી બાય, તો
તો ગમે તેવા હુ બધા પણ સારી રીતિએ સુખમાં એટલે
સમાધિમાં હુ બધા સમયને પસાર કરી શકાય અને એથી
ભવિષ્યને પણ સુધારી શકાય આપત્તિમાં અતિશય અદીનતા,
તે સાતમો સહચાર છે આ જેનામાં આવે, તેને માટે સૌ
કહે કે-‘ જળરો માણસ છે ! ’ આર્થ દેશમાં એક કાળમાં
આ સહચાર પણ સારી રીતિએ જીવત હતો રામાયણમાં
પ્રસંગ આવશે, ત્યારે જોઈ શકશો કે-આ સહચાર કેવો જીવત
હતો ! જે સમયે રાજ્યગાદી ઉપર બેસવાનું હોય, તે જ સમયે
વનવાસે જવાને તૈયાર થવું, એ કોઈ સામાન્ય ચીજ છે ? રામ
નીકળેલા તે રોતા નીકળેલા ઠે હસતા ? પાટવી કુમાર છે, સમર્થ
છે, પ્રબળપ્રિય છે, ધારે તો પોતે ગાદીએ બેસે ને કંઈકને વન-
વાસે મોકલે એવા ય છે, છતાં કર્યું શું ?-એ વાતેય વિચારવી

પડશે ને ? તમારા હક્કની ચીજ બીજને આપી દઇને તમે રખડવા નીકળી પડો, એ બને ? તમે મા ખાતર નીકળો કે બાપ ખાતર નીકળો ? અમારા ખાતર નીકળો કે ભગવાન ખાતર નીકળો ? એ નીકળ્યા તે કેમ નીકળ્યા, તે આપણે અવસરે જોઈશું ભાવના તો એવી છે કે-રામાયણના મુખ્ય મુખ્ય પાત્રોની વાત ઠીક ઠીક કરી દેવી જેમના હાથે નહિ કરવા જેવું કામ થઈ ગયું, તે પાત્રો પણ સામાન્યપણે દેવા સદાચારી હતા, તે આપણે જોવું છે એ પાત્રોને અમે જે રીતિએ માન્યા છે, તે દૃષ્ટિએ એની ચર્ચા કરીને તે પાત્રોને તમારી સમક્ષ તે પ્રકારે રજૂ કરવાની ભાવના છે રામ, મીતા, લક્ષ્મણ, બરત, એ વિગેરેને અમે દેવા માનીએ છીએ અને અમે એમને જેવા માનીએ છીએ તે દૃષ્ટિએ તેમનામા કેટલા શુભો ઠામી ઠામીને બરેલા હતા, એ વાતનો આછો પણ ખ્યાલ તમને આપવાની ઇચ્છા છે એમાના કોઈ યોગની આ પૂર્વ ભૂમિકામા હતા, તે કોઈ યોગની ત્રીજી કે બીજી ભૂમિકાએ હતા પાછળથી એમાના કેટલાક યોગની પહેલી ભૂમિકાને પામ્યા છે, ચાલત્ પરમ પદે પહોંચ્યા છે કે પહોંચશે એવા મહાપુરુષોની વાત રામાયણમા છે એમનામા આ સદાચાર હતા, તે એમને જે દુષ્ટો આવી પડ્યા, તે દુષ્ટોને પણ તેઓ પ્રસન્નતાથી ભોગવી શક્યા

તો દુશ્મનનો મનોરથ ફળે નહિ

તમાઈ સુખ કોણે ભોગવવાનું ? તમારે જ ને ? બોલતા નથી તમાઈ સુખ જેમ તમારે ભોગવવાનું, તેમ તમારે તમારું દુઃખ પણ કોણે ભોગવવાનું ? તમારે કે બીજાએ ? સુખ વખતે

તમારામાં શું હોય તો તે સદાચાર કહેવાય, એ વાત પણ આની પછીથી આવે જ છે, પણ હું ખ વખતે કેમ જીવું, એ આ વાત છે આપણે હું ખને એવી રીતિએ વેડી દેવાની શક્તિ ટેળવવી જોઈએ કે-દુશ્મનની ભાવના ધૂળમાં મળી જાય. પહેલા એ માને છે-‘આને હું ખમાં નાખ્યો’ પણ પછી એ સમજે કે-‘મારી પાસે કશી નહિ, મેં હું ખ દીધું ખરું, પણ હું આને હું ખી કરી શક્યો નહિ’ ધારો કે-દુશ્મન બે લાકડી મારે, છાતી ઉપર ચઢી બેસે, પણ તમે જો સમજી, ધીર અને ચઢનશીલ હો તો ? તો તમે કહી શકો કે-‘તું ગમે તેમ કર, પણ હું હું ખી નહિ થાઉં, તું મને છોડી દે, એવી આજીજી નહિ કર, તારે મારી પાસે પ્રાર્થના કરાવવી હોય કે-મને છોડી દે, તો તે હું નહિ કર. કારણ કે-

સૌ મરી જવાની તૈયારી છે !’

વાહ ! જો તમે આવા બની જાવ, તો ગમે તેવા તમારા દુશ્મનને પણ થાય કે-‘મારો મનોરથ ન ફળ્યો ! મારી ઈચ્છા હુતી કે-આને મારી પાસે રોતો ને પ્રાર્થના કરતો બનાવી દઉં, પણ તેવું કરે તે આ નહિ, બીજા !’ આપણું લક્ષ્ય આ ખરું ? અત્યાર સુધી તો નથી, પણ હવે તો રહેશે ને ? તમારી ભાવના તો આવી જ ને ? કોઈ તમને પૂછે કે-‘તમારે કેવા બનવું છે ?’ તો એના જવાબમાં, આ પણ કહેવું કે-આફ તમા અતિશય અદીન બનવું છે આ સાતમો સદાચાર

આઠમો સદાચાર સપત્તિમાં નમ્રતા

હવે આઠમો સદાચાર-‘તદ્વત્ સપતિ નમ્રતા ।’ સાત માનો વાધો છે, એટલે આ આઠમો સદાચાર આવવો એ

મુશ્કેલ છે આપત્તિમા જેમ અતિશય અહીનતા જોઈએ, તેમ સપત્તિમા ખૂબ ખૂબ નમ્રતા જોઈએ જેમ જેમ સપત્તિ આવતી જાય, તેમ તેમ ઔચિત્યપૂર્વકની નમનશીલતા વધતી જાય, એ પણ એક સદાચાર છે અહીનતા એ આપત્તિના સમયનો સદાચાર છે અને નમ્રતા એ સપત્તિના સમયનો સદાચાર છે આપત્તિ વેળા નમ્ર અને સપત્તિ વેળા ઉદ્વેગ બનનારાઓ કેટલા અને આપત્તિ વેળા અહીન અને સપત્તિ વેળા નમ્ર બનનારાઓ કેટલા ? તમારે જોય સદાચારો સાથે જોઈએ

તમે બધા હમણા માત્ર આપત્તિમા જ છો કે સપત્તિમા પણ છો ? તમે સૌ સૌના પ્રમાણમા પણ સપત્તિમા છો, એમ મારું માનવું છે કારણ કે-તમે જો આપત્તિમા જ હોત અને સપત્તિમા ન જ હોત, તો પ્રાય અહીં આવત જ નહિ સપત્તિરહિત ને આપત્તિમા પડેલાને આવવું મુશ્કેલ તો ખરૂં ને ? તમે થોડી પણ સપત્તિવાળા હો, તો જ તમારી પાસે આ આઠમા સદાચારની વાત કરવી ઠીક પડે ને ? એટલે જ આ વિચાર ઉપરિવિત કયો કે-તમે તમને આપત્તિમા જ માનો છો કે સપત્તિમા પણ માનો છો ? તમે આપત્તિમા જેમ અમુક અશે છો, તેમ તમે સપત્તિમા પણ અમુક અશેય છો-એમ તમને લાગે છે ને ? જેઓ પોતાને માત્ર સપત્તિમા જ માને છે, તેમના તો આવા સ્થાને આવા વળતે દર્શન થવા ય દુર્લભ છે, પણ આપણે આપણી વાત કરો તમે બધા આપત્તિમા છો કે સપત્તિમા પણ છો ?

સઠ શું જોલવુ તે સમજવું નથી

ન જ સમજાય ને ?

ન લાગે કે- 'આને આની સપત્તિએ ધમડી બનાવ્યો છે ' ગમે તેને, એની પાસે પોતાની વાત કહેવાને જવું હોય, તો 'એ અપમાન કરશે '-એવો ડર ન લાગે

સૌ આજે તો ભયા રાખ્યા છે

આ જેમ ભયા રાખ્યા છે-એવી એક ફરીયાદ છે, તેમ એ લોકોની પણ એક ફરીયાદ છે કેટલાક સારા માણસોને કહેવું પડે છે કે- 'આજે પ્રજા એવી ગાડી થઈ ગઈ છે કે- ભયા રાખ્યા વિના છૂટકો નથી ' જે ય બાણુ આમ ઘોઘાટ શરૂ થઈ ગયો છે સાથે બેસનારને પણ સાથે બેસનારથી ભય પેદા થાય, એવો યુગ ભેવાનું નસીબ લઈને આવ્યા હો, એમ લાગે છે એવો ખરાબ યુગ આવ્યો છે કે-કોણ કપકાને પાત્ર બનવા જેવું કરતું નથી, તે કહી ચકાય નહિ તમે એમ માનો છો કે-તમે સપત્તિમા વધી બાઓ, તો જેમ જેમ સપત્તિમા વધો, તેમ તેમ તમે નમ્રતામા પણ વધો ? આજે જેની તમે ટીકા અગર નિન્દા કરો છો, તેની જગ્યાએ તમે આવી બાઓ, તો કદાચ તમે પણ એવા બની બાઓ, એમ નથી લાગતું ? આજે તમે એટલા બધા સપત્તિવાન નથી, તો ય તમે તમારા પ્રમાણમા નમ્ર કયા છો ? જે માણસ જરાક પણ સુખી છે, તે માણસ તેનો પાડોશી જો દુ ખી હોય, તો તેની ખબર લે છે ખરો ? તમારો તમારા દુ ખી પાડોશી પ્રત્યેનો વર્તોવ કેવો છે ? ખુરશી ઉપર બેઠેલાઓ તમારા પ્રત્યે જેવો વર્તોવ રાખે છે, તેના કરતા ય હલકો ને ? તમે બલે બહુ ધનવાન નહિ હો, પણ અશેય સુખી તો છો ને ? સુખે ખાતા-પીતા તો છો ને ? તો તમે જે શેરીમા-ચોળમા વસો છો, તે શેરીમા કોઈ ને કોઈ ખાધે-પીધે પણ દુ ખી હશે ખરા ને ?

સૌ ખરુ જ

તો એ બધાના પ્રત્યે તમારો વર્તાવ કેવોક રહે છે ?

સૌ સામે ન જુએ

હુ ખી પાટોચીની સામેય ન જુઓ, એવો તમારો વર્તાવ છે ? ત્યારે આ જ સમાજમાંથી પાકેલાઓ ખુરશી ઉપર આવ્યે તમારી સામે ન જુએ, તો તેમા તમારે નવાઈ પામવા જેવું શું છે ? એટલે કાલે કદાચ તમે ખુરશી ઉપર આવી ગયા, તો તમે પણ ખુરશી ઉપર આવીને ગરીબો-દુ ખિઓનું શું જોયો ?

રામરાજ્ય

આજે રામરાજ્યની વાત ચાલે છે ને ? રામ કેવા રાજા હતા, તે વાત પણ અવસર આવ્યે ઠહેવાની બાવના છે કોઈ દિ' રાજગારી ઉપર આવવાનો એમણે પ્રયત્ન કયો નથી અને વનવાસેથી પાછા ફર્યા બાદ રાજાના રાજા જેવા બનવા છતાં પણ, રામ પ્રજાથી ઠઠી પણ અતડા બન્યા નથી એટલા સમર્થ અને એટલા પ્રભાવશાલી હોવા છતાં પણ, એ કેવા હતા ? આપત્તિમા અદીન બન્યા રહ્યા હતા અને સપત્તિમા નમ્રતાની ખામી નહોતી આપત્તિમા અદીનતા અને સપત્તિમા નમ્રતા -એ બે ય શુભો એમનામા સ્વભાવથી જ હતા એમની પૂર્વની આરાધના એવી કે-જન્મથી જ એમનામા અમુક અમુક શુભો હતા મોટા સ્થાને બેસવું ને વાત વાતમા છેડાવું, તેનામા કોઈ શુભ આવે ?

કોઈ અડફેટ ન આવે-તેની કાળજી છે ?

તમે ય શું કરો છો ? બીજાની ટીકા આવે તો જટ ગમી જાય, પણ અહીં તો તમારે તમારી બત સામે જ પ્રધાન-

પણે જોવાનું છે મારે તમારી વાત કરીને, તમને વિચાર કરતા બનાવવા છે જે કોઈ તમારાથી વધુ દુખી હોય, તેમના પ્રત્યે તમારી માનસિક, વાચિક અને કાચિક વિચારણા અને વર્તણૂક કેવી છે ? રસ્તે ચાલતા નબળા મળે, તો તમે તેને ઠોકરે મારીને પણ આગળ ચાલો ખરા કે નહિ ? નબળાને રસ્તો કરી આપો કે નબળાને ધક્કો મારીને તમારો રસ્તો કરી લો ? તમે મોટરમા બેસીને ચાલ્યા જતા હો, તે વખતે તમને પગે ચાલનારનો વિચાર આવે ખરા ? પગે ચાલનારને તમારા થોગે તકલીફ ન થાય, તેની ચિન્તા તમે કરો ખરા ? બૂલે ચૂકે પણ કોઈ તમારી અડકેટ આવે ન બાય, તેની કાળજી ખરી ?

સૌ વહીવટી અડેટ આવ્યો તો ય ખલાસ

એમ ન બોલાય અહીં વાત એ છે કે-મોટરમા બેસીને જે જતા હોય, તેમણે ડ્રાઈવરને કહી દીધું છે ખર કે-‘જે, બબ્બરમા થઈને ચાલીએ છીએ અનેક માણસોની અવરજવર હોય રસ્તે ચાલનાર કોઈને ય આપણાથી તકલીફ થાય નહિ, તે ખરાબર જોજે !’ ? ના મૂખાઓ તો ટાઈમ જોઈને નીકળે. મોટરમા જતા ત્રણ મીનીટમા ત્રણ માઈલ જવાય-એમ હોય, તો ખરાબર ઘડીયાળ જોઈને ત્રણ મીનીટ પહેલા નીકળે એ જેવા મોટરમા ઘલાય કે તરત ડ્રાઈવર મોટરને ઉપાડે ને રોડને ટાઈમસર પહોંચાડવાને માટે મોટર હોડાવ્યે રાખે પછી વચ્ચે કોઈ આવી બાય તો ?

સૌ કહે છે કે-‘લોકોને આવતાં નથી આવજું’

મોટરમા જનારાઓ ‘વીબીઓને ચાલતા આવડતું નથી’ એમ કહે અને પેલાઓ કહે કે-‘મોટરમા બેસનારાઓને હૈયે

હયા નથી.' આમ પરસ્પર ટીકા કરી કરો, એટલે કામ થઈ જાય ?
કામકેવ કાયદો થશે જ

આપત્તિમા અતિશય અદ્વિત રહેવું અને સપત્તિમા નમ્ર રહેવું, એ મહા સદાચાર છે ને ?

સૌ આ યુગમા આવું તો નહિ બને !

આવું માની લેવાની કાઈ જરૂર નથી આવા યુગમા પણ વર્ષે દહાડે ૫-૫૦ સાધુ બનનારાઓ નીકળી આવે છે ને ? તેમ, આપણે આ વાતો કરીશું, તો આ સદાચારોને જીવનમા ઉતારનારા પચાસ સો ૫ નીકળી આવશે ને ? આ સદાચારો સેવવા જેવા છે-એમ માનનારા અને એથી ઘોટે-ઘણે અંશે પણ આ સદાચારોને જીવનમા જીવવાનો પ્રયત્ન કરનારા તો, આમાના ઘણા મળી આવશે બાકી, અહીં જે સાબળવા આવે છે, તે બધા જ આવા બની જશે, એવું માનીને તો હું પણ નથી આવ્યો

આજની મુશ્કેલીઓનો નિકાલ આમ નહિ આવે

સૌ મધ્યમ વર્ગને યુસનારાઓને આની શી અસર થવાની છે ? એ લોકોને તો પોતાની જ પડી છે

આમ મધ્યમ વર્ગના માણસો અકળાર્થિજન્ય અને સપત્તિ-વાળાઓને ગાળો દે, તેથી કાઈ આજની મુશ્કેલીઓનો નિકાલ આવી શકે નહિ આજે છાપાઓનો યુગ છે ને ? છાપાઓમા કેટલું લખાયું ? છાપાઓમા ગમે તે માણસને માટે, ગમે ત્યારે અને ગમે તેવું, દેશના હિત આદિને અંગે બેધડક લખી શકે, તેવું છાપાઓને સ્વાતંત્ર્ય મળ્યું છે છાપાઓમા સપત્તિ-વાળા, મુડીવાદિઓ વિગેરેને માટે કેટલું લખાયું ? આટલું

લખ્યું તો ૫ તેની એ લોકો ઉપર અસર થઈ નહિ ને ? આજે કદાચ હું ૫ બોલી નાખું કે-એ લોકો લુચ્છા છે, નિર્હય છે, સ્વાર્થી છે, તો તેથી કાચકો ચો થવાનો હતો ? પેલા લોકો વાતને બાણીને કહેશે કે-‘આટલા બધા ગાળો દેનારા તો હતા જ, એમા એકનો વધારો થયો, ભલે એ પણ બોલી લે ’ આતું જ કહે ને ? એમા જે પાવરધા હોય, તે તો કદાચ એમેય કહે કે-‘હાથીની મુસાફરી ચાલુ રહેશે પાછળ કુતરા ભલે ને ગમે તેમ ભસ્યા કરે ।’ હું કાંઈ અહીં સપત્તિવાળાઓને પાપી કહીને વગોવવાને માટે નથી આવ્યો ને આપત્તિવાળાઓની આપત્તિ વધે-એવું કહેવાને માટે પણ નથી આવ્યો હું તો બેયમા કેવો સદાચાર ભેઈએ, એ કહેવાને માટે આવ્યો છું જાનિઓએ, બેયને કેવો કેવો ઉપદેશ આપ્યો છે, તે જણાવવાને માટે આવ્યો છું

પૂર્વકાળનું શિક્ષણ

જેમ પહેલા ઘરે અને નિશાળોમા સફળતાનું પોષક શિક્ષણ અપાતું અને તે પછી મોટા થઈને ધર્મશુર પાસે વિનયપૂર્વક જતા તો ત્યાં સદાચારી બનવાનો ઉપદેશ અપાતો, એ પ્રયાગે આજે ફરીથી શરૂ થઈ જાય, તો ઘણું કામ થાય આજના બધા રાજોનું પણ ખરેખરે ઔષધ એ જ છે પૂર્વકાળમા, આ દેશના રાજાઓ પણ, અવસ્થાએ પહોંચતા અને દીકરો રાજ્યસંચાલનને માટે તૈયાર થતાં, દીકરાનો રાજ્યાભિષેક કરીને, પોતેજે મુજબ માનતા તે મુજબની પણ નિવૃત્તિ લઈ લેતા પોતે નિવૃત્તિ લેતા અને દીકરાને રાજગાદી સોંપતા, પણ એ વખતે એ કહેતા કે-‘આ ગાદી ઉપર

આજ સુધીમા અનેકો આવ્યા અને અનેકો ગયા અનેકો ગયા તેમ હું બી બઉ છું અને તારે પણ આ ગાદી છોડવી પડશે ગાદી એની એ રહે ને ગાદીએ જેસનારા ચાલતા થાય તને આ ગાદી તો હું સોપું છું, પણ તું જો રાજ્યને સારી રીતિએ ચલાવશે તો પૂજ્યે અને ખરાબ રીતિએ વર્તીશ તો તું નિન્દાશે રાજ્યને ખરાબ રીતિએ ચલાવનારો કદાચ એક વાર માર્યું ય કરી જશે, પણ એના ખરાબ પરિણામો પાછળ ગાદી ઉપર જેસનારને પણ લોગવવા પડશે માટે ક્યાન રાખજે આ ગાદીને એક દહાડો છોડવાની છે-એ ભૂલીશ નહિ હું જેમ આને આજે છોડું છું, તેમ તું પણ આને છોડજે આમા તું ભૂલે ચૂકેય શ્વેભની માખીની જેમ ફસાઈશ નહિ સાકરની માખીની જેમ રહેજે ' પૂર્વકાળમા આ રીતિએ કુળોમા માતા-પિતાદિ વડિલો તરફથી શિક્ષણ અપાતું, નિશાળમા પણ શિક્ષકો પાસેથી આવું શિક્ષણ મળતું અને ધર્મશુદ્ધો પાસેથી તો આઘી ય ઉચ્ચ પ્રકારનું શિક્ષણ મળતું બધેથી એક વાત તો જરૂર કહેવાતી કે- ' હું ખમા શાન્તિથી જીવું અને સુખમા નમ્ર ચંદને જીવું '

માતા અને પત્ની શું કહે ?

આજે આવું શિક્ષણ આપનાર ઘરમા કે નિશાળમા પ્રાય કોઈ નથી ઘરે જન્મવા બેસો, ત્યારે મા કે પત્ની, જે જન્મડવા બેસે, તે આવી કોઈ વાત કરે ખરી ? મા હોય તો દીકરા કહીને અને પત્ની હોય તો સ્વામીનાથ કહીને પપો નાખતી બય અને આવી વાત કરતી બય, એવી કોઈ તમારા ઘરમા મા કે પત્ની છે ? પ્રગતિના ધોષમા હાલ્યા

છો ને ? તમે પ્રગતિ કરી રહ્યા છો, એમ માને છો ને ? તો જરા થોથો તો ખરા કે-થું થઈ ગયું છે ? કેવું પરિવર્તન આવી ગયું છે ? પહેલા મા દીકરાને પ્રેમથી જમાડવાને બેસતી અને જમાડતા જમાડતા મીઠાશથી કહેતી કે-‘દીકરા ! જમીને બજારમા બાવ છે, તો ત્યાં કયા લોભમા આવી જઈને અનીતિ કરશે નહિ આપણે જો ધી-દૂધ વગર ચલાવવું પડશે, તો ધી-દૂધ વગર ચલાવીશું, પરંતુ આપણાથી અનીતિ ન થાય અનીતિ કરવાથી આપણી આખરે બાપ અને તારો પરલોક ખગડે તારો પરલોક ખગડે, એમા તો અમે કોઈ રાજી હોઈએ નહિ.’ ધણીયાણી જમાડવાને બેડી હોય, તો ધણીયાણી પણ પતિને એમ જ કહેતી કે-‘સ્વામીનાથ ! તમે જેટલું નીતિથી રળીને લાવશો, તેમા ચાલશે બધું મને સારા વચ્ચે ને કિમતી આબૂવણો નહિ મળે તો તેથી મને દુ ખ નહિ થાય, પણ તમે જો બજારમા ચાપ કરીને આવો અને એમાથી મારે માટે મનગમતી ચીજો લાવો, તો પણ તે મને પસંદ નહિ પડે પાપ નહિ કરવાનો આગ્રહ રાખવાથી ઓછું રજામ, તો તેની ચિન્તા કરશે નહિ. જે હશે તેનાથી ચલાવીશું દુ ખમા ને મુખમા મુખે જીવતા આવડે છે’ આવી ધણીયાણીને ધણી મુખી હોય, તો એ જ્યારે બહારથી આવે ત્યારે પૂછે કે-‘પાડોશીની બજાર લઈને આવ્યા ?’ અને ધણી મ બહાર જતી વેળાએ કહેતો બાપ કે-‘આનુઆનુના ગરી-બોની બજાર રાખજો’

મુદતવા જેવું છે-એમ લાગવું પણ મુશ્કેલ છે.

આને બદલે, આજે, સગબત જિંદગી જ કયા છે ને ?

તે ચ જડ ઘાલી ગઈ હોય, તેવી થઈ ગઈ છે ને ? આમા, આટલા ઉપદેશથી એકદમ બધા સુધરી બાય ? ત્યારે કોઈને કાંઈ અસર જ ન થાય, એમ પણ બને ? ખગલે કે ઘરે આટલી ગરમી વેઠવી પડે ? આવતા ચ તકલીફ ના પડે ? છતાં પણ, તકલીફ વેઠવી પડે તો તકલીફને વેઠીને ચ આવે અને અહીં છતે પખે પણ તેને ચલાવ્યા વિના ગરમીને સહન કરે, પસીનો લૂછ્યા કરે પણ પખો હલાવે નહિ, ખૂબ ભીડ થાય છે તો ચ સહકારને બેસે છે, તે બધું શું નકામુ બાય ? મનમા કાંઈ નહિ ને આવતા હશે ? અહીં કાંઈ કોઈના વખાણુ ચાલે છે, તે જેના વખાણુ થતા હોય તે સાબળવાને આવે ? અહીં તો દોષને દેખાડીને દોષને કાઢવાનો ઉપાય કહેવાય છે અને એ ઉપાયને સેવવાની પ્રેરણા કરાય છે, છતાં આ બધા આવે છે, એટલે એમના હૈયામા કાંઈક તો ચાઈ હશે ને ? આમ છતાં ચ, બધા ચ એકદમ સુધરી જ જશે-એવું મેં માન્યુ ચ નથી ને એવું હું માનતો ચ નથી થોડા પણ સુધરશે-એવી મારી ખાત્રી છે બાકી તો, આપણે સુધરવા જેવું છે-એમ પણ જો તમે માનતા થઈ બલ, તો પણ તેથી ઘણો લાભ છે-એમ મને લાગે છે ઉપકારિઓ કર માવે છે કે-જીવનમા એટલી વૃત્તિ પેદા થવી, એ ચ એક હૃદય-વસ્તુ છે

તમારી હયા શ્રીમતોને ન લાગે ?

એટલે, અહીં તમે ખીજઓની વાત કરવાને બદલે પોતાની વાત કરનારા બનો બહુ સપતિવાળાઓ તો ગમે તેવા છે, પણ તમારે તમારામા સુધારવા જેવું કાંઈ છે ખરૂં કે નહિ ? તમે

છો ને ? તમે પ્રગતિ કરી રહ્યા છો, એમ માનો છો ને ? તો જરા શોચો તો ખરા કે-થું થઈ ગયું છે ? કેવું પરિવર્તન આવી ગયું છે ? પહેલા મા દીકરાને પ્રેમથી જમાડવાને બેસતી અને જમાડતા જમાડતા મીઠાચથી કહેતી કે-‘દીકરા ! જમીને બબરમા બાવ છો, તો ત્યાં કયા લોકમા આવી જઈને અનીતિ કર્યો નહિ આપણે જો ધી-દ્વધ વગર ચલાવવું પડ્યું, તો ધી-દ્વધ વગર ચલાવીશું, પરંતુ આપણાથી અનીતિ ન થાય અનીતિ કરવાથી આપણી આબરૂ બાધ અને તારો પરલોક બગડે તારો પરલોક બગડે, એમા તો અમે કોઈ રાજા હોઈએ નહિ’ ધણીયાણી જમાડવાને બેઠી હોય, તો ધણીયાણી પણ પતિને એમ જ કહેતી કે-‘સ્વામીનાથ ! તમે જેટલું નીતિથી રણીને લાવશો, તેમા ચાલશે બધું મને સારા વચ્ચે ને કિંમતી આભૂષણો નહિ મળે તો તેથી મને કુખ નહિ થાય, પણ તમે જો બબરમા પાપ કરીને આવો અને એમાથી મારે માટે મનગમતી ચીજો લાવો, તો પણ તે મને પસંદ નહિ પડે પાપ નહિ કરવાનો આગ્રહ રાખવાથી એાણુ રજાય, તો તેની ચિન્તા કર્યો નહિ. જે હુંયે તેનાથી ચલાવીશુ કુખમા ને સુખમા સુખે જીવતા આવડે છે’ આવી ધણીયાણીને ધણી સુખી હોય, તો એ બ્યારે બહારથી આવે ત્યારે પૂછે કે-‘પાટોશીની બબર લઈને આવ્યા ?’ અને ધણી ય બહાર જતી વેળાએ કહેતો બાધ કે-‘આજીબાજીના નરી બોની બબર રાખજો’

મુખવા લેવ છે-એમ લાગવું પણ મુશ્કેલ છે.

આને બંધે, આજે, લનબાન બેઠી જ દયા છે ને ?

તે ચ જડ ધાત્રી ગઈ હોય, તેવી થઈ ગઈ છે ને ? આમા,
આટલા ઉપદેશથી એકદમ બધા સુધરી બાપ ? ત્યારે કાઈને
કાંઈ અસર જ ન થાય, એમ પણ બને ? ખગલે કે ધરે
આટલી ગરમી વેઠવી પડે ? આવવા ય તકલીફ ના પડે ?
છતા પણ, તકલીફ વેઠવી પડે તો તકલીફને વેઠીને ય આવે
અને અહીં છતે પણ તેને ચલાવ્યા વિના ગરમીને
ચહન કરે, પત્રીનો લૂછ્યા કરે પણ પખો હલાવે નહિ,
પૂજા બીડ થાય છે તો ય સંકડાઈને બેસે છે, તે બધું શું નકારું
બાપ ? મનમા કાંઈ નહિ ને આવતા હશે ? અહીં કાંઈ કોઈના
વખાણ આવે છે, તે જેના વખાણ થતા હોય તે સાબળવાને
શ્વારે ? અહીં તો દોષને દેખાડીને દોષને કાઢવાનો ઉપાય
કહેવાય છે અને એ ઉપાયને સેવવાની પ્રેરણા કરાય છે,
છતા આ બધા આવે છે, એટલે એમના હૈયામા ઠાઈક તો
સાઈ હશે ને ? આમ છતા ય, બધા ય એકદમ સુધરી જ
જશે-એવું મે માન્યું ય નથી ને એવું હું માનતો ય નથી
ચોડા પણ સુધરશે-એવી મારી ખાત્રી છે બાદી તો, આપણે
સુધરવા જેવું છે-એમ પણ એ તમે માનતા થઈ બાપ, તો પણ
તેથી ઘણો લાભ છે-એમ મને લાગે છે ઉપકારિઓ કર
માવે છે કે-જીવનમા એટલી વૃત્તિ પેઢા થવી, એ ય એક
દુર્લભ વસ્તુ છે

તમારી હવા શ્રીમતોને ન લાગે ?

એટલે, અહીં તમે જીવનનો વાત કરવાને બદલે પોતાની
વાત કરનારા બનો બહુ સપ્તિવાળાઓ તો ગમે તેવા છે,
પણ તમારે તમારામા સુધરવા જેવું કાંઈ છે ખરું કે નહિ ? તમે

તમારી સપત્તિના પ્રમાણમા નમ્ર છે ખરા ? તમે તમારી સપત્તિના પ્રમાણમા બીજાની ખબર દો છે કે બીજાની ખબર લીધા વિના જ તમે બાણે બેસી બેસો છો ? તમારી સખ્યા મોટી અને તમે બધા બે મોટે ભાગે આવા બની ગયા હો, તો તમારી એ હવા પચીસ-પચાસ શ્રીમતોને લાગે અને એથી એ એવા થયા હોય, તો તેમા તમારૂં પણ પાપ ખરૂં ને ? આવી હવા લાગી હોય, કોઈ સાઈ કહેનાર ન મળ્યું હોય, વખાણનારા ઘણા મળ્યા હોય અને સફળરૂનો યોગ થયો ન હોય, એમા પુણ્ય યોગે સપત્તિ મળી હોય ને પુણ્ય યોગે સપત્તિ કદાચ વધતી જતી પણ હોય, તો એ એવી રીતિએ વર્તે, તેમા બહુ નવાઈ પામી જવા જેવું છે ? તમે બણો છો કે-અહીં બેયને કહેવાય છે આટલું તમે પણ સાલજો છો, તેમ છતાં પણ તમે ગમે તેમ બોલો ને એ સાલજી દે, તો તમે ડાહ્યા કહેવાઓ કે એ ડાહ્યા કહેવાય ? આપણે તો શું રાખ્યું છે ? ગોઠવીને, જે કાઈ સારૂ છે તે ચોગાનમા મૂકવું જેને જેટલું ઠીક લાગે તે લઈ બચ કોઈ બગડે એવો તો સભવ નથી, કારણ કે-કોઈ બગડે એવું કાઈ મૂકાતું જ નથી, એટલે તમે તમારો વિચાર કરો.

ગરીબોની સલામ ઝીલવામા ય નાનમ લાગે છે

તમે તમારા જીવનને અને તમારા હૈયાને તપાસો કે-તમારી પાસે જેટલી સપત્તિ છે, તે સુજળની પણ તમારામા નમ્રતા છે ખરી ? નથી ને ? આજથી આવશે ? કહો કે-લાવવા પ્રયત્ન કરીશું કોઈ પણ આપત્તિને શાન્તિથી વેઠવી અને સપત્તિમા ઉદ્વેગ થવું નહિ-આ બે બહુ અગત્યના

સદાચારો છે, એ વાત હું એ સે છે ? આપત્તિમા અતિશય અહીનતા, એ સાતમો સદાચાર છે અને સપત્તિમા ઔચિત્ય પૂર્વકની નમનશીલતા, એ આઠમો સદાચાર છે તમે બહે સામાન્ય સ્થિતિના હો, પણ તમે જો તમારાથી હુ ખિને મીઠાચથી તેની ખબર પૂછો ને, તો ય એને ચેર લોહી ચઢી બય તમારાથી ઉતરતી સ્થિતિના પાડોશીને તમે જરા એમ પૂછો કે- ' કેમ છે ? મારા લાયક કાઈ કામકાજ હોય તો ખૂશીથી કહેજો મુંઝાવા નહિ ' તો પણ એને આનંદ થાય. એનામા ધીરજ આવે કે- ' અવસરે જઈને વાત કરવાનું કેકાણું તો છે ' પણ આજે તો ગરીબોની સલામ ઝીલવામા ય મૂખોએને નાનમ લાગે છે ને પછી મોટાએની વાત કરવી છે !

મધ્યમ વર્ગના માણસો સારા બને તો સપત્તિમાનો ઉપર

તેમની છાયા પડે

તમે સામાન્ય સ્થિતિના હોવા છતા પણ જો આવા હો, તો તમારી એ હવા મોટાએને નહિ લાગે ? માટે, ખીજ એના તરફ જોયા વિના, તમે નિર્ણય કરી લો કે- ' મારી પાસે જેટલા પ્રમાણમા સપત્તિ છે, તેટલા પ્રમાણમા મારે નમ બનીને ચાલવું છે ! ' કયો આવો નિર્ણય ? હવે તમે તમારી શક્તિ-સામગ્રી મુજબ પણ, તમારાથી જે કોઈ હુ ખી, તેની ખબર લેવાના ? મધ્યમ વર્ગના માણસો પણ જો ગરીબોની ખબર લઈને ચાલે અને પોતાથી જે કોઈ હીન-તે સર્વની સાથે પ્રેમથી વર્તે, તો એ શું સદાચાર નથી ? તમે તો હવે આવા સદાચારી બનવાનો પ્રયત્ન કરવાના ને ? તમારા મનને શું એમ હતું કે-જે લોકો અહીં નથી, તે લોકોની વાત

સાબળી, સમજીને તેનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ અભ્યાસ કરીને પણ જે જ્ઞાની હોય, તે શુ કહે? જેનો આપત્તિકાળ, તેને 'અદીન બનો'—એમ કહે અને જેનો સપત્તિકાળ, તેને 'નમ્ર બનો'—એમ કહે, અહીં આપણે જ્ઞાનિઓએ કદાચ મુજબ બેયને કહેવાજોશુ કહીએ છીએ ને? છતાં પણ તમે સપત્તિમાનો ઉપર કેમ ઉકળી ગયા? તમે એમ માનો છો કે—તમે બહુ શુરશે થઈ જશો, એટલે સપત્તિમાનો ગભરાઈ જશે? ગભરાઈ જઈને તમારે ઘરે પૂછવા આવશે કે—તમને શી જરૂર છે? તમે બહુ બોલશો, એટલે એ લોકો તમારે માટે પોતાના દરવાજાઓ ખોલી નાખશે? સપત્તિમાનો જે તેમના દરવાજાઓને ખોલી નાખશે, તો તેમને દરવાજા જેને બહુ ખપ હશે, પેટમા ખાડો હશે, તે જ જશે કે જેમની પાસે પેટમા નાખવાને માટે હશે, તે જ જશે? ધારો કે—કોઈ સપત્તિમાન એમ કહી દે કે—'જેને પેટમા નાખવાને માટે પાસે કાઈ ન હોય, તે ખૂશીથી મારે દરવાજા આવજો, કોઈની અવગણના થશે નહિ અને જ્યાં સુધી અમારી શક્તિ પહોંચશે, ત્યાં સુધી પેટમા નાખવાનું આખ્યા વિના રહીશું નહિ।' આમ જે કોઈ સપત્તિમાન પોતાના દરવાજાને ઉઘાડા કરી દે, તો એને દરવાજા જેની પાસે પેટમા નાખવાને માટે નહિ હોય અને પેટમા નાખવાનું મેળવવાની શક્તિ પણ નહિ હોય, તે જ જશે કે બાકીના લૂટાઈ પણ જશે? આજે બેયની બેય જાતિની ફરી-યાદ છે અને તેમાની એક પણ ફરીયાદ કાઢી નાખવા જેવી નથી ગામના થ્રીમ તોને કાગળ લખીને જન્મેલા?

આ બાઈએ વાત કાઢી છે, એટલે કહેવું તો પડશે.

સપત્તિવાળાઓએ એવા નમ્ર બની જવું જોઈએ કે-જે કોઈ આપત્તિવાળા હોય, તેઓને તેમના વગર કહેવા આવ્યે પણ, એમને ઘરે આપવા જવાનું મન થાય સપત્તિમાનોને માટે આ ઉપદેશ છે, પણ સંપત્તિમાનો તરફ નજર રાખીને જોકે-લાઓને ય કાઈક કહેવું પડ્યું ને ? વાત નીકળે તો વાત જોયની કરવી પડે ને ? સપત્તિહીનોને તો એ જ કહેવાય કે-ધીરજ ધરો અને આવેલા હુ ખને અદીનતાથી સહવાનો પ્રયત્ન કરો મનને એ વાત સમજવી ઘો કે-માગવું ને મરવું, એ જોય બરાબર છે ! આપણે જન્મ્યા તે કાઈ કોઈના ઉપર જન્મ્યા નથી ગામના શ્રીમતોને કાગળ લખીને જન્મ્યા નથી આપણે શું ગામના શ્રીમતોને એવો કાગળ લખીને જન્મ્યા હોઈયું કે-અમે જન્મીએ છીએ, તે તમારા ઉપર જન્મીએ છીએ ! ? ‘મારૂં તમે પૂરું કરો, તો હુ જન્મુ’-આવું કાઈ જન્મતા પહેલા પૂછાવેલું ખરૂં ? નહિ, ત્યારે કર્મના યોગે જન્મ્યા અને કર્મના યોગે જ કર્મોનુસાર સામગ્રી મળવાની ! કર્મને માન્યા વિના ચાલે એવું નથી આપણા કર્મનો દોષ કોઈને હઈએ, એમા મઝા પણ નથી કેટલાક તો એવા કર્મવાળા હોય છે કે-કોઈનું આખું પણ એમના હાથમા ન રહે જુટવાઈ બય ને ઉપરથી માર પડે માટે હુ ખી માણસોએ સમજી, ધીર ને સહનશીલ બની જવું યોગ્ય પ્રયત્ન કરવા છતાં ય ન મળે, તો ય એ વાતને બૂલવી નહિ કે-માગવું ને મરવું તે બરાબર છે

બુજે મરતા થોડા, પણ

આપત્તિવાળાઓએ જેમ આવા બનવું જોઈએ, તેમ

સપત્તિવાળાઓએ એમ સમજવું જોઈએ કે-‘ગરીબો, માગવા આવનારાઓ, સહાયની અપેક્ષાવાળાઓ, એ બધા પણ અમારે માટે પુણ્યના દરવાજા સમાન છે’ માગવા આવેલાને સપત્તિમાનથી એમ ન કહેવાય કે-‘માગવા કેમ આવ્યો છે ? માગવું ને મરવું તે બરાબર છે !’ એણે તો સમજવું જોઈએ કે-‘મારી પાસે પુણ્યનું સાધન આનું હું નશિબદાર કે-મારે આગણે માગનારો આવ્યો ખાય તો સૌ ખવડાવે તે ખરો પુણ્યવાન !’ પણ સપત્તિમાનોની ફરીયાદ એ છે કે-જ્યા જરાક ખૂટલો દરવાજો મૂકીએ ડીએ, ત્યાં મોટી પચાત ડહી થઈ જાય છે ! વાત પણ સાચી છે બૂખે મરતા કહેવડાવવાનો પણ ચોખ ફાટી નીકળ્યો છે ઘણે બાગે વૃત્તિ એવી થઈ ગઈ છે કે-જેમ તેમ કરીને પણ લેશુ કરો એમા જે ખરા બૂખે મરતા છે, તેમને બહુ જ સહન કરવું પડે છે એટલે જેય બાબતોએ સુધારાની જરૂર છે ખરેખર, હું એમ પૂછુ છું કે-આને જેઓ બૂખમરાની બૂમો પાડે છે, તેઓને માત્ર ખાવા જ જોઈએ છે ? ના, સવારે ચહા ય જોઈએ છે કદાચ બપોરે અને રાતે પણ ચહા જોઈએ, એમેય કહે ને ? પડી પૂડીએ કે-આગળેય કાઈ જોઈએ ખરું ? તો ના ન કહે, હા કહે, જોઈએ છે કહે શું શું જોઈએ છે ? ચહા ઉપર પાન જોઈએ અને પાન ઉપર સીંગારેટ જોઈએ એ ઉપરાંત, અઠવાડીયે જે સીનેમા જોવાનું પણ જોઈએ હવે આ બધું એને કેવું પૂરું પાડે ?

ખાનાના ડેકાખા વગર ધર્મ થાય શી રીતિએ ?

એક વાર ભરસલામા એવા પ્રકારની ફરીયાદ ઉઠી કે-

‘ધર્મ તો ઘણો ચ કરવો હોય, પણ જ્યાં ખાવાનું જ ઠેકાણું ન હોય, ત્યાં ધર્મ થાય શી રીતિએ ?’ મેં જોયું કે-‘ફરી ચાલ્યાં કાંઈ વળુક નથી’ પણ એક પ્રાર્થનિક ફરીયાદ આવી, તો તેનો ખૂલાસો તો કરવો પડે ને ? મેં તે વખતે લગભગ એવો જ જવાબ દીધેલો કે-‘ધર્મ કરવામાં વાધો તો, માત્ર ખાવાનું નથી, એટલો જ છે ને ? દીક્ષાની વાત પછી, પણ દીક્ષા લીધા વિના ચ જો ખાવાની સુરકેલી ન હોય, તો તો તમારે ગૃહસ્થપણે રહીને પણ ધર્મ જ ક્યાં કરવો છે ને ? ચેટપૂર ખાવાનું મળે, રોટલી શાક સાથે મળે અને તે ચ રોટલી ધીથી ચોપડેલી મળે, પછી તો કાંઈ નથી જોઈતું ને ? પછી તો ખાકીનો સમય ધર્મ જ ક્યાં કરવાની તૈયારી છે ને ? જેઓની આવી વૃત્તિ હોય, તેઓ ખૂશીથી મારી પાસે આવ્યા આવે એક-જે નહિ, પણ લાખ આવશે તો ચ ભાગ્યશાલિઓ એમના ખાવાની વ્યવસ્થા કરી શકશે’ આ વાત કહેવાઈ, પણ તે પછી એકેય એવી તૈયારીવાળો મારી પાસે આવ્યો નહિ કેમ ? નામ ખાવાનું હતું, પણ ઈચ્છા કાંઈ-‘માત્ર ખાવાનું જોઈએ છે અને ખાવાનું મળી જાય એટલે ધર્મ જ કરવો છે’-એવી હતી નહિ

ગમે તેમ બોલી નાખવાથી તો સાચું બોલવા છતાં પણ બોલનારને શરમાવું પડે

તમે એટલો તો વિચાર કરો કે-અત્યારે તમારા બધાની જે ઈચ્છાઓ છે, તે કોઈથી પણ પૂરી થાય એવી છે ? હુ ખિએ હુ ખને વેઠવાની તૈયારી રાખવી જોઈએ અને સુખિએ એવા નમ્ર બનવું જોઈએ કે-કોણુ દુઃખી છે તે તરફ જોવું અને

પોતાના બધા ખાતર, જેટલી બને તેટલી તેને સહાય કરવી તમે બધા રોપ બીજઓના ઉપર હાલવવો રહેવા ઘો સુખી આવા છે ને સુખી તેવા છે-એમ કયાં કર્યો, તો મનમા સુખી માણસો પ્રત્યે ખૂબ ગુસ્સો આવશે અને એથી સુખી માણસોનું તો બગડવાનું હશે તો બગડશે, પણ તમારું તો નિયમા બગડશે તમે કહો છો તેમ હું થ બૂલુ ને ગમે તેમ કહી હઉં, તો એ સાબળશે ખરા? એ સાબળે કે-મે સુખી માણસો લુચ્યા છે, નિર્દય છે, એમ કહી દીધું, તો તેથી એમના ઉપર શી અસર થાય? એ કહે કે-‘હશે કોઈ ફાવે તેમ જોલી નાખનારો!’ એમા એ મને મળે ને કહે કે-‘તમે અમને લુચ્યા કહેવાને નીકળ્યા છો?’ તો મારાથી એને શું કહી શકાય? એ લુચ્યો છે-એનું સાબીત કરવાને હું જોશું? પણ હું જો એવું કાંઈ ન જોઈયો હોઉં ને એ કહેતો આવે, તો હું કહી શકું ને કે-‘અમે તે કાંઈ ગાડા છીએ કે ગમે તેને ગમે તેમ કહી નાખીએ? તને લુચ્યો કહેવામા અમને શો સ્વાદ આવે? અને કહાય તને અમારે લુચ્યો કહેવો પણ હોય, તો થ રૂબરૂમા જ ન કહીએ?’ આમ કહીને, પછી એને સમજાવું કે-આમ આમ કરવું તે લુચ્યાર્થ કહેવાય અને આમ આમ વર્તવું તે નિર્દયતા કહેવાય, તો એ શું કહે? એ વખતે એને કાંઈ નહિ તો ઉવટ મોડું નીચું ધાલવું પડે ને? પણ અહીં જો મેં શ્રીમતો બધા લુચ્યા છે, નિર્દય છે, એમ કહી દીધું હોય ને કોઈ કહેવા આવે કે-‘આવું તમારાથી જોલાય?’ તો શું થાય? એ વખતે મારે જ નીચું જોવું પડે ને? એટલે જેમ તેમ જોલી નાખવું, એનું નામ જોઈયું ન કહેવાય. માટે તો, નવમા સદાચાર તરીકે એ વાત કહેવામા આવી છે કે-

‘ધર્મ તો ઘણો ચ કરવો હોય, પણ જ્યાં ખાવાનું જ ઠેકાણું ન હોય, ત્યાં ધર્મ થાય શી રીતિએ ?’ મેં જોયું કે-‘ફરી ચાહમા કાઈ વળુદ નથી’ પણ એક પ્રાસંગિક ફરીચાહ આવી, તો તેનો ખૂલાસો તો કરવો પડે ને ? મેં તે વખતે લગભગ એવો જ જવાબ દીધેલો કે-‘ધર્મ કરવામા વાધો તો, માત્ર ખાવાનું નથી, એટલો જ છે ને ? દીક્ષાની વાત પછી, પણ દીક્ષા લીધા વિના ચ જો ખાવાની મુશ્કેલી ન હોય, તો તો તમારે ગૃહસ્થપણે રહીને પણ ધર્મ જ કર્યા કરવો છે ને ? પેટપૂર ખાવાનું મળે, રોટલી શાક સાથે મળે અને તે ચ રોટલી ઘીથી ચોપડેલી મળે, પછી તો કાઈ નથી જોઈતું ને ? પછી તો ખાકીનો સમય ધર્મ જ કર્યા કરવાની તૈયારી છે ને ? જેઓની આવી વૃત્તિ હોય, તેઓ ખૂશીથી ભારી પાસે ચાલ્યા આવે એક-જે નહિ, પણ લાખ આવશે તો ચ બાગ્યશાલિઓ એમના ખાવાની વ્યવસ્થા કરી શકશે’ આ વાત કહેવાઈ, પણ તે પછી એકેય એવી તૈયારીવાળો ભારી પાસે આવ્યો નહિ કેમ ? નામ ખાવાનું હતું, પણ ઈચ્છા કાઈ-‘માત્ર ખાવાનું જોઈએ છે અને ખાવાનું મળી જાય એટલે ધર્મ જ કરવો છે’-એવી હતી નહિ.

ગમે તેમ બોલી નાખવાથી તો સાચું બોલવા છતાં પણ બોલનારને શરમાવું પડે

તમે એટલો તો વિચાર કરો કે-અત્યારે તમારા બધાની જે ઈચ્છાઓ છે, તે કોઈથી પણ પૂરી થાય એવી છે ? હું ખિંચે હું ખને વેઠવાની તૈયારી રાખવી જોઈએ અને સુખિએ એવા નમ્ર બનવું જોઈએ કે-કોણ હુખી છે તે તરફ જોવું અને

પોતાના બહા ખાતર, જેટલી બને તેટલી તેને સહાય કરવી તમે બધા રોષ બીજાઓના ઉપર ઠાલવવો રહેવા ઘો સુખી આવા છે ને સુખી તેવા છે-એમ કયાં કર્યો, તો મનમા સુખી માણસો પ્રત્યે ખૂબ ગુસ્સો આવશે અને એથી સુખી માણસોનું તો બગડવાનું હશે તો બગડશે, પણ તમારું તો નિયમા બગડશે તમે કહો છો તેમ હું ચ બૂલું ને ગમે તેમ કહી હઉં, તો એ સાબળશે ખરા ? એ સાબળે કે-મે સુખી માણસો લુચ્છા છે, નિર્દય છે, એમ કહી દીધું, તો તેથી એમના ઉપર શી અસર થાય ? એ કહે કે-‘હશે કોઈ ફાવે તેમ બોલી નાખનારો !’ એમા એ મને મને ને કહે કે-‘તમે અમને લુચ્છા કહેવાને નીકળ્યા છો ?’ તો મારાથી એને શું કહી શકાય ? એ લુચ્છો છે-એનું સાબીત કરવાને હું બેસું ? પણ હું બે એણે કાંઈ ન બોલ્યો હોઉં ને એ કહેતો આવે, તો હું કહી શકું ને કે-‘અમે તે કાંઈ ગાઠા છીએ કે ગમે તેને ગમે તેમ કહી નાખીએ ? તને લુચ્છો કહેવામા અમને શો સ્વાદ આવે ? અને કદાચ તને અમારે લુચ્છો કહેવો પણ હોય, તો ચ રૂબરૂમા જ ન કહીએ ?’ આમ કહીને, પછી એને સમજાવું કે-આમ આમ કરવું તે લુચ્છાઈ કહેવાય અને આમ આમ વર્તવું તે નિર્દયતા કહેવાય, તો એ શું કહે ? એ વળતે એને કાંઈ નહિ તો ઉવટ મોઢું નીચું ઘાલવું પડે ને ? પણ અહીં બે મેં થીમતો બધા લુચ્છા છે, નિર્દય છે, એમ કહી દીધું હોય ને કોઈ કહેવા આવે કે-‘આવું તમારાથી બોલાય ?’ તો શું થાય ? એ વળતે મારે જ નીચું બેવું પડે ને ? એટલે જેમ તેમ બોલી નાખવું, એનું નામ બોલ્યું ન કહેવાય માટે તો, નવમા સદાચાર તરીકે એ વાત કહેવામા આવી છે કે-

‘પ્રસ્તાવે મિત્રચાપિત્યમ્ ।’ જોલવાતા અવસરે પ્રજ્ઞ મિત્રચાપી
 બનવું. જે-જેમ તેમ જોલવી નાએ, તે તો પ્રાપ્ત જ થિયું
 કરી દે ને ? બહુ સુખી રાખેલા પણ મહાપુરુષો, જગતના
 જીવોને ઉપદેશ આપવા કહેતા કે-દોષો અરામ છે દોષોને
 સેવ્યો તો તમે જ મારા જશો. એમને ખબર ખરી કે-
 જગતના જીવો કેવા કેવા દોષોને સેવે છે, પણ એ આત્માઓ,
 જોતામા તેવા પ્રકારનો દોષ નહિ હોવા છતાંય, ‘તમે આવા
 છો ને તમે તેવા છો’ એમ લાખા હાથ કરીને ન કહે. તેઓ
 તે દોષોથી રહિત હોવા છતાં પ્રજ્ઞ જે-જેનું ન કહે, તો તમા-
 રથી-જેનું કહેવાય ખરું ? ધારે કે-તમારા સાધના જે જે
 દોષો છે, તે તે દોષોને નહીં કરી લઈને, હુ-એવી રીતિએ
 વિશેષજ્ઞોને જોડતીને જોલવા માડું કે-‘જુદુંજી ! અનીતિ
 જોરો ! હુઆઓ !’ તો શું થાય ? એમ હું પાચ, પચીસ,
 પચાસ, સો વિશેષજ્ઞો, જે હોય તદ્દન સાચા, પણ તે લગા
 વીને જોલવા માડું, તો પરિણામ શું આવે ? પાચ આમથી
 બચ, પાચ આમથી બચ ને પાચ પેલી તરફથી બચ, એમ
 સૌ જોલવા જ માટે ને ? એમ પણ આજ્યા બચ, દોષજી
 જે મર્યાદાવાળા હોય તે ! પણ જે મર્યાદા ન રાખે, તે શું
 કરે ? હુર રે જ જોલાવે ને ? પછી દોષ પૂછે કે-‘હુર રે કેમ
 કરી ?’ તો એ કહે ને કે-‘મહારાજ ગાળો દેતા હતા ?’
 પછી એ મને પૂછે કે-‘તમે ગાળો કીધી હતી ?’ તો એ
 વખતે મારાથી શું જોલાય ? માટે એમ નાથાય અમારે
 તો તમને સુધારવા છે આમ, કહી હઈએ ને-તેમ કહી હઈએ,
 એવો ઉમકળો અમને ન આવે તમને ધીરે ધીરે હું જે
 સુઝિથી-ચિદ્ધ કરી હઉં કે-આ તો હરામખોરી કહેવાય,

હુઆઈ કહેવાય, 'નિર્દયતા કહેવાય, તો તેની કેવી અસર થાય? પછી તમને કહું કે-તમારા જેવાને આ ન છાજે, તો તમને શરમ આવે ને? આમ કરવામા આવી બધા બધુ, પણ ફેર કેટલો? પેલામા મારે શરમાવું પડે અને આમા તમારે શરમાવું પડે એટલે 'લાગમા આવ્યા છે માટે ગમે તેને ગમે તેમ કહી દેવું'—એ તો કોઈનેય માટે ખરાબર નથી. સૌ મારા બોલવાથી કાઈને ખોટું ધામ્ય હોય તો માફ માગુ છું.

બહુ સરસ કહેવાય તમને તમારી બૂલનો ખમાલ આવે, એ માટેય મારે વાત લાખી કરવી પછી તમે બોલ્યા ને-આ વકીલ ઉભા થઈ ગયા હોત, એમણેય શરસામા આવી જઈને તમને જે-ચાર સબળાવી દીધી હોત, પછી તમે ને તમારી તરફેણનાઓ બોલત અને સામે આ ને આમની તરફેણનાઓ બોલત, તો વાત વિકરી બત ને? અહીં એવું ધાધલ મચી બત કે-બાજુ મારા હાથ બહાર, કાબૂ બહાર ચાલી બત આમ સલામા તો કોઈનેય કાઈ ન કહેવાય જોલો તો એવું જોલો કે-સાબળનાર સૌને એમ ધ્યાય કે-કીક પ્રશ્નો ધ્યાય છે મનેય લાગે કે-કીક વાત, પૂછી હુ વિષયને સારી રીતિએ ચર્ચી શકુ, તેમા સહાય કરે, તેવા પ્રશ્નો આવવા જોઈએ સાબળનાની ના કહો તોય પ્રસન્નતા ટકી રહે.

હુ કાઈ અહીં, અહીં સાબળવાને આવનારાઓ બધા મને ત્યારે કહે-એ ઇચ્છાએ નથી આવતો. અહીં તમે સાફ સાફ કહો અને બહાર જઈને કહાય મારે માટે ખરાબ પણ કહો, તોય તેમની ચિત્તા હું કરતો નથી પરમ ઉપાસી

'મસ્તાયે મિત્રભાષિત્વમ્ ।' બોલવાતા અવસરે પણ મિત્રભાષી
 બનવું. જે જેમ તેમ બોલી નાએ, તે તો બાધાજન લેખું
 કરી દે ને ? અહુ બુધ્ધરી ભંચેલા મધુ મહાપુરુષો, જગતના
 હવેને ઉપદેશ આપતા કહેતા કે-દોષો અરાધ્ય છે દોષોને
 સેવશો તો તમે જ માણો જશો એમને બળર અરી કે-
 જગતના હવે કંવા કંવા દોષોને સેવે છે, પણ એ આત્માઓ,
 તોતમા તેવા પ્રકારનો દોષ નહિ હોવા છતાં ય, 'તમે આવા
 છો ને તમે તેવા છો' એમ લાખા હાથ કરીને ન કહે તેઓ
 તે દોષોથી રહિત હોવા છતાં મધુ જો એવું ન કહે, તો તમા-
 થથી એવું કહેવાય ખરું ? ધારો કે-તમારા ભધામા જે જે
 દોષો છે, તે તે દોષોને નક્કી કરી લઈને, હું એવી રીતે
 વિશેષણોને ગણતરીને બોલવા માડું કે- 'બુદ્ધિઓ ! અનીતિ
 ખોરા ! લુપ્ત્યાઓ !' તો શું થાય ? એમ હું પાચ,
 પચાસ, સો વિશેષણો, જે હોય તદ્દન સાચા, મધુ તે
 ગ્રીને બોલવા માડું, તો પરિણામ શું આવે ? પાચ
 બાચ, પાચ આમથી બાચ ને પાચ પેલી તરફથી-બા
 સૌ ચાલવા જ માટે ને ? એમ પણ આલ્યા બ
 જે મર્યાદાવાળા હોય તે ! પણ જે મર્યાદા ન
 કરે ? હુર રે જ બોલાવે ને ? પછી કોઈ પૂછે
 કરી ?' તો એ કહે ને કે- 'મહારાજ
 પછી એ મને પૂછે કે- 'તમે જાણો
 વખતે મારાથી શું બોલાય ?' માટે
 તો તમને સુધારવા છે આમ કહી
 એવો ઉમકળો અમને ન
 સુહિત્થી સિદ્ધ કરી શકે

હુન્યાર્થ કહેવાય, નિર્ઘયતા કહેવાય, તો તેની કેવી અસર થાય? પછી તમને કહું કે-તમારા જોવાને આ ન જાણે, તો તમને શરમ આવે ને? આમ કરવામાં આવી બધા બધા, પણ ફેર કેટલો? પેલામાં મારે શરમાવું પડે અને આમાં તમારે શરમાવું પડે એટલે 'લાગમાં આવ્યા છે માટે ગમે તેને ગમે તેમ કહી દેવું'—એ તો કોઈને ય માટે બરાબર નથી. —સઠ મારા જોલવાથી કાઢને જોડું લાગ્યું હોય તો માફી માગ્યું છું.

બહુ સરસ કહેવાય તમને તમારી જૂલનો ખ્યાલ આવે, એ માટે ય મારે વાત લાંબી કરવી પડી તમે જોશ્યા ને આ વકીલ-ઉલા યઈ ગયા હોત, એમણે ય સુરસામાં આવી જઈને તમને જો-ચાર સજાવાવી દીધી હોત, પછી તમે ને તમારી તરફેણનાઓ જોલત અને સામે આ ને આમની તરફેણનાઓ જોલત, તો વાત વિકરી બાત ને? અહીં એવું ધામલ મચી બાત કે-બાણ મારા હાથ બહાર, કાપૂ બહાર ચાલી બાત આમ સમામાં તો કોઈને ય કાઈ ન કહેવાય જોલો તો એવું જોલો કે-સાબળનાર સૌને એમ યાય કે-ઠીક પ્રશ્નો યાય છે મને ય લાગે કે-ઠીક વાત પૂછી હું વિષયને સારી રીતિએ ચર્ચી શકું, તેમાં સહાય કરે તેવા પ્રશ્નો આવવા જોઈએ સાબળનાની ના કહો તો ય પ્રસન્નતા રહી રહે.

હું કાઈ અહીં, અહીં સાબળવાને આવનારાઓ બધા મને સારો કહે-એ ઇચ્છાએ નથી આવતો. અહીં તમે સારું સાઈ કહો અને બહાર જઈને કહાય મારે માટે બરાબર પણ કહો, તો ય તેમની ચિત્તા હું કરતો નથી. પરમ ઉપકારી

મરણ કેટલી નિશ્ચિત છે? છતાં બેઠકારી કેટલી છે?

જાધા ‘અમારે જોઈએ, અમારે જોઈએ’—એમ કરવાને મડી પડ્યા છે, પણ મરવાનો વિચાર આવે છે? ‘મર્યા પછી મારું શું થશે?’—એવી ચિન્તા થાય છે, ખરી? તમે મોટા બગલામાં, સારી પુરશી ઉપર, ‘પખા’ નીચે આરામથી બેઠા હો, એવા કોઈ સમયે ‘ય’ આ કલ્પના આવી છે, ખરી? ચરીરે સાંભ-તાંબ અને હેંબાવમા રોગ વગરના લાગે—એવા પણ માણસો, અચાનકે છાતી બેસી ગઈ ને મરી ગયા—એવું કાંઈ સાંભળ્યું છે ખરું? બગલામાં પુરશી ઉપર બેઠે બેઠે, પખો ખાતે ખાતે, એક રચકાર આવે ને પ્રાણ ઉડી જાય, આણું પણ બને છે ને? તો, તમને કોઈ દિ’ કોઈક વાર પણ એમ નથી થતું કે ‘કદાચ’ હું પણ એમ મરી જાઉં તો મારું શું થાય?’ ‘મારે અહીં મરવાનું છે’ અને મરીને પરલોકમાં જવાનું છે, તો ત્યાં મારું થશે શું?—આવો વિચારેય કદી પણ કરો છો ખરું? મરવાનું છે—એ કેટલી બધી નિશ્ચિત બાબત છે? અને બુદ્ધિનો જરાક ઉપયોગ કરો તો પરલોક છે—એમેય લાગે આત્માને જે માને, તે પરલોકને તો માને જ ને? ત્યારે આટલી બધી નિશ્ચિત બાબતમાં ‘ય’, આટલી મોટી બેઠકારી છે, તે શાથી છે? લક્ષ્મીના મદા

જેને આવો કથો વિચાર જ ન આવે, તેને લક્ષ્મી આવેથી. આપવાનું મન થાય કે એને મદા ચડે? લક્ષ્મી આવતા કેટલાય નફા ઉદ્ભવે બની ગયા. લક્ષ્મી નહોતી ત્યારે વારંવાર અમારી પાસે આવીને પગે લાગી જતારા, લક્ષ્મી આવ્યા પછી અમારી સામે પણ ન જુએ—એવા પણ માણસો.

અમે/જોયા છે. કોઈને પૂછીએ કે-આજાઆ આવો ફરફાર કેમ થઈ ગયે? ' તો કહે કે-હમણા જરા ઠીક છે એને ' કોઈ અમારો પહેલાને અતિ પરિચિત હોય અને એનો મિત્ર કે જોળખીતો એને કહે કે- ' ચાલને મહારાજ પાસે. ' તો કહી દે છે કે-મહારાજને કહેજે કે-હમણા કુરસદ નથી! ' આવા માણસો ય આ દુનિયામા નથી એમ નહિ એને અમે ગાજા દઈએ ? નહિ જ, અમે તો એની ય ક્યા ચિન્તવીએ, કેમ ? ખબર છે કે-લક્ષ્મી એ ચીજ જ એવી છે! લક્ષ્મી આવે ને મદદ કરે નહિ, લક્ષ્મી આવે ને નમ્રતા આવે, એવા તો વિરલ. તમને પહેલા જેવી તમારી સ્થિતિ ન હોય, તેવી સારી સ્થિતિ પુણ્યયોગે મળી હોય, તો તમે તમારી આંતર દયાનુ અવલોકન કરી જોજો ને ? એમાથી ય તમને ઘણું બાણવાનું મળશે હૈયું' ઘડાવું જોઈએ !

લક્ષ્મી આવે, તેની સાથે નમ્રતા આવે, જરૂરવાળાને દેવાનું મન થાય, એવા કુળસરકારો મળ્યા છે ? શિક્ષણમાથી એ સરકારો મળ્યા છે ? તમારા વડિલોએ પણ તમને એવી શિખામણ આપી છે ? નહિ, તો આવાઓની પાસે મધ્યમ વર્ગના ઉદારની વાત, એ તો પ્રાયઃ આકાશમા કુસુમ ઉગાડવા જેવી વાત છે ને ? હૈયું ઘડાય, તો એ આશા ફળે બાકી તો, એવાને એમને ખગલે રહેવા દો ને ! તમે નાહક શુરસો કરીને પાપ વહોરો નહિ જો એ સદુપયોગ નહિ કરે, તો એના પૈસા એને ખાશે, એ વાત માને છે કે નહિ ? પૈસા ઘણા લેગા કરશે ને રાખી મૂકશે, તો એથી કાઈએ એની સાથે જશે નહિ, એના નસીબમા તો ચાર રોટલી. વિગેરે જે કાઈ હશે, તે જ એ ખાઈ શકશે.

ને ? આજે તો સપત્તિમાનોના ય નસીબમાં એવા સયોગો છે કે-કયા પૈસા બચ છે તેની ખબર પડતી નથી, એવી ખૂમો એ ચ પાડે છે તમે એમ સમજો કે-તમે બહુ નસીબદાર છો કે-એવી લક્ષ્મી તમારી પાસે નથી. મદ ચઢાવે એવી લક્ષ્મી નથી, એ સાફ નસીબ છે તમારી પાસે લાખ-બે લાખ હોત, તો તમે પણ કદાચ આવા ડાહ્યા ન રહેત કદાં વાર કદાં શેઠીયા જોડે વાત કરવાનો પ્રસંગ આવી લાગે ને સુખ-દુઃખની વાત જો નીકળે, તો કહેવું કે-‘આજિવિકા ચાલે છે એટલે દહેર છે તમારા જેવી ઉપાધિ અમારે નથી આમ સહન કરતા આવડે છે અને આમ ઉપાધિ નથી, એટલે દહેર છે !’ પણ નહિ આવડે તમને આવી વાત કરતા, કેમ કે-હૈયામાં એ અદીનતા ને એ સતોષ નથી ! એની મોટર જોઈને હૈયે તેલ રેડાય છે તમને આવી વાત હૈયાથી કરતા આવડે, તો સામા સપત્તિમાન ઉપર પ્રાય અસર થયા વિના રહે નહિ તમારી મનોદશા ફરે, તો તમે ચ તમારી સ્થિતિના પ્રમાણમાં ઘણું કરી શકો તેમ છો આ જો ચ સદાચારો છવ નમા ખૂબ જ ઉપયોગી છે આપત્તિમાં અતિશય અદીન બન્યા રહેવું અને સપત્તિમાં તત્ક્રતા રાખવી આપત્તિ તો સપત્તિ વાળા અને બીન સપત્તિવાળા બંધાને આવે, માટે સૌએ આપત્તિમાં અતિશય અદીન બન્યા રહેવાના સદાચારવાળા બનીને, જેની પાસે જેટલી સપત્તિ હોય અગર જેટલી સપત્તિ આવે-તેને છાજતી રીતિએ નમ્રતાથી વર્તવાના સદાચારવાળા બની જવું જોઈએ સપત્તિ મળે પુણ્યથી, પણ જે ઉદ્ધત બને, તેને એનું એ પુણ્ય મારે પુણ્યબળે સપત્તિને પામીને જે નમ્ર બને, તેનું પુણ્ય ઘટે નહિ પણ વધ્યા જ કરે.

નવમો સદાચાર-અવસરે જરૂર પૂરતું બોલવું

હવે નવમો સદાચાર છે-‘પ્રસ્તાવે મિતમાપિત્યમ્ ।’
 માણસ એનું નામ, કે જે વગર અવસરે બોલે નહિ અને
 અવસરે બોલે તે પણ મર્યાદાપૂર્વક બોલે હુમ મળી છે માટે
 મારે બોલવું જ નોંધએ, એવું જે માને તે માણસ ન કહેવાય
 જે અવસરે જ બોલે ને અવસરે પણ મર્યાદાથી બોલે, તે
 માણસ પણ હમણા તો બોલવાનો યુગ ચાલે છે ને ? આજે
 તો ન બોલે તે માણસ નહિ, એવું છે ને ? લગભગ સૌને
 બોલવા નોંધએ પહેલા વજ્રતાઓ થોડા હતા અને થ્રોતાઓ
 ઘણા હતા આજે વજ્રતાઓ ઘણા છે ને થ્રોતાઓ ઓછા
 છે કેટલીક વાર તો, એવા એવા માણસો પણ બોલવાને
 ઉભા થઈ જાય છે કે-એમને બોલતા સાબળીને સારા માણ
 સોને એમ યાચ કે-‘આવાઓ આના કરતા તો ન બોલે
 તો સારું !’ બહુ બોલવું, તે કાઈ ઠહાપણ છે ? આ આર્ય
 દેશમાં, પૂર્વકાળમાં, આ સદાચાર પણ સારી રીતિએ અવન્ત
 હતો સામાન્ય રીતિએ અવસર વિના બોલવું નહિ, બોલવું
 તો તે અવસરે બોલવું, અવસરે જે બોલવું તે પણ માત્ર
 જરૂર પૂરતું જ બોલવું એટલે પરિમિત જ બોલવું અને પરિ
 મિત બોલવું તે ય જે બોલવાથી સ્વનુ અને પરનુ હિત યાચ
 તેમ હોય, કોઈનું ય અહિત કરનાર હોય નહિ, તેવું બોલવું !
 સ્વભાવ જ આવી કાળજીથી બોલવાનો કેળવવો, એ નવમા
 સદાચારનો પરમાર્થ છે

બોલનારો કે બંધનારો ?

તમને આ વાત ગમે છે ? બોલવું જ હોય તો આવો

ખ્યાલ રાખીને જ ખોલવું જોઈએ, એમ થાય છે? જે માણસ બહુખોલો હોય, વાત વાતમાં ખોલ ખોલ કરતો હોય, તેની તમારે મન કેટલી કિંમત ? એ તમને કેવો લાગે ?

સંવાચાળ

અને તમે એ પ્રમાણે ખોલો તો ?

સં એવા જ લાગીએ

આ પણ એક સદાચાર છે અને તે સારા બનવાને માટે તથા સારા બન્યા રહેવાને માટે જરૂરી છે ખોલવું તો અવસરે જ ખોલવું, અવસરે પણ જેટલું ખોલવું જોઈએ તેથી અધિક ખોલવું નહિ, અને જેટલું ખોલવું તે ચ એવો વિચાર કરીને ખોલવું કે-શું ખોલવાથી ને કેવા પ્રકારે ખોલવાથી સ્વનું અને પરનું અધિક હિત થાય તેમ છે ? એટલે અવસરે જ, જરૂર જેટલું અને જે ખોલવાથી સ્વનું ને પરનું અધિક હિત સધાય તેમ હોય તેવું જ ખોલવું ! આજે ઘણાઓ કહે છે ને કે- ‘ મેં એને કહી દીધું ’ પણ આપણે એને પૂછીએ કે- ‘ તે કહી તો દીધું, પણ તેનું પરિણામ શું આવ્યું ? ’ તો શું કહે ? ‘ એણે કાંઈ પરવા કરી નહિ ’ અથવા તો ‘ એ મોડું ચલાવીને ચાલી ગયો ’ અથવા તો ‘ એણે મને તુચ્છકારી કાઢ્યો ’ એવું એવું જ કહે ને ? પછી એને પૂછીએ કે- ‘ તો પછી તે એને કહ્યું શું કામ ? તે એના બલને માટે કહ્યું હતું, તો એનું બલ શું થયું ? ’ ત્યારે કહે છે કે- ‘ એ બલા બલાની મને કશી ખબર નથી આપણને તો મહા ઉઠ્યું કે- ‘ કહી દઈએ ’ એટલે જે મનમાં આવ્યું તે બોલી નાખ્યું ! ’ જેને બલા-ખુરાની સમજ નવી, બલા માટે કહેવું છે-એવી ઈચ્છા નથી, અવસર-અનવસરનો વિચાર નથી અને પોતે શું બોલે છે

—તેનું જ્ઞાન નથી, આપ બોલનારાને બોલનારો કહેવાય કે બકનારો કહેવાય ? વસ્તુતઃ બોલનારો ક્યારે કહેવાય ? અવસરે બોલે તો, અવસરે પણ પરિમિત બોલે તો, અને પરિમિત પણ હિતાહિતનો વિચાર કરીને જે હિતકારક હોય તે બોલે તો !

કલ્યાણો શમે

“અવસર વિના તો બોલવું જ નહિ, અવસરે જ બોલવું તે અપરિમિત નહિ બોલવું પણ પરિમિત બોલવું; અને પરિમિત પણ ઠાઈને જ અહિતકારી અને તેવું બોલવું નહિ પણ હિતકારી વચન જ બોલવું”—આ સદાચારનું સાચું લક્ષ્ય જો આજની દુનિયામાં આવી જાય, તો દુનિયાના ઘણા ખરા કલ્યાણો તો ઉત્પન્ન જ થવા પામે નહિ અને ઉત્પન્ન થવા પામેલા ઘણા ખરા કલ્યાણો આપોઆપ શમી જવા પામે વસ્તુતઃ હિતકર શું અને અહિતકર શું—એ વાત તો પછી, પણ સામાન્ય રીતિએ તો હિતનો અને અહિતનો ખ્યાલ છે ને ? આ સદાચાર આવે તો બહારના તો ઘણા ખરા કલ્યાણો શમી જાય, પણ ઘરમાં જ પ્રાય કલ્યાણ થાય નહિ એટલે ઘરમાં ને-બહાર, કેટલી બધી શાન્તિનો તમને અનુભવ થવા પામે ? ભતને ખરૂં નથી કહેતો તે બીજને ખરૂં કહે ?

સઠ ખરા ખરૂં કહેવું, તે તો શુભ છે ને ?

ખરાનું ખરૂં કહેવું તે જ શુભ રૂપ તો ત્યારે જ, કે ત્યારે એનાથી શુભ થાય ! જે શુભ કરે નહિ અને દોષ કરે, તેને શુભ રૂપ કહેવાય ? યોગ્યને યોગ્ય અવસરે ને યોગ્ય રીતિએ કહેવાય, તો તે શુભ કરે અને એથી એ બોલવું શુભ

રૂપ કહેવાય, પણ જેને તેને ત્યા ત્યા જેમ તેમ કહેવું, તે કાંઈ ગુણ નથી તમે બધા બધે ખરાનું ખરૂં કહેનારા છો ? તમે તમારી જાતને ય કોઈ દિ' ખરૂં કહ્યું ? 'ભાઈ ! વગર તેવડે ને વગર શક્તિએ આટલી ધાધલ કેમ કરે છે ?'—એવું કોઈ વાર તમે તમારી જાતને પૂછ્યું છે ખરૂં ? ત્યારે જે પોતાની જાતને ય ખરૂં નથી કહી શકતો, તે બીજાને ખરૂં કહી શકશે ? શાસ્ત્રે ખરૂં જોલવાનું કહ્યું છે, પણ ગમે તેમ ખરૂં જોલવાની ના પાડી છે ! ખરૂં પણ અવસરે, ચોગ્યને, કહેવાની રીતિએ અને તે ય હિત દેખાય તો કહેવાય

બધાનું બધું જોલાય તો કલ્પેઆમ મચે

આપણામાં જેટલા દોષો છે, તે દોષોને જે કોઈ ખરા ખર જાણતો હોય, તે જો આપણા દોષોને કહેવા માડે, તો તેને આપણે સાલણી શકીશું ? અરે, જરાક વાત થાય છે ત્યાં તો ઘણાને ઉકળાટ આવી જાય છે ઘણા કહી દે છે કે— 'તું ઠાઈ મારો માલિક-ખાલિક છો ? કેમ આંગ્યો છું અહીંયા ? તું મને કહેનારો કેણુ થાય છે ?' એટલે તમે કોઈનું ન સાંભળો અને તમારૂં સૌ સાંભળે, એમ ? તમે કોઈ મોટા જગદ્ગુરૂ છો ? જે કાળમાં અનતજ્ઞાનિઓ દેશના દેવાને બેસતા હશે, તે કાળમાં શું એ બધાને એમ કહ્યા કરતા હશે કે—તારામાં આ દોષ છે ને તારામાં તે દોષ છે ? એ બધાનું બધું બધી રીતિએ જાણે, પણ એવું જોલે નહિ એવા જો બધાનું બધું જોલવા માડે, તો તો કલ્પેઆમ જ મચે ને ? મને તો તેવું જ્ઞાન નથી, પણ અહીં પાસે બેઠેલા જે પરસ્પર કરડી નજર કરતા હોય, મને બખરેય પડે કે—આ

એક જીભ પ્રત્યે યત્નભાવવાળા છે, પણ એ વાત જોવાય ?
જે પાસે જોડેલા પરસ્પરના ખરાબની કલ્પના કરતા હોય,
પણ એ વાત જો કહેવાય તો ધાધલ જ મચે ને ? બહુ બાલુ
નારો તો બહુ ગભીર હોવો જોઈએ જે જ્ઞાની ગભીર નહિ,
તે ખરો જ્ઞાની જ નહિ જેમ તેમ જોલી નાખવું, એ તો
જ્ઞાનનું અટલું છે એટલે જોલવું ક્યારે ?

સૌ અવસરે

એનો અર્થ એ થયો કે-અવસરે જોલવું તે અના-
ચાર છે અવસરે પણ ફેટલું જોલવું ?

સૌ થોડું

થોડું એમ નહિ, પણ જેટલું જોલવાની જરૂર હોય
તેટલું હું થોડું જોલું તો ? એક વાતને સમજાવવાને માટે
પણ ફેટફેટલી વિચારણાઓ રજૂ કરવી પડે છે ? એટલે ઘણું
જોલવું કે થોડું જોલવું-એવો નિયમ નહિ, પણ અવસરે
જરૂર જેટલું જોલવું અને તે ય એવું જ જોલવાની કાળજી
રાખવી કે-જેમા પોતાનું ય હિત હોય અને પરનું ય હિત હોય

વિસવાસ નહિ થવો જોઈએ

હવે કહે છે કે-અવસરે જે મિત અને હિત જોલવાનો
સ્વભાવ ઠેજવાનો, તેમા વિસવાસ ન થાય-તેની પણ કાળજી
રાખવાની ધડીમા આમ જોલવું ને ધડીમા તેમ જોલવું, તે ય
અનાચાર છે. આ અનાચારથી બચવાને માટે માણસે કેવું
જોલવાની ટેવ પાડવી જોઈએ ? હઠીકતમા જુદું ન હોય
તેવું જોલવાની ટેવ પાડવી જોઈએ જે કાઈ પણ જોલવું તે
હઠીકતમા જુદું તો નહિ જ જોલવું આવા સદાચારને જેણે

અપનાયો હોય, તે વિસવાદનના દોષથી બચી શકે ને-?

સૌ જરૂર

અને જે જેવો અવસર તેવી વાત કરતો હોય તે ?

એવાના બોલવામાં વિસવાદપાત્રું આવી જ બય

જુદું નહિ બોલવાનો નિયમ

અહીં એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે-જે બોલો તે, કદાચ, હકીકતમાં સાચુ હોય, તો પણ જે કોઈના ય હિતનું હાતક હોય, તો તે વસ્તુત સાચુ નથી કારણ કે-પોતાના અને પરના, ઉભયના હિતને માટે જ સાચુ, પણ બોલવાનું છે એટલા માટે તો, નિયમ કેવો રાખ્યો ? જુદું નહિ બોલવાનો નિયમ ખરો, પણ 'સાચુ બધું બોલવું જ' એવો નિયમ નહિ બોલવું તે સાચુ બોલવું, પણ સાચુ તે બધું બોલવું જ-એવો નિયમ નહિ ઘણું સાચુ પેટમાં લઈને મરી જવું પડે સાચુ પણ હિંસાથી બચવાને માટે બોલવાનું છે, એટલે જે હકીકતમાં સાચુ હોય, પણ જેને બોલવાથી કોઈની ય હિંસા થાય તેમ હોય, તેવું બોલનારને સાચાબોલો ન કહે વાય, પણ એ વચનને હકીકતમાં સત્ય વચન છતાં ય અસત્ય વચન કહેવાય એટલે જુદું નહિ બોલવાની પ્રતિજ્ઞા હોય છે અને જુદું નહિ બોલવાની પ્રતિજ્ઞામાં એવા પ્રકારના પણ અસત્ય વચનના ત્યાગની પણ પ્રતિજ્ઞા આવી બય છે જે સાચું-તે બધું બોલવાની પ્રતિજ્ઞા હોય જ નહિ સાચુ બધું બોલી શકાય જ નહિ 'હકીકતમાં જે-સાચુ, તે બોલવામાં વાધો જ નહિ'—આવું મનાય નહિ એમાં તો બહુ વાધા એમ સાચુ અથવા બોલવા માટે, તો 'ઉત્પાત, મૃત્યુ' વિના રહે

નહિ તમને અહીં તમે જે સાચું બોલતા હો, તે બોલવા ઉભા કરે ? જે જે બતાવવાપે તમે બરાબર બોલતા હો, તે તે બતાવવી ત્યાં સાચી બધી વિનંત કરો, એમ કહું ? કોઈ નહિ એવે તમારા જીવનમાં પણ એવા બધા બતાવે અને જાણે છે ને, કે જે બહારમાં ન બોલી શકાય ? એટલે, બહુ બહુ તો એમ જ કહેવાય કે-‘જુદું નહિ બોલતો બોલવાથી નુકસાન હોય તો મુગો-રહેજે, સામજીયું-સામજીયું કરજે’ પણ ‘બીજું કોઈ વિચારીશ નહિ અને સાચું બોલજે’-એમ તો કહેવાય નહિ ને ?

આ-દશમો સદાચાર

એટલે, માણસે બોલતા કેટલી કાળજી રાખવી પડે ? જે બોલવું તે અવિશ્વાસી બોલવું એટલે જુદું તો બોલવું જ નહિ, કે જેથી વિશ્વાસની સમાવના રહે એવું અવિશ્વાસી વચન પણ હિતકર હોય તો જ બોલવું અવિશ્વાસી અને હિતકર વચન પણ, મિત્ર એટલે જરૂર જેટલું જ બોલવું એ રીતિએ જરૂર જેટલું વચન પણ, અવસરે બોલવું કેટલા સદાચારો થયા ?

સા ૦ નવ

ના, દશ ‘અવિશ્વાસી બોલવું’-તે દશમો સદાચાર છે નવમો સદાચાર ‘પ્રસ્તાવે’મિતમાપિત્વમ્’ કહ્યો છે અને ‘અવિશ્વાસનમ્’-એ દશમો સદાચાર છે

અગીયારમો સદાચાર-લીધેલા પ્રતિનિયમાદિનો બરાબર નિર્નાહ કરવો

હવે અગીયારમો સદાચાર પ્રતિપન્ન ક્રિયા, એ અગીયાર-

અપનાવ્યો હોય, તે વિસવાદનના ઘોષથી બચી શકે ને-?

સૌ ભર

અને જે જેવો અવસર તેવી વાત કરતો હોય તે ?
એવાના બોલવામાં વિસવાદપણું આવી જ બાય

જુદું નહિ બોલવાનો નિયમ

અહીં એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે-જે બોલો તે, કદાચ હકીકતમાં સાચુ હોય, તે પણ જો કોઈના ચ હિતનું ઘાતક હોય, તે તે વસ્તુ સાચુ નથી કારણ કે-પોતાના અને પરના, ઉભયના હિતને માટે જ સાચુ, પણ બોલવાનું છે એટલા માટે તે, નિયમ કેવો રાખ્યો ? જુદું નહિ બોલવાનો નિયમ ખરો, પણ ‘ સાચુ બધું બોલવું જ ’-એવો નિયમ નહિ બોલવું તે સાચુ બોલવું, પણ સાચુ તે બધું બોલવું જ-એવો નિયમ નહિ ઘણું સાચુ પેટમાં લઈને મરી જવું પડે સાચુ પણ હિંસાથી બચવાને માટે બોલવાનું છે, એટલે જે હકીકતમાં સાચુ હોય, પણ જેને બોલવાથી કોઈની ચ હિંસા થાય તેમ હોય, તેવું બોલનારને સાચાબોલો ન કહે વાય, પણ એ વચનને હકીકતમાં સત્ય વચન છતાં ચ અસત્ય વચન કહેવાય એટલે જુદું નહિ બોલવાની પ્રતિજ્ઞા હોય છે અને જુદું નહિ બોલવાની પ્રતિજ્ઞામાં એવા પ્રકારના પણ અસત્ય વચનના ત્યાગની પણ પ્રતિજ્ઞા આવી બાય છે જે સાચું-તે બધું બોલવાની પ્રતિજ્ઞા હોય જ નહિ સાચુ બધું બોલી શકાય જ નહિ. ‘ હકીકતમાં જે-સાચુ, તે બોલવામાં વાધો જ નહિ ’-આવું મનાય નહિ એમાં તો બહુ વાધા એમ સાચું બધા બોલવા માટે, તે ઉત્પાત્ત મૂલ્યા વિના રહે

નહિ તમને અહીં તમે જે જ્ઞાનુ બણવા હો, તે બોલવા ઉભા કહું ? જે જે બનાવ વિષે તમે બરાબર બણવા હો, તે તે બનાવની જાણે સાચી બધી વિનવ કહો, એમ કહું ? કોઈ નહિ જોલે તમારા જીવનમાં પ્રભુ એવા ધણા બનાવો બનેલા છે ને, કે જે બહારમાં ન જોવી શકાય ? એટલે, બહુ બહુ તો એમ જ કહેવાય કે- 'જુદકું નહિ જોલતો જોલવાથી તુક જ્ઞાન હોય તો મુગો રહેજે, સાબળયું ન સાબળયું કરજે' પણ 'બીજુ કાઈ વિચારીશ નહિ અને સાચુ જોલજે' એમ તો કહેવાય નહિ ને ?

આ-દશમો સદાચાર

એટલે, માણસે જોલતા કેટલી કાળજી રાખવી પડે ? જે જોલવું તે અવિચવાદી જોલવું એટલે જુદકું તો જોલવું જ નહિ, કે જેથી વિસવાદનથી સમાવના રહે એવું અવિચવાદી વચન પણ દિવકર હોય તો જ જોલવું અવિચવાદી અને દિવકર વચન પણ, મિત્ર એટલે જરૂર જેટલું જ જોલવું એ રીતિએ જરૂર જેટલું વચન પણ, અવસરે જોલવું કેટલા સદાચારો થયા ?

સૌ ના

ના, દશ 'અવિચવાદી જોલવું'—તે દશમો સદાચાર છે નવમો સદાચાર 'પ્રસ્તાવે મિત્રમાપિત્વમ્' કહ્યો છે અને 'અવિસવાદનમ્'—એ દશમો સદાચાર છે

અગ્રીયારમો સદાચાર-લીધેલા વ્રતનિયમાદિનો બરાબર નિર્નાદ કરવો

હવે અગ્રીયારમો સદાચાર પ્રતિપન્ન ક્રિયા, એ અગ્રીયા-

રમો સદાચાર છે જે કોઈ સારા મત-નિયમાદિ લીધા હોય, તેનો માણસે નિર્વાહ કરવો, એ પણ એક સદાચાર છે આપણે જે કોઈ સારી પ્રતિજ્ઞા કરીએ, તેના નિર્વાહની આપણી તૈયારી હોવી જોઈએ વ્યવહારમાં તમે કોઈને કાઈ વચન, કાઈ ખાત્રી, કાઈ કૌલ આપો છો ખરા ? પછી તેને બરાબર વળગી રહો છો કે પછી વાત વખતે વાત કરી, પછી શું ?—એમ કરો છો ? તેને ફરવવામાં તમને હરકત નહિ ને કાઈ ? જે કોઈ સારા નિયમો જીવનમાં લીધા હોય, જેને જેને સારા વચનો આપ્યા હોય, ખાત્રી આપી હોય, કૌલ આપ્યા હોય, તેને તેને અખડિત રીતિએ વળગી રહેવું જોઈએ સયોગ ફરી ગયા માટે ફરી બેઠા, એમ નહિ થવું જોઈએ જે મત-નિયમાદિને પોતે ગ્રહણ કરેલ હોય, તેના નિર્વાહ કરવા રૂપ આ સદાચાર જેનામાં હોય, તેને જો સન્માર્ગને પમાડવાને માટે પણ ચોક્કસ જોઈને યોગની ભૂમિકાએ ચડાવ્યો હોય, તો બને તમા સુધી એ પાછો ન પડે ! જેનામાં આ સદાચાર નહોય, તેને યોગની ત્રીજી, બીજી કે પહેલી ભૂમિકાએ લઈ જવાય જ નહિ આ સદાચાર તો જોઈએ જ કે-જે મત નિયમાદિ લીધા તેને, સહન કરવું પડે તો સહન કરીને પણ, નિભાવવા છે આ સદાચારનું પાલન કરવાને માટે સર્વ જોઈએ કાયર માણસો આ સદાચારનું પાલન કરી શકે નહિ જેમણે પરમાદર્શને સિદ્ધ કરવો હોય, તેમનામાં આ સદાચાર તો અવશ્ય આવવો જોઈએ

ખારમો સદાચાર-કુલમર્યાદાનું પાલન

ખારમો સદાચાર છે-‘કુલધર્માનુપાલનમ્ ।’ જે કુળમાં

જન્મ્યો, તે કુળમાં જે ધર્મો એટલે આચારો ચાલ્યા આવતા હોય, તે આચારોને બાધ ન પડોયે તેવી રીતિએ વર્તવું, એ પણ એક સદાચાર છે જે જે કુલાચારો અવિરૂદ્ધ હોય, તેવા પોતાના કુળના આચારોને અનુસરવું ગમે તેવા કુલાચારોને અનુસરવું-એમ નહિ, પણ અવિરૂદ્ધ એવા કુલાચારોને અનુસરવું. આમાં મર્યાદારીલતા છે ઉત્તમ કુળોમાં ઉત્તમ આચારો પ્રવર્તતા હોય છે એ આચારોને, બહુ વિપથી અને બહુ કષાયો અનુસરી શકે ખરો ? વિપયોની વાચનાને અને કષાયોની વૃત્તિને કાબૂમાં લીધા વિના, ઉત્તમ કુળના આચારોને અનુસરી ચકામ નહિ, તેથી ધીમે ધીમે હમણા મર્યાદાનો હોય ઘટો જાય છે ને ? એક કાળમાં, કુળમર્યાદાના યોગે પણ, માણસો ઘણા અનાચારોથી ખંચી જતા હતા પોતપોતાના કુળની ઉત્તમ મર્યાદાઓનું પાલન કરવાનું લક્ષ્ય પણ સદાચારોનું સહાયક બને છે, માટે એ પણ એક સદાચાર છે ધનવ્યય ઇયા વાય ને ઇયા ન વાય ?

હવે તેરમા અને ચૌદમા મહાચારની જોડી છે આજનો સમય પૂરો થવામાં છે અને આ તેરમા અને ચૌદમા સદાચારનું વર્ણન કરવાને માટે કાઈક વધુ સમયની જરૂર છે જેની પાસે ધન હોય, તેણે તેના ખોટા વ્યયનો ત્યાગ કરવો-એ તેરમો સદાચાર છે અને તેનો સ્વાને વ્યય કરવો-તે ચૌદમો સદાચાર છે અસહ વ્યયનો ત્યાગ અને ધ્યાને વ્યય, એ બે મહાચારો સહેલા છે ? આ કાળમાં ? આ કાળમાં આ બે સદાચારો જરૂરી તો ઘણા છે, પણ સહેલા છે ખરા ? આને કેવા ખોટા ખર્ચો ચાલી રહ્યા છે, તેની થોડીક વિચારણા તો

કરવી પડ્યો ને ? આ બે સદાચારો જેનામા હોય, તેનો આ હોક પલ્લ સુધરે અને પરલોક પલ્લ સુધરે. વ્યયની વાતમા એ વાત પલ્લ કરવી પડ્યો કે-આપાતુસારી વ્યય આવડને અનુસારે વ્યય કરવાનો અને તે ય જો ખોટો હોય તો છોડી દેવાનો અને સ્થાને વ્યય ન થતો હોય તો તે કરવાનો શરૂ કરવાનો. આ તો તમને દૂકમા કહ્યું એ માટે તમે હવે વિચારી રાખ્યો ને ?

ચોખ્ખતા વિના રૂપાદિની વાત રૂચે નહિ !

હવે બહુ થોડા સદાચારો બાકી છે, પણ જે છે તે મહત્વના છે આ સદાચારોને જે જીવતો હોય, તેને માટે આગળના બે ગુણો-તપ અને મુક્તિનો અદ્વેષ, એ સહેલા ગણાય. યોગની પૂર્વભૂમિકામા ચાર ગુણો કહ્યા છે સુર-દેવા દિપૂજન, સદાચાર, તપ અને મુક્તિનો અદ્વેષ. એ આવે એટલે જીવ યોગની પૂર્વભૂમિકામા સુસ્થિર બને. આવો જીવ, સામાન્ય રીતિએ તો દેવ, સુર, ધર્મને માનતો જ હોય, એટલે એની પાસે ત્યારે દેવના, સુરના ને ધર્મના સ્વરૂપનું વર્ણન કરાય, ત્યારે તેને એ વર્ણનને સામજવામા બહુ આનંદ આવે. એમાથી એને યોગની ત્રીજી ભૂમિકાને અને તે પછી પહેલી કે બીજી ભૂમિકાને પામતા વાર લાગે નહિ, એમ સામાન્ય રીતિએ કહી શકાય વસ્તુતઃ કેવાને દેવ કહેવાય, કેવાને સુર કહેવાય અને કેવાને ધર્મ કહેવાય-એ વાત બાજુવા મળે, તો એથી યોગની પૂર્વભૂમિકાને પામેલા જીવોને ઘણો આનંદ થાય બાકી, જેનામા યોગની પૂર્વભૂમિકાની યોગ્યતા ય નથી હોતી, તેને તો દેવાદિની વાત ગમતી નથી ત્યારે તેને શું ગમે ? એવાને શું ગમે, એ વાત મનમઃ રાખી મૂકવા જેવી છે ને ?

અર્થ આવકને અનુસરીને

હવે તો તમે નક્કી કરીને આવવાના ને કે-આપણી આવક કેટલી અને આપણે ખર્ચો કેટલો ? આવકથી અધિક ખર્ચો નહિ અને જે ખર્ચો છે તે ય વ્યાજબી છે, એમ પૂરવાર કરી શકાય તેમ છે કે નહિ, એ ય વિચાર્યો ને ? ખોટો ખર્ચો કરીએ છીએ કે નહિ અને ખર્ચવા યોગ્ય સ્થાને ખર્ચીએ છીએ કે નહિ, એ બે તમે નક્કી કરીને આવ્યા હશે, તો જ્યારે હું કહીશ ત્યારે તમે પણ કહેવાળેશું કહી શકશો. માટે વમારો ખર્ચો આવકને અનુસરીને છે કે આવક ઉપરાન્તનો છે અને જે ખર્ચો છે તે પણ વ્યાજબી છે કે નહિ ?-તેનો નિર્ણય કરીને આવ્યો ને ? વિશેષ વિગત અનુકૂળતા હશે તો આવતા સંવિધારે-

'નવમું પ્રવચન

વિ સ ૨૦૦૭, શ્રાવણ સુદી ૧૦, રવિવાર
તા. ૧૨ ૮ ૫૧ સનારે ૮૧ થી ૧૦૧
સ્થલ-પ્રેમાભાઈ હોલ, બદ્, અમદાવાદ

[તા ૧૨ ૮ ૫૧ રવિવારે સનારે ૮૧ થી ૧૦૧ વાગ્યા
સુધી અમદાવાદ-પ્રેમાભાઈ હોલમાં, પૂ પ્રવચનકાર મહાત્માનું આ
પ્રવચનશ્રેણિને અંગેનું આ નવમું જાહેર પ્રવચન થયું હતું 'સદેશ'
અને 'ગુજરાત સમાચાર'-એ બંને સ્થાનિક દૈનિકાના પ્રતિનિ
ધિઓ હાજર હતા અને પોતપોતાના પત્રના તા ૧૩ ૮ ૫૧,
સોમવારના અકમાં તેમણે પોતપોતાનો તૈયાર કરેલો અહેવાલ પ્રગટ
કર્તા હતા તેના ઉપરની નોંધમાં-

'સદેશ'ના પ્રતિનિધિએ જણાવ્યું હતું કે-"રામાયણમા સસ્કૃ
તિનો આદર્શ એ વિષય પર જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ પિંજરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી
મહારાજે જે વ્યાખ્યાનમાળા શરૂ કરેલી છે, તેનું છટ્ઠું (૬મું) પ્રવચન
આજે મહારાજશ્રીએ પ્રેમાભાઈ હોલમાં આપ્યું હતું જૈન અને જૈનેતર
ભાઈ-બહેનોની વિશાળ મેળની હાજર હતી "

ત્યારે 'ગુજરાત સમાચાર'ના પ્રતિનિધિએ જણાવ્યું હતું-
"આચાર્યશ્રીનું પ્રેરક વ્યાખ્યાન સાંભળના લાવિક સાધુ સાખીઓ,
જૈન સ્ત્રી-પુરૂષો તેમજ અન્ય કોમના માણસોની નખ્યાને સમાવના
હવે તો પ્રેમાભાઈ હોલ પણ નાનો પડવા લાગ્યો છે આજે હોલ
ચીકાર ભરાઈ ગયા પછી પણ શ્રોતાઓનો ધસારો ચાલુ રહ્યો હતો
પરિણામે વ્યાખ્યાનમાં ચાર વાર ઠિલેપ પડ્યો હતો "

નવમા પ્રવચનનું આ નીચે આપવામાં આવતું સારમૂલ અવતરણ,
અમોએ તૈયાર કરેલું છે

-સ શ્રી જૈન પ્રવચન]

પ્રાસ્તાનિક :

અનન્ત ઉપકારી મહાપુરૂષોએ, અનાદિકાળથી આ સસારમાં પરિબ્રમણ કરતા જે જીવો, તે જીવોમાના જે જીવો આ મનુષ્યજાતને પામ્યા છે, તેઓ મનુષ્યજીવનના પરમાદ્યે રૂપ જે પરમ પદ, તેના અર્થો બને-એ માટે અને પરમ પદની સાથે આત્માને થોજી આપનાર જે યોગ, તેના ઉપાસક બને, તો પરિણામે તેઓ આ સસારસાગરથી નિસ્તારને પામીને પરમ પદે પહોંચી જાય અને એમ તેઓ સદાને માટે અનન્ત સુખના લોકતા ધાય-એ માટે, પરમ પદને અને તેની સાથે આત્માને થોજી આપનાર યોગ આદિને સાબળવાને માટે, સાબળીને સમજવાને પ્રયત્ન કરવાને માટે અને સમજીને જે છોડવા લાયક હોય તેને છોડવાને માટે તથા જે સેવવા લાયક હોય તેને સેવવાને માટે, કેવા જીવો લાયક ગણાય છે અથવા તો એ પ્રકારની લાયકાતને મેળવવાને માટે કેવા ગુણો જોઈએ-એનું વર્ણન કરતા, ચાર ગુણો દર્શાવ્યા છે શુર-દેવાદિપૂજન, સદાચાર, તપ અને મુક્તિનો અદેષ-આ ચાર ગુણો યોગની પૂર્વભૂમિકાને પામેલા જીવોમાં હોય, એટલે કે-જે જીવોએ યોગની પૂર્વભૂમિકાએ પહોંચવું હોય અને પડી કંમે કરીને પરમ પદે પહોંચવું હોય, તે જીવોએ આ ચાર ગુણોને પહેલા મેળવવા જોઈએ અહીં આપણે હાલ આ ચાર ગુણો પેડી ખીજી ગુણ-સદાચારનું વર્ણન ચાલે છે તેમાં આપણે ગયા રવિવાર સુધીમાં બાર સદાચારોનું વર્ણન કરી આવ્યા છીએ વ્યય આવક મુજબનો જોઈએ

તેરમો સદાચાર છે-અસદ્ વ્યયનો પરિત્યાગ અને ચૌદમો

સહચાર છે—સહા સ્થાને વ્યય આ સહચારની વાત કરવાને માટે, પહેલી આર્થ દેશના માનવીઓની એક માન્યતાની વાત કરી દેવી છે, એક માન્યતા, કે જે આ આર્થ દેશમાં પહેલાના કાળમાં બહુ રૂઢ હતી, તે નાશ પામી ગઈ છે, તેથી આ સહચાર ફર્લેમ બની જવા પામ્યો છે નીતિશાસ્ત્રે એ વાત બહુપૂર્વક કહી છે કે—‘વ્યય આચારસારી હોવો જોઈએ’ આને આ માન્યતા ઘણે અંશે નષ્ટ થઈ જવા પામી છે, મનુષ્ય મનુષ્ય તરીકેના જન્મને પામ્યો, તે પોતાના આધાર ઉપર જીવવાને માટે કે જીવના આધાર ઉપર જીવવાને માટે ? મનુષ્યે જીવવાને માટે જીવના ઉપર આધાર રાખવાનો હોય કે પોતાના કર્મ ઉપર આધાર રાખવાનો હોય ? હાહો મનુષ્ય જે ખર્ચો રાખે, તે પોતાની આવક મુજબ રાખે કે ખર્ચો નક્કી કરીને આવક કરવાને મથે ? મોટે પ્રમાણિકપણે પ્રયત્ન કરે અને એથી જે આવક થાય—તે મુજબ હાહો માણસ ખર્ચો રાખે કે ખર્ચો નક્કી કરીને પછી કમાવાને માટે બજારમાં નીકળે ? જ્યારથી ખર્ચો નક્કી કરીને આવક કરવાને માટે નીકળનારો વર્ગ વધ્યો, ત્યારથી અનીતિ, અન્યાય, અપ્રમાણિકતા, બેવચનીપણું, પ્રપચ, છેતરપીંડી—એ વિગેરે વધી જવા પામ્યું છે. આને આ બધી જે અધુગમતી સ્થિતિ સર્જાઈ જવા પામી છે, તે સ્થિતિને સર્જી કાઢો ? પહેલા જેણે એ નક્કી કર્યું કે—૧૦૦, ૨૦૦ અગર ૫૦૦, ૧૦૦૦ તો જોઈએ જ આટલું તો જોઈએ જ—એમ નક્કી કર્યું અને તે પછી નિર્ણય થયો થયો ? જે જોઈએ છે, તે જે રીતિએ મળે તે રીતિએ મેળવવા, એવો જ નિર્ણય ને ? આવી મનોવૃત્તિ આવે, પછી શાય સું ? ગમે ત્યાંથી પણ આટલા તો જોઈએ જ, તે કઈ

પડે ને ? સારા કપડા પહેરતો હોય, બાજરમાં સારે ઠેકાણે બેસતો-ઉઠતો હોય અને ગમે તે રીતિએ પણ આખરૂ જમાવેલી હોય, તેને શાહ કદા વિના છૂટકો નહિ નીતિએ ઘડી આપેલો જે નિયમ કે-ખર્ચ કરવો તે આવકને અનુસરીને કરવો, આ નિયમની હમણા હમણામાં બહુ અવગણના થઈ જવા પામી છે માણસ જાતમાં એક સ્વાભાવિક માન્યતા હતી કે-‘આપણાથી સાગી રીતિએ કદાચ ન જીવી શકાય, તો ચ આપણે ખરાબ રીતિએ તો નહિ જ જીવવું જોઈએ’ આ માન્યતા જ્યાં સુધી ન આવે, ત્યાં સુધી આની પાછળના જે મહાચારો છે, તે આવવા મુશ્કેલ બને, એમાં નવાઈ નથી.

આપણા કર્મે જન્મ્યા છીએ અને આપણા કર્મે જીવનારું છે :

જેમ અસદ્ વ્યયના પરિત્યાગની વાત કરવી છે, તેમ સ્થાને વ્યય કરવાની વાત પણ કરવી છે પછી પ્રધાન કાર્યો, એટલે તેવા કાર્યો, કે જેના યોગે વિશિષ્ટ ફલની પ્રાપ્તિ થાય, તેવા કાર્યોનો આચક રાખવાની વાત કરીને, આત્માને ઉન્નત ને જોવાન બનાવનાર પ્રમાદના ત્યાગની વાત કરવી છે લોકાચારાનુવૃત્તિની તથા સર્વત્ર ઔચિત્યના પાલનની પણ વાત કરવી છે પછી એટલે એ સદાચાર છે કે-કંઈ પ્રાણ આવે તો તે મંજૂર, પણ જે પ્રવૃત્તિને ગર્હિત કહેવાય, કુત્સિત કહેવાય, દૂષણ લગાડનારી કહેવાય, તે તો આચરવી જ નહિ કુળને કલક આપનારી પ્રવૃત્તિ તો, પ્રાણે કષ્ટગતે થઈ જાય તો ચ ન કરવી, એ સ્થિતિએ પહોંચવું છે આ બધા સદાચારો કહેવા છે, માટે સમજાવવું છે કે-આપણે જન્મ્યા છીએ,

તે આપણા જ કર્મે જન્મ્યા હીએ, જીવવાનું છે તે ચ આપણા કર્મથી જ જીવવાનું છે, અને અહીં જીવવાનું પણ ત્યાં સુધી જ છે, કે જ્યાં સુધી આપણને અહીં જીવાડનાર આપણું કર્મ હોય આપણને જીવવાની ગમે તેટલી ઇચ્છા હોય, જીવવાને માટે આપણે ચાહે તેટલું જોશું કર્યું હોય અને ગમે તેટલી જીવવાની કીચ્છેબધી કરી લેવાને માટે આપણે દિન-રાત મથ્યા હોઈએ, પણ જ્યાં આ જીવમા આપણને જીવાડનાર આપણું કર્મ ખલાસ વધું કે-અહીંથી આપણે ગયે જ છૂટકો. એટલે આ જીવનમા આપણું કર્મ આપણને જેટલો કાળ જીવવા દે, તેટલો કાળમા આપણે તો જેટલું સધાય તેટલું સાધી લેવું છે એ માટે જ, આપણે આ બધી વાતો માધી છે. હમણાં જે કદા, તેટલો સદાચારોનું નિરૂપણ કરીને, ત્રીજો શુભ જે તપ અને ચોથો શુભ જે સુક્રિતનો અદ્વેષ, તેનો દૂકમા ખ્યાલ આપવાની જાવના છે એ પછી, આપણે એ વિચારવાની જાવના છે કે-આ ચાર શુભોને પામેલો જીવ, એવા પ્રકારની લાયકાતવાળો જે જીવ હોય છે તે જીવ, એને જો કોઈ સુંદર સામગ્રી મળી જાય છે, તો તે કેવો જિજ્ઞાસુ બને છે, કેવો પુરુષાર્થી બને છે, જિજ્ઞાસુ જે પુરુષાર્થી બનીને એ જીવ કેવી યોગની શ્રેણિઓએ ચઢે છે અને એમ યોગની સાધના કરતે કરતે એ જીવ કેવી રીતિએ પોતાના પરમાદર્શ રૂપ પરમ પદને સારે છે

મહાપુરુષોને સાક્ષાત્તી મહાપુરુષતા મળે

આટલો વિચાર કર્યો પછીથી જ, રામાયણના પાત્રો લેવા -એવી જાવના છે, કે જેથી એ પાત્રોમા રહેલી જે જે ઉત્તમ

પડે ને ? સારા કપડા પહેરતો હોય, બળરમા સારે ઠેકાણે બેસતો-ઉઠતો હોય અને ગમે તે રીતિએ પણ આબરૂ જમાવેલી હોય, તેને શાહ કહ્યા વિના છૂટકો નહિ નીતિએ ઘડી આપેલો જે નિયમ કે-ખર્ચ કરવો તે આવકને અનુસરીને કરવો, આ નિયમની હમણા હમણામાં બહુ અવગણના થઈ જવા પામી છે માણસ જાતમાં એક સ્વાભાવિક માન્યતા હતી કે-‘આપણાથી સારી રીતિએ કદાચ ન જીવી શકાય, તો ચ આપણે ખરાબ રીતિએ તો નહિ જ જીવવું જોઈએ’ આ માન્યતા જ્યાં સુધી ન આવે, ત્યાં સુધી આની પાછળના જે સદાચારો છે, તે આવવા મુશ્કેલ બને, એમાં નવાઈ નથી.

આપણા કર્મે જન્મ્યા ત્રીએ અને આપણા કર્મે જીવવાનું છે :

જેમ અસદ્ વ્યયના પરિત્યાગની વાત કરવી છે, તેમ સ્થાને વ્યય કરવાની વાત પણ કરવી છે પછી પ્રધાન કાર્યો, એટલે તેવા કાર્યો, કે જેના યોગે વિચિત્ર ફલની પ્રાપ્તિ થાય, તેવા કાર્યોનો આશ્રય રાખવાની વાત કરીને, આત્માને ઉન્નત ને બેજાન બનાવનાર પ્રમાદના ત્યાગની વાત કરવી છે લોકાચારાનુવૃત્તિની તથા સર્વત્ર ઔચિત્યના પાલનની પણ વાત કરવી છે પછી છેલ્લે એ સદાચાર છે કે-ઠઠે પ્રાણ આવે તે, તે મજૂર, પણ જે પ્રવૃત્તિને ગર્હિત કહેવાય, કુત્સિત કરવાય, ફાળુ લગાડનારી કહેવાય, તે તો આચરવી જ નહીં કુળને કલહ આપનારી પ્રવૃત્તિ તો, પ્રાણે કણ્ઠગતે થઈ તો ચ ન કરવી, એ સ્થિતિએ પહોંચવું છે આ બધાં ચારો કહેવા છે, માટે સમજાવવું છે કે-આપણે જન્મ્ય,

તે આપણા જ કર્મ જન્મ્યા છીએ, જીવવાનું છે તે જ આપણા કર્મથી જ જીવવાનું છે, અને અહીં જીવવાનું પણ ત્યાં સુધી જ છે, કે જ્યાં સુધી આપણને અહીં જીવાડનાર આપણું કર્મ હોય આપણને જીવવાની ગમે તેટલી ધંધા હોય, જીવવાને માટે આપણે ચાહે તેટલું લેણું કર્યું હોય અને ગમે તેટલી જીવવાની કીલ્લેબંધી કરી લેવાને માટે આપણે દિન-રાત નધ્યા હોઈએ, પણ જ્યાં આ જીવના આપણને જીવાડનાર આપણું કર્મ ખલાસ થયું કે-અહીંથી આપણે ગયે જ છૂટકો. એટલે આ જીવનમાં આપણું કર્મ આપણને જેટલો ઢાળ જીવવા દે, તેટલા કાગમાં આપણે તો જેટલું સધાય તેટલું સાધી લેવું છે એ માટે જ, આપણે આ બધી વાતો માહી છે હમણાં જે કદા, તેટલા સદાચારોનું નિરૂપણ કરીને, ત્રીજો ગુણ જે તપ અને ચોથો ગુણ જે સુશ્રિતનો અદ્વેષ, તેનો દુકમાં ખ્યાલ આપવાની ભાવના છે એ પછી, આપણે એ વિચારવાની ભાવના છે કે-આ ચાર ગુણોને પામેલો જીવ, એવા પ્રકારની લાયકાતવાળો જે જીવ હોય છે તે જીવ, એને જો કોઈ સુંદર સામગ્રી મળી જાય છે, તો તે કેવો જિજ્ઞાસુ બને છે, કેવો પુરુષાર્થી બને છે, જિજ્ઞાસુને પુરુષાર્થી બનીને એ જીવ કેવી યોગની શ્રેણીઓએ ચડે છે અને એમ યોગની સાધના કરને કરને એ જીવ કેવી રીતિએ પોતાના પરમાદર્શ રૂપ પરમ પદને સાધે છે

મહાપુરુષોને સાલગી મહાપુરુષતા મેળવે

આટલો વિચાર કર્યા પછીથી જ, સમાયલના પાત્રો લેવા-એવી ભાવના છે, કે જેથી એ પાત્રોમાં રહેલી જે જે ઉત્તમ

હજી સુધી આવ્યો નથી આ દેશમા હજી પણ એ માનવતા
 ઠીક ઠીક પ્રમાણમા લવલી છે કે-ભૂખ્યો ને ખરેખર ભૂખ્યો
 છે-એવી ખબર પડે, તો આ દેશના હિંનકોમા ય એ ભાવ
 ભેડો છે કે-ભૂખ્યાની ભૂખને ભાગવાને માટે કાઈ ને કાઈ દેવુ !
 પ્રજા આજની બેકારીના મૂળમા મુખ્યત્વે એ વાત છે કે-હમણા
 હમણામા બીજો વ્યય ખૂબ ખૂબ વધી ગયો છે જરૂરી ખાવા-
 પીવા અને જરૂરી પહેરવા-ઝોઢવાના વ્યય કરતા પણ, બીજા
 બીજા વ્યયો વધી જવા પામ્યા છે હમણા હમણામા કેટલાક
 વ્યયો તો એવા વધ્યા છે કે-અહીં આ વાતને થોડીક સ્પષ્ટ
 કરી લીધા બાદ, પ્રમાદના વિવર્જનની જ્યારે વાત આવશે,
 ત્યારે એ વાત વધારે સ્પષ્ટતાથી કહેવી પડશે અહીં તો, એ
 વાત છે કે-લવનને લવવાને માટે જે કાઈ જરૂરી, તે સિવા
 યની પ્રવૃત્તિમા પાપથી કમાએલ પૈસો ખર્ચતા હેયું કપલુ
 ભેઈએ બાડી તો, ખોટા દેખાવમા પડેલાઓને, ખોટા મોજ-
 શોખમા પડેલાઓને અને ખોટા વ્યસનોમા સપડાએલા
 ઓને તો, તેમની પાસે જેટલા પૈમા આવશે, તે પૈસા ઓછા
 જ લાગવાના

ફગ્ગનની વાને પણ ઘર ઘાટ્યુ છે

આજે તો સારૂ ઠમાનારની ય ફગીયાદ છે કે-‘આ કાળમા
 પૂર થાતું નથી’ એવાને કહેવુ પડે કે-‘તુ એ ને કે-તારાથી
 અડધુ કમાનાર કેમ લવતા હશે ! એ બધાનુ પેટ નાનુ છે
 ને તારુ પેટ મોટુ છે ? પેટ મોટુ નથી, કઢાચ નાનુ ય હશે !
 તને ને જે હજારમા પણ નથી ચાલતું, તો પછી બસો કમા-
 નારનુ કેમ ચાલે છે ?’

સુઠ દરજ્જા પ્રમાણે ખર્ચ કરવો જોઈએ ને ?

દરજ્જા મુજબના ખર્ચની વાત તો, ચૌદમા સદાચારમા આવવી જોઈએ અહીં તો અસહ વ્યયના પરિત્યાગની વાત છે, એટલે દરજ્જાના નામે પણ અસહ વ્યય કરવો, એ તો અનાચાર જ છે આને તો, દરજ્જાની વાતે પણ ઘર ધાતું છે ‘આપણા દરજ્જા મુજબ મારે તો આ જોઈએ ને તે જોઈએ’-એમ કહીને બચ્ચા પણ લુપ્ત ખાય છે-એમ કહે છે માત્ર બચ્ચા જ શું કરવાને ? સીઓ પણ દરજ્જા મુજબ માગતી થઈ ગઈ છે ને ? સીઓ દરજ્જાના નામે જેમ કાંઈ તેમ માગ્યે જ જાય, એ માટે શું કહું ? અને જેમણે અક્ષત વેચી છે-એવા પુરૂષો એને ગમે ત્યાંથી ને ગમે તેમ કરીને લાવીને દીધે જ જાય, એ માટે ય શું કહેવું ? આ વિષમ કાળમા તો, કયો વ્યય કરવો અને કયો વ્યય ન કરવો, કયો વ્યય કેટલો કરવો અને કયો વ્યય કેટલો કરવો નહિ, એ વિગેરે બાબતો બહુ સાવચેતી માગે છે પણ તમે ઘરમા એમ નહિ કહેવાના કે-‘તમે બધુ માગો તો છે, પણ તમે જાણો છો કે-કેટલા પાપે આ પૈસો આવે છે ? આમ પાપથી આવેલા પૈસાનો ઉપયોગ ગમે તેમ કરવો છે ? આપણી પાસે શું પૈસાનો સહવ્યય કરવાની જગ્યા નથી, જે જોઈ આપણે અસહ વ્યય કરીએ ?’ આવું તમે કહી શકો ખરા ? તમે તમારા અસહ વ્યયને તણ દઈને, જે આ વાત ઘરમા કરો અને ઘરમા બાઈઓ વિગેરે પણ જે અસહ વ્યયના પરિત્યાગ રૂપ સદાચારના લક્ષવાળી બની જાય, તો આ આર્ય દેશમા કોઈ બચકર ઉપાધિ જેવું કાંઈ રહે નહિ આટલા માત્રથી જ, તમે તમારા ઘણા હુ ખોટી સુકા બની જાવ, પણ આજે તમને જે દરજ્જા

વિગેરેનું ભૂત વળવ્યું છે, તે જથ્થે ખરૂં ?

પૈસો વહેંચવાનું કહ્યું છે તે શોભતું નથી

સુ૦ પૈસો ખર્ચીએ તે વહેંચવાનો ખરો ને ? અમારી પાસેથી બીજાની પ્રાપ્તિ જાય, એમ ફરતો થાય ને ?

પણ તે જોડી રીતિએ તો નહિ જ વહેંચાવો જોઈએ અત્યારે જે રીતિએ અસહ વ્યય થાય છે, તેમાં પૈસો વહેંચાય —એ બુદ્ધિ છે ? પૈસો વહેંચાય—એવી બુદ્ધિ હોય, તો પૈસાને સારામાં સારી રીતિએ વહેંચી શકાય તેમ છે જો તમને આવડે, તો તમે પૈસાને એવી સારી રીતિએ વહેંચી શકો કે—મેં પૈસો વહેંચ્યો, એમ તમે જાણો તો તે શોભે તમે આજે જે રૂપમાં કહ્યું છે, તે રૂપમાં ‘પૈસો વહેંચીએ છીએ’—એમ કહેવું, એ શોભે એવું નથી આજે પૈસાનો જે રીતિએ ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે, તે ઉપયોગ એવો છે કે—મોટે ભાગે અસહ વ્યયમાં જાય આજે પૈસાના ઉપયોગનો પ્રકાર જ મોટે ભાગે એવો છે કે—તેણે જ આજના ઘણા ખરા રોગોને વધાર્યા છે અને હવા-ખર્ચને પણ એણે જ વધાર્યો છે હવા એની મેળે બગડી નથી, પણ આજના માણસોએ પોતાની નીતિ—રીતિથી હવાને પણ બગાડી દીધી છે અસહ વિચારોથી અને અસહ વિચારો-માથી પેદા થતા આહોલનોમાથી પણ, હવાને બગાડતાં તત્ત્વ પેદા થાય છે આજે રોગ કેટલા બધા પેદા થઈ જવા પામ્યા છે ? રોગના બહુકાર ગણાતા ડાક્ટરો અને વૈદ્યો વિગેરેમાં પણ ઘણાઓને, આજના ઘણા ખરા રોગોના નામ પણ નથી આવડતા, આ બધા રોગો એમ ને એમ વધી ગયા ? ના, અસહ વ્યયના આ બધા પરિણામો છે.

આજનો મોટો વર્ગ બાણે ખાનારો મરીને બટકીને ખાનારો

બની ગયો છે

ખાન-પાન કાંઈ એછા બગડ્યા છે ? આગળના માણસ બાણે ભેસે તો લાગે કે-જમવા બેઠા છે આજે કહેવું પડે કે-જમતા તો એ ! પછી ભલે ને બે ચીજો બાણામા હોય, પણ લાગે કે-માણુ બરેલું છે, તમારે પચીસ ચીજ હોય, તો મેં બાણું ભરાય નહિ બધું જરા જરા હોય, કેમ કે-તમારું ચેટ કેટલું ? પાણુ બાણે ખાણું એ ખાણું, એવું પણ નહિ ને ? આજનો મોટો વર્ગ બાણે ખાનારો નથી રહ્યો, પણ બટકીને ખાનારો બની ગયો છે અમારે કેટલીક વાર બજાર વિગેરેના રસ્તે નીકળવું પડે, ત્યારે મોટી મોટી હાંટેલો અને મોટા મોટા રેસ્તોરા, કે જે રસ્તા ઉપર હોય, તેના ઉપર અમારી નજર તો પડી જાય ને ? જીવલયાના પાલન માટે જેમ નીચી નજર રાખવી પડે છે, તેમ હીડ આંખોને અગે હંચી નજરે મ કેટલીક વાર ભેળું પડે છે એવા કોઈ વખતે, અમને એમ પણ થાય કે-‘આ દેશમા આટલા બધા બટકતા કયાથી પાક્યા કે-આ લોકોનો આ ધંધો ધીકતો ચાલે છે ?’ તમે પણ એના ધરાધોમાના હશે ને ? તમારા ધરોમા તમને તમારી મા, બેન, બેરી કે દીકરી વિગેરેમાથી કોઈ રાધીને જમાડે તેમ નથી ? પણ વાત એ છે કે-ધરે ગમે તેટલું ખાવા છતાં મ, બહાર ખાધા વિના ચેન પડતું નથી પેલા લોકો ખાતા વધારે અને બટકતા કયા મ નહિ જૂતકાળમા, એટલે જેને બહુ ત્રણે વીતી ગયા નથી, એ કાળમા પદ્ધતિ હળી કે-બાણે ભેસીને જમવું, એ લોકો કાંઈ જૂથા નહોતા

વિગેરેનું ભૂત વળાયું છે, તે જથ્થે ખરૂં ?

પૈસો વહેંચવાનું કહ્યું છે તે શોભતું નથી

મું પૈસો ખર્ચીએ તે વહેંચવાનો ખરો ને ? અમારી પાસેથી બીજાની પાસે જાય, એમ ફરતો થાય ને ?

પણ તે યોદ્ધા રીતિએ તો નહિ જ વહેંચાવો ભેંધએ અત્યાદે જે રીતિએ અસહ વ્યય થાય છે, તેમા પૈસો વહેંચાય-એ બુદ્ધિ છે ? પૈસો વહેંચાય-એવી બુદ્ધિ હોય, તો પૈસાને સારામા સારી રીતિએ વહેંચી શકાય તેમ છે, બે તમને આવડે, તો તમે પૈસાને એવી સારી રીતિએ વહેંચી શકો કે-મેં પૈસો વહેંચ્યો, એમ તમે બોલો તો તે શોભે તમે આને જે રૂપમા કહ્યું છે, તે રૂપમા 'પૈસો વહેંચીએ છીએ'-એમ કહેવું, એ શોભે એવું નથી આને પૈસાનો જે રીતિએ ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે, તે ઉપયોગ એવો છે કે-મોટા ભાગે અસહ વ્યયમા જાય આને પૈસાના ઉપયોગનો પ્રકાર જ મોટા ભાગે એવો છે કે-તેણે જ આજના ઘણા ખરા રોગોને વધાર્યા છે અને હવા-ખર્ચને પણ એણે જ વધાર્યો છે હવા એની મેળે બગડી નથી, પણ આજના માણસોએ પોતાની નીતિ-રીતિથી હવાને પણ બગાડી દીધી છે અસહ વિચારોથી અને અસહ વિચારો માથી પેદા થતા આફોલનોમાથી પણ, હવાને બગાડતાં તર પેદા થાય છે આને રોગ કેટલા બધા પેદા થઈ જવા પામ્યા છે ? રોગના નાણકાર ગણાતા ડૉક્ટરો અને વૈદ્યો વિગેરે પણ ઘણાઓને, આજના ઘણા ખરા રોગોના નામ પણ ના આવડતા, ત્યાં બધા રોગો એમ ને એમ વધી રહ્યા ? - અસહ વ્યસનના આ પ્રધાન પરિણામો છે,

આજનો મોટો વર્ગ બાણે ખાનારો મટીને બટકીને ખાનારો

ખતી ગયો છે

ખાન-પાન કાઈ એછા બગડ્યા છે ? આગળના માણસ બાણે બેસે તો લાગે કે-જમવા બેઠો છે અને કહેવું પડે કે-જમતા તો એ ! પછી બલે ને બે ચીજો બાણામા હોય, પણ લાગે કે-બાણું ભરેલું છે, તમારે પચીસ ચીજ હોય, તો ય બાણું ભરાય નહિ પ્રધુ જરા જરા હોય, કેમ કે-તમારે પેટ ફેટલું ? પાછું બાણે ખાધું એ ખાધું, એવું પણ નહિ ને ? આજનો મોટો વર્ગ બાણે ખાનારો નથી રહ્યો, પણ બટકીને ખાનારો ખતી ગયો છે અમારે ફેટલીક વાર બજાર વિગેરેના રસ્તે નીકળવું પડે, ત્યારે મોટી મોટી હાંટેલો અને મોટા મોટા રેસ્ટોરા, કે જે રસ્તા ઉપર હોય, તેના ઉપર અમારી નજર તો પડી જાય ને ? છવદયાના પાલન માટે જેમ નીચી નજર રાખવી પડે છે, તેમ બીડ આંદિને અંગે ઉંચી નજરે ય ફેટલીક વાર બેવું પડે છે એવા કોઈ વખતે, અમને એમ પણ થાય કે-‘આ દેશમા આટલા બધા બટકતા કયાથી પાક્યા કે-આ લોકોનો આ ધધો ધીકતો ચાલે છે ?’ તમે પણ એના ઘરાબોમાના હથો ને ? તમારા ઘરામા તમને તમારી મા, એન, બેરી કે દીકરી વિગેરેમાથી કોઈ રાધીને જમાડે તેમ નથી ? પણ વાત એ છે કે-ધરે ગમે તેટલું ખાવા છતાં ય, બહાર ખાધા વિના એન પડતું નથી પેલા લોકો ખાતા વધારે અને બટકતા કયા ય નહિ. જૂલકાળમા, એટલે જેને બહુ વધે વીતી ગયા નથી, એ કાળમા પદ્ધતિ હતી કે-બાણે બેસીને જમવું, એ લોકો કાંઈ જુથા નહોતા

રહેતા એ જમતા ખરા, પણ તે જીવવાને માટે! એમનું
ખાવાનું જીવવાને માટે હતું! તમે જીવવાને માટે ખાવ છો
કે જીભને સતોષવાને માટે ખાવ છો? ખાવાનું હોય જીવવાને
માટે કે જીભને માટે? આજે તો માટે બાજે પેટને હાનિ
કરે-તેની ચ ચિન્તા જોણી છે અને જીભને કાવે તે ખાવું-એવી
વૃત્તિ વધી ગઈ છે એથી જ ઘણાને ધરનું ખાવાનું કાવતું નથી
એના યોગે અસફળ વ્યય કેટલો બધો વધી ગયો છે? ખાવું થોડું
ને ખર્ચો ઘણો! આ રીતિએ જો તમે વિચાર કરો અને થોડાક
સુયમી બની જઈને જીવવા માડો, તો તમારા ચાલુ ખર્ચ
માઘી આશરે અડધો ખર્ચ તો આજે કપાય તેમ છે
ઘર છતા ઘર બહાર ખાનારા કેટલા?

બબરમા મોટી હોટેલો ખોલીને બેઠેલાઓનો ધંધો તો,
અસફળ વ્યય કરનારાઓના યોગે જ ચાલે છે ને? એમા જે
જાય છે, તે જે રખડતા હોય, ધરખાર વિનાના હોય, તે જ
જાય છે કે ધરખાર માટીને બેઠેલાઓ પણ એમા જાય છે?
અમદાવાદની લાખખોની વસ્તિમા ધરખારવાળા ઘણા છે કે
ધરખાર વગરના ઘણા છે? અમદાવાદમા જેને ધરખાર જ ન
હોય એવા ઘણા કે જેના ધરખાર મઠાએલા હોય એવા ઘણા?

સૌ ધરખારવાળા ઘણા

ધરખારવાળા ઘણા છે, તે છતાં ચ આટલા બધા ઘર
જોઈએ બહારના? બેઠેલા ધરખારવાળા છે, તેમાના ઘર બહાર
ખાનારા છે?

સૌ ઘણા

અમદાવાદમાં? ધરખારવાળા હોય ને ધરની બહાર
ખાય? ધરની ખાયડીઓને રસોઈ નહિ આવડતી હોય, માટે

ઘરની બહાર ખાતા હશે ? તમારા સ્વચ્છન્દથી એની ય આબરૂ બચ ને ? જો ના, તો આમા શું તત્વ છે, એ તો મને કહો ! તમે ઘરમાં આવ તો ખર્ચો વધે કે બહાર આવ તો ખર્ચો વધે ?

સઠ બહાર આવમા જ ખર્ચો વધે

અને તેમ છતાં ય, આવા કાળમા ય, એવો ખર્ચો કરનારાઓ છુવે છે ? ઘરબારવાળા હોવા છતાં પણ બહાર ખાતા હોય, એવા માણસો અમદાવાદની વસ્તિના હિસાબે એક-બે ટકા જેટલા હશે કે વધારે ?

સઠ એક બે ટકા જેટલા માણસો બહાર નહિ ખાતા હોય !

એમ ? ઘર બહાર ખવડાવનારાઓએ જે પેટી ખોલી છે, તે પરોપકાર માટે ખોલી છે ? એ બધા તમને સારો માલ જ ખવડાવતા હશે ? જેટલા પૈસા લે, તે મુજબનો પૂરો માલ આપે, એવા હશે ? જરા વિચાર તો કરો કે-કયા જઈ રહ્યા છો ? એક નાના કપના જે આના આપનારા માણસોનો કાઈ તોટો છે ? આવું શાથી થઈ ગયું ? જે રોટલા ખાઈને છુવ નારી ભત, જે કપ ચઢા પીતી થઈ ગઈ આ અસદ્ વ્યય નથી ? માણસ ખાધે-પીધે ને પહોંચે-ખાદ્યે બગડ્યો એથી ઘણા

અનર્થો જન્મ્યા છે

સઠ પૈસા વખ્યા ને ?

પૈસા ખૂટ્યા, એ વાત ખોટી ને ? આજે મોઢવારી ઘણી વધી ગઈ છે, પણ મોટા ભાગને કમાણી ય વધી છે ને ? મોટો ભાગ, ગમે તે રીતિએ, આડા-ટેડા કરીને પણ પૈસા લઈ આવે છે ને ? ભલે પગાર સોનો લાવતો હોય, પણ ગમે તે રીતિએ ઘણાઓ ખર્ચો બેશુ ઉભુ કર્યો વિના રહેતા નથી.

સોના પગારદારને ય ત્રણ વાર ચઢા બોધ્યે ચઢા પીધને હોઠ લાલ કરવા બોધ્યે અને લાલ મોમા આગળ સળગતો ચળ કાટ દેખાતો બોધ્યે બખરમા આવા એક-બે નહિ, ઘણાઓ દેખાય પહેરવેશ પણ કેવો? અમે ય હજારો માણસોને બોધ્યે તો ખરા ને? કાપડની ઝૂમ છતાં સોના અગ ઉપર કેટલું કાપડ દેખાય? એટલે ગમે તે સ્થિતિમા પણ જે માણસો આમ જીવતા દેખાય છે, તે પોતાની માનેલી જરૂરને પૂરી કરવાને માટે ગમે તેમ મેળવે છે અને ગમે તેમ ખર્ચે છે, એવું માનવું પડે ને? માણસ ખાધે-પીધે અને પહેર્યે-ઝોડ્યે બગ ડયો છે, તેથી કેટલા બધા અનર્થો જન્મવા પામ્યા છે? એણે જીવનને કેવું બનાવી દીધું છે? હું કાઈ એવો જાની નથી કે- મને બધાના જીવનની ખબર પડે બધાના જીવનની ખબર પડે, તો ય તે કાઈ કહેવાય છે? એટલે સૌ પોતપોતાના જીવનને તપાસવા માટે 'મેં અસહ વ્યય કયો છે કે નહિ અને કયો છે તો કેટલો અસહ વ્યય કયો છે? એથી મેં મારે નહિ કરવા લાયક કામો કયાં છે કે નહિ અને કયાં છે તો તે કેટલા કયાં છે?' સારા કામની વાત તો પડી છે આવો વિચાર દરેક કરે અને દરેક બે અસહ વ્યયનો ત્યાગ કરવાના પ્રયત્નમા લાગી જાય, તો ઘણા હુણુણો જાય, ઘણા અનાચારો જાય, ઘણા દુઝો જાય અને પડી સારા કામ કરવાની અનુકૂળતા પેલું ઘણી થાય

‘ખર્ચો પૂરો થાતો નથી’-એમ મોલનારાઓ કહે કે-
‘આવક, સારી છે, અને ખર્ચો થોડો છે’- એવું થાય

માણસે માર્કસાઈથી જીવવું હોય, તો આ નિયમન

કરવા જેવું છે ને ? ધર્મની વાત પડી છે, પણ સામાન્યપણે ય
જે સારી રીતિએ જીવવાને ઇચ્છતો હોય, તેનો આ તો એક
ચઢવ આચાર છે, મનુષ્ય તરીકે જન્મ્યા, પણ મનુષ્યને
છાજતી રીતિએ જેમને જીવવું હોય અને પ્રગતિ સાધવી હોય,
તેમને માટે અસહ્ય વ્યયનો ત્યાગ, એ પણ એક જરૂરી સહા
ચાર છે. ચહેલા માણસો એક વાર ને બે વાર ખાય, તે પછી
એ કોઈ ત્રીજી વાર ખાવાનું કહે, તો ના કહી દેતા કહેતા
કે-આ તો પેટ છે એ લોકોને વૈદ્ય ડૉક્ટરની બહુ જરૂર
પડતી નહિ ગામડાઓમા તો એવું બનતું કે-પ્રાય આઠ,
દશ, પંદર ગાંઠો વચ્ચે એક વૈદ્ય હોય એટલા ગાંઠો વચ્ચે
વૈદ્ય એક અને તે ય કહે કે-નિરાત છે, બહુ ઉપાધિ નથી દર્દિ
ઓ ય ઘોડા અને પોતાનો ખર્ચ પણ ઘોડો કોઈ માદો પડે
ને નાહી બતાવવા આવે, તો વૈદ્ય એને તપાસે ખરો, પણ
હવા તો ખાસ જરૂર લાગે તો જ આપે ન્યા સુધી અને ત્યા
સુધી તે બે ચાર લાંબણુ ખેંચવાનું કહી દે હવા તો ન છૂટકે
આપે કોઠે ભાગે પેટ બગડે ત્યારે જ શરીર બગડે ને ? અને
પેટ પણ કોઠે ભાગે તો જીભ બગડે ત્યારે બગડે ને ? આજે
ઘરમારવાળા હોવા છતા પણ જે બહાર ખાનારા છે, તેમને
પેટનું જ્ઞાન છે ખરું ? જીભને નહિ બગાડવાનું જ્ઞાન ખરું ? અસહ્ય
વ્યયનો પરિત્યાગ કરતા ને-તે, જેમ-તેમ ને ન્યા-ત્યા ખાવા-
પીવાનું બધ ચર્ધ જાય છે, પણ વ્યયનો છૂટી જાય છે, અને
ખોટા મોજશોખો ઉપર કાબૂ મૂકાઈ જાય છે આ રીતિએ જેઓ
અસહ્ય વ્યયનો ત્યાગ કરી શકશે, તેઓ પછી તો એવું બાક
નાશ ચર્ધ જશે કે-‘આવક સારી છે અને ખર્ચો ઘોડો છે’
આજે ‘ખર્ચો પૂરો ચાતો નથી’-એવું બોલનારો મોટો વર્ગ

છે, પણ જો અસહ વ્યયનો પરિત્યાગ થઈ જશે, તો ‘આવક સારી છે અને ખર્ચો થોડો છે’—એવું બોલે એવો મોટો વર્ગ નીકળશે. આજના ઘણા કપરા જલ્લાતા કાળમાં પણ, આવું પરિણામ આવે—એવું માફ અનુમાન છે. આવું અનુમાન કરવામાં કાંઈ ભૂલ થતી હોય, તો તમે કહી શકો છો, અને આ અનુમાન જો સાચું હોય, તો આજની મુશ્કેલીઓમાની ઘણી તો અસહ વ્યયની કુટેવે જ ઉભી કરી છે, એમ સાબીત થાય છે.

માત્ર પેટ માટે બજારે જનારા થોડા

અસહ વ્યય બધ એટલે મોજ્યોખના સાધનો બધ અને એથી કેટલો ખર્ચો થટે? એમાવી કેટલી ખચત થાય? પછી તો, ખાવામાં ય સયમ એક જે વાર જ ધરે ખાવાનું, બહાર કશું ખાવા-પીવાનું નહિ, ધરે એક જે વાર ખાવાનું તે ય પેટને તપાસીને જ ખાવાનું, પણ જીભ માગે તે ખાવાનું નહિ! એમાં વાધો આવે કાંઈ? તમે વારવાર પેટની જ વાતને આગળ ધરો છો ને? કોઈ પૂછે કે—‘બજારમાં કેમ નીકળ્યા? મજૂરી કેમ કરો છો?’ તો ઝટ પેટ બતાવાય છે પેટને માટે આ બધું કરવું પડે છે, એમ કહે છે આ વાત સાચી છે? આજે પેટ પૂરતું કમાવાને માટે બજારે જનારા કેટલા? પેટ ખાતર જ બજારે જનારાઓમાના તમે છો?

સૌ પેટ માટે જનારા થોડા

ત્યારે તમે જોડું બોલો છો ને? પેટ કેટલું? બહુ નાનું એ તો સામાન્ય પચે એવો બોલે માગે વધારે ધાધલ તો જીભની છે જીભ ઉપર કાળૂ આવી જાય, તો ખર્ચનો કાંઈ ફેર પડે ખરો?

સૌ ધર્મે

માટે જ કહ્યું કે-જો અસહ વ્યય બધ થઈ જાય, તો મોટો બાગ કહે કે-‘આપણે આવક મોટી છે અને ખર્ચો ઘોડો છે’

તેરમા વિના ચૌદમા આવે ક્યાધી

તમને જેમ અસહ વ્યયના ત્યાગી બનાવવા છે, તેમ સ્થાને સદાને માટે વ્યય કરનારા બનાવવા છે એ માટે ઉદારતા હાવવી પડશે ઉદારતા વિના ‘સ્થાને ચેતત્ત્વક્રિયા સદા’-જેવો જે ચૌદમો સદાચાર છે, તે નહિ આવે, પણ જેઓના હૈયામા સ્થાને વ્યય કરવા જોગી યોડી-ધણી ઉદારતા હોય, તેઓ પાસે ય ફાજલ નાણું ને ફાજલ સમય ન હોય, તો તે કરે શું ? એ માટે, અસહ વ્યયના પરિત્યાગની વાત પહેલી કહી છે અસહ વ્યયમા સપડાઈ ગયેલા માણસ પાસે બચત ન રહે અગર જોઈ રહે ને ? આને અસહ વ્યયે તો ઘર ઘાટ્યું છે વાત વાતમા ખોટો ખર્ચો કરવાનો વ્યવહાર થઈ ગયો છે કોઈ જે જલ્દી મળવા આવ્યા, તો ઝંટ કહેશે કે-‘ચહા મૂકો’ એ જે જલ્દીને ચહા પાપ અને સાથે પોતે પણ પીએ હમણા જ ચહા પીઈને બેઠો હોય તો ય ! એમ નહિ કહે કે-તમારા આવતા પહેલાં જે ખીજા આવેલા, તેમને માટે ચહા મૂકેલી અને તે વખતે મેં પીધી છે આ ચહા પીધેલી હોય તો ય પીએ અને આવનાર પણ ખીજો અગર પોતાને ઘરે ચહા પીઈને ચાલ્યા આવ્યા હોય તો ય પીએ આ અસહ વ્યય નથી ? આ તો ઘરની વાત, પણ બહાર તો આના કરતા ય ખરાબ હાલત છે ને ? જે મળ્યા કે-ચહાની ને ખાવાની વાત ! બહાર ખાધા વિના ન ચાલે ? ઘરનારવાળાએ

બહાર ખાવું નહિ, મન થાય તો ચ ઘરે કરાવીને ખાવું, આ/લો ચ નિયમ કરવાની તૈયારી છે ?

સઠ ટેક ન આવે ને ?

એટલે જીભ ખાતર અસહ વ્યય થાય છે અને એ અસહ વ્યય કરીને દવાનો ખર્ચ ઉલો કરાય છે તેમ જ અનેક દુર્ગુણો પોષાય છે

સારાની વાત સારા બનવાને સાબળવાની

આવી દશા છે, માટે જ યોગની વાતને ઉભી રાખીને આ રીતિએ માનવસમાજના ઘડતરની વાત લેવી પડી એમ ને એમ તમારે રામને ને સીતાને સાબળવા હોય તો એમ સબળાવવામા સાર શો આવે ? તમને રામ, સીતા વિગેરેને સબળાવવાની ઈચ્છા છે, પણ તે શા માટે ? એમના શુભોનુ વર્ણન આવે, ત્યારે એ શુભોને ચલાશક્ય પણ જડપી લેવાની તમારી તૈયારી હોવી જોઈએ સાગની વાતને સાબળીએ, તે સારા બનવાને માટે સાબળવાની એ માટે હૈયામા લાયકાત પ્રગટાવવી પડશે વર્તમાનમા લાયકાતની વાતમા ઘણી ખામી પડી ગઈ છે

અસહ વ્યયથી ધન તો બગડે છે, પણ તન અને મન

બગડે છે

વર્તમાન કાળમા બહુ ખોટા ખર્ચા વધી ગયા છે એથી માત્ર ધન બગડે છે-એમ નહિ, પણ તન ને મન પણ બગડે છે, આજે તો ખોટા ખર્ચાઓ વ્યવહાર રૂપ ઘઈ ગયા છે બીડી નહિ પીનારા બીડી પીતા ઘઈ ગયા કેમ ? કહે છે કે- પાચ એની પીવી પડે અને પીધી એને માવી પડે, પહેલા

ખીડી નહિ પીનારને ખીડી પીતો જોઇને પૂછીએ કે-‘તું આ ક્યાથી શીખ્યો?’ ત્યારે કેટલાક કહે છે કે-‘હું તો નહોતો પીતો, પણ ચાર ભાઈબધની વચ્ચે બેસીએ, તે ધરે એટલે ના ચડાય નહિ અને એની પીધી એટલે મારે પાવી પડે. એમ દેવ પડી ગઈ!’ કાળ તો જુઓ. ખીડી વિગેરે સ્વાગતની ચીજ ગણાય છે. ખીડી વિગેરે સ્વાગતની ચીજ છે કે કંઈ તીની ચીજ છે?

સઠ સ્વાગતની નહિ, પણ ખની ગઈ છે

એ જ વાત છે ને? હવે તો સ્વાગતમાથી ખીડી પણ ગઈ ને? કેમ કે-ખીડી હરિદ્રી લાગે છે સીગારેટ જોઈએ બે એકલા ખીડી પીતા હોય, તો ય બે લોગા થાય એટલે સીગારેટ પીએ. તે ય પાછી કથી જાતની? મને તો ખબર નથી આ બધો તમને અસહ વ્યય નવી લાગતો? આવો વ્યય ખરાબર લાગે છે? જમવાના સમયે કોઈ પોતાને ત્યા આવી ચડે, તો ગૃહસ્થનો એ આચાર છે કે-એને પોતાની સાથે જમાડે, પણ બાહીના સમયે કોઈ આવ્યો હોય, તો મુખ્યત્વે પાણીની વિનંતિ કરે ગમે ત્યારે ચહા ને ખાવાનું હોય? માણસ કાઈ ગમે ત્યારે ને ગમે તેટલી વાર ખાય? બે ગમે ત્યારે ને ગમે તેટલી વાર ખાય નહિ, તે ચહા-ખીડીના બીનજરૂરી ખચી કરે ખરો? વારવાર ચહા પીનારા ને ખીડી ફુંકનારા, થોડા કાળમા પચારીનાં એમાન બને તેમા નવાઈ છે? એટલે એમા તો બધી રીતિએ તુકચાન જ છે ને?

પાસુ પૂડ કરવાની મોટી ચિંતા

તમે તમારી આયની ને વ્યયની નોંધ કાઢીને તપાસજો-

પછી નક્કી કરજો કે-‘ આ વ્યયમાથી હું કયો કયો વ્યય કર નહિ, તો ય ચાલી શકે તેમ છે ? કયો ખર્ચ કયા વિના હું જીવી શકુ તેમ છું ?’ આવો વિચાર કરીને, તમે જો અસહ વ્યયનો ત્યાગ કરી દો, એમ નાણાનો થતો દુર્વ્યય અટકે, તો પછી ઘણા કહે કે-‘ અમારે ખર્ચો થોડો છે ને આવક ઠીક છે ’ પછી ઉદારતા અને સમજ હોય, તો ચૌદમો સદાચાર આવે સારા સ્થાને સદા વ્યય કરતા રહેવું, એ ચૌદમો સદાચાર છે જે અસહ વ્યય ખર્ચું કરતા હોય, તેના કમાવામા પણ ઘણું ખોટું હોય છે ખરી આવક ઓછીને ખર્ચો મોટો હોય, પછી જે પાસા પૂરા કરવાને માટે શું શું કરવું પડે છે, તે વાત ન કર તો સાર અસહ વ્યયના થોડે અર્થ કૃત્યો વધ્યા અને સારા, સદા કરવા જેવા કૃત્યો રહી ગયા સુખી ને સામાન્ય બધાની આ દશા છે સામાન્ય લોકોએ પણ આજે એવા એવા ખર્ચો ઉભા કરી દીધા છે કે-પાસાઓ પૂરા થાય નહિ પછી અનીતિ નહિ કરે તો કરે શું ? અસહ વ્યય જેમ જેમ વધે, તેમ તેમ અનીતિ વિગેર તો વધે જ શક્તિ જીએ નહિ, ખર્ચો કર્યો રાખે, એનું પાસું પૂર કરવાની ચિન્તા મોટી, એટલે એ પ્રાય જીવનભર દુ ખી જ રહ્યા કરે એને ઘણું ઘણું નહિ કરવા લાયક પણ કરવું પડે છે જે પાસા પૂરા કરવા આડું-અવળું ઉધું-છતું કાઈ ને કાઈ કરવું જ પડે અને જે એવું કરતા હોય, તેમની માનસિક સ્થિતિ કેવી હોય ? એવા માણસો તો અહીં આવ્યા હોય, તો ય એમનું મગજ ચાલતું હોય ખીજે ગમે ત્યાં જાય, પણ મગજમા તો ‘આનુ આમ કરવું છે ને આનુ તેમ કરવું છે’-એવી ઉઘલપાઘલ ચાલ્યા જ કરે એવાઓની ઉઘ પણ ઓછી થઈ જાય અને ઉઘમા પણ એવા

ને એવા સ્વપ્ના આવે એટલે એ કેવા દુધ્યાનમાં સબડ્યા કરતા હોય ?

બધા માટે જરૂરી

હવે જે લોકોનું પુણ્ય ભરદાર છે અને એના યોગે જેઓને ઘણું આવી મળે છે, તેઓ પણ શુ કરે છે ? એવાઓ વધારામાં સચ્ચંદ્રોરીમાં પડ્યા છે અસહ વ્યય પણ ઘણો કરે છે અને એમાંથી બચે તે સચ્ચંદ્રોરીમાં જાય છે સચ્ચંદ્રોરી એ ચ જેવું-તેવું પાપ નથી જે વખતે ઉત્તમમાં ઉત્તમ સ્થાનોએ પણ દ્રવ્યની જરૂર હોય, તે વખતે તદ્દન નકામી સચ્ચંદ્રોરીમાં પડી જાય, એ તો વળી વધારે ખરાબ છે ને ? સદુપયોગની જગ્યા નથી, તેથી સચ્ચંદ્ર કરો છો ? એવું નથી એવાઓ માટે ચ, પહેલી વાત તો-અસહ વ્યયના ત્યાગની છે એટલે આજે સુખી માણસોએ અને સાધારણ માણસોએ અસહ વ્યયનો ત્યાગ કરવાની ઘણી જરૂર છે અસહ વ્યય એ અનાચાર છે એ જાય તો આજની ઘણી ખૂબ ને ઘણી ખૂબ શ્રમી જવા પામે અસહ વ્યયે તો અનીતિ, નિન્દા, સચ્ચંદ્રોરી, વિશ્વાસઘાત વિગેરે ઘણા પાપોને જન્માવી દીધા છે અને સારા સારા માણસોને પણ બીજાઓના મોં સામે આશાથી જોનારા કાયર બનાવી દીધા છે

ધનનો સુદર વ્યય સદા કરવાનો

માણસે જેમ અસહ ધનવ્યય નહિ કરવો જોઈએ, તેમ ધનવ્યયની ક્રિયા સ્થાને તો અવશ્ય કરવી જોઈ એ આર્થ દેશના સંસ્કારોને પામેલાઓને માટે તો, સદ્વ્યયના સ્થાન ઘણું હોય એને દેવની પૂજા કરવાની હોય, શુદ્ધોની

વાની હોય, ધર્મના વિવિધ અનુષ્ઠાનોને આચરવાના હોય, જે માણસો ધર્મી હોય-તેમની પણ સેવા કરવાની હોય અને જે દીન-દુ ખી આદિ હોય, તેમની અનુકંપા કરવાની હોય, એટલે આર્ય દેશમાં કાઈ ધનનો સફળ વ્યય કરવાને માટેના સ્થાનો ઓછા નથી ધનનો અસુન્દર વ્યય બધા કરવાનો અને ધનનો સુન્દર વ્યય તો સદાને માટે અવશ્ય કરવાનો.

‘અનીતિ એ પાપ તો કોઈ કાળમાં હશે’-એવું માનનારા

અને બોલનારા ઘણા છે

સૌ આ યુગમાં નીતિ-ન્યાયથી ધંધો કેટલા ટકા કરતા હશે, તે કહેવાની જરૂર છે

આ પ્રશ્ન બહુ બલમનસાઈનો છે અસહ વ્યયે કેવા કેવા અનર્થો જન્માવ્યા છે-એ સખધી આટલી બધી વાત કરી, એ પછી નીતિ-ન્યાયથી ધંધો કેટલા ટકા માણસો કરતા હશે-એ મારે કહેવાનું રહેતું નથી અને આમણે પૂછવાનું પણ રહેતું નથી. જ્યાં અસહ વ્યય સારી રીતિએ જીવતો હોય, ત્યાં અનીતિ-અન્યાય આદિ હોય જ એવા માણસો અનીતિ-અન્યાય આદિ આ કાળમાં જ કરે છે-એવું પણ છે જ નહિ એવા માણસો તો, સારા કાળમાં જ અનીતિ-અન્યાય આદિ કરતા. જે કાળમાં રાજાઓ દેવ જેવા હતા, શેઠીયાઓ શણગાર જેવા હતા, ખૂબ ધન હતું ને ઢાંઝ પણ સારી રીતિએ થતું હતું, તે કાળમાં જ અસહ વ્યયના સ્વામિઓ તો આવના જેવા જ હતા, પણ એ કાળમાં અસહ વ્યયના સ્વામિઓની સખ્યા જૂજ હતી. આજે અસહ વ્યયના સ્વામિઓ એટલા બધા વધી ગયા છે કે-આજે અસહ વ્યય નહિ કરનારાઓનો

ટકો જ નડવો મુશ્કેલ થઈ પડ્યો છે, એટલે અનીતિ આદિ
પણ બહુ વધી ગયેલ છે. આવા કાળમાં, આ મને ટકો
પૂછે છે, પણ ટકો કાઢવો કયાથી ? અપવાદ પ્રતિ હોય,
આને પણ અપવાદ નથી—એમ નહિ, પણ તે અપવાદ
જ ! બાકી તો, ઘણો વર્ગ આને લગભગ એવું જ માનતો
અને લોકતો સર્જ ગયો છે કે—‘અનીતિ એ પાપ તો
કોઈ કાળે હશે આ કાળમાં અનીતિ એ પાપ નહિ !’
પણ આ જલ્દા માણસના મનને એમ કે—મહારાજ બધાને
ઘડી દેશે કે—તમે અનીતિએ જ છો, એટલે આ બધા અની-
તિને મૂકી દેશે. પણ એમ હું કહી દઉં નહિ અને કદાચ
ઘડી દઉં તો ય બધા એકદમ મૂકી દે—એમ મને લાગતું નથી.
ઘણાએને અનીતિ તો આને પ્રાણ જેવી પ્રતિ ગઈ છે આથી
આગળ કાઈ કહેવાય ? વધારે કહેવાથી કાયદો શો ? સાચું પણ
સાક્ષાત્તી શકવાની શક્તિ મનદ હોય છે એને કાયદો થાય નહિ
અને ઉપરથી હું ખ યાય. એને બદલે, એવું કહેવું સાઈ કે—જે
શાણ્દ હોય તે સમજી જાય અને સુધરે તેવા હોય તે સુધરી
જાય આપણે તો, ચોટા સુધરે તો ય ઘણું માનવું જેઓ
સુધરી શકે નહિ, તેઓ પણ પોતે જે નહિ કરવા જેવું ઠગ્ગા
હોય, તેનું હૈયે હું ખ ધરનારા બને તો ય ઘણું, કેમ કે—
એમાંથી કોઈક દહાડો ય તેઓ રસ્તે આવી જશે

મદતમા દેવ-ગુરુ-ધર્મની સેવાને નોંધનારા

‘આર્ય દેશના ઘણા માનવોમાં પહેલાં જોટો પ્રત્યોતો
નહોતો, પણ પેટનો ય ખતો એછો હતો, એટલે ભક્ત
અનીતિ આદિ પાપોને અવધાન મગતો નહિ અને સુન્દર

ખર્ચો ચાલુ રહેતો પહેલા જેમ અસહ વ્યય-પરિચાગ નામનો સદાચાર જીવન્ત હતો, તેમ સદા સહ વ્યયનો સદાચાર પણ જીવન્ત હતો જેને માથે દેવ નહિ, તેવા આયોમા કેટલા ?
સૌ કોઈ

રગ રાખ્યો ત્યારે, જેને માથે દેવ હોય, તેને માથે ગુરૂ ન હોય ? દેવ-ગુરૂ માથે હોય, તો હિંચે ને જીવનમાં ધર્મ ન હોય ? એને કોઈ પોતાનો સાધર્મિક બાઈ ન હોય ? ત્યારે એની આખે દીન, દુ ખી આદિને જોવાને માટે કદી કાળા ચશ્મા હોય ખરા ? આ બધા સ્થાનો છે શાના ? સહ વ્યય કરવાના આ બધા સ્થાનોમાં સ્થિતિ મુજબ સૌનો સહાને માટે વ્યય ચાલુ હોય તમારે આ વ્યય ચાલુ છે ખરો ? દેવની પૂજા મક્તમા કરવાની ? ગુરૂની સેવા હાય જોડવા માત્રમાં આવી જાય ? ધર્મની સેવા પણ જેમાં પાઈનો ખર્ચ નહિ-એવી જ જોઈએ ? આમ, દેવ-ગુરૂ-ધર્મની સેવાને પણ જે મક્તમા જ શોધ્યા કરે, તે સાધર્મિક બાઈની સહ-બુદ્ધિથી ખબર લે અને દીન-દુ ખી જનોને અનુકાપબુદ્ધિએ સહાય કરે, એ બનવાભોગ ચીજ છે ?

ખોટા ચોપડા .

આજે તમે જેમ અસહ વ્યય વધારી દીધો છે, તેમ સહ વ્યય વધાર્યો છે ખરો ? તમારો અસહ વ્યય કેટલો ને સહ વ્યય કેટલો ? તમે ચોપડા બતાવો તો હમણા ખબર પડે કે-સ્થાને વ્યય કેટલો છે અને અસ્થાને વ્યય કેટલો છે ? છે કોઈ એવો, કે જે બાર મહિનાના ચોપડા બતાવે અને એમાંથી તારવણી કાઢતા અસહ વ્યય નથી અથવા થોડો છે

-એમ નીકળે અને સફળ થશે છે-એમ નીકળે ? તમે જ કહો ને કે-અમારો અસ્થાને વ્યય નથી અને સ્થાને વ્યય જરૂર છે, એવું તમે કહી શકો એવું છે ? અસ્થાને વ્યય નહિ હોવો જોઈએ, સ્થાને વ્યય જરૂર હોવો જોઈએ અને સ્થાને વ્યય પણ આવક મુજબ હોવો જોઈએ આવું, તમારો કાંઈનો ચોપડો હું જોઉં, તો મને જડે ખર ?

સૌ ચોપડે આવક ઓળખાતી હોય ને ?

એ તો હું તક આવશે તો ગોધી કાઢી શકીશ તમે એમ ધાર્યું કે-એટલો હિસાબ પણ અમે નહિ ભર્યા હોઈ એ ? અમે કરીએ નહિ, પણ અમને ખબર તો પડે !

સૌ ચોપડામાંથી તો એવું નીકળે કે આવક નથી

એમ ? એ વખતે એમ નહિ પૂછાય કે-આવક છે નહિ, તો પછી આ બધો જે ખર્ચો કર્યો, તે ક્યાંથી કર્યો ? ચોપડે વ્યય નહિ લખ્યો હોય, તો ય વ્યય કરેલો કાંઈ સાવ છૂપો રહેશે ?

કા વધુ કમાન નહિ, કા પ્રમાણિકપણે ટેક્ષ ભરો

સૌ વેપારીને જોયો ખર્ચો કરવો પડે છે

ન કરવો

મૌ ન કરે તો બૂખે મરે વધો આવે નહિ

સહન કરીને ભવવું છે-એવું નક્કી કરી લે, તો પણ વાધો આવે, એમ મને નથી લાગતું

સૌ કમાએવું નહિ બધું ઇન્કમ ટેક્ષ ખાઈ જાય છે

ઇન્કમ ટેક્ષ જેના ઉપર તેટલું કમાવું જ નહિ-આવો નિર્ણય કરી લો તો ? સામાન્ય રીતિએ ખાવા વિગેરેને માટે

જેટલું જોઈએ, તેટલું કમાવાની છટ તો સરકારે ઇન્કમ ટેક્સ વગર રાખી છે તમને જો લાગતું હોય કે-આપણે મહેનત કરી કરીને મરીએ અને પાપ કરી કરીને ભારે બનીએ અને સરવાળે ઇન્કમ ટેક્સ ઘણું બધું ખર્ચ બચે છે, તો આપણે એટલું જ કમાઈને મતોપથી બેસી જલુ કે-ઇન્કમ ટેક્સ ભરવો જ પડે નહિ તમે આવો નિશ્ચય કરો, તો આજે જે ઘણાઓ વહેપાર મેળવવાને માટે તગ્ગડે છે, તેમના હાથમા વહેપાર બચ પડી આજે જે કેટલાકોએ વહેપાર ઉપર કીલ્લેબંધી જેવું કરી લીધું છે, તે તૂટી જશે આજે મોટો ઇન્કમ ટેક્સ ભરનારાઓનું, ઘણું કમાવાની વૃત્તિવાળાઓનું બબ્બરમા વર્ચસ્વ સ્થપાએલું છે ને ? તે નીકળી બચ, તો ઘણાને લાભ મળે ને ? આવું કરીને, પછી સરકારને કહેવું કે-‘ આ રહ્યા થોપડા આના-પાઈ સીંખે જોઈ લો વધારે કમાયા નથી, એટલે ટેક્સ ભરવાનો નથી ’ તો સરકારને ચ એમ થાય કે-અમદાવાદમા ખાસ કોઈ ટેક્સ ભરનાર નથી

સૌ પુખ્તોદયે વધારે આવે તો ?

પણ કરવું જ એવું કે-આપણે વધારે નથી કમાવું કમાણી વધે એવું કરવું નહિ

સૌ વહેપાર થોડો કરે, પણ પુખ્તોદય એવો હોય કે-એમા ધણા મળે તો ?

એવા કેટલાક ? બબ્બરમા એક બે ટકા એવા ખરા ? એમ જેમને આવડ વધારે થાય, તેમણે પ્રમાણિકપણે ટેક્સ ભરવો જોઈએ

સાદા બનનાની જરૂર

અહીં તો વાત એ છે કે-કોઈને ખરાબ કહેવાને બદલે,

આપણે ખરાબ મટીએ-એવું આપણે કરવું જોઈએ સરકારને ખરાબ કહેવાને બદલે, એવું કરો ને કે-સરકારને ય એમ થઈ જાય કે-આ બધું શું થઈ ગયું ? આજે મોટી ફરીયાદ છે કે-ટેક્સ આપવા પાલવે તેવા નથી એક લાખની કમાણીમાથી આશરે ચાલીસ હજાર તો ટેક્સમા જાય જે લાખમાથી લગભગ મવા લાખ ટેક્સમા જાય ત્રણ લાખમાથી પણ આશરે સવા જે લાખ ટેક્સમા જાય ત્રણ લાખની કમાણી ને ત્રીજો ય ભાગ પાસે રહે નહિ ! આમ કહીને રોદણા રડે, પણ આવી કમાણી કબ્બારને શું કહેવું ? મૂખાં ઠો, એમ કહેવું ? આટલી મોટી આવક કરવાને માટે ધર્મકર્મ છોડ્યું, તત્ત્વજ્ઞાનનું અધ્યયન-ચિન્તન આદિ છોડ્યું ને આ બધો ધધો કચાથી ઉપાડ્યો ? મારી સલાહ પૂરે, એને તો હું જ્ઞાનિઓની આજ્ઞા મુજબ સાદા બની જવાનું કહું આજે એ પણ એક સવાલ છે કે-સરકારે પણ સાદાઈ કેળવવાની જરૂર છે, પણ મરકારને ય કદ્યે મરકાર કાઈ સાદી બની જવાની છે ?

આ પ્રાસંગિક ન પડે

તમે ધારતા હોશો કે-આપણે ચોપડામા નહિ બતાવીએ એટલે ફાવી જઈશું, પણ આ તો તમારા ઘરની સરકાર છે તે શોધી કાઢશે અને ગમે તે રીતિએ વસુલ લેશે આ તો તમને ખરાબર ઓળખે છે ને ? પેલા પરદેશી હતા, એટલે એમને પ્રજા ઉશ્કેરાઈ જશે-એવી બીક રહેતી આ તો તમે ઉચ્ચા-નીચા વશો, તો ય કહેશે કે-તમારી બવસોઈ કેવી છે તે અમે બાણીએ છીએ તમે એમ ધારો છો કે-કાળા બજાર ચાલે છે, તે સરકાર બાણીતી નથી ? બાણે ય છે ને કાળા

જેટલું જોઈએ, તેટલું કમાવાની હટ તો સરકારે ઇન્કમ ટેક્સ વગર રાખી છે તમને જો લાગતું હોય કે-આપણે મહેનત કરી કરીને મરીએ અને પાપ કરી કરીને ભારે ખનીએ અને સરવાળે ઇન્કમ ટેક્સ ઘણું બધું ખાઈ બચ છે, તો આપણે એટલું જ કમાઈને સતોષથી જોતી જવું કે-ઇન્કમ ટેક્સ ભરવો જ પડે નહિ તમે આવો નિર્ણય કરો, તો આજે જે ઘણાઓ વહેપાર મેળવવાને માટે તરફડે છે, તેમના હાથમા વહેપાર બચ પછી આજે જે કેટલાકોએ વહેપાર ઉપર ક્રીડ્લેબધી જેવું કરી લીધું છે, તે તૂટી જશે આજે મોટો ઇન્કમ ટેક્સ ભરનારાઓનું, ઘણું કમાવાની વૃત્તિવાળાઓનું બજારમા વર્ચસ્વ સ્થપાણેલું છે ને? તે નીકળી બચ, તો ઘણાને લાભ મળે ને? આવું કરીને, પછી સરકારને કહેવું કે-‘આ રહ્યા ચોપડા આના-પાઈ સીખે જોઈ લો વધારે ઝમાયા નથી, એટલે ટેક્સ ભરવાનો નથી’ તો સરકારનેય એમ થાય કે-અમઠા વાદમા ખાસ કોઈ ટેક્સ ભરનાર નથી

સઠ પુણ્યોદયે વધારે આવે તો ?

પણ કરવું જ એવું કે-આપણે વધારે નથી કમાવું કમાણી વધે એવું કરવું નહિ

સઠ વહેપાર થોડો કરે, પણ પુણ્યોદય એવો હોય કે-એમા વધ્યા મળે તો ?

એવા કેટલાક ? બજારમા એક જો ટકા એવા ખરા ? એમ જેમને આવક વધારે થાય, તેમણે પ્રમાણિકપણે ટેક્સ ભરવો જોઈએ

સાદા બનનાની જરૂર

અહીં તો વાત એ છે કે-કોઈને ખરાબ કહેવાને બદલે,

આપણે ખરાબ મટીએ-એવું આપણે કરવું જોઈએ સરકારને
ખરાબ કહેવાને બદલે, એવું કરો ને કે-નરકારને ય એમ થઈ
જાય કે-આ બધું શું થઈ ગયું ? આજે મોટી ફરીયાદ છે
કે-ટેક્સ આપવા પાસવે તેવા નવી એક લાખની કમાણીમાંથી
આશરે ચાલીસ હજાર તો ટેક્સમાં જાય છે લાખમાંથી લગ
ભગ સવા લાખ ટેક્સમાં જાય ત્રણ લાખમાંથી પણ આશરે
સવા જે લાખ ટેક્સમાં જાય ત્રણ લાખની કમાણી ને ત્રીજો
ય લાગ પાસે રહે નહિ ! આમ કહીને રોડબ્લા રહે, પણ આવી
કમાણી ઠન્નારને શું કહેવું ? મૂખાં હો, એમ કહેવું ? આટલી
મોટી આવક કરવાને માટે ધર્મકર્મ હોડયુ, તત્ત્વજ્ઞાનનું અધ્યયન-
ચિન્તન આદિ હોડયુ ને આ બધો ધધો કયાથી ઉપાડયો ? મારી
સલાહ પૂઝે, એને તો હું જ્ઞાનિઓની આરા મુજબ સાદા
બની જવાનું કહું આજે એ પણ એક સવાલ છે કે-સરકારે
પણ સાદાઈ કેળવવાની જરૂર છે, પણ સરકારને ય કદાચ સરકાર
ગઈ સાદી બની જવાની છે ?

આ ધારતા ન પડે

તમે ધારતા હશે કે-આપણે ચોપડામાં નહિ બતાવીએ
એટલે ફાવી જઈશું, પણ આ તો તમારા ઘરની સરકાર છે
તે શોધી કાઢ્યો અને ગમે તે રીતિએ વસુલ લેશે આ તો
તમને ખરાબર ઓળખે છે ને ? પેલા પરદેશી હતા, એટલે
એમને પ્રજા ઉશ્કેરાઈ જશે-એવી બીક રહેતી આ તો તમે
ઉચ્ચા-નીચા વશે, તો ય કહેશે કે-તમારી જાવસોઈ કેવી છે
તે અમે બાણીએ છીએ તમે એમ ધારો છો કે-કાળા બબ્બર
ચાલે છે, તે સરકાર બચતી નથી ? બાણે મ છે ને કાળા

બબ્બર કરનારની શોધમાં પણ છે પૂર્વનો ઠોઠ તેવો પુણ્યનો યોગ હોય અને બચી જાવ તો તે વાત જુદી છે, બાકી એ બૂલી ન જાવ કે-‘એક દિવસ મારે ત્યાં ય ધાડ આવશે’ જે-પાત્ર વર્ષ બચી જાવ ને પછી થોડું પકડાતા સામટી ધાડ આવે, એમ્બેય બને ને? પછી ‘બગલો કયાથી આવ્યો?’ ‘અમુક કયાથી આવ્યો?’-એ વિગેરે પૂછશે અને એમાં શકા જો પડે, તો ‘જે-પાત્ર-દશ લાખ પડેલા ભરી જાઓ, પછી બીજી વાત’-આવું પણ થાય ને? એ વખતે તમે ‘નથી’ એમ કહેશો, તો એ કહેશે કે-‘નહિ ચાલે’ અસલ તો એવી ધાધલમાં ન પડાય તો સારૂ અને આવક થઈ જ હોય તો પ્રમાણિકપણે દેક્ષ ભરી જ દેવો જોઈએ

પહેલા મોટો વહેપાર ખરો પણ બોજલ વહેપાર નહિ

આર્ય દેશમાં મોટો વહેપાર કરનારા નહોતા એમ નહિ, પણ આવો બોજલ વહેપાર કરનારા તો પ્રાય નહોતા મોટો ભાગ એવો હતો કે-વહેપાર એવો રાખે કે એની બહુ ઉપાધિ નહિ વહેપારથી ઝટ પરવારી શકતા જે ઘડી રાત બાકી હોય, ત્યાં તો પધારીમાંથી ઉભા થઈ જતા ઊઠીને પોતપોતાના ધર્મ મુજબની ક્રિયા અથવા ઈશ્વરનું નામસ્મરણ આદિ કરતા તે પછી ચોગ્ય શુદ્ધિ પૂર્વક દેવની ઉપાસના કરતા દેવની ઉપાસના કર્યા પછીથી, જે ઠોઠ ત્યાગી માધુપુરુષનો યોગ હોય, તો તેમની પાસે જઈને ધર્મને આભળતા એ પછી, મધ્યાહ્નને દેવપૂજા કરનારા પુનઃ મધ્યાહ્નની દેવપૂજા કરીને જમતા આ પછી જેને જરૂર હોય તે બબ્બરે જતા જે ચાર ઠલાકમાં જે થયું તે કરીને ઘરે આવતા ને જમવું હોય તો

સૂર્યાસ્ત પહેલા જમી દેતા જમવાનું નિપટાવીને પાછા ધર્મ-ક્રિયા છે, ઈશ્વરભજન છે, ત્યાગ્યાય છે, જ્ઞાનગોપ્ત્રી છે, એ વિગેરેમા લાગી જતા અને પછી મુધ જતા આજે એવો સતોપ, એવી ધર્મ-ચર્ચા, એવી ધર્મ-ચર્ચા-વિગેરે છે કાઈ ? મોટો ભાગ ઉઠે જ આઠ વાગે, કેમ કે—મુએ ખાર વાગે ત્યા મુધી મું કરવાનું હોય ? તમારો દિવસે ને રાત્રે શો પધો ? અમને તો એમ વાય છે કે—આ તે કાઈ જીવન છે ?

અન્યાય લાગતો હોય તો તે કહેવું

તમે વહેપાર થોડો કરી નાખો એ પહેલી વાત અને વહેપાર થોડો કરવા છતાં પણ અધિક આવક થાય, તો સરકારને સરકારના કાયદા મુજબ આપી દેવા જોઈએ સરકાર માગે, તે પહેલાં સરકારના ખાતે જેમ કરી દેવા વખત આવ્યે કહેવું કે—મારો જે આવક થઈ, તેમાથી મારે કાયદેસર જે ટેક્ષ આપવો જોઈએ, તે મેં તો પ્રમાણિકપણે સરકારના ખાતે જમે કરી રાખ્યો છે અને એટલી રકમ પણ તૈયાર જ રાખી છે અસહ બચ બચ અને સતોપપૂર્વક સાદાઈથી જીવવું છે—એવો નિર્ણય કરી લો, તો વાધો શો આવે ? તમે કહી શકો છો કે—‘ ગમે તેમ આપી દેવા પડે એવી મજૂરી કરવાનો મોખ નથી, કેમ કે—મોક્ષ સાધવો છે । હું એવો જેવકુદ નથી કે—મહેનત કરીને મરું હું અને સહબચ કરવાનો અધિકારો હું રહું નહિ । મારે તો જીવવા જોશું થોડું કમાવું છે ને બાકીનો સમય ધર્મ સાધવો છે તમે આવું કરો, તો સરકાર તમને વધુ કમાવાની ફરજ પાડે ખરી ? એટલે જો તમે કમાયા હો, તો તમારે કાયદા મુજબ સરકારને દઈ દેવું જોઈએ

ક્રમાવા છતાં પણ, સરકાર અન્યાય કરે છે—એમ લાગતું હોય અને એથી ન આપણ હોય, તો સરકારને લખી દેવું જોઈએ કે—હું આટલું કમાયો છું, પણ તમને આવી દેવું—એ મને અન્યાયી લાગે છે એ વખતે તો કહેશે કે—‘ના, એમ તો પકડી જાય’ અન્યાયને તાળે નથી થાવું ને ? જો ના, તો પકડી જાય તેમા ગભરામણ શી ? ત્યારે ક્રમાવુ ય ખરૂં, દેવું ય નહિ અને પ્રંપચ કરવો, એ કાઈ ન્યાય છે ?

પૂર્વકાળમા

તમને અહીં દેશ વધારે લાગતો હોય, તો ‘ખીજે જાવ’—એમ કોઈ કહે, પણ કયા જાય ? બધે આ હોળી તો છે જ પહેલા એક હિન્દુસ્તાન બાકી હતો અને બ્રીટીશરોના વખતમા દેશી રાજ્યો ઠાઈકે બાકી હતા પહેલા હિન્દુસ્તાનમા રાજ્યના લાખા દેશ હતા નહિ એ વખતે એક એવી પદ્ધતિ હતી કે—જે માણસ કમાઈને આવતો, તે જેમ દેવ-ગુરુ-ધર્મ-ધર્મીની ભક્તિ માટે ખર્ચ કરતો, તેમ રાજાને નજરાણું ધરતો. સુખી લોકો અવસરે ધાળ બરીને નાણું લઈ જતા અને રાજાને લેટ ધરતા એ આગળની પ્રજાઓ હતી રાજાઓ ‘તમે શુ કમાઈ આવ્યા’—તે પૂછવા નહોતા આવતા અને સુખી માણસો આખ્યા વિના રહેતા નહિ વચલી પ્રજાને તો કાઈ પચાત જ નહિ એ પ્રથા ઘસાયે જતી હતી, તેમા બહારના આવ્યા ને તેમણે ગરબડ ઉભી કરી તે વખતે ય દેશી રાજ્યોમા આવકવેરો હોનો નહિ બહુ જ ઓછા વેરાઓ હતા એ સમયમા કેટલાકો સુખઈથી કમાઈ લાવીને દેશી રાજ્યોમા મૂકતા હવે તો બધે સરખું થઈ ગયું છે કયા જશે ? સર-

કારને દેવાનું મન ચતું નથી, તો ન કમાવ અગર જ્યાં એવો કાયદો ન હોય ત્યાં જાવ, એમ કહેવું પડે ને ? રહેવું અહીં, કમાવું ખરૂં અને કર નાખે તે આપવા નહિ એ માટે અમ માણિકતા કરવી, એ ખરાખર નથી

ચુટણી

અહીં કંઈ હું સરકારના વખાણ કરવા બેઠો નથી સરકારના શુણ્-દોષો કહેવાય બેઠો નથી સરકારી વ્યવસ્થા કરનાર હાજર હોય, તો એમને કહેવા જોયું કહેવાય પ્રધાનો હોય તો કહું કે-આજે પુરશી ઉપર બેઠેલા છે, પણ પ્રજાને વિકરી તો કાલે તમને ઉઠાડી મૂકશે પુરશીએ બેઠેલાની પુરશી એ કાંઈ વડિલોપાર્જિત નથી માટે તમે પ્રજાને આજના તનથી ડેવી હાડમારી વેઠવી પડે છે, એ તરફ લક્ષ્ય રાખો ! પણ એ ચ માણસ છે ને ? ચુટણી આવી રહી છે તેમા કોણ કાવશે ? જેની લાગવગ વધારે, જીભ વધારે, હરીફાને હલકા પાડવાની શક્તિ વધારે, પૈસા ખચવાની તેવડ વધારે, એ બધા થાય તેટલું કરી જુટશે ને ?

સૌ મેવા કરનાર આવશે ને ?

સેવા કરનારેય આવે અને તકનો લાભ લેનારાઓ પણ આવે અત્યારે શું કહેવાય ? નિવડે વખાણ આવનારા લાડી-લાડીની અભિલાષા વગરના હશે ? નેવા કરવાની ભાવનાવાળો પૈસા ખર્ચાને, પોતે જેવો ન હોય તેવો સારો પોતે છે તેવી પોતે જ બહેરાત ઢરી-કરાવીને, પોતાની સાથે જે કોઈ હોય તે સારા હોય તો ચ તેમને નાલાયક દેખાડવાનો પ્રયત્ન કરીને, પોતાની ખરાબીઓને છૂપાવીને અને ખીજાઓની

ખરાબીઓને આગળ કરીને, ચૂંટાવાનો પ્રયત્ન કરે ? જે કોઈ આવી રીતિએ ચૂંટાઈને આવે, તે કરે પણ શું ? સેવાવાળો તો કહે કે-‘હું કોઈને ખરાબ ન કહું એ તમારે માટે સારો લાગતો હોય ને તમે એને ચૂંટો તો તેમા મને વાધો નથી હું અમુક છું, મારી ભાવના આવી છે, તમને ઠીક લાગે તો તમે મને ચૂંટી શકો છો.’ એક દેશી રાજ્યમા આવો કીસ્સો બનેલો. એણે માત્ર પોતાની ઓળખ આપેલી અને પોતાની ભાવના વ્યક્ત કરેલી પછી ઠહેલું કે-પ્રજાને ઠીક લાગે તેને ચૂંટે આટલું એણે કહેલું, તેમા તો મામા ઉલેલાને એમ થઈ ગયું કે-હું ઉડ્યો ! તે કેટલી દરમ્યાનગીરીથી એને આવડું પડ્યું ! એટલે જે આવે તેમા મોટો ભાગ પૈસા ખર્ચાને, લાગવગ વાપરીને, નહિ કરવા જેવું કરીને પણ આવે, તો પરિણામ શું સમજવું ? આજની વાત ઘણી વિચિત્ર છે

મુખ્યત્વે પરલોક તરફ જોનારા

આપણે તો અહીં એ કહેવું છે કે-રાજ્યમા અન્યાય ચાલતો હોય, માટે આપણે પણ અન્યાય કરવો-એ નિયમ નહિ ચોડું કમાવ, અસદ્ વ્યય બંધ કરો, સતોષથી જીવો અને થાય તેટલો સદ્વ્યય કરો સહન કરવું પણ અનીતિ આદિ પાપો કરવા નહિ અમે આ લોકને વધારે જોતા નથી, અમે મુખ્યત્વે પરલોકને જોનારા માણસો છીએ, આ લોક ઠરતા ય પરલોક ન બગડે, એની અમને કાળજી ઘણી અમે મુખ્યત્વે પરલોકને મુધારવાનો ઉપદેશ આપીએ આ લોકમા એવી રીતિએ જીવો કે-પાપથી બચાવ, સમાધિમા રહેવાય અને પરલોક બગડે નહિ, એમ કહીએ. એ પણ અમે તો

મોક્ષના એક હેતુએ જ ઠહીએ

યુદ્ધ અને ઈલોગ આદિને અને ધરેલા કેટલાક પ્રશ્નો અને

તેના ઉત્તરો

નંબર બરા નક્કી કરી લે કે—ખપ પૂરતું કમાઈ લેજુ, તો તે નીતિથી મળી રહે, પણ પછી નીતિ અપણેનું શું ? સરકાર આપણ રક્ષણ કરે છે પણ દેશ ન આપીએ તો સરકાર રક્ષણ કરો શકે તી રીતિએ ? અને સરકાર રક્ષણ ન કરે તો થાય શું ?

માણસને નીતિથી ખાવા-પીવા જોગુ તો મળી રહે છે—એ વાત તો કબૂલ થઈ ગઈ, પણ પ્રશ્ન એ છે કે—‘બધા માણસો જો એમ જીવે, તો દીનાદિનું થાય શું ?’ એનો ખૂલાસો અસહ વ્યયના ત્યાગમા જ આવી બચ છે નીતિથી કમાનાર, દીનાદિને માટે કાઈ જ કરી શકે નહિ—એવું નવી હવે થોડું કમાય અને એવી સરકારને કર ન અપાય—એની સામે કહે છે કે—‘કોઈ ચઢી આવે તો સરકાર શી રીતિએ રક્ષણ કરી શકે અને રક્ષણ ન કરી શકે તો આપણું થાય શું ?’ વાત એ છે કે—સારો કાળ હતો ત્યારે કેટલાક માણસો એવા મુખી હતા કે—જેની મર્યાદા નહિ એ લોકો ય નીતિપૂર્વક કમાતા એ લોકો રાજ્યને પણ મજબૂત કરતા આજે એ કાળ વીતી ગયો છે એ કાળે મુખ્યત્વે એવી સ્થિતિ હતી કે—બીજાઓ જરૂર જોઈતું કમાતા અને રાજ્યો પણ જરૂર પૂરતું લેતા આત્યારની યુદ્ધની વાતોમા આતરરાષ્ટ્રીય પ્રશ્નો એવા છે કે—આજે મોટા પણ રાજ્યો યુદ્ધની વાતો કરવા છતાં ય, તલવાર મ્યાનમા ને મ્યાનમા ખેંચવી ને પાછી હઠસેલવી, એવું કયાં કરે છે

આજે મુખ્યત્વે માણસોનું ને હથીયાગેનું યુદ્ધ નથી રહ્યું ઘણા સમય ગણાતા રાજ્યો, અમેરિકા અને રશિયા પણ ઠહે છે કે-યુદ્ધ ન આવે તો સારૂ આજની સ્થિતિ એવી છે જે-જે હિ' કોઈ સમય દેશ વિકસે, તે હિ' તમારી સરકાર આટલા ઠર આપવા માત્રથી કાંઈ નહિ બચાવી શકે પૂર્વે રાજ્યો ખાવા બેસતા તો ય તલવારની મૂઠ ઉપર હાથ રાખીને બેસતા અને પલાઠી વાળીને બેસતા નહિ રાજ્ય પર આપત્તિ આવે, ત્યારે ય રાજા તો ઠહે કે-‘ પ્રજા મોજમા હોય અને યુદ્ધભૂમિ ઉપર હુ હોઉં ’ લડવાને માટે એકલા સૈનિકો ન હોય, પણ રાજા સાથે હોય રાજા જ્યાં સુધી મરતો કે પકડાતો નહિ, ત્યાં સુધી પ્રજાને હુ બનેા વખત આવતો નહિ આજે આ ભાવના છે ? વળી, આજે તો બળીયો પણ તે, કે જેની પાસે અણુ બૉમ્બ વિગેરે સામગ્રી ઘણી હોય એમા તમારી સરકાર કેટલુક કરી શકશે ? યુદ્ધની વાતો લાખ થાય, પણ બધા યુદ્ધથી ડટાબેલા છે, એટલે એકી માથે યુદ્ધ આવે તેમ નથી બધાને અનુભવ છે કે-જે હાયાં તે મયાં ને છુટ્યા તે હાયાં તમે તો હિ' ઉગ્યે છાપા વાચનારાઓ છો, તો તમને ખબર નહિ હોય ?

સૌ અમેરિકાએ પૈસા આપ્યા

દેવી રીતિએ ?

સૌ ઉત્સાહથી

તો પ્રજાનેા પણ એટલો વિશ્વાસ મેળવયો ભેઈએ ને ? સરકારને ન જ આપવું, એ અહીં વાત નથી અહીં તો કમાવામા જે અનીતિ આદિનેા આશ્રય લઈને ઘોર પાપો કરાય છે, તેની વાત છે તેને તજીને જીવવાની વાત છે

સઠ મોઢો ધધો કરે તો ધણીને કમાણી આપી શકે ને ?

જે કમાય છે તે પરોપકાર માટે કમાય છે-તેવી જો કલ્પના હોય, તો તે ખોટી છે લોભધી-ધેસાહાર ખનવાની ઇન્છાધી કમાય છે જરૂર પૂરતા મારે માટે રાખી લઇને, ખીજા ખીજાઓના બલ્લામા વાપરી નાખવા-એવી વૃત્તિધી જ મોટો ધધો કરતા હોય, એવા કેટલાક છે ? માણસ પ્રાય લોભ ન હોય તો કદી કમાવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી, આજે બજાર ઉઢાર માણસોના હાથમા નવી લોભીયાઓના હાથમા છે લોભીયાઓની નજર એમના પોતાના તરફ હોય કે દીનાદિ અથવા મધ્યમ કક્ષાના વેપારીઓ તરફ હોય ?

સઠ આખો જમાનો એવો છે

આખો જમાનો એવો છે-એમ તમે કબૂલ કરો છો, પડી વાત જ કયા ઉભી રહે છે ? આજે જમાનો આવો શાલી છે ? આર્ય દેશમા ચર્ધ ગયેલા અનન્તજ્ઞાનિઓએ કરેલા ઉપદેશ નથી રૂચ્યો માટે !

સઠ ઉઘોમ હાય તો ખીજાઓને આપી શકાય ને ?

ઉઘોમ કરે છે ડોણ ?

સઠ મજુરો કરે છે

મજુરોને ચ ઉઘોગનું કામ મળ્યું કયાથી ?

સઠ જેનની પામે ખાનગી મોદકન દત્તી તેઓની પાસેથી ! મજુરો પામે સાધનો નહિ, તેથી મજુરોને ત્યાં જનુ પડે છે

ઉઘોગ શરૂ કેણે કર્યો ?

સઠ એ તો અપરિત ક્રમ છે

પણ ઉઘોગો કેના હાથે ચાલ્યા કરે છે ? કહો ને કે-લોભીયાઓના હાથે ! ખરેખરી હકીકત શું કામ દૂપાવો છો ?

ઉદ્યોગમાં પડેલાઓમાંથી હજારે એક એવો જડે ખરો, કે જે દેવળ બીજાઓને મળે-એ હેતુથી જ ઉદ્યોગ ચલાવતો હોય ? એ માટે ય, આત્મદૃષ્ટિએ તો જુદો જ વિચાર છે, પણ જગતમાં હજારમાં એકાદ કોઈક એટલો સારો હોય, તો તેની સાથે તકરાર નથી

સૌ જોતે આપ લોભ કહો છો, તેને આજિવિકા ન કહેવાય ?

જે માત્ર આજિવિકા પૂરતો જ વહેપાર કરનારો હોય, તે કેવો હોય ? પહેલા એવા પણ માણસો હતા કે-વહેપાર કરવો પડતો ને કરતા, તો ય ચાર કલાકથી વધુ સમયને માટે નહિ કરતા બાકીના સમયમાં એની ચિંતા નહિ અને બને તેટલો વધારે સમય ધર્મધ્યાનમાં કાઢવાની કાળજી ! આજે ઉદ્યોગ ચલાવનારાઓ કાંઈ મતો છે, કે જેમને ખોટો લોભ ન હોય ? પહેલાના ગૃહસ્થો, સુખી માણસો કે સામાન્ય માણસો, મોટે ભાગે એવી રીતિએ કેળવાતા કે-તેઓ દેવમન્દિરમાં પેસે ને દેવની સ્તુતિ-પૂજામાં લીન બની જતા સાધુભક્તિ માટે ય તલસતા રહેતા જમવા બેઠા હોય તો તેમાં ય એવી નિરાત કે-બાદશાહ બેઈ લો અને વેપાર કરવા બેઠા હોય ત્યારે ય દાની ખરા જેમને ચોપડા બે નહિ કાચા ને પાકા ચોપડામાં ફેર નહિ ઉપલક કાંઈ નહિ આજે લોભીયાઓ શું શું નથી કરતા ? એવાઓની નજર, માત્ર આજિવિકા તરફ જ છે-એમ કૈાણ કહે ?

સૌ એ સ્થિતિનો સ્વીકાર કરે છું, પણ આજની સમાજ વ્યવસ્થામાં ખામી છે યત્રવાદ પેડો છે

યત્રવાદ પેડો છે, તેને કાઢી નાખવાની જો પ્રતિજ્ઞા કરાવી હોય, તો તેથી મને તો ઘણી ખૂશી થાય એક તરફ, યત્ર

વાહથી અનિષ્ટોતી પરપરા વધતી જાય છે, એના વિરોધની વાતો પણ વધતી જાય છે અને ખીજી તરફ, ચત્રવાહ વધતો જ જાય છે હવે તો, આ દેશમાં ય અને તે છેક ખેતીમાં પણ ચત્રવાહ આવવા લાગ્યો છે અમને તો પહેલેથી ચત્રવાહ નહોતો જામતો અમે તો, એનો વિરોધ જ કરતા આવ્યા છીએ ચત્રવાહથી માનવીઓને નુકશાન થયું અને હવે તો બજારો મરે એવો વખત આવી ગયો છે

સૌ વર્તમાન યુગમાં ચત્રવાહ વધ્યો છે, તેથી મનન માણસો બન્યા જાય છે

તે સમજાવવાને માટે અને જોમને સમજાય તેઓ સુધરે-એ માટેનો પ્રયત્ન ચાલી રહ્યો છે

સૌ આટલી મોગી મેલી થાય છે તે એને લીધે જ થાય છે નહિ તો ન થાત. જે મદ્યચારી તરીકે જીવીએ તો રધુ આવક થાય નહિ અને માણસને સારું કામ કાઢકે ને કાઢકે કરવાનો બોલ તો હોય છે જ, એ એક મુઠાંધુ છે

આખો વિષય બદલાયો સવાલ એ છે કે-જોમને એવી કામના છે કે-આપણે આ જીવનમાં કાઢકે ને કાઢકે સારા કામ કરીને મરી જવું, તેમણે કરવું શું ? આવી ઈચ્છાથી પણ સદાચારને ચૂકાય નહિ સદાચારી રહીને જે મળે તેમાં નિભાવવું અને સહન કરીને બચત કરી સારા કામ વર્ધ થકે તે પ્રમાણમાં કરવા

સમાજના નામેય પાપ કરવાની તક ઉભી થાય તેમાં

સમાજને લાભ નથી

સૌ આપ સમાજના કલ્યાણ માટે જ ઉપદેશ આપો છો સમાજનું કોઈ પણ અંગ વિકસે ન જાય

છે બધા અંગો સમાજના વિકાસ અર્થે જોઈએ

સમાજ તરફ લક્ષ્ય ન આપવું, એવું છે જ નહિ જેમ એક અંગના વિકાસમા સમાજનો વિકાસ, તેમ એક અંગના અનાચારમા સમાજનું શુ ? સમાજના નામેય પાપ કરવાની તક ઉભી થાય, તેમા સમાજને લાલ નથી જેમની પાસે કુદરતી રીતિએ આવકનો વેગ હોય અને જેઓને જીવનને જીવવામા જરૂરથી વધારે મળતું હોય, તેઓએ જરૂર સારા કામ સારી રીતિએ કરવાને તત્પર બનવું જોઈએ અસહ્ય વ્યયને તજવો અને જીવનને જીવવામા જે વ્યય થાય, તેમાથી જેટલું બચે, તેમાથી સહ્ય વ્યય ઠરતા રહેવાની વાત તો કહી જ ‘સ્થાને ચેતત્ ક્રિયા સદા’-એમા એ જ વાત છે એમા દેવની ભક્તિ, શુરની ભક્તિ, ધર્મની ઉપાસના, વર્ગિની સેવા અને ગરીબની અનુકંપા વિગેરે આવી ત્ય છે આ દેશના નસ્ટારને પામેલા અને વિવેકી બનેલા માણસના, રોમ રોમમા એ લાવના હોય કે-‘જો માગી શક્તિ હોય, તો હું આખા જગતનું ભલું કરવાનો પ્રયત્ન કરૂં’ એની પાસે જો સપત્તિ હોય ને ખીજાઓ જો સપત્તિ વિના હું ખીજો લોગવતા હોય ગમે રીખાતા હોય, તો એ એનાથી ખમાય નહિ સુખી માણસો જેમ કુટુંબને જોગુ કરીને સાથે જમતા, તેમ ખીજા પણ પાત્ર-દશને સાથે લઈને જમતા દીનાદિ પણ એને આગળેવી ધરાઈ ને જતા જો સુખી માણસ એકલો જમતો, તો એ સુખી નામનો જ સુખી છે, એમ સમાજ કહેતો એટલા માટે, અહીં એકલા અસહ્ય વ્યયના ત્યાગની વાત કહીને અટક્યા નથી, પણ જેની પાસે દ્રવ્ય હોય, તેણે કેવો સહ્ય વ્યય કરવો જોઈએ-એનો સૂચક સદાચાર પણ કહ્યો છે દ્રવ્યના દુરુપયોગનો ત્યાગ,

એ પણ સહાચાર, અને દ્રવ્યનો સદુપયોગ, એ પણ સહાચાર અસદ બ્યયનો ત્યાં કરે, પણ છતાં પને સદ્બ્યય ન કરે તો તે સહાચારી કેવો નબળા ?

સામાન્યપણે પરિકાલીન મનોરુત્તિ કેવી હતી ?

આજે બીજી વાત નીકળી ગઈ અને સમય ગયો વાત એ હતી કે-જે લોકો ખૂબ નારે છે કે-આજે આવક-વેરો વધારે છે, તેઓને એમ કહેવાતું હતું કે-તમે જે વધારે ન કરાવતા હો, તો તમારી પાને દેશ માગવાને કોણ આવે છે ? કેમકાણે છતાં પણ ઠર નહિ આપવો, એ વાત હતી જ નહિ પણ એ વાત નીકળી પડી ને એમાવી સરકારની વાત નીકળી પડી હિન્દુસ્થાન, કે જે ઠરોડોની વચ્ચેવાળો દેશ છે, તેમા બધા જો આ સહાચારમા આવી જાય, તો યુદ્ધ કરવા આવ નારુ મન પણ ફરી જશે પ્રજા જો અસદ બ્યયને તથા કે અને સદ્બ્યયને અપનાવી લે, તો એથી જે રાજકર્તા હશે, તે પણ ધર્મમય બની જશે એવી વાતાવરણ પણ કેવું સુંદર કેળવાય અને એની શી જગર થાય, તેને જો આપણે વિચારીએ જ નહિ, તો કહેવું પડે કે-આપણે આય સર્વશક્તિની જે મહત્તા, તેને સમન્યા જ નથી અહીં તો સૌ માને કે-આપણે અહીંથી પાંચ પચીસ વર્ષમા જવું જ પડશે પુણ્ય ને પાપ સિવાય કાંઈ સાથે આવશે નહિ પનાદિ છે તે અહીંનું અહીં રહેશે આવા ધનથી જેટલું પુણ્યોપાર્જન થાય, તે કરી જ લેવું ધનને બહુ નહિ સમજેલા પણ આર્ય દેશના માન વીઓના હેયામા આ વાત હતી એથી સુખી માણસો સદાને માટે દીન-દુખી, જરીબ-અપગ આદિની સંભાળ રાખતા.

સામાન્ય પ્રજા ય સાદુ ખાવું-પીવું ને સાદુ પહેરવું-ઝોડવું, એમા સતોષ માનવી આ બધું તો ઉપાય નહિ માટે કરવું પડે, પણ ખરું સુખ તો ઈશ્વરભજન આદિમા છે-આ એક રૂઢ માન્યતા રહેતી એના યોગે, રાજ્ય પણ આબાદ રહેતું રાજ્યને લાભો ખર્ચો રાખવો પડતો નહિ રાજ્યને જોઈએ તે કરતા ય અધિક મળી જતું એમા રાજ્ય ઉપર કોઈ આક્રમ આવતી ને રાજ્ય તરફથી ધનની માગણી કરવામા આવતી, ત્યારે સુખી માણસો જરા ય બચકાયા વિના જરૂર પૂરી કરી દેતા આવા તો આ દેશમા ઘણા પ્રસંગો બન્યા છે સુખી માણસો સઘરતા તે ય માત્ર પોતાના સુખ માટે નહિ મનમા એમ ખરું જ કે-અવમરે રાજાને ને પ્રજાને કામ લાગશે કેટલાક સુખી માણસો તો, ત્રણ ત્રણ વર્ષો સુધી એકધારે દુકાળ પડે તો ય સેંકડોને ખવડાવીને જીવાડી શકે એટલું ધાન્ય ભડા રમા ભરી રાખતા તક આવ્યે સઘરેલું ધન પણ કાઢીને આપી દેતા અચકાતા નહિ સામાન્યપણે મનોવૃત્તિ જ એવી કે-અવસરે ઠોઈના-જરૂરવાળાના ઉપયોગમા જે ધન કે ધાન્ય આવે નહિ, તે સઘયુ શુ કામનુ ?

શાહ ને બાદશાહ

આ દેશના ઇતિહાસમા એવા અનેક પ્રસંગો જડાએલા છે, જેમાનો એક શાહ કે બાદશાહનો પ્રસંગ પણ જડાએલો છે

એક વાર એક ભાટે બાદશાહ પાસે વાણિયાઓની શાહ તરીકે પ્રથસા કરી બાદશાહથી એ પ્રથસા ખમાઈ નહિ, પણ ભાટે તો દાખલા દલીલથી સિદ્ધ કરી બતાવ્યું કે-પૂર્વકાળમા વાણિયાઓએ એવા એવા સારા કામો કર્યા છે કે-એમને શાહનું

ખીરૂં મળેલું છે

એવા વણિકો કેવા હતા ? અસહ્યથ કરવો નહિ અને સહ્યથ ચાલુ રાખવો, એ બંને ય સદાચારોને સારી રીતિએ પોતાના જીવનમાં જીવનારા હતા એમાં કેટલાક પુણ્યશાલિઓ પાસે સ્વાભાવિક રીતિએ સમૃદ્ધ થઈ જતો અને તે અવસરે સારા કામમાં ઉપયોગી પણ બનતો.

ભાટની વાણીને બાદશાહ રોકી ચકચો તો નહિ, પણ બાદશાહે ભાટની એ વાતની મનમાં ગાઠ વાળી લીધી એ અરસામાં, લયકર દુકાળનો સમય આવી લાગ્યો. પશુઓના ને મનુષ્યોના જીવનનો મોટો સવાલ ઉપસ્થિત થયો. બાદશાહે પેલા ભાટને બોલાવ્યો અને તેને આજ્ઞા કરી કે—‘તારા શાહ જો સાચા શાહ હોય, તો તેમને કહી દે કે—આ દુકાળનો સમય ઝાલી આપે, નહિતર, તેમનું શાહ ખીરૂં લઈ લેવાશે !’

ભાટ આવ્યો વાણિયાઓની પાસે મહાજન ભેગું વધુ બધી વાત મૂકાઈ પડેલા તો ભાટને કહ્યું કે—‘આવી પ્રથમા કરવાની જરૂર નહોતી.’ પણ ભાટે કહ્યું કે—‘મેં તો જેવું હતું તેવું કહ્યું તમારા પૂવજોના કામો એવા છે. અમે તો જેના શુભ જોઈએ, તેના શુભ ગાઈએ.’ ભાટને બાદશાહની માફી માગી આવવાનું સૂચન પણ કરાયું, પણ ભાટે તો કહી દીધું કે—‘ભાટનું વેણ પાછું ન ફરે.’

મહાજને હવે વિચાર કરવા માડ્યો કે—ઠરવું શું ? બાર મહિના સુધી આખા રાજ્યને અનાજ પૂર પાડવાની જવાબ દારી, એ કાઈ સામાન્ય વાત છે ? એમાં પૈસા કેટલા જોઈએ ? એટલું બધું નાણું લાવવું કયાથી ? પણ નક્કી કર્યું કે—આ કામ કરવું તો જોઈએ જ, એટલે મૌએ ટીપ ઠરવાનો નિર્ણય કર્યો.

પછી ભાટને બોલાવીને ઠહ્યુ કે- ' જા, તું બાદશાહની પાસેથી એક મહિનાની મુદત લઈ આવ '

ભાટ ગયો મહિનાની મુદત લેવાને અને અહીં મહાજનને ટીપ ચરૂ કરી બધા લોગા હોય, તેમા તો ડોઈ શક્તિવાળા હોય પણ ઉદાર ન હોય અને ઉદાર હોય પણ શક્તિવાળા ન હોય, એ બધું સભવિત છે ને ? જેટલો ફાળો થયો તેટલો કર્યો અને તે પછી નહીં ઠહ્યુ કે-આપણે બહારગામ જઈને બાકીની મદદ મેળવી લેવી

એટલામા, ભાટ પણ પાછો આવી ગયો અને તેણે કહ્યું કે- ' બાદશાહે એક મહિનાની મુદત આપી છે ' એટલે બીજે જ દિવસે મહાજન ટીપ કરવાને માટે નીકળી પડ્યું

મહાજન ફરતું ફરતું એક ગામ પાસેથી પસાર થતું હતું ત્યાં એમને એક મહાજન વણિક મળ્યો. એ વણિક એવો હતો કે-જમવાના વખતે એના ગામ પાને ઘઈને કોઈ મહાજન નીકળે, તો તે એને ઘરે જમ્યા વિના જઈ ચઢે નહિ પેલાને કુરમદ ન હોય, તો ય આ ગામની ભાગોળેથી એ ભૂખ્યો ભૂખ્યો તો આગળ જઈ ચકે જ નહિ પોતે બંતે તપાસ રાખે ને જમાડ્યા વિના જવા દે નહિ. તમે આવું કાઈ કરો ખરા ? તમને આવું કાઈ કહ્યું તો જટ સામે રેશનીંગનો પથ્થર મૂકો, પણ એવું હૈયું છે ખરું ? પેલો વણિક બધાને પગે લાગીને કહે છે કે- ' મારી એઠ વિનતિ સ્વીકારો ' આના ફાટ્યા-તૂટ્યા કપડાં એઈને, પહેલા તો પેલા ગામના મહાજનને થયું કે-આ કોણુ બંધે શું ય કહેશે, પણ આણે તો એટલી ' ' વિનતિ કરી કે- ' મારે ઘરે પગલા કરી, મને છાશ જે કાઈ મળે તેનાથી આપની ભક્તિ કરવાનો લાભ

પછી આપ આજના પધારો !’

એનો આગ્રહ જ એવો હતો કે-ના પાડી ચકાચ નહિ અને ભોજનનો સમય પણ વચેલો, એટલે બધા એ વલ્લિકની સાથે એને ઘરે આજ્યા જ્યારે બધા જમવા બેઠા ત્યારે ચકિત થઈ ગયા આજે આજુ સાફ ભોજન અહીં મળશે, એવી કલ્પના જ નહોતી

બધા જની પરવાર્યા, એટલે પેલો વાલિયો કહે છે કે-‘તાપ છે, તો જરા આરામ કરો’ બધાએ આરામ પણ કર્યો, દેમ કે-નિરાતે જમ્યા હતા

પછી પેલો વાલિયો પૂછે છે કે-‘કહો, ચેડીયાઓ ! શું કામે નીકળ્યા ઠો ?’ એટલે આવેલ મહાજનમાવી એકે બાઠ શાહની અને દુકાળી વાત કરી

આ કહે છે કે-‘આવા કામમા મને પણ લાભ આપે !’

પેલાઓએ ટીપનું કાગળીયુ કાઢ્યુ અને પૂછ્યુ કે-‘કહો, તમારા કેટલા દિવસ લખીએ ?’ એમ કહીને આનું નામ છેલ્લું લખ્યુ

આ વાલિયો કહે છે કે-‘તમને વાધા ન હોય તો આ ટીપ મને વાચવા દો’

પેલાઓએ ટીપનું કાગળીયુ આપ્યું તે આ વાંચી ગયો પછી કહે છે કે-‘હવે આપને બીજે કયા ય જવાની જરૂર નથી આપ બાઠશાહને જઈને કહો કે-અમારો એક બાઈ આખા ૫ વર્ષમા આખા રાત્ર્યને અનાજ પૂરૂ પાડવાને માટે જેટલું ધન જોઈશે તે આપશે આપ બધા પુણ્યશાસ્ત્રી છો મોટા ચહેરમા રહો છો, એટલે આપ ઘણા કામો કરો છો અહીં ગામડામા મને ક્યારે લાભ મળે ?’

પછી બાટને બોલાવીને કહ્યું કે-‘ જા, તું બાઢશાહની પાનેથી એક મહિનાની મુદત લઈ આવ ’

બાટ ગયો મહિનાની મુદત લેવાને અને અહીં મહાજનને ટીપ શરૂ કરી બધા ભેગા હોય, તેમા તો કોઈ શક્તિવાળા હોય પણ ઉદાર ન હોય અને ઉદાર હોય પણ શક્તિવાળા ન હોય, એ બધું સંભવિત છે ને ? જેટલો ક્ષણો થયો તેટલો ક્યો અને તે પછી નહીં કંઈ કે-આપણે બહારગામ જઈને બાકીની મદદ મેળવી લેવી

એટલામા, બાટ પણ પાછો આવી ગયો અને તેણે કહ્યું કે-‘ બાઢશાહે એક મહિનાની મુદત આપી છે ’ એટલે બીજે જ દિવસે મહાજન ટીપ કરવાને માટે નીકળી પડ્યું

મહાજન ફરતું ફરતું એક ગામ પાનેથી પસાર થતું હતું ત્યાં એમને એક મહાજન વણિક મળ્યો. એ વણિક એવો હતો કે-જમવાના વખતે એના ગામ પાને થઈને કોઈ મહાજન નીકળે, તો તે એને ઘરે જમ્યા વિના જઈ શકે નહિ પેલાને કુરનદ ન હોય, તો ય આ ગામની બાગોળેથી એ ભૂખ્યો ભૂખ્યો તો આગળ જઈ શકે જ નહિ પોતે બંતે તપાસ રાખે ને જમાડ્યા વિના જવા કે નહિ તમે આવું કાઈ કરો ખરા ? તમને આવું કાઈ કહ્યું તો જટ સામે રેશનીંગનો પથ્થર મૂકો, પણ એણે હેયુ છે ખર ? પેલો વણિક બધાને પગે લાગીને કહે છે કે-‘ મારી એક વિનતિ સ્વીકારો ’ આના કાટયા-તટ્ટયા કપડા ભેઈને, પહેલા તો પેલા ગામના મહાજનને થયું કે-આ કોણ બહો શુ ય કહેયો, પણ આણે તો એટલી જ વિનતિ કરી કે-‘ મારે ઘરે પગલા કરી, મને છાશ-રોટલો કાઈ મળે તેનાથી આપની ભક્તિ કરવાનો લાભ આપીને,

પછી આપ આગળ પધારો !’

એનો આગ્રહ જ એવો હતો કે-ના પાડી શકાય નહિ અને ભોજનનો સમય પણ થયેલો, એટલે બધા એ વાલિકની સાથે એને ઘરે આવ્યા ત્યારે બધા જમવા બેઠા ત્યારે ચકિત થઈ ગયા આજે આવુ સારું ભોજન અહીં મળશે, એવી કલ્પના જ નહોતી

બધા જમી પરવાયો, એટલે પેલો વાલિયો કહે છે કે-‘તાપ છે, તો જરા આરામ કરો’ બધાએ આરામ પણ કર્યો, ઢેમ ઢે-નિરાતે જમ્યા હતા

પછી પેલો વાલિયો પૂછે છે કે-‘કહો, ચેઠીયાઓ ! શું કામે નીકળ્યા હો ?’ એટલે આવેલ મહાજનમાંથી એકે બાદ શાહની અને દુકાળની વાત કરી

આ કહે છે કે-‘આવા કામમાં મને પણ લાભ આપે !’

પેલાઓએ ટીપનું કાગળીયુ કાઢ્યુ અને પૂછ્યુ કે-‘કહો, તમારા કેટલા દિવસ લખીએ ?’ એમ કહીને આનું નામ છેલ્લું લખ્યું

આ વાલિયો કહે છે કે-‘તમને વાઘો ન હોય તો આ ટીપ મને વાચવા દો’

પેલાઓએ ટીપનું કાગળીયુ આપ્યુ તે આ વાંચી ગયો પછી કહે છે કે-‘હવે આપને બીજો કયા ય જવાની જરૂર નથી આપ બાદશાહને જઈને કહો કે-અમારો એક ભાઈ આખા ૫ વર્ષમાં આખા રાજ્યને અનાજ પૂરું પાડવાને માટે જેટલું ધન જોઈશે તે આપશે આપ બધા પુરુષશાહી છે મોટા શહેરમાં રહો છો, એટલે આપ ધણા કામો કરો છો અહીં ગામડામાં મને ક્યારે લાભ મળે ? માટે આ કામનો

આની તો, તેવડ નવી, છતાં પણ એને ચિન્તા થાય છે અકારણે, અકાળે, અનેક જીવોનું મૃત્યુ થાય, તે સહાય ? પેલા એક ધનિકની પાસે ગયો એને કહ્યું કે-‘શેઠ ! આ વર્ષે દુકાળ પડશે’

ધનિક કહે છે કે-‘કોણે કહ્યું ?’

આ કહે છે કે-‘અમુક મહાપુરુષો ખાનગીમાં વાત કરતા હતા, તે અચાનક હુ સાંભળી ગયો એમની વાત ખોટી હોય નહિ’

એ ધનિક કહે છે કે-‘સાર, તો જેટલું અનાજ મળે તેટલું ભરી દો’

આણે શેઠની વખારોના અનાજ ભર ભર કર્યું શું કરવા ? મારે ને શેઠને મુખે ખવાશે, એ માટે નહિ ! પોતાના જીવ વાની ચિન્તા નહોતી, અનેકોને જીવાડવાની ચિન્તા હતી !

દુકાળ આવ્યો ચોમેઝ ભૂખનું હુ ખ શરૂ થઈ ગયું ગેઠ તરફથી મોટું રસોડું ખોલાઈ ગયું કહેવાઈ ગયું કે-‘જેને ખાવાનું હોય નહિ, તે ચાલ્યા આવો દાળ ને રોટલો અહીં મળી જશે’

જે વિઘ્નસતોષી માણસોથી આ ખમાણું નહિ ગયા રાજા પાસે વાત કરી કે-‘આવા સમયમાં એક વાણિયો આવું કરે, એમાં તો રાજાના ગૌરવને હિણુપત લાગે લોકમાં રાજાનું નામ હલકું પડે અને વાણિયાનું નામ આગળ આવે’

રાજા કહે છે કે-‘પણ એમાં તો આખા ગામનું અને મારા રાજ્યનું ગૌરવ છે ને ?’

પેલા કહે છે કે-‘આપ તો મોટા માણસ, એટલે આવો જ વિચાર કરો, પણ આમાં લોકના હૃદય ઉપર ટેવી છાપ પડે ?’

રાજા કહે છે કે-‘ એ બે આવુ કરીને રાજા કહેવાતો હોય, તો ય હું રાજા છું ’

તો ય પેલા કહે છે કે-‘ આપનું અને આપના રાજ્યનું નામ ઉચ્ચ રહેવું જોઈએ ’

પછી રાજાએ પેલા વાણિયાને બોલાવ્યો. રાજા શાસ્ત્રો હતો એટલે ગમે તેમ તો બોલે નહિ, પણ શાસ્ત્રપત્રવી વાત કરે છે એ કહે છે કે-‘ તમે જે કામ શરૂ કર્યું છે તે બહુ સારું છે, પણ એ કામ કરતા રાજ્યની આબરૂ ન ઘટે તેમ કરજો એ માટે તમારે જેટલા નાણાની જરૂર હોય, તે આપણી તીબેરીમાઘી મગાવી લેજો ’

શેઠીયાએ ઘરે આવીને વિચાર કર્યો કે-‘ બધાને દાગ ને રોટલો ખવડાવવામા રાજ્યની આબરૂ ઘટે, માટે હવેથી લાપશી ને દાગ ખવડાવવી ! ’

બીજા દિવસથી લાપશી ને દાગ ખવડાવવાનું શરૂ થયું એથી લોકમા તો આની પ્રશંસા એર વધી જઈ આવ્યું તો, એ જ કહેવાનું રાખેલું કે-‘ આપણા રાજા સાહેબની મહેર બાનીથી જ હુકાળ ડેખાતો નથી ’ પણ લોક તો જે કેજે તે કહે ને ?

પેલાઓથી પાછું ખમાયું નહિ વિધ્નસતોપિઓનો સ્વભાવ જ એવો સારૂ કરવું નહિ અને કોઈ સારૂ કરે તેથી તેનું સારૂ બોલાય તો તે ખમાય નહિ, એટલે બીજાના સારા કામમા પણ રોડા નાખવાનું મન થાય રાજાને જઈને કહ્યું કે-‘ લોક આપને ભૂલી ગયો છે અને આના જ ગીત ગવાય છે ’

રાજાએ કહ્યું કે-‘ હું તપાસ કરીશ ’

રાજા ધારતો હતો કે-‘ વાણિયાએ રાજ્યની તીબેરી

માથી પૈસા મગાવ્યા હશે' પણ તપાસ કરી તો જણાયું કે-
એક પાઈ પણ એણે મગાવી નથી

રાજાએ એ શેઠને બોલાવ્યો અને હકીકત પૂછી વાણિ
યાએ કહ્યું કે- 'પહેલા તો દાળ ને રોટલો અપાતા હતા, પણ
આપે ફરમાવ્યું કે-રાજ્યની આખરૂં ન ઘટે તેમ કરજો, એટલે
ત્યારથી લાપથી ને દાળ અપાય છે આપની મહેરબાનીથી
પ્રભ સુખે જીવી ગઈ અને પશુઓનું પણ રક્ષણ થઈ ગયું '

રાજા પૂછે છે કે- 'પણ તમે તીજેરીમાંથી નાણા કેમ
મગાવ્યા નહિ ?'

શેઠ કહે છે કે- 'મારૂં ધન એ પણ આપનું જ ધન છે
આપનું ધન ને મારૂં ધન જુદું નથી બાકી તો, આ ધનના
આપે ચ દ્રસ્ટી છો અને હું ચ દ્રસ્ટી છું આવા વખતે જો ધનને
સઘરી રાખીએ, તો પછી ધન રાખ્યું કામનું શું ?'

રાજા શેઠની વાતને સાલળીને ખૂશ થઈ ગયો. કહ્યું કે-
'તમે મારે કરવા લાયક કામ કર્યું છે તમારા જેવાથી જ
રાજ્ય આબાદ છે '

ઉપકારની લાવના આરે તો

જે દિ' આ દેશમાં અસફ વ્યયના પરિત્યાગનો અને
સદા ધ્યાને વ્યય કરવાનો સદાચાર આવી જશે, તે દિ' આવા
ધનવાનો પાકશે આજની સરકારને પણ સુધરવું પડશે પ્રભ
સુધરે તો રાજાને સુધરવું જ પડે આવી દશા લાવશે, તો
હુશ્મનોને હુશ્મનાવટ મૂકી દેવી પડશે માટે પહેલા પોતે સુધર-
વાની જરૂર છે તમારી પાસે જો ધન હોય અને ખીબાઓના
ઉપ- ઉપકાર કરવાની બુદ્ધિ હોય, તો ઉપકાર કરવાના બધા

ઠરવાન ઉધાડા છે ડોઈના ચ ઉપર ઉપકાર કરવાની ભાવના સૌએ કેળવવી જોઈએ ઉપકાર થાય શક્તિ મુજબ, પણ ભાવના તો જોઈએ ને ? ઉપકાર ઠરવાની ભાવના આવે એટલે ઉપકાર લેવાની ભાવના ભાગી જાય અને પોતે સહન કરીને પણ ઉપકાર કરવાનું મન થાય ઉપકાર ઠરવાને માટે પણ અનીતિનો આશ્રય લેવો એ જોડું છે પ્રમાણિકપણે કમાતા ને મળે, તેમાથી આજીવિકાનો નિર્વાહ કરવામા કૃપણ બનીને પણ ઉપકાર કરવાની ભાવના કેળવવી જોઈએ આજે જેઓ બંતરમા જાય છે, તે ઉપકાર કરવા માટે નથી જતા ને કમાય છે, તે પરોપકાર કરવાને માટે કમાતા નથી ને ધધા કરે છે, તે પરોપકારના હેતુથી ઢરતા નથી એમા કોઈ અપવાદ રૂપ હોય અને એમ કહેતો હોય કે-તે ને કાંઈ કરે છે તે પરોપકારને માટે જ કરે છે, તો તેની વાતનો ઈન્કાર કરવો નવી, પણ એવી વાતને એમ ને એમ માની લેવાય નહિ

આપણે બગડ્યા માટે યુગ બગડ્યો

આપણે અહીં મહત્ત્વની વાત તો એ હતી કે-તમે જો દેશ આપવો પડે-એટલું કમાઓ છો, તો દેશ આપવામા વાધો શો નડે છે ? દેશ ન આપવો હોય, તો ન ડમાવ બધા બગડ્યા છે, એમ કહીને તમે તમારા ખરાબ વર્તનનો બચાવ કરો નહિ સમજો કે-આપણે બગડ્યા, માટે યુગ બગડ્યો છે આ સમજ આવે, તો હટ થાય કે-જો આપણે સુધર્યા, તો યુગ સુધરશે બધા આવા સદાચારી બની જાય, તો યુગ બગડેલો રહે ? પછી તો, આપણે જોઈ આવ્યા એવા દયાળુ સંબંધનો ઘણા પાકે ને ? જેઓ એવા દયાળુ હોય, તેમને

માથી પૈસા મગાવ્યા હશે' પણ તપાસ કરી તો જણાય કે-
એક પાઈ પણ એણે મગાવી નથી

રાજાએ એ શેઠને જોતાવ્યો અને હકીકત પૂછી વાણિ
યાએ કહ્યું કે- 'પહેલા તો દાળ ને રોટલો અપાતા હતા, પણ
આપે ફરમાવ્યું કે-રાજ્યની આબરૂ ન ઘટે તેમ કરજો, એટલે
ત્યારથી લાપશી ને દાળ અપાય છે આપની મહેરબાનીથી
બ્રજા મુખે જીવી ગઈ અને પશુઓનું પણ રક્ષણ થઈ ગયું '

રાજા પૂછે છે કે- 'પણ તમે તીજેરીમાંથી નાણા કેમ
મગાવ્યા નહિ ? '

શેઠ કહે છે કે- 'મારું ધન એ પણ આપનું જ ધન છે
આપનું ધન ને મારું ધન જુડ નથી. બાકી તો, આ ધનના
આપે ચ દ્રસ્ટી છો અને હું ચ દ્રસ્ટી છું આવા વખતે જો ધનને
સઘરી રાખીએ, તો પછી ધન રાખ્યું કામનું શું ? '

રાજા શેઠની વાતને માલખીને ખૂશ થઈ ગયો. કહ્યું કે-
'તમે મારે કરવા લાયક કામ કર્યું છે તમારા જેવાથી જ
રાજ્ય આબાદ છે '

ઉપકારની બાવના આવે તો

જે દિ' આ દેશમાં અસહ્ય વ્યયના પરિત્યાગનો અને
સદા મ્થાને વ્યય કરવાનો સદાચાર આવી જશે, તે દિ' -
ધનવાનો પાકશે આજની સરકારને પણ સુધરવું પડશે -
સુધરે તો રાજાને સુધરવું જ પડે આવી દશા લ
દુશ્મનોને દુશ્મનાવટ મૂકી દેવી પડશે માટે પહેલા ૨
વાની જરૂર છે તમારી પાસે જો ધન હોય અને જ
ઉપર ઉપકાર કરવાની જુદી હોય, તો ઉપકાર કરવા

દરવાજા ઉઘાડા છે કેઈના ય ઉપર ઉપકાર કરવાની ભાવના સૌએ કેળવવી જોઈએ ઉપકાર થાય શક્તિ મુજબ, પણ ભાવના તો જોઈએ ને ? ઉપકાર કરવાની ભાવના આવે એટલે ઉપકાર લેવાની ભાવના ભાગી જાય અને પોતે સહન કરીને પણ ઉપકાર કરવાનું મન થાય ઉપકાર કરવાને માટે પણ અનીતિનો આશ્રય લેવો એ જોડું છે પ્રમાણિકપણે કમાતા જે મળે, તેમાથી આજિવિકાનો નિર્વાહ કરવામા કૃપણ બનીને પણ ઉપકાર કરવાની ભાવના કેળવવી જોઈએ આજે જેઓ બનારમા જાય છે, તે ઉપકાર કરવા માટે નથી જતા જે કમાય છે, તે પરોપકાર કરવાને માટે કમાતા નથી જે ધધા કરે છે, તે પરોપકારના હેતુથી કરતા નથી એમા કેઈ અપવાદ રૂપ હોય અને એમ કહેતો હોય કે-તે જે કાંઈ કરે છે તે પરોપકારને માટે જ કરે છે, તો તેની વાતનો ઈન્કાર કરવો નથી, પણ એવી વાતને એમ ને એમ માની લેવાય નહિ

આપણે બગડ્યા માટે યુગ બગડ્યો

આપણે અહીં મહત્વની વાત તો એ હતી કે-તમે જે ટેક્ષ આપવો પડે-એટલું કમાઓ છો, તો ટેક્ષ આપવામા વાધો શો નડે છે ? ટેક્ષ ન આપવો હોય, તો નકમાવ બધા બગડ્યા છે, એમ કહીને તમે તમારા ખરાબ વર્તનનો બચાવ કરો નહિ સમજો કે-આપણે બગડ્યા, માટે યુગ બગડ્યો છે આ સમજ આવે, તો ઝટ થાય કે-જે આપણે સુધર્યા, તો યુગ સુધરશે બધા આવા સદાચારી બની જાય, તો યુગ બગડેલો રહે ? પછી તો, આપણે જોઈ આવ્યા એવા દયાળુ સજ્જનો ઘણા પાકે ને ? જેઓ એવા દયાળુ હોય, તેમને

ખબર પડે કે-કોઈકિ રાજ્ય ચઢી આવે છે, રક્ષણની જરૂર છે, રક્ષણ માટે પૈસાની જરૂર છે, તે દિવસે એ શું કરે? આખ્યા વિના રહે નહિ! એમા ય જો એવી ખબર પડી જાય કે-રક્ષણ માટે લોક તરફડે છે, તો જે રક્ષણ કરે એવા હશે, તેમને એ પોતાના કપડા પણુ આપી આવશે

વિચારોની અસર

વાત એ છે કે-આજે માનસ બહુ વિકૃત બની ગયું છે મારી તો માનસ ફેરવવાની વાત છે જો માનસ ફરી જાય અને સૌ મોક્ષમાર્ગના આરાધક બની જાય, તો ઘણી આપત્તિઓ ચાલી જાય પછી તો, જે આ દેશને આપત્તિમા મૂકવાને આવશે, તે આ દેશના આધ્યાત્મિક સામર્થ્યને જોશે અને એની ભાવના બદલાઈ જશે એના વિચારોમા પરિવર્તન આવી જશે, અને કદાચ પરિવર્તન નહિ પણ આવે, તો ય તે ઠાઈ કરી શકશે નહિ તમે આર્ય દેશના માનવી થઈને આધ્યાત્મિક બળની વાત સમજો છો કે નહિ ?

પહેલા તો ભણવાની ચોપડીમા એવા ભાવની એક વાત આવતી હતી કે-એક રાજા ફરવાને માટે નીકળ્યો ફરતા ફરતા તે થાકી ગયો અને તૃપાતુર બની ગયો

એક શેરડીનો વાઢ જોઈને તે એમા પંઠો અને પાણી માગ્યું રાજાને થાકેલો જોઈને, વાઢવાળાએ એને પાણીને બદલે શેરડીનો જસ પાવાનો વિચાર કર્યો

શેરડીના સાઠા ઉપર એક છરીનો જરા ધા કર્યો કે-રક્ષની શેરો ફુટી તરત જ આખો ગ્લાસ ભરાઈ ગયો રાજાને એ ગ્લાસ આપ્યો

રાજા તરત જ આખો ગ્લાન નટનટાવી ગયો અને રસ એટલો મીઠો લાગ્યો કે-એણે પીત્તે ગ્લાસ માગ્યો

વાદવાળો પીત્તે ગ્લાસ ભરવાને માટે ગયો એ આમ ગયો ને રાજા જુદા વિચારે ચઢ્યો ‘આવી રસપૂજુ ચેરડી અહીં પાકે છે, માટે આ લોકોને સારી આવક હોવી જોઈએ આ લોકો પાસેથી જમીન મહેસુલ વધારે લીધું હોય, તે વાધો આવે નહિ’

રાજા આવો વિચાર કરતો હતો, ત્યાં વાદવાળાએ ચેર ડીના સાઠા ઉપર છરી મારી, પણ રસ નીકળ્યો નહિ

વાદવાળો તરત જ સમજી ગયો કે-કાંઈક કાળુ છે એણે આવીને રાજાને કહ્યું કે-‘ભાઈ ! તારી જુદી બગડી લાગે છે, કે જેવી મારી ચેરડી પણ બગડી’

રાજાએ કહ્યું કે-‘તારી વાત સાચી છે હવે ફરી જઈને ઘા કર, રસ જરૂર નીકળશે’ રાજાએ તરત જ પોતાના વિચારને બદલી નાખ્યો અને ચેરડીમાંથી રસ નીકળ્યો પછી એણે ખૂણાસો કયો કે-‘હું ગભા છું અને મને તારી પાનેવી વધારે મહેસુલ લેવાનો વિચાર આવેલો’

આ એક પ્રકારની આધ્યાત્મિક શક્તિ છે સહવિચારની ને અસહવિચારની સામા ઉપર, સામી ચીજ ઉપર, વાતાવરણ ઉપર અસર થાય છે સહવિચારો જેટલા ફેલાય તેમા લાભ અને અસહવિચારો જેટલા ફેલાય તેમા નુકશાન

અસહવ્યય વધ્યો ને સહવ્યય ગયો એથી ઘણી

નિરુમનાઓ જન્મી છે

આ દેશમા જો સૌ અનન્તજ્ઞાનિઓએ કદા મુજબના

ખબર પડે કે-કોઈક રાજ્ય ચઢી આવે છે, રક્ષણની જરૂર છે, રક્ષણ માટે પૈસાની જરૂર છે, તે દિવસે એ શું કરે ? આખ્યા વિના રહે નહિ ! એમાય ને એવી ખબર પડી જાય કે-રક્ષણ માટે લોક તરફ છે, તો જે રક્ષણ કરે એવા હશે, તેમને એ પોતાના કપડા પછી આપી આવશે

વિચારોની અસર

વાત એ છે કે-આજે માનસ બહુ વિકૃત બની ગયું છે મારી તો માનસ ફેરવવાની વાત છે જો માનસ ફરી જાય અને સૌ મોક્ષમાર્ગના આરાધક બની જાય, તો ઘણી આપત્તિઓ ચાલી જાય પછી તો, જે આ દેશને આપત્તિમા મૂકવાને આવશે, તે આ દેશના આધ્યાત્મિક સામર્થ્યને જોશે અને એની બાવના બદલાઈ જશે એના વિચારોમા પરિવર્તન આવી જશે, અને કદાચ પરિવર્તન નહિ પણ આવે, તો ચ તે કાંઈ કરી શકશે નહિ તમે આર્ય દેશના માનવી થઈને આધ્યાત્મિક બળની વાત સમજો છો કે નહિ ?

પહેલા તો બહુવાની ચોપડીમા એવા બાવની એક વાત આવતી હતી કે-એક રાજા ફરવાને માટે નીકળ્યો ફરતા ફરતા તે થાકી ગયો અને તૃપાતુર બની ગયો

એક શેરડીનો વાઢ જોઈને તે એમા પેઠા અને પાણી માગ્યું રાજાને થાકેલો જોઈને, વાઢવાળાએ એને પાણીને બદલે શેરડીનો રસ પાવાનો વિચાર કર્યો

શેરડીના સાઠા ઉપર એક છરીનો જરા ધા કર્યો કે-રસની શેર કુટી તરત જ આખો ગ્લાસ ભરાઈ ગયો રાજાને એ ગ્લાસ આપ્યો

રાજા તરત જ આખો ગ્લાસ જટગટાવી ગયો એને રસ એટલો મીઠો લાગ્યો કે-એણે ખીજો ગ્લાસ માગ્યો

વાઢવાળો ખીજો ગ્લાસ ભરવાને માટે ગયો એ આમ ગયો ને રાજા જુદા વિચારે ચઢ્યો ‘આવી રસપૂર્ણ શેરડી અહીં પાકે છે, માટે આ લોકોને સારી આવક હોવી જોઈએ આ લોકો પાસેથી જમીન મહેસુલ વધારે લીધુ હોય, તે વાધો આવે નહિ’

રાજા આવો વિચાર કરતો હતો, ત્યાં વાઢવાળાએ શેરડીના સાઠા ઉપર છરી મારી, પણ રમ નીકળ્યો નહિ

વાઢવાળો તરત જ સમજી ગયો કે-કાંઈક કાળુ છે એણે આવીને રાજાને કહ્યું કે-‘ભાઈ ! તારી જુદી બગડી લાગે છે, કે જેથી મારી શેરડી પણ બગડી’

રાજાએ કહ્યું કે-‘તારી વાત સાચી છે હવે ફરી જઈને ઘા કર, રસ જરૂર નીકળશે’ રાજાએ તરત જ પોતાના વિચારને બદલી નાખ્યો અને શેરડીમાથી રસ નીકળ્યો પછી એણે ખૂલાસો કર્યો કે-‘હું રાજા છું અને મને તારી પાસેથી વધારે મહેસુલ લેવાનો વિચાર આવેલો’

આ એક પ્રકારની આધ્યાત્મિક શક્તિ છે સહવિચારની ને અસહવિચારની સામા ઉપર, સામી ચીજ ઉપર, વાતાવરણ ઉપર અસર થાય છે સહવિચારો જેટલા ફેલાય તેમા લાભ અને અસહવિચારો જેટલા ફેલાય તેમા નુકશાન.

અસહવ્યય વધ્યો ને સહવ્યય ગયો એવી ઘણી
વિહંગનાઓ જન્મી છે

આ દેશમા જો સૌ અનન્તજ્ઞાનિઓએ કદા મુજબના

સાધનાશીલ બની બધા અને સહાચારીઓ બની આવ, તે
 રક્ષણ કરવાની જરૂર જ માથે ઊભી થાય નહિ. મેં જાની આ
 પ્રેમમિત્રતાના સહાચારો પણ જોયા જાણે આવી રીતે, તો જ
 તેથી એક વાત જાણી જાણે કે-અહમદીય કરવા નહિવેલો જ
 થાકે. જાણે તો ધાપના મુખ ઉપર આવા મુદના આવી પહોં
 સમાધાન થયું આવી શકાય? જાણે તો, રાજ્યો ઉગાડીને
 અપદમા પડ્યા હોય-એમ જાણે કે પડેલા માટે જાણે સમજાને
 પ્રજા મુખે જીવતા લી સીના કરના જરૂર જાણે. આપણી
 આગ વાત તો એ હતી કે-અહમદીય અપનો પરિવાર કરવો
 અને અહમદીય અપનો પરિવાર કરીને પણ અહમદીય નહિ
 બનતા, સહાચારો અપ કરતા રૂપ અહમદીય કરનારા બનવું
 જીવનની ખોટી બધી જરૂરીયાતોને કાપી નાખવી, સ્વઅહમદીય
 બનવું અને સતોષથી જીવવું એના જેની જોડણી હોય,
 તે મુજબ તેજે દેવપૂજા, ગુરૂઅર્ચના, પર્વોપાસના, પર્વો જનોની
 સેવા અને દીનાદિની અગ્રકા આદિ કરવું આમ જે માણસો
 રથાને અપ કરવાને દેવાનેલા હોય, તે માણસો અવગર મરુ
 થો ॥ અને પશુઓ આદિના રક્ષણ માટે થાણી પાતી નહિ
 કરે. જાણે અહમદીય વાળી મરો કે અને સહઅપ બનતા
 નાથ પાતી ગયો કે જોણે પાતી વિડમ્બનાઓ અમાણી કે
 જેમણે ચીકમા સહાચારને, રથાને સહા અપ કરવો-એ સહા
 ચારને જીવવો હોય, તેમણે કપતા વખતે પાતે તીલેરીમા
 આપવીને રાખી મૂકવાનું હોય નહિ સામાન્ય માણસોએ
 પણ કરકસર કરીને રથાને અપ કરનારા બનવું જોઈએ માસિક
 બસો રૂપીઆ કરનાર પણ એ દોહતો રૂપીઆમા પોતાનો
 નિભાવ કરી જાણે, તો એ દર માટેને પચાસ રૂપીઆનો બચાવ

ને, એમાથી સફળ થઈ શકે ને ? અસફળ થયે તો
 બર પરિત્યાગ થઈ જાય, તો આજે જેઓ દેવામાં હોય તેઓ
 । દહાડે પાસે કાઈક હોય-તેવા બની જાય અને એ જ સફ-
 । કરનારા બની જાય સુખી માણુ રોએ આવા કાળમાં દીન-
 । ધ આદિને માટે દરવાજા ઉઘાડા મૂકવા જોઈએ એથી
 જે કદાચ અમુક અથે અનર્થ થશે, તો ય પરિણામે અનર્થ
 । વાય બધા સુખી માણુનો જો દીન-અનાથ આદિને
 । દરવાજા ખૂલ્યા મૂકી દે, તો બીજાનીઓના હૈયા પણ
 । વાય વાત એ છે કે-સૌ અસફળ થયાના ત્યાગી બનવા
 એ અને એમ વાય તો બીજા માગનારા પણ ઘણા ધટી
 । આજથી તમે આ માટે પ્રયત્નચીલ બનવાના ખરા ?
 । ત્યોમાં મનુષ્યજન્મ વેડકાઈ જાય નહિ, તેની કાળજીવાળા
 વાના ? નક્કી કરો ૮-આપણે એવી રીતિએ જીવવું છે
 આ લોકમાં શાન્તિ મળે અને પરલોક ખગડે નહિ

કેમ સુધરે ?

આજે છેલ્લા સાતેય સદાચારોની વાત કરી લેવાની ભાવના
 ।, પણ એમાના માત્ર બે જ કહેવાણા જે વાત કહેવાય,
 । નર્મને સમજો હજી તો આપણે પાંચ સદાચારોને જોવા
 અને બને તો આવતા રવિવારે જોઈ લઈએ સદાચાર
 । તપની ને સુશ્રિતા અદ્વેષની વાત કરીને, સુશ્રિતા
 ની વાત પણ કરવાની રહે છે દૂરમાં પણ એ વાતો
 । જાન અને એટલી ભૂમિકા તૈયાર થઈ જાય, એટલે રામા
 ના પાત્રોની વાત કરવી છે તેમાં આપણે એવા એવા
 કાપુરોને યાદ કરવા છે, કે જે તમને શુભની ભૂર્તિ જેવા

સદ્વિચારશીલ બની જાય અને સદાચારશીલ બની જાય, તો રક્ષણ કરવાની જરૂર જ પ્રાય ઉભી થાય નહિ યોગની આ પૂર્વભૂમિકાના સદાચારો પણ જો ઘણે ભાગે આવી જાય, તો ય તેથી એવું વાતાવરણ જન્મે કે-આક્રમણ કરવા આવેલો જ થાકે આજે તો છાપાનો યુગ છે આવા યુગમા આથી વધારે સમાધાન કયું આપી શકાય ? આજે તો, રાજ્યો ઈરાદાપૂર્વકે અઘડામા પડ્યા હોય-એમ ભાગે છે પહેલા મોટે ભાગે રાજા ને પ્રજા સુખે જીવતા સૌ સૌના કર્તવ્ય તરફ જુઓ આપણી આહુ વાત તો એ હતી ઠે-અસદ્ વ્યયનો પરિત્યાગ કરવો અને અસદ્ વ્યયનો પરિત્યાગ કરીને પણ સમૃદ્ધશીલ નહિ બનતા, સદા સ્થાને વ્યય કરવા રૂપ સદ્વ્યય કરનારા બનવું જીવનની ખોટી બધી જરૂરીયાતોને કાપી નાખવી, સચમશીલ બનવું અને સતોષથી જીવવું એમા જેની જેટલી શક્તિ હોય, તે મુજબ તેણે દેવપૂજા, ગુરુભક્તિ, ધર્મોપાસના, ધર્મી જનોની સેવા અને દીનાદિની અનુકંપા આદિ કરવું આમ જે માણસો સ્થાને વ્યય કરવાને ટેવાયેલા હશે, તે માણસો અવસરે મનુષ્યોના અને પશુઓ આદિના રક્ષણ માટે પાછી પાની નહિ કરે આજે અસદ્વ્યય વધી ગયો છે અને સદ્વ્યય લગભગ નાશ પામી ગયો છે એણે ઘણી વિડમ્બનાઓ જન્માવી છે જેમણે ચીકમા સદાચારને, સ્થાને સદા વ્યય કરવો-એ સદા ચારને જીવવો હોય, તેમણે કપરા વખતે ધનને તીજેરીમા સાચવીને રાખી મૂકવાનું હોય નહિ સામાન્ય માનવીઓએ પણ ઠરકસર કરીને સ્થાને વ્યય કરનારા બનવું જોઈએ માસિક ખસો રૂપીઆ કરનાર પણ જો દોઢસો રૂપીઆમા પોતાનો નિભાવ કરી જાણે, તો એ દર મહિને પચાસ રૂપીઆનો ખચાવ

ઠરીને, એમાથી સફળ્ય પલ્લુ કરી વાકે ને ? અસફળ્યનો જો
ખરાબર પરિત્યાગ વર્ધ જાય, તો આજે જેઓ દેવામાં હોય તેઓ
થોડા દહાડે પાને કાઢકે હોય-તેવા બની જાય અને એ જ સફ
ળ્ય કરનારા બની જાય. સુખી માણસોએ આવા કાળમાં દીન-
અનાથ આદિને માટે દરવાજા ઉઘાડા મૂકવા જોઈએ એથી
આજે કદાચ અમુક અશે અનર્થ થશે, તો ચ પરિણામે અનર્થ
નહિ વાય બધા સુખી માણસો જો દીન-અનાથ આદિને
માટે દરવાજા ખૂલ્લા મૂકી દે, તો બીજારીઓના હૈયા પણ
સાફ વાય વાત એ છે કે-સૌ અસફળ્યના ત્યાગી બનવા
જોઈએ અને એમ થાય તો બીજા માગનારા પણ ધણા ઘટી
જાય આજથી તમે આ માટે પ્રયત્નશીલ બનવાના ખરા ?
અકાર્યોમાં મનુષ્યજન્મ વેડકાર્થ જાય નહિ, તેની કાળજીવાળા
બનવાના ? નક્કી કરો. ટે-આપણે એવી રીતિએ છવવું છે
ટે-આ લોકમાં શાન્તિ મળે અને પરલોક ખગડે નહિ.

યુગ કેમ મુવરે ?

આજે છેલ્લા સાતેય સદાચારોની વાત કરી લેવાની ભાવના
હતી, પણ એમાના માત્ર જે જ ઠહેવાણા જે વાત કહેવાય,
તેના મર્મને સમજો હજી તો આપણે પાંચ સદાચારોને જોવા
છે અને બને તો આવતા રવિવારે જોઈ લઈએ સદાચાર
પટ્ટી તપની ને મુક્તિના અદ્વેષની વાત ઠરીને, મુક્તિના
માર્ગની વાત પણ કરવાની રહે છે દૂકમાં પણ એ વાતો
વર્ધ જાય અને એટલી ભૂમિકા તૈયાર થઈ જાય, એટલે રામા
યણના પાત્રોની વાત કરવી છે તેમાં આપણે એવા એવા
મહાપુરુષોને યાદ કરવા છે, કે જે તમને સુણની મૂર્તિ જેવા

લાગશે રામને થયે આજે ઘણા વર્ષો વીતી ગયા છે, છતાં પણ આજે રામ કેમ યાદ આવે છે ? એ ગુણી હતા અને એમનું રાજ્ય એ સુરાજ્ય હતું, માટે ને ? એ રાજ્ય પ્રજા સત્તાક નહોતું, છતાં પ્રજાને સ્વતંત્રતા ઓઝી નહોતી પ્રજા રાજાની સેવક બનીને જીવતી, પણ અવસરે રાજાને ચ કહેવા બેસી કહી ચકતી રાજાના અન્ત પુર મળધી ફરીયાદ પણ રાજા પાને થઈ શકતી આજે, એક નાની ખુરશી ઉપર બેઠે લાને પણ, જો તારી સ્ત્રી આવી છે—એમ ટોઈ કહી દે, તો એ પ્રાય ક્ષીન્નો લીધા વિના મૂકે નહિ ત્યારે એ કાળમાં રામ જેવા ગમ પણ, મીતાની વાતને સાતિથી સાલણી લે છે એટલે, આજે તો આખા યુગને સુધારવો પડે તેમ છે યુગને સુધારવો હશે, તો આર્ય દેશના પૂર્વના મહાપુરુષોને ઓળખી લઈને, એમના પગલે ચાલવાને માટે પ્રયત્નશીલ બનવું પડશે અને કલ્પનાના ઘોડા દોડાવવાનું બધ કરી દેવું પડશે કલ્પનાને ગમે તેમ દોડાવવી, તે કાંઈ બુદ્ધિનો મદુપયોગ નથી તમારે સુધરવાને માટે, અહીં જે સદાચારોની વાત થાય છે, તે સદાચારોને જીવનમાં ઉતારવા પડશે ને ?

પહેલો વિચાર દાનનો

અસહ વ્યયનો ત્યાગ તો સૌએ કરવાનો સામાન્ય સ્થિતિવાળાએ રક્તિ સુજળ સ્થાને વ્યય કરવાનો અને લક્ષ્મી સંપન્નોએ લક્ષ્મીના સહવ્યયનું સ્થાન શોધ્યા જ કરવાનું સ્થાને ખર્ચવાની જરૂર હોય ને પાસે લક્ષ્મી હોય, તે છતાં પણ સ્થાને વ્યય નહિ કરવો—એ કૃપણતા છે અને કૃપણ છે ઉદારતા તો તે કહેવાય કે—લક્ષ્મી આવે તેની સાથે જ આ

કયા કયા ખર્ચવા જેવી છે-એ વિચાર પહેલો આવે પોતાના ભોગનો વિચાર પણ પછી આવે અને વધે તે રાખવાની વાત તો તેથી ય પછીની તમારી પાસે લક્ષ્મી આવે, તો તમને પહેલો વિચાર દાનનો આવે ખરો ? પેટનો વિચાર પણ પછી આવે ને ? અને જો રાખી મૂકવાનું મન થાય, તો તે પાપ છે -એમ લાગે ને ? આજે મન આવું કેળવાએલું નથી, પણ હવે તો મનને કેળવવાનો પ્રયાસ કરવાના ખરા ને ? માણસ માત્રે મનને એવું કેળવવું જોઈએ કે-જેવો પૈસો હાથમા આવે, તેવો જ પહેલો દાનનો વિચાર આવે પછી શક્તિ ન હોય, જીવવાને માટે જરૂર હોય, તો થાય કે-‘શું કર ? આવક ઓછી છે દાન દઈ દઉં, પણ મારો ઉપાય નથી’ આવો વિચાર ઠરીને પોતાના ઉપયોગમા લે, પણ એને દાન ન દેવાયુ-તે ખટકયા કરે રોજ એ ખટકે, એટલે પોતાના ખર્ચમા ઘટાડો કરવાનું મન થાય અને જો એમ કરતા વધી જાય તો દાન દે એને દેવપૂજાદિ કયાં વિના પણ ચેન પડે નહિ આવતા રવિવારને માટે, બીનજરૂરી ખર્ચને તજવાની પ્રતિજ્ઞા કરીને આવવાની ભલામણ કર ? ધરે દેવીઓને જઈને ઠહેવું કે-‘આપણે લક્ષ્મીનો જેટલો ઉપયોગ ઓછો થાય એ રીતિએ જીવવાનું છે અને એમ કરતા જે કાંઈ બચે તેનો સદુપયોગ કરવાના સ્થાનો ઘણા છે દૂકે જીવવું અને એમાથી જે કાંઈ બચે તેનો સ્થાને તથા પરોપકારમા ઉપયોગ કરવો’ આ આજની વાત વિશેષ અવસરે—

દશમું પ્રવચન

વિ. વ ૨૦૦૭ માસ ૧૬ીં ૩ તિથિ
તા ૧૯ ૮ ૫૧ સવારે ૮ા થો ૧૦ા
સ્થાન-પ્રેમાભાઈ ટોળા બા. અમદાવાદ

[તા ૧૯ ૮ ૫૧, તિથિ સવારે ૮ા થો ૧૦ા વાગ્યા મુધી,
અમદાવાદ-પ્રેમાભાઈ ટોળા, પૂ. પ્રવચનાર મહાત્માજી આ પ્રવચન
શ્રેણિને અંગે આ દશમું મહત્ત્વ પ્રવચન થયું હતું. હર વખતની માફક
આ વખતે પણ આ મહત્ત્વ પ્રવચનનો અહેસાસ પોતાના પત્રમાં લેવાને
માટે, 'સંદેશ' અને 'ગુજરાત સમાચાર' એ બન્ને પે દૈનિકોના
પ્રતિનિધિઓ પોતપોતાના કાર્યાલય તરફથી હાજર રહ્યા હતા.

'ગુજરાત સમાચાર'ના પ્રતિનિધિએ પોતાના અહેસાસ
તા ૨૦ ૮ ૫૧ સોમવારના 'ગુજરાત સમાચાર'ના અકર્ષા પ્રગટ
કરતાં, તેના ઉપરની નોંધમાં જણાવ્યું હતું કે—

“ આજે સવારે ૮ા વાગે પ્રેમાભાઈ ટોળામાં વિદ્વાન જે નાચાર્ય
શ્રીમદ્ સમવિજયચંદ્રસૂરી મહારાજના આપતા વ્યાખ્યાનના અનુસંધાનમાં
તેઓશ્રીએ 'સતચાર' ઉપર ગયા વિરાગના અધૂરા પ્રવચનને આગળ
વધાર્યું હતું. આજે પણ પ્રવચન સામગ્રીના જૈન સાધુસાધ્વીઓ તથા
ભાવિક શ્રોતાઓથી હોલ ખીઓખીય ભરાઈ ગયો હતો. પરંતુ આજે
શ્રોતાગૃહમાં અન્ય શ્રોતાઓની વચ્ચેના પ્રવચન સામગ્રીના વિરાજમાન
થયેના સ્પષ્ટકર મહારાજની હાજરી વિશેષ ધ્યાન ખેંચતી હતી.

ત્યાર 'સદેશ'ના પ્રતિનિધિએ પોતાનો અદ્યક્ષ તા ૨૧
૮ '૫૧ મંજીસારતા' સદેશ'ના અકમા પ્રગટ કરતા, તેના ઉપરની
નોંધમાં જણાવ્યું હતું કે-

“જેના સાથે” મુનિ શ્રી વિજયરામચન્દ્રમૂડીશ્વરજી મદારાજે અરેના
પ્રેમાત્મક દોડમાં ‘ડમાવજીમાં સરૂનિયે આદ્ય’ એ વિષય ઉપર
જે વ્યાખ્યાનમાળા શરૂ કરી છે, તેનું નવું સંસ્કારે ખાકી રહેતું પ્રસ્થન
આજે સમરે દાઝ વાગે પ્રેમાત્મક દોડમાં આપ્યું હતું જેનું અને
જેતેતર કાર્ધ-જ્ઞેષની આ વ્યાખ્યાન સામગ્રી ઉત્તરેતર મેલતી રહતી
રહી છે આજે શ્રી વિદ્યાર નદારાજ ૫૧ પ્રવચન સામગ્રી
આજી દયા

દશમા પ્રવચનનું આ નીચે આપણમાં આવતું નાનૂત આ
ત્રાજ, અમેએ તૈયાર કરેલું છે —-શ્રી જૈન પ્રવચન]

‘જેદનુ જોડો તેદનુ યેન કેન મેજનુ’-એવી વૃત્તિ

મદારાજની આવક છે

અતિ દુલ્લભ એવા મનુષ્ય-જનનો પરમાર્થ, કે જે પરમ
પદની પ્રાપ્તિ સ્વરૂપ છે, તેને સિદ્ધ કરવાને માટે યોગના
આદરની જરૂર છે અને વાસ્તવિક રીતિએ યોગ તેનું જ નામ
છે કે-આત્માને જે પરમ પદનો સાથે યોજી આપે. આત્માને
પરમ પદની સાથે યોજી આપનારો જે યોગ છે, એની જે
સુખ્ય ગણ કલાઓ છે-એ વિરે આપણે કેટલીક વાનો કરી
આવ્યા છીએ, અને તે પછીથી, આપણે એ વાત ઉપર આવ્યા
છીએ કે-યોગને પમાડનારી સામગ્રી મળતા, યોગની કલાએ
પહોંચી શકે એવા હોયો, કેવી સ્વભાવસિદ્ધ યોગ્યતાવાળા
હોય છે, અથવા તો, યોગની કલાએ પહોંચવાનો અભિલા
ષાવાળા આત્માઓએ, કેવા કેવા સુવોને કેળવવા જોઈએ

દશમું પ્રવચન

વિ. સ. ૨૦૦૭ માસનું વહી ૭ તિવારે
તા. ૧૬ ૮ '૫૧ ત્રિસરે ૮૧ થી ૧૦૧
સ્વયં-પ્રેમાભાષી દોડ, બા. અમદાવાદ

[તા. ૧૬ ૮ '૫૧, ત્રિસરે મસરે ૮૧ થી ૧૦૧ વાંચ્યા સુધી,
અમદાવાદ-પ્રેમાભાષી દોડમાં, પૂ. પ્રવચનકાર મહાત્માનું આ પ્રવચન
શ્રેષ્ઠિને અંગેનું આ દસમું નહેર પ્રવચન થયું હતું. હર વખતની માફક
આ વખતે પણ આ નહેર પ્રવચનનો અહેસાસ પોતાના પતમા લેવાને
માટે, 'સંદેશ' અને 'ગુજરાત સમાચાર' એ બંને પેનિકોના
પ્રતિનિધિઓ પોતપોતાના કાર્યાલય તરફથી દાખરે રહ્યા હતા.

'ગુજરાત સમાચાર'ના પ્રતિનિધિએ પોતાનો અહેસાસ
તા. ૨૦ ૮ '૫૧ સોમવારના 'ગુજરાત સમાચાર'ના અકમાં પ્રગટ
કરતાં, તેના ઉપરની નોંધમાં જણાવ્યું હતું કે—

“જાગે સસરે ૮૧ વાગે પ્રેમાભાષી દોડમાં રિદ્ધા. જૈનાચાર્ય
શ્રીમદ્ સમવિજયવંદ્યસૂરીમહારાજના ચાનતા વ્યાખ્યાનના અનુસંધાનમાં
તેઓશ્રીને 'સતચાર' ઉપર ગયા રસિકારના અધૂરા પ્રવચનને આગળ
વધાર્યું હતું. આજે પણ પ્રવચન સામગ્રીના જૈન સાધુસાધ્વીઓ તથા
ભાવિક શ્રોતાઓથી હોય ખીઓખીય બનઈ ગયો હતો. પરંતુ આજે
શ્રોતાગૃહમાં અન્ય શ્રોતાઓની વચમાં પ્રવચન સામગ્રીવા રિરાજમાન
થયેલા રસિકર મહારાજની હાજરી વિશેષ ધ્યાન ખેંચતી હતી.

જ્યારે 'સદેશ'ના પ્રતિનિધિએ પોતાનો અહેવાલ તા ૨૧
૮ '૫૧ મંગળારાત્રના' સદેશ 'ના અકાશ પ્રગટ કરતા, તેના ઉપરની
નોંધમાં જણાવ્યું હતું કે-

“જૈનાચાર્ય’ મુનિ શ્રી વિજયનામચન્દ્રસૂરીચરણ મહાગચ્છે અત્રેના
પ્રેમાભાઈ હોવામાં ‘સમાયજ્યમા સસ્કૃતિનો આર્ચ્ય’ એ વિશ્વ ઉપર
જે વ્યાખ્યાનમાળા રજૂ કરી છે, તેનું ગયા રવિવારે જાળી રહેલું પ્રવચન
આજે સવારે દાઢા વાગે પ્રેમાભાઈ હોવામાં આપ્યું હતું જૈન અને
જૈનેતર ભાઈ-બહેનોની આ વ્યાખ્યાન માણના ઉત્તરેતર મેદની નધની
રહી છે આજે શ્રી રવિશંકર મહારાજ પપુ પ્રવચન સામગ્રીના
આવ્યા હતા

દરના પ્રવચનનું આ તીથે આપવામાં આવતું સાગ્રૂત અન-
તરણ, અમોએ તૈયાર કરેલું છે —ત શ્રી જૈન પ્રવચન]

‘જેટલું જોઈએ તેટલું યેન કેન મેળવવું’-એવી વૃત્તિ
મહાચારની બાબત છે

અતિ દુર્લભ એવા મનુષ્ય-જન્મનો પરમાર્થ, જે જે પરમ
પદની પ્રાપ્તિ સ્વરૂપ છે, તેને સિદ્ધ કરવાને માટે યોગના
આદરની જરૂર છે અને વાસ્તવિક રીતિએ યોગ તેનું જ નામ
છે કે-આત્માને જે પરમ પદની સાથે યોગ આપે. આત્માને
પરમ પદની સાથે યોગ આપનારો જે યોગ છે, એની જે
મુખ્ય ત્રણ કક્ષાઓ છે-એ વિષે આપણે ઠેકઠીક વાતો કરી
આવ્યા છીએ, અને તે પછીથી, આપણે એ વાત ઉપર આવ્યા
છીએ કે-યોગને પમાડનારી સામગ્રી મળતા, યોગની કક્ષાએ
પહોંચી શકે એવા હોયો, કેવી સ્વભાવસિદ્ધ યોગ્યતાવાળા
હોય છે, અથવા તો, યોગની કક્ષાએ પહોંચવાનો અભિગ્રા
વાવાળા આત્માઓએ, જેવા કેવા શુદ્ધોને કેળવવા જોઈએ

આ ગુણોવાળા જીવનને, મહાપુરૂષો, યોગ રૂપ પ્રાસાદની પ્રાથમિક ભૂમિકાને યોગ્ય જીવન રૂપે ઓળખે છે યોગની આ પ્રાથમિક ભૂમિકાને માટે, ચાર ગુણોનો નિર્દેશ કરવા દ્વારા, મહાપુરૂષોએ એ ચાર ગુણોમાં અનેક ગુણોનો સમાવેશ કરી દીધો છે એ ચાર ગુણોમાં-પહેલા ગુણ તરીકે, આપણે જોઈ આવ્યા કે-યોગની પૂર્વભૂમિકા સ્વરૂપ જીવનને જીવનારા આત્માઓ, શુર-દેવાન્ના પૂજક હોય છે. માતા-પિતાદિ શુર વર્ગ આદિને અગે અહીં જે વાતો થઈ ગઈ, તે જીવનમાં વણાએલી છે કે જીવનમાં એને વણવાનો પ્રયત્ન ચાલી રહ્યો છે, એ વિચાર સૌએ પોતપોતાને માટે કરી લેવાનો છે એ પછી, બીજા ગુણ તરીકે કહ્યું કે-એ આત્માઓ સદાચારી પણ હોય છે એ આત્માઓ કેવા કેવા સદાચારોને જીવનારા હોય છે, તેનું વર્ણન કરતા આપણે અત્યાર સુધીમાં ચૌદ સદાચારોને જોઈ આવ્યા તેમાંના છેલ્લા બે, તેરમો અને ચૌદમો, અસહ એવા વ્યયનો પરિત્યાગ કરવા રૂપ અને સ્થાને એટલે દેવપૂજનાદિમાં સદા વ્યય કરવા રૂપ-એને અગે આપણે ગયા રવિવારે વિચાર કરી આવ્યા એ બંને ય સદાચારોના પાયાને માટે, જે આયાનુસારી વ્યયની નીતિને માનવો સ્વીકારી લે, તો યોગ તો મળવો હોય ત્યારે મળે, કદાચ તેવી સામગ્રી ન મળે ને એથી યોગની પ્રાપ્તિ ન થાય, તો પણ એ માનવો પોતાના જીવનને એવી સાગી રીતિએ જીવે કે-મરતા પણ એમને પરલોક કેવો મળશે-એની ચિન્તા કરવી પડે નહિ હૈયે ધરપત રહે કે-‘મને પરલોક ખરાબ મળવાનો જ નથી, કેમ કે-પરલોક બગડે એવું કાઈ મેં કયું નથી’ આ લોકમાં ય એ ઘણી શાન્તિ હોગવે, કેમ કે-કાઈ સુખિને

જેઈને, એને એના મુખની ઈચ્છા આવે નહિ અને પોતે
 માં તેવી સ્થિતિમાં મૂકાઈ જાય તો પણ, તેથી તેનામાં દીનતા
 આવે નહિ. હું જ આવે અને તે છતાંય દીનતા ન આવે,
 એવું બને ને? ગાંધી એવું બની શકે? કેમ કે-એણે તિર્વંચ
 જરી લીધો છે કે-‘હું કાઈ જન્મ્યો છું તે કોઈના ઉપર
 જન્મ્યો નહીં હું મારા પુરુષના થોગે જ આ જન્મને પામ્યો
 હું અને અહીં મને મળે તો તેટલું જ મળે, કે જે મને
 મારા પુરુષથી મળી શકે તેમ હોય મારે જોઈતું હોય તે
 છતાંય ન મળે, તો એ પ્રતાપ પણ માન પાપનો જ પુરુષેય
 માફ બાધેલું અને પાપેય મારૂં બાધેલું, એમાં બીજાનો દોષ
 થો? ’ આવો વિચાર આવે, તો માણસ મહા ચતોષી બની
 જાય ને? એવા વિચારવાળા માણસનો મોજશોખ પણ મોટે
 ભાગે મરી જાય છે, એટલે એ પ્રાય અસફળ વ્યય કરનારો હોતો
 નથી આ તેરમો ચઢાચાર છે આવા માણસને જે પુરુષનો
 થોગ હોય અને જીવવાને જરૂરી ઢરતા વધારે સામગ્રી મળી
 જાય, તો એને માટે ‘સ્થાનં ચૈત્તત્ક્રિયા સદા’ નામનો જે
 ચૌદમો ચઢાચાર છે, તે મુલ્ય બને છે આવક મુજબ ખર્ચ
 કરનારો હોય, બીનજરૂરી ખર્ચ કરનારો ન હોય અને સારા
 સારા સ્વાનોએ ખર્ચ કરવામાં પાછી પાની ઠરે એવો ન હોય,
 માનવનમાજ જે આવો બની જાય, તો આજના ધણા ખરા
 હું જો તો ચઢજમા બાગી ગયા વિના રહે જ નહિ ને? પુરુષને
 ને પાપને જે માનતો હોય, તે થોડામાથી પણ થોડાનો સફ
 વ્યય કયો વિના રહે ખરો? એને તો અસફ વ્યય કરવો
 જમે નહિ અને સફવ્યય કરવો બહુ જમે આવી
 તમારામાં ન હોય, તો પણ તમારે પુરુષાર્થ કરીને

ત્યારે તો એના વિરોધની વાત આવે છે તમે
ગ્રીનારેટ લેવા-દેવામાં સ્વાગત નાનનારા છે ?

સૌ આગનારા સર્વ એવો હોય છે

શું તમારે ત્યાં આવનાનઓ એવા હોય છે કે-
કહેલું રૂઢ ધરો એમાં રાજી ન થાય અને ગ્રીનારેટ ધરો
રાજી થાય ? પારો કે-એ એવા હોય, પણ તમે સ્વા
ગ્રીનારેટ ન ધરો, તો આવે કે નહિ ? પણ ખરી વાત
કે-તમને ય એટલો વિચાર નથી. આવી રીતિએ લોકોને
ઘર્ષ જવાની જે સ્થિતિ છે, તે સદાચાર નથી

અજ્ઞાન લોકને તાબે ઘર્ષને આ લોકમાં ને પરલોક

નુકસાનકારી કાર્યો ન થાય

લોકવિરુદ્ધ કાર્ય કરતા જેનું હૈયું ડરતું રહે તેનામાં
ચાર જણાય, પણ લોકની ખાતર જે ગને તેનું ખરાબ
પણ કરે અગર તો લોકને તાબે ઘર્ષને જે સાર કામ
અટકી જાય, તેનામાં એ સદાચાર છે-એમ ન જણાય,
અનાચાર છે-એમ જણાય એટલે લોકથી એવી રીતિએ
જેનું નથી, કે જેવી આ લોકની ને પરલોકની સારી પ્ર
અટકી પડે લોકાપવાદ-ભીરૂત્વને સદાચાર તો એ માટે
કે કે-એથી આ લોકના અને પરલોકમાં પણ નુકસાન
એની જે પ્રવૃત્તિ હોય, તે પ્રવૃત્તિ અટકી જવા પામે
બહલે, લોકની કન્યાના બની જઈને, આ લોકમાં પણ નુકસા
કરનારી અને પરલોકમાં પણ નુકસાનને કરનારી પ્રવૃત્તિ
કરનારા બની જાય, તો એ સદાચાર નથી, પણ એ
અનાચાર છે. આ બધું જાણનારે માટે, પદરમે સદા

બહુ ઉપયોગી છે માતા-પિતાદિ ગુરુવર્ગનો અને દેવાદિનો પૂજક બનવા દ્વારા નમ્ર આદિ બનેલો અને લોકાપવાદ-ભીરુ ત્વ આદિ સદાચારોને જીવનારો બનેલો આત્મા પણ, જે એને જ્ઞાનિએ કહેલું ઠાર્ય સમજાઈ જાય અને જે એનામા એ ઠાર્યને કરવાનું સામર્થ્ય હોય, તો એ આખી દુનિયા જીલ્લી બન તોય, પોતે એ કાર્યને કરવામા ધર્યે જ જાય પ્રધાન કાર્યોને માટે આ પ્રકારનો જે આગ્રહ, એનું નામ પદરમો સદાચાર છે આ પદરમો સદાચાર એવો છે કે-આત્માને આ સઘળા ય ખરાબ કામોથી બચાવી દે અને સારા કામોમા ઉત્સાહને પ્રેરે, કારણ કે-એને આગ્રહ પ્રધાન કાર્યમા છે આ વસ્તુને સમજ્યા વિના જેઓ જ્ઞાન લોકને તાબે થઈ જાય છે, અજ્ઞાન લોક રાજ થાય એવી રીતિએ વર્તવાના પ્રયત્નમા પડી જાય છે, તેઓ તો પોતાના આ લોકના હિતને પણ બગાડે છે અને પોતાના પરલોકના હિતને પણ બગાડે છે, કારણ કે-તેઓ નહિ કરવા યોગ્ય કામોને કરે છે અને જે સારા કામો કરવા યોગ્ય હોય છે, તે એમનાથી છૂટી જાય છે

મરના પાછળ રહનારાઓ

મરનારની પાછળ તમે રડો છો, તે તમને રોવું આવે છે માટે રડો છો કે રોવું પડે એમ માન્યુ છે માટે રડો છો ? રોવું આવી જાય અને રડે એવા થોડા, જ્યારે દેખાવ ખાતર રોનારા ઘણા પાછા કહે કે ' મન ન હોય તોય ચાર આવે એટલે બતાવવાને માટે રોવું પડે ન રોઈએ તો પાછળ ટીકા કરે ' ચાની ટીકા કરે ?

સૌ કહેશે કે-આને લાગણી જ નથી

અજ્ઞાન માણસો કઠાચ લાગણી નથી એવી ટીકા કરે, એટલા માટે ઢોગ કરવાનો ? પોતાનો રનેહી કે સખધી મરી જાય, તે છતાં પણ જેણે સમજપૂર્વક હૈયામા શોકને પેઢા થવા જ દેવો નહિ-એવો કાખૂ કેળવ્યો હોય, તે ન રહે એટલે ખરાખ ? જેણે એવો કાખૂ મેળવ્યો હોય, તેને તમે ઉત્તમ કહો કે અધમ કહો ?

સૌ, ઉત્તમ જ કહેવાય

જેના ઘરનો જાય છે, તેનો કામ કરનારો જાય છે કે ખીજનો કામ કરનારો જાય છે ? ખીજનો તો વાતો કરે, એટલું જ ને ? જેનો કામ કરનારો જાય, એથી જેનો સ્વાર્થ હજીય, તેને પોતાને જો મમજ હોય અને એથી એ શોક ન કરે, તો તેની ટીકા કરવાની હોય કે તેના વખાણ કરવાના હોય ? આજે તો, મોટે ભાગે એવું ચાલે છે કે-જીવતા સામુ ન જોયું હોય તો ચ, મર્યા પડી બહુ લાગી આવ્યું છે-એવું જતાવવાનો ઢોગ કરે આ ઢોગ શા માટે ? લોકને જતાવવાને, લોકને રાજી કરવાને અથવા તો લોકને નારાજ નહિ થવા દેવાને માટે ને ? એટલે લોકની ખાતર નહિ કરવા યોગ્ય કાર્યો પણ તમે કરો તો છા જ

સમાજજીવી છા માટે ખરાખ ઝામેય કરો ?

આવી જ રીતિએ, તમારે કરવા યોગ્ય કાર્યો પણ તમે લોકની ખાતર ન કરતા હો, એવું છે ? લોકને ન ગમે અને તમારે કરવા જેવા હોય, પણ લોકની ખાતર તમે ન કરતા હો, એવા કયા કયા કાર્યો છે-એનો તમને ખ્યાલ છે ? પણ તમે પ્રધાન કાર્યો કયા છે અને એમા તમારાથી થઈ શકે

એવા કયા છે, એનો વિચાર કયો છે ખરો ? ત્યાં સુધી પ્રધાન કાર્યો સખધી જ નિર્ણય ન કયો હોય, ત્યાં સુધી એને માટે આશ્રહ શાનો આવે ?

સાઠ લોક એટલે સમાજ માણસ સમાજજીવી હોય છે શેવાનો વ્યવહાર એ પણ સમાજનો વ્યવહાર છે, તો એ કરવાની જરૂર ખરી કે નહિ ?

શેવાનો શિવાજ ગમે તેવો ખોટો હોય, તો પણ માણસ સમાજજીવી છે, માટે એણે એ વ્યવહાર કરવા જેવો ખરો કે નહિ, એમ પૂછો છો ? લોકમા જેનો વ્યવહાર રૂઢ બની ગયો હોય, તે ખરાબ કામ હોય તે છતાં પણ તે કરવું જ જોઈએ-આવું જે માને છે, તે કદી પણ સદાચારી બની શકતો નથી હજી તો છેક છેલ્લા સદાચારમા એ વાત કહી છે કે-ગર્હિત એવી પ્રવૃત્તિ તો, કણકે પ્રાણ આવી જાય તો પણ નહિ કરવી જોઈએ

લક્ષ્ય મુખ્યત્વે પરલોક પર કેન્દ્રિત કરવું જોઈએ

અત્યારે તો આપણે પ્રધાન કાર્યો, કે જે કાર્યોથી આ લોકનું હિત પણ સધાય અને પરલોકનું હિત પણ સધાય, એવા કાર્યોના આશ્રહ રૂપ સદાચારની વાત કરવાની છે માણસે પોતાના લક્ષ્યને મુખ્યત્વે તો પરલોક ઉપર જ કેન્દ્રિત કરવું જોઈએ અને પરલોકને બગાડે એવી પ્રવૃત્તિઓથી જેમ બને તેમ વિરામ પામવો જોઈએ તથા પરલોકને સુધારનારી જે જે પ્રધાન પ્રવૃત્તિઓ છે, તેના આશ્રહવાળા બની જવું જોઈએ આ લોકની બહુ ચિંતા કરવા જેવી છે ? અહીં રહી રહીને પણ આપણે કેટલોક કાળ રહી શકવાના ? આ

ને આ સ્થિતિમાં, અહીં આપણે શાશ્વત ઢાળ રહેવાના છીએ ? કે અહીંથી થોડા કાળમાં જ આપણે જવાનું છે ?

સાં અહીંથી જવાનું તો છે જ

અહીંથી જવાનું છે, એ નક્કી છે અહીંથી ક્યારે જવાનું છે-એ આપણી જાણમાં નક્કી નથી, પણ અહીંથી થોડા કાળમાં જવાનું છે, એ તો આપણે જાણીએ છીએ ને ? વર્તમાન કાળ મોટો છે કે ભવિષ્ય કાળ મોટો છે ? એટલે કે-આપણા વર્તમાન જીવનનો કાળ મોટો છે કે આપણા ભાવિ જીવનનો કાળ મોટો છે ? આ જીવનનો કાળ હવે તો ૫-૨૫-૫૦ વર્ષો લગભગનો ગણાય ને ? ત્યારે ૫-૨૫-૫૦ વર્ષોના જીવનમાં, ભવિષ્યનો અનન્તો કાળ કાળો થાય તેવા કામો નહિ કરવામાં, ખૂબ જ અછડ બની જવું જોઈએ અને જે જે કાર્યો આપણા ભવિષ્યના અનન્ત કાળને સુધારનારા હોય, તે તે કાર્યોને, વર્તમાન કાળમાં અગવડોને વેડવી પડે તો અગવડોને વેડીને પણ, આપત્તિઓને ખમવી પડે તો આપત્તિઓને ખમીને પણ કરવામાં, મેડું જેવા અચળ બની જવું જોઈએ

મરવાનું ને રૂળ લોગવવાનું યાદ આવે છે ?

પણ તમને આ જીવનની લજ્જાભરૂરતા યાદ આવે છે ખરી ? વારંવાર એ વિચાર આવે છે કે-અહીંથી જવાનું છે અને ભવિષ્યકાળ અનન્તો છે ? માણસને મરવાનું નક્કી હોવા છતાં પણ, મરણ પ્રત્યે માણસને એટલો ઠપો અણગમો છે કે-કોઈ જો અહીંથી જવાનું છે-એ વાતને યાદ કરાવે, તો તેમાં પણ માણસને અમગળ જેવું લાગે છે કોઈકેઈ વાર

તો, માણસ શુદ્ધાત્મા આવીને એમ પણ કહી દે છે કે-‘જમે
જ્યારે મરવાનું આવશે ત્યારે મરીશું, પણ અત્યારે અમે મર
ણની ચિન્તા કરીએ નહિ, એમા તમારા બાપનું શું લાય
ક છે ?’ અમે તો તમને કહીએ છીએ કે-‘તમે અહીં ધણું જીવો
અથવા બે જીવી રહતા હો તો તમે અહીં સદાને માટે
જીવો તો એમા અમને લેશ માત્રેય વાપો નથી, પણ જરા
સમજો!’ તમે જમે તેટલા પ્રયત્નો કરો, તો પણ તમારે
અહીંથી જવાનું જ છે અને તમારું ભવિષ્ય મુખ્યત્વે આ
લોકના તમારા કાર્યોથી જ ઘડવાનું છે ‘મારા આ લોકના
કાર્યોનું ફળ મારે જ પરલોકમા લોગવવું પડશે, અહીં હું
જે કાંઈ કરીશ, તેનું ફળ મને મળ્યા વિના રહેવાનું નથી
જ અને મારે જ એ ફળને પરલોકમા પણ લોગવવું પડવાનું
છે ‘-આવી મીઠી સારી વાતને પણ જે માનતો નથી, તેની
પાસે તો સદાચાન્ની ગમે તેટલી વાતો કરવામા આવે, તો
પણ તે બધી હવામા ઉડી જવાની

પ્રમાણ કાર્યોના આશય

પણ તમે તો એમાના નથી ને ? ‘આપણે આત્મા
સદાજીવી છે’-એવું માનનારાઓમાના તમે છો ને ? ‘આપણે
અનન્તો કાળ યયા છીએ અને અનન્તો કાળ આપણે રહે
વાના છીએ, આપણે ક્યારે ય નહોતા-એમ પણ નથી અને
આપણે ક્યારે ય નહિ હોઈએ-એવું બનવાનું પણ નથી !’-
આવું જે માને અને ‘પોતાના કર્મોનું ફળ પોતાને જ લોગ
વવું પડે છે’-એ વાતને જે સમજે, તેણે તો ખરાબ કાર્યોને
છોડી દઈને અને કયા કયા કાર્યો કરવા જેવા

કરતા ગ્રહીને, જે જે કાર્યો સારા લાગે, હિતકારી તરીકે જે જે કાર્યોનો ખ્યાલ આવે, તે તે કાર્યોને કરવાને માટેનો કેવો આગ્રહ ગળવો જોઈએ ?

સૌ સુન્દર

સુન્દરમાં સુન્દર પ્રકારનો આગ્રહ રાખવો જોઈએ ને ? એવા પખતે, કદાચ અજ્ઞાન લોકનો ગમે તેવો વિરોધ આવી પડે, તો પણ તે વિરોધને વેઠી લઈને ને ? આવો આગ્રહ અત્યાર સુધીમા ન આવ્યો હોય, તો હવે તો લાવવો પડશે ને ? પણ પ્રધાન કાર્યોને જરૂરયા વિના તમે આગ્રહ રાખ્યો થાનો ? પરલોકને માનનારા તમે, પરલોકને સુધારનારા કાર્યો કયાં કયાં છે, એનો અત્યાર સુધીમા સમજ મુજબ પણ વિચાર અને નિર્ણય તો કયો હશે ને ? આપણો ભવિષ્યકાળ સુધરે, સુન્દર બને-એ માટે આ જન્મમા કરવાનું શું ?

સૌ પરોપકાર

એટલે પરોપકાર આદિ પ્રધાન કાર્યો મુખ્યત્વે કરવાના ને ? એ કાર્યોની આગળ આપણો વર્તમાનકાલીન ઉપકાર તો ગૌણ બને ને ? ચોતાના વર્તમાનકાલીન ઉપકારના કાર્યને ગૌણ બનાવી દઈને અથવા તો એની દરકાર રાખ્યા વિના પણ, પરના ઉપકારને સાધવાની વૃત્તિ ખરી ને ?

આત્મિક ને ભૌતિક ઉપકારનો ફરક

પરોપકાર એ પ્રધાન કાર્ય છે, અવશ્ય કરવા યોગ્ય કાર્ય છે, આમ છતાં પણ એના સબધમા વિવેકી બનવાની ખૂબ જ આવશ્યકતા છે આત્મિક ઉપકારની વાત આવે, ત્યાં પહેલાં ચોતાની બતનો વિચાર કરવો પડે અને તે પછીથી બીજા

એનો વિચાર થાય, ત્યારે ભૌતિક ઉપકારને માટે તો, બીજા એની ભતને પહેલી ગણવી જોઈએ અને આપણી ભતને પાછળ રાખવી જોઈએ આદિમિક ઉપકારનો વિચાર આવે, ત્યાં પહેલાં આપણે આપણી ભતનો વિચાર કરવો જોઈએ અને ભૌતિક ઉપકારની વાતમાં પહેલું આપું જગત્ અને પછી આપણે, એ વૃત્તિને ખીલવવી જોઈએ આત્મિક ઉપકારમાં તો એણે છે કે-જેને પોતાના આત્માના ઉપકારનો ખ્યાલ ન હોય, તે બીજા આત્માઓ ઉપર ઉપકાર કરવાને માટે નાલાયક છે ભૌતિક ઉપકારનો પ્રયત્ન એવો છે કે-એમાં પોતાની ભતને ભૂલે અને બીજાઓના જ લેવાને ચાહ કરે, તો જ તે સારી રીતિએ ઘર્ષ શકે આવે. પરોપકારનો ખ્યાલ જેને હોય, તેને પ્રધાન ઢાંચોનો વિચાર ઝટ આવે, કારણ કે-પરોપકાર પણ વસ્તુતઃ પોતાના આધ્યાત્મિક કલ્યાણને સાધવાના હેતુથી જ કરવા ચોખ્ખું છે ઉપકાર કરનારને એમ ગહેલું જોઈએ કે- ‘દેખીતી રીતિએ લલ્લે હું બીજાના ઉપર ઉપકાર કરું છું, પણ ખરી રીતિએ તો હું મારા પોતાના ઉપર જ ઉપકાર કરું છું’

આધ્યાત્મિક ઉપકાર વ્યક્તિગત પણ ઘર્ષ શકે અને સમૂહગત

પણ ઘર્ષ શકે

સૌ આધ્યાત્મિક ઉપકાર વ્યક્તિ માટે તો શક્ય છે, પણ એ સમાજ માટે શક્ય ખરો ?

આધ્યાત્મિક ઉપકાર સમાજ માટે શક્ય છે, એ માટે તો અહીં એ પ્રકારનો પ્રયત્ન ચાલી રહ્યો છે વ્યક્તિઓનો સમૂહ એ સમાજ, એટલે જે વસ્તુ વ્યક્તિને માટે શક્ય હોય, તે વસ્તુ સમાજને માટે પણ શક્ય જ ગણાય ઘણી વ્યક્તિ-

એમા પરિવર્તન આવે, એ સમાજમા પરિવર્તન આવ્યું એમ કહેવાય

સૌ આર્ય સરકૃતિની આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિની આ વાત વ્યક્તિના વિકાસમા તો ઉપયોગી થાય, પરંતુ આખા સમાજને આ માર્ગે દોરી શકાય કે નહિ અને સમાજ ને આ માર્ગે દોરાય તો તેથી સમાજનો વિકાસ થાય કે નહિ ?

આખો સમાજ દોરાય કે નહિ-એ એક જુદી વસ્તુ છે, પણ આખો સમાજ ને આ માર્ગે દોરાતો હોય, તો જરૂર આખા સમાજને આ માર્ગે દોરી શકાય અને એથી સમાજનો પણ વિકાસ જ થાય મામુદાયિક રીતિએ આધ્યાત્મિક ઉપકાર થઈ શકે જ નહિ-એવું નથી આધ્યાત્મિક ઉપકાર વ્યક્તિ ગત પણ થઈ શકે અને સમુદાયગત પણ થઈ શકે અત્યારે આધ્યાત્મિક ઉપકારનો જ પ્રયત્ન ચાલુ છે અને આ સમુદાયગત પ્રયત્ન છે આ વસ્તુને આ સમૃદ્ધ આચરણમા મૂકે, તો એથી દરેકનો વ્યક્તિગત વિકાસ પણ થાય અને સમાજનો વિકાસ પણ થાય

આત્મિક ઉપકાર મારે પહેલા પોતે સુધરવું જોઈએ

આપણા આધ્યાત્મિક શાસ્ત્રકારોએ જ્યાં આત્મિક ઉપકારનો પ્રસંગ આવ્યો, ત્યાં જ રીતિએ આત્મિક ઉપકારને સાધવાનું દર્શાવ્યું છે, તેને જ પ્રશ્નકાર વિચારશે, તો એથી તેમને તેમના પ્રશ્નનું સમાધાન મળી જશે આત્માના ઉપકારની બાબતમા, મહાપુરૂષોએ કહ્યું છે કે-સૌથી પહેલા તમે તમારા પોતાના આત્મા ઉપર ઉપકાર કરો એનો અર્થ એ છે કે-સૌથી પહેલા આપણે પોતે જ પોતાને દોષરહિત અને

શુભસહિત બનાવવાનો પ્રયત્ન આરંભી દેવો જોઈએ આપણે જેમ જેમ દોષરહિત અને શુભસહિત બનીએ, તેમ તેમ ખીજના આત્મિક ઉપદારને પણ સારી રીતિએ સાધનારા બની શકીએ આપણને જ જો આપણા દોષો ડબતા ન હોય અને આપણા શુભોને પ્રગટાવવાની આપણામાં જ જો ભાવના ન હોય, તો ખીજઓને દોષોથી મુક્ત અને શુભોથી સહિત બનાવવાની લાયકાત, આપણામાં આવે જ શી રીતિએ ? પણ જ્યારે ભૌતિક ઉપકારનો, એટલે કે-ખાદ્ય વસ્તુથી ઉપકારને સાધવાનો પ્રયત્ન હોય, ત્યારે એ ઉપકારને સાધવાને ધન્યતા રાએ, એ ઉપકારને સાધવાને માટે પોતાની બાતના ભૌતિક ઉપકારને ગૌણ બનાવી દઈને, ખીજઓના ઉપરના ઉપકારને પ્રધાન બનાવી દેવો જોઈએ ધારો કે-તમે પણ ભૂખ્યા હો અને તમારી પાસેનો પણ ભૂખ્યો હોય, લોજનની જરૂર બેયને હોય, પણ લોજન માત્ર તમારી જ પાને હોય અને તે એક પૂરતું જ હોય, એવા પ્રસંગમાં મહાપુરૂષો કહે છે કે-જો તમારી શક્તિ હોય, તો તમે પોતે ન ખાઈને પણ તમારી પાસેનાને ખવડાવો દોષોને કાઢવાને માટે તો, પહેલા પોતાના દોષોને કાઢવાને મથવું જોઈએ અને તે પછી ખીજઓને દોષ કાઢવાનું કહેવાને નીકળવું જોઈએ

યોગ સાધનારે જગલમાં જ જવું પડે એવું નથી

દોષોને કાઢવા અને શુભોને મેળવવા, એ આધ્યાત્મિક પ્રગતિ છે આ પ્રગતિ હવે માત્રને માટે એકસરખી રીતિએ આવશ્યક છે સૌ દોષરહિત બનવાના અને શુભસહિત બનવાના પ્રયત્નમાં લાગી જાય, તો એ સ્થિતિ માન વ્યક્તિને

જા લાભ કરે કે સમાજને! પણ લાભ કરે? એક વ્યક્તિ પણ સુધરે, તો તેથી પણ એક યા બીજી રીતિએ આખા જગતને લાભ થાય છે, તો પછી સમાજની ઘણી વ્યક્તિઓ સુધરે તો સમાજને લાભ ન થાય, એ બને કેમ ?

સૌ મને એમ લાગે, છે કે-આ વસ્તુ સમાજને લાભ કરી શકે નહિ અધ્યાત્મની ઉપાસના કરવાને માટે તો જગલમાં જવું જોઈએ એટલે આ વસ્તુ સમાજવ્યાપક બની શકે નહિ

કોઈ પણ ડાહ્યો માણસ, એવું માનનારો કોઈ શકે નહિ કે-જેણે મોક્ષની સાધના કરવી હોય, એટલે કે-જેણે મોક્ષને માટે યોગની સાધના કરવી હોય, તેણે જગલમાં જ ચાલ્યા જવું જોઈએ યોગની આર્યિક સાધના તો, ગૃહસ્થપણે પણ થઈ શકે છે અને એથી જ યોગની ત્રણ ભૂમિકાઓને લગતી વાતો પહેલા કહેવામાં આવી હતી ગૃહસ્થપણાને તણને અને સયમને સ્વીકારીને, એટાન્તે મોક્ષની જ આરાધના કરવાને માટે ઉદ્યત બનેલા આત્માઓ પણ, માનવસમાજમાં રહીને યોગની સાધના કરી શકે છે અને જો પોતામાં એવી કોઈ તાકાત વિશેષ હોય, તો એ દ્વારા તેઓ ઘણા માનવીઓને પણ એ માર્ગે ધસડી શકે છે સમાજમાં જો આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિનું આન્દોલન બગબગર ઉભું થઈ જવા પામે, તો એથી સમાજને સુકશાન કોઈ પણ થાય નહિ અને સમાજને લાભ અનેક રીતિએ થાય એટલે આધ્યાત્મિક પ્રગતિની સર્વવ્યાપકતા નથી-એમ કહેવું, એ બરાબર નથી

આધ્યાત્મિક ઉપકાગના ઉપદેશની અમર-

૧૦- સમાજ ઉપર એની અસર થયેની કે અસર થતી દેખાતી નથી.

ઘણી અસર થઈ છે અને થાય છે સારામા સારી ચીજની અસર પણ, જેઓ એની અસરને ઝીલી શકે એવા હોય અથવા એવા બને, એમના ઉપર થાય ? કે અયોગ્ય ઉપર પણ એની અસર થાય ? જો તમે એમ કહેતા હો કે-હી ઉપર અને પૂરેપૂરી અસર થવી જોઈએ, તો કદી પણ એવી માગણી કરી શકાય નહિ અને એવી ઈચ્છાને કરનારની ઈચ્છા કદી પણ સફળ નિવડે નહિ, કેમ કે-હી લાયક હોય નહિ અને લાયક પણ બધા એકસરખા લાયક હોય નહિ આધ્યાત્મિક ઉન્નતિના શિખરે પહોચવાની ઈચ્છા પણ, જીવમા જો લાયકાત ન હોય તો, પ્રગટી શકતી નથી અને એવી ઈચ્છા પ્રગટી નકે-એવા લાયક જીવોમા પણ, એ ઈચ્છાને પ્રગટવાને માટે ઘણી સામગ્રીની અપેક્ષા રહે છે, ત્યાં બધામા અસર જોવા માગો, તો તે કયાથી જોવાને મળે ? તમે વિચારો કે-ભૌતિક પ્રગતિના શિખરે પહોચવાની ઈચ્છા તો લગભગ બધાને છે ને ? એને માટેની મહેનત પણ લગભગ બધા જ કરે છે ને ? આમ છતાં પણ, બધા ભૌતિક પ્રગતિના શિખરે પહોચી શકતા નથી ને ? જો કોઈ ભૌતિક પ્રગતિના શિખરે પહોચ્યા નથી અથવા તો સામાન્ય પ્રકારની પણ ભૌતિક પ્રગતિને જેઓ સાધી શક્યા નથી, તેઓને ભૌતિક પ્રગતિની ઈચ્છા જ નહોતી અથવા તો તેમણે એને માટે કશી મહેનત જ કરી નહોતી, એમ તમે કહી શક્યો ? નહિ જ, તો આધ્યાત્મિક ઉપકારના ઉપદેશની અસર જ નથી દેખાતી, એમ કેમ જ કહી શકાય ? વાત ગમે, છતાં સાધી શકે નહિ-એવા પણ હોય અને સાધવાને નથે, છતાં નિષ્ફળ નિવડે-એવા પણ હોય આમ છતાં પણ, આધ્યાત્મિક પ્રગતિના શિખરે પહોચવાની,

એટલે કે-મોક્ષને મેળવવાની માત્ર ઈચ્છા પણ થઈ જાય, તો ય તે નિષ્કલ નિવડતી નથી એ ઈચ્છામા પણ એવો ગુણ છે કે-
 જીવને વહેલે-મોડે પણ એ યોગની ભૂમિકાઓને પમાડવા
 દ્વારા, મોક્ષને પમાડનારી નિવડે છે

જગતને આ માર્ગે દોરવાની કૌશિય

આપણી વાત તો એ છે કે-આપણે આ માનવજીવનને
 પામીને યોગની ભૂમિકાએ પહોંચવાનો, યોગની ભૂમિકાએ
 રહીને યોગને સાધવાનો અને એ રીતિએ પરમ પદને પામ
 વાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આવો પ્રયત્ન આ જીવનમા
 શરૂ કરીએ, તો આગામી જીવનોમા પણ આપણને આવો
 પ્રયત્ન કરવાની તક મળે એમ જો નિયમિત પ્રયત્ન ચાલુ
 રહે, જ્યાં જઈએ ત્યાં આ પ્રયત્નની સામગ્રી મળે અને આપણે
 યોગને આરાધીએ, તો બહુ જ થોડા સમયમા આપણે પરમ
 પદે પહોંચી શકીએ યોગ્ય આત્માઓના લક્ષ્યમા આ વાત
 આની જાય અને આ રીતિએ પ્રયત્નશીલ બનવાની પ્રેરણા
 મળે, એ હેતુથી જ આ વ્યાખ્યાનમાળાની ગોઠવણને આવ-
 કારવામા આવી છે અમે જે માર્ગની સાધનામા પરમ કલ્યાણ
 માનીએ છીએ અને એથી જે માર્ગને સાધવાની કૌશિયમા
 અમે છીએ, તે માર્ગે જગતને દોરવાની કૌશિયો પૈકીની
 આ પણ એક કૌશિય છે જે કોઈ અમારા પરિચયમા આવે,
 તેને અમે તો આ જ એક માર્ગે દોરવાની કૌશિય કરીએ
 છીએ અને જીવનભર અમારો આ પ્રયત્ન ચાલુ રહે-એમ
 અમે ઇચ્છીએ છીએ, કારણ કે-ધૈન્ય હિત આનાથી જ છે,
 એમ અમારૂં ખચીત માનવું છે

આ માર્ગમાં જન, વ્યાપી બનવાની શક્તિ કે લાપકાત નથી
-જેમ નદિ કદી સાકાય

આપુ ય જનત્ આધ્યાત્મિક ઉન્નતિની વાત સાથે નવી
 બગતું-એ વાત સાચી છે, પણ તે સ્વાભાવિક છે અને એ
 જનત નાટે એટલું જ ખોટું છે, પણ જો બધા આધ્યાત્મિક
 ઉન્નતિની વાત સાથે બગી જ બાય, તો એથી જનતને તુક
 ચાન થાય ખર ? અને થાય તો શું તુકચાન થાય ? 'આધ્યા
 ત્મિક ઉપદેશની અસર બધા ય ઉપર કેમ થતી નથી ?'-
 એવો પ્રશ્ન ઉઠાવનારે, એ વિચાર પણ કરવા જેવો છે કે-
 'ભૌતિક દિશે પણ બધા જ કેમ મુખી બન્યા નથી ?' તમે
 તો માત્ર મનુષ્યોની વાત કરો છો, પણ હું તો બધા ય જીવોની
 વાત કર જેમ મનુષ્યોને મુખ જોઈએ છે, તેમ બીજા નાનામાં
 નાના જીવને પણ મુખ જ જોઈએ છે સ્વાચારના મુખ જેવી તુ-છ
 ચીજને પણ, એની ઈચ્છા લગભગ સૌને હોવા છતાં અને એને
 માટેની મહેનત પણ લગભગ બધાની હોવા છતાં, બહુ થોડા
 જ જીવો પામી શકે છે; તો પડી, આધ્યાત્મિક ઉન્નતિને
 માટેની મહેનતની વાત તો ફરરહી, પણ આધ્યાત્મિક ઉન્નતિની
 ઈચ્છા પણ મોટે ભાગે નથી જ, એટલે આધ્યાત્મિક મુખને
 સૌ ન પામે-એ સ્વાભાવિક છે પણ તેથી આધ્યાત્મિક ઉપ
 દેશની સાર્વત્રિક અસરની લાકાત નથી-તેમ તો ન જ કહેવાય
 ભૌતિક મુખ ગમે છે કેટલા જીવોને અને ભૌતિક મુખને
 પામે છે કેટલાક જીવો, એની જો તમે વાત કરવા માટે અને
 મનુષ્યોથી આગળ જેમ જેમ વધતા બાવ, તેમ તેમ તમારે ઘણા
 ભાગને ઠાડી દેવો પડશે અને તો પૃથ્વીને પણ સજીવ માનીએ

છીએ, પાણીને પણ સજીવ માનીએ છીએ, અગ્નિને પણ સજીવ માનીએ છીએ, વાયુને પણ સજીવ માનીએ છીએ, વનસ્પતિને પણ સજીવ માનીએ છીએ અને નાનામા નાના હાલતા-ચાલતા જનુઓના જે દેહો છે, તેમા ય જીવો રહેલા છે-એમ માનીએ છીએ. આપણા જેવો જ જીવ પૃથ્વી આદિમા પણ છે પૃથ્વી આદિમા કેટકેટલા જીવો છે, એ ય જાણવા જેવું છે એ જીવો અત્યારે ગમે તે સ્થિતિમા છે, પણ જેવો આપણો જીવ છે, તેવા જ એ જીવો છે એ બધા જીવો મનુષ્ય કેમ નહિ ? તમે મનુષ્ય ને એ જીવો મનુષ્ય કેમ નહિ ? કાઈક કારણ તો ખરૂં ને ? એટલે સુખ જોઈએ છે સૌને, પણ સુખ સૌને મળતું નથી માત્ર બહુ જ થોડા જીવોને સુખ મળે છે ભૌતિક સુખ તો લગભગ સૌને જોઈએ છે, છતાં ય આ કથા છે, જ્યારે આધ્યાત્મિક ઉન્નતિની તો ઘણે મોટે ભાગે ઈચ્છા જ નથી ઘણા મનુષ્યો પણ એવા છે, કે જેમણે આધ્યાત્મિક ઉન્નતિની વાતને સાબળી નથી, તેથી એની ઈચ્છા થઈ નથી અને તેથી તેનો પુરૂષાર્થ નવી એટલે ઘણા ન પામતા હોય, તો એવી આ માર્ગમા જગદ્વ્યાપી બનવાની શક્તિ નથી અગર આ માર્ગમા જગદ્વ્યાપી બનવાની લાચ કાત નથી-એમ નહિ કહી શકાય ‘ઘણાઓ ઉપર આ માર્ગની અસર કેમ નથી ?’ તો કહેવું જોઈએ કે-‘આ માર્ગને સાબળવાની સામગ્રી પણ ઘણા જીવોને મળતી નથી, આ માર્ગને સાબળવા છતાં ય રાગાદિ દોષોની ઉત્કટતાને લઈને ઘણાઓને આ માર્ગને પામવાની ઈચ્છા થતી નથી અગર તો આ માર્ગને સાબળવા છતાં ય આ માર્ગને પામવાની તેઓમા યોગ્યતા નથી અને આ માર્ગને પામ્યા છતાં પણ

આ માર્ગને સેવવાને માટે જરૂરી એવા પુરૂષાર્થને કરવાની શક્તિ પણ ધણાઓમાં હોઈ શકતી નથી' જગતની વાત તો આવી રહી, પણ અહીં આ હોલમાં જેટલા બેઠેલાઓ છે અને ઉભેલાઓ છે, તે બધા જ એવા છે કે-જે કાંઈ કરવા જેવું લાગે, તે બધું ક્યાં વિના રહે જ નહિ ?

નીતિની વાતેય જગદ્વ્યાપી બને ?

અહીં નીતિની વાત ચાલે, એ વાત સમજાઈ પણ બાંધ અને હુએ જવી પણ બાંધ, પણ ધરે બાંધ અને ધણા કહે કે- 'એમ નીતિની વાતો કયેં નહિ ચાલે જેની જવાબદારી લઈને બેઠા હો, તેમને માટે અનીતિ પણ કરવી પડશે' તો તમે એમ કહેવાના કે- 'મેં જવાબદારી સ્વીકારી છે એટલે મેં સ્વીકારેલી જવાબદારીને અદા કરવાને માટે હું ભોંધશે તો માથું આપીશ, પણ અનીતિ કરવી-એ તો મારાવી નહિ જ બને ?' આવી આશા હું કેટલાંકે તરફથી સાંજુ ? પછી 'નીતિની વાત પણ જગદ્વ્યાપી બની શકે એવી નથી' - એમ કહીને, નીતિની વાતને પણ ઉઠાવી દેતા નહિ ! જેમને અનીતિ કરવી ગમતી ન હોય અને નીતિ પાળવી જ જેમને ગમતી હોય, એવા પણ માણસો લોકને તાબે ઘર્ષ જઈને અનીતિને સ્વીકારી લે છે એ માટે આ પદ્ધતિ સદાચાર જરૂરી છે કયો ? પ્રધાનકાર્યે નિર્બંધ ! પ્રવાન એવા કાર્યને વિશે આશ્રય હોવો એ જરૂરી છે એવા કોઈ કાર્યને કરવાના યોગે કદાચ આ લોકમાં તુકશાન ખમવું પડે તેમ હોય, તકલીફ વેઠવી પડે તેમ હોય, પણ એવી પરિસ્થિતિ જરૂર સુધરે તેમ છે-એવું લાગે, તો તેવું કાર્ય પ્રાણાન્તે પણ છોડવું ભોઈએ નહિ-

આટલી પણ વૃત્તિ ને જાગે, તો એટલો પણ તમારો વિકાસ થયો, એમ જરૂર ઝઠી શકાય આ પણ એક અસર છે આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ માટે સાધુ જ યત્ન પડે ?

સઠ જેણે આધ્યાત્મિક સુખ મેળવવું હોય, તેણે તો સાધુ જ થવું જોઈએ ને ?

ઘણી ગેરસમજવાળો અને ઘણી ગેરસમજ ફેલાવે તેવો આ પ્રશ્ન છે જરૂર, ઉંચામાં ઉંચી કોટિની આધ્યાત્મિક ઉન્નતિને સાધવાને માટે, સાચું સાધુજીવન એ ઉંચામાં ઉંચી કોટિનું સાધન છે અને એ માટે જ યોગની ત્રણ ભૂમિકા એમાં પહેલી અને ઉંચી ભૂમિકા માધુતાની છે—એ વાત આપણે વિચારી આવ્યા છીએ, પણ એનો અર્થ એવો તો નથી જ કે—‘જેણે આધ્યાત્મિક ઉન્નતિને સાધવી હોય, તેણે એક માત્ર સાધુજીવન જ સ્વીકારવું જોઈએ અને જે કોઈ સાધુજીવન સ્વીકારવાને માટે અશક્ત હોય, તે સમજી અને પ્રયત્નશીલ બને તો પણ, આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ સર્વથા સાધી શકે જ નહિ’ સાધુજીવનને નહિ સ્વીકારી શકનારાઓ પણ, વિવેકી બનવા દ્વારા અને યથાશક્ય પ્રયત્નશીલ બનવા દ્વારા, આધ્યાત્મિક ઉન્નતિને અથે અરો પણ સાધી શકે છે, પણ ‘આધ્યાત્મિક ઉન્નતિને સાધવાનું સર્વોત્તમ સાધન ઈયું ?’—એમ ને કોઈ પૂછે, તો માયા સાધુજીવનને જ બતાવવું પડે ગેરસમજ

આવી વાતો નહિ સમજાવાથી, કેટલીક વાર, ઘણી મોટી ગેરસમજો પણ ઉભી થઈ જવા પામે છે જેમ બે રવિવાર પહેલાં, એવી એક વાત નીકળી હતી કે—પેટ ભરવા પૂરતું

સાધન ન હોય અને એથી રીજાતા હોય એવા ઘોડા છે, જ્યારે આજે મોજથોખને માટેની ચીજોને અગેની અને વ્યવસ્થાની ચીજોને અગેની રીજામજૂ મોટી છે આમ છતાં પણ, જ્યારે અધર્મને તજવાની અને ધર્મને સેવવાની વાત નીકળે, એ વખતે ઠેટલાકો તરફથી પેટના ખાડાની વાતને એવી રીતિએ આનંદ ધરવામાં આવે છે કે-જાણે પેટનો ખાડો પૂરવા પૂરતું સાધન મળી જાય, તો પછી અધર્મને તજવાની અને આખો દિવસ બને તેટલી રીતિએ ધર્મને જ સેવ્યા કરવાની ઈચ્છા છે આવી રીતિએ પેટના ખાડાની વાતને એક વાર આનંદ ધરવામાં આવી હતી અને તે વખતે મારા તરફથી એ વાતના ખૂલાસા તરીકે એવા ભાવનું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે-એકલા પેટની જ જેને ચિન્તા હોય અને બીજી કોઈ ચિન્તા ન હોય-એવા માણસોને જ સાધુ થયા વિના પણ અધર્મનો ત્યાગ કરવો હોય અને આખો દિવસ ધર્મને બને તેટલા પ્રમાણમાં સેવ્યા કરવો હોય, તો એવા મને તેટલા માણસો હોય તો પણ, તેમને પેટ પૂરતું સાધન આપનારા બાળ્યશાસ્ત્રિઓ જીવે છે આ વાત બહુ સ્પષ્ટ રીતિએ કહેવાઈ હતી, તે છતાં પણ એક પત્રમાં છપાઈ ગયું કે-એવાઓને સાધુ થઈ જવાનું કહેવામાં આવ્યું એ પ્રસન્નમાં, સાધુ થઈ જવાની વાત હતી જ નહિ વાત તો એ જ હતી કે-સાધુ થઈ ચઢાતું ન હોય અને પેટના ખાડાને પૂરવાની રીજામજૂ હોય એથી, મનમાં 'અધર્મને તજવો છે અને આખો દિવસ બને તેટલા ધર્મને સેવવો છે' -આવી ભાવના હોવા છતાં પણ, અધર્મને તજીને ધર્મને સેવી શકતા ન હોય-એવા એક-જે નહિ, પાંચ-પચીસ નહિ, પણ લાખ

માણસો હોય તો પણ તેમને તેમના પેટને ભરવાનું સાધન સારી રીતિ આપે, એવા ભાગ્યવાનો ઘણા છે આજે સરકૃતિની છાયા ગમે તેટલા પ્રમાણમાં ભૂસાઈ જવા પામી હોય, તો પણ આ તો આર્ય દેશ છે ને ? સાધુ થવા જોગી તેવડ ન હોય, પણ ભાવના એ હોય કે-ગૃહસ્થપણે રહીને મારે તો માત્ર બને તેટલા વધુ પ્રમાણમાં ધર્મને જ સેવવો છે, આવો માણસ જો પેટના સાધન ખાતર જ ધર્મને સેવવાથી વચિત રહી જતો હોય, તો આ આર્ય દેશમાં એવા હજારો જીવે છે, કે જેઓ એવા માણસો લાખ હોય, તો એ લાખનું પણ સારી રીતિએ પેટ ભરાય-એવું સાધન ઉભું કરી દે અને કહે કે-ખવાય તેટલું ખાઓ અને અધર્મને છોડી ધર્મને સેવો !

આવા ભાવનો ખૂલાસો મેં આપેલો, પણ કોઈ એ રીતિએ મારી પાસે આવ્યું નહિ-એમ મેં ભૂતકાળની એક વાત ઠહી હતી, છતાં ખોટું છપાયું અહીં આધ્યાત્મિક ઉન્નતિની વાતમાં, આ કહે છે કે-‘સાધુ થવું જોઈએ’ અને ‘આધ્યાત્મિક ઉન્નતિનું સર્વોત્તમ સાધન સાધુતા છે’-એમ હું કહું એથી ગેરસમજ ન થાય, એ માટે આ વાત ઠહી છે બાકી મારૂં અન્તર તો ઈચ્છે છે કે-સર્વ કોઈ સાધુ થઈ જાય તો બહુ જ સારૂ થાય સ્વતન્ત્રપણે મોક્ષમાર્ગના સ્થાપક બનેલા એકે એક પરમાત્મા, એ જ ભાવનાના બળે જગદુદ્ધારક પરમાત્મા બન્યા હતા કે-સારા ય જગતના જીવો સંપૂર્ણપણે સુખી થાઓ, અને એક માત્ર મોક્ષમાર્ગની સેવાથી જ સંપૂર્ણ સુખની પ્રાપ્તિ શક્ય હોવાના કારણે, એ તારકોએ એવી જ ભાવના ભાવી હતી કે-‘જો મારી શક્તિ હોય, તો હું સસારના સઘળા ય જીવોને શુદ્ધ એવા મોક્ષમાર્ગના રસિક બનાવી દઉં !’ ઇત્યાદિ

એ કે-‘સારૂં ય જગત્ સાધુ યાય અને સુખી થાય’ આખું ય જગત્ સાધુ યાય, એ બનવાનું છે ? ના તો આખું ય જગત્ સુખી જ થાય, એ બનવાનું છે ? ના છતાં કોઈથી મ એમ ઇચ્છાય કે-‘જગતમા થોડા પણ દુખી રહેવા ભેધએ ?’ તમે સુખી હો અને તમારે તમારું કામ કરનારા માણસોની જરૂર પણ હોય, પણ તમે ભો સજ્જન હો, તો તમને કદી પણ એમ થાય ખરૂં કે-‘મારે માટે કામ કરનારા ભેધએ, માટે બધા મારા જેવા સુખી ન થાય અને થોડાઓ પણ દુખી રહે તો સારૂં ?’ નહિ જ સજ્જનને તો એમ જ થાય કે-‘સૌ સુખી થાય તો સારૂં’ તેમ સાધુતા મને ગમે છે, સાધુતાથી સાચું સુખ સહેલાઈથી સધાય તેમ છે એમ મને લાગે છે, માટે ‘બધા સાધુ થઈ જાય તો બહુ સારૂં’-એવી તો મારી છેક ડુટી સુધીની ઇચ્છા છે આવી ઇચ્છા હોવા છતાં પણ, બધા સાધુ બને-એવું બને પણ નહિ અને બધાને સાધુધર્મ અપાય પણ નહિ, કારણ કે-યોગ્ય જીવોને જ સાધુજીવનને જીવવાની ઇચ્છા વાય છે અને યોગ્ય જીવોને જ સાધુધર્મ આપવાની ભગવાનની આજ્ઞા છે શક્તિ વિનાના અને અયોગ્ય માણસોની ભે બરતી કરવામા આવે, તો તે સાધુમમાજને બગડ્યા વિના રહે નહિ અયોગ્યોની બરતી તો કયા ય થાય નહિ અને અયોગ્યોની બરતી કરવામા આવે તો સહન કરવાનો વખત આવ્યા વિના પણ રહે નહિ

ગમે તેવા નિરોધ વચ્ચે ય સારૂં કામ કરવું

ઉચામા ઉચી કોટિના આધ્યાત્મિક સુખનો અનુભવ કરવાને માટે, જગતમા ભો કોઈ ઉચામા ઉચી સ્થિતિ હોય,

તો તે સાચી સાધુતા જ છે, પણ હવે જેઓમા એ જીવનને જીવવાની શક્તિ નથી આવી, જેઓ એ જીવનને સ્વીકારી શકે—એવી લાયકાતના આજે સ્વામી નથી, તેઓએ એવી લામ કાતને અને એવી શક્તિને પામવાને માટે શું શું કરવું જોઈએ, તેને માટેની પ્રાથમિક વાતો ચાલી રહી છે જો એમ લાગી જાય કે—અમુક ઢોપનો ત્યાગ અને અમુક શુભનો સ્વીકાર મારા આત્માને સુધારનાર છે, તો એ માટે એવા મમથ જની જવું જોઈએ કે—આપણને કોઈ એમાથી ચલ-વિચલ કરી શકે નહિ લોકાપવાદથી ડરનારાએ જેમ ખરાબ કામનો ત્યાગ કરવો—એ સદાચાર છે, તેમ પ્રધાન કાર્યનો આગ્રહ—એ પણ સદાચાર હોઈને, સારું કામ લોક ખાતર પણ ન તજવું—એય સદાચાર છે ! લોકાપવાદથી ડરીને પણ ખરાબ કામને તજવું જોઈએ અને પરલોકને સુધારે—આત્માને સુધારે એવું કામ જો તાકાત હોય તો ગમે તેવા વિરોધ વચ્ચે પણ ક્યાં વિના નહિ રહેવું જોઈએ !

પગે લાગનારે ખરાબ કામમા નમ્રપણે ના પાડનાની શક્તિ
કેળવવી પડે

કુટુંબ રહવા બેસે અને કહે કે—ગમે તેમ કરો પણ અનીતિ તો કરો જ, તો તમે એ વખતે શું કરો ? સાથીઓના ડરથી તમે અયોગ્ય માર્ગે ચાલી જાવ, તો તે શું કહેવાય ? એ રીતિએ પણ તમે અયોગ્ય માર્ગે ચાલો, તો તેમા હહાપણ માનો કે તેને તમારી નિર્બલતા માનો ?

સૌ કહેવાય તો નિમનતા

તો એ નિર્બલતાને ખોરી નાખવાની ઇચ્છા તો હોય

ને ? તમારું કુટુંબ, તમારા વડિલો, કે જેમા તમારા માતા-પિતાદિને પણ સમાવેશ થાય છે અને યોગની પૂર્વભૂમિકાના પહેલા ગુણની વાતમા રોજ ત્રણેય કાળ જેમને પગે લાગવાનું જોવામા આવ્યું હતું, તે ચ જો તમને પરલોકને બગાડી મૂકે એવા કામને કરવાની આજ્ઞા કરે, તો એ આજ્ઞાને તમે હાથ જોડીને સ્વીકારી લો કે હાથ જોડીને અને લાચારી બતાવીને પણ, તમે તે કામને કરવાની ના પાડો ? જેમણે માતા-પિતાદિને પગે લાગવાનું કહ્યું છે, તેમણે જ એવા વખતે ના પાડીને, એ 'ના'ને મક્કમપણે વજગી રહેવાનું પણ કહ્યું છે જેને પગે લાગવાનું છે, તે જો પરલોકને બગાડે તેવા કામને કરવાનું કહે, તો એ વખતે નમ્રપણે પણ ના પાડવાની શક્તિ તો, પગે લાગનારે કેળવવી પડશે ને ? માતા-પિતાદિને પણ પગે લાગવાનું છે, તે શા માટે છે ? એમા આત્માનું હિત છે માટે જેઓ સ્વાધને માટે પગે પડે છે, તેઓની તો કાઈ કિંમત જ નથી એમ સ્વાર્થ માટે તો ગમે તેના પગે પડનારાઓ ઘણા છે એમ પગે પડવું-એ કાઈ ગુણ નથી, જ્યારે આ તો ગુણ છે એવા ગુણવાળો નમ્રમા નમ્ર માણસ પણ, જો પરલોકને ખરાબ કરી નાખે એવી આજ્ઞા એના ઉપર આવી પડે, તો એ ના પાડે અને એ પણ એક સદાચાર જ છે

અનીતિ શરમથી ધાય છે કે રસથી ?

એ જ રીતિએ, તમારી પાસે ખરાબ કામને કરાવવાને માટે કોઈ તમારે પગે પડે, તો પણ તમે તેવું ખરાબ કામ ન જ કરો ને ? અથવા તો, સારું કામ કરવાનું છોડી દો નહિ

ને ? જેનાથી વિશિષ્ટ ફલ મળે તેમ છે-એવું લાગે, એવા સારા કામનો આશ્રહ આવો હોવો બેઈએ જેમ ખરાબ કામનો ત્યાગ-એ સલાચાર છે, તેમ સારા કામનો આશ્રહ-એ પણ સલાચાર જ છે તમે અનીતિ આદિ નહિ કરવા લાયક જે જે કામો કરતા હો, તે તે કામો તમારે શાથી કરવા પડે છે ?

સઠ શરમથી કરવા પડે છે

શરમની વાત સાચી છે ? મોટે ભાગે એ વાત સાચી નથી મોટે ભાગે, અનીતિ આદિ ગૃહસ્થે નહિ કરવા લાયક કામો, શરમથી નહિ, પણ રસથી થાય છે પણ ધારો કે-અનીતિ આદિ ગૃહસ્થે નહિ કરવા લાયક કામોને નહિ કરવાનો તમે તમારા હૈયામાં નિર્ણય કર્યો હોય અને કુટુંબાદિના કળાણ આદિને યોગે એ કામોને કરવાની તમને ફરજ પડે, તો તમે એ કરો કે નહિ ? એવા વળતે મક્કમ રહેનારા થોડાક જ ને ? ફરજ ખાતર તમે ચોરી કરવાને નીકળો અને એમાં તમે પકડાઈ જાવ, તો જેમને માટે તમે ચોરી કરવાને નીકળ્યા હો તે જેલમાં જાય કે તમે જેલમાં જાવ ?

સઠ ચોરી કરતા જે પકડાય તે જેલમાં જાય

આખરે જાય તો પણ એની જ જાય ને ? આ બધા કામો એવા છે કે-આ લોકમાં પણ અહિત કરે અને આ લોકમાં અહિત થાય તો ય પરલોકમાં એની સજા ભોગવવાની તો બાકી રહે પ્રધાન કાર્યોની ગણનામાં આ પણ ગણત્રીમાં આવી શકે-એવું કાર્ય છે જેનાથી પરલોક સુધરે, તેવા કામો ક્યાં વિના રહેવું નહિ અને પરલોક બગડે તેવા કામો કરવા નહિ, તે પણ પ્રધાન કાર્ય કહેવાય.

સમર્થ બનેા અને સમર્થ ન બનાય તો પણ -

આ પ્રધાન કાર્યને કરવાનો એવો આશય કેળવવો જોઈએ કે-મેરૂ જેમ ન ચળે, તેમ એમાથી આપણે પણ ચલિત થઈએ નહિ આવી તાકાત કેળવવી જોઈએ આ વાત બેસશે ?

સૌ પ્રથમ તો આજ નોઈએ

એટલે હવે ઘરે ઘરે આ વાત વધતી ? આવી માન્યતાવાળા પણ જગતમા જો ઘણાંઓ બને, તો ય ઘણું કામ થઈ જાય બધાંએ સમજવું અને સમજાવવું જોઈએ કે-આ લોકમા જીવવાનું થોડું, મરવાનું જરૂર, મર્યા પછી પરલોક તો ઉલો જ છે, માટે જેનાથી પરલોક ખાડે તેવું ખરાબ કામ કરવું નહિ અને જેનાથી પરલોક સુધરે એવું કાર્ય કયાં વિના રહેવું નહિ આ એવું પ્રધાન કાર્ય છે કે-જો શક્તિ આવી જાય, તો એને કદી પણ અમે ઊડવાના નથી, એમ લાય છે ? આ સદાચારને જે સમર્થ છે, પરાક્રમી છે, તે સારી રીતિએ જીવી શકે છે પૂર્વજાનના ય બધા કાર્થ આવા સમર્થ નહોતા, પણ એ વખતે આ સદાચારની માન્યતા ઘણે અંશે પ્રસરેલી, એટલે જે કોઈ એવા સમર્થ નીકળતા, તેમને લોક હાથ જોડતા, પણ એની પાછળ પ્રાયઃ કોઈ ટીકા-ટીપ્પણ કરતું નહિ એટલે તમાનથી, આ સદાચારનો તમે ખરાબર અમલ કરી ચકો-એવા સમર્થ આજે કદાચ ન પણ બની શકાય, તો પણ જે કોઈ ખરાબ કામોને તજી દે અને પરલોકને સુધાગ્નારા સારા કામોને કારમા વિરોધ વચ્ચે પણ કરવામા અચલ રહે, એને હાથ જોડતા રીખજો, પણ અજા નપણે એવા માણસોની પાછળ ટીકા-ટીપ્પણ કરવાના પાપમા પડતા નહિ, એટલી જલ્દામણ તો કરી લઉં ને ?

સોલભો સદાચાર-પ્રમાદનુ વિવર્જન

સોલભો સદાચાર છે-‘પ્રમાદનુ વિવર્જન’ તમે પ્રમાદ શબ્દથી શું સમજો? મોટે ભાગે, આજસ એ જ પ્રમાદ છે-એવી તમારી માન્યતા છે ને? પણ અનન્ત ઉપકારિઓએ મધ, વિષય, કપાય, નિદ્રા અને વિકથા-એ પાત્ર પ્રકારે પણ પ્રમાદને વર્ણવ્યો છે અને આ સોલભો સદાચારમાં મધપા નાદિ રૂપ પ્રમાદના વિવર્જનની વાત છે પ્રમાદમાં પણ જેને મહા પ્રમાદ ગણાય, તેનો ત્યાગ તો, ગૃહસ્થાચારોને પણ જો ઉત્તમ પ્રકારે સેવવા હોય, તો કરવો પડે ને? આજે પ્રમાદ તરફનો ઢાળ એવો તો વહેતો જની ગયો છે કે-આજે પ્રમાદને પ્રમાદ રૂપે સમજવામાં અને સમજાવવામાં પણ ઘણી મુશ્કેલી પડે તેમ છે તમે હોકાએ ભૂતકાળનો ઇતિહાસ પણ જેવી રીતિએ વાચવો જોઈએ તેવી રીતિએ વાચ્યો નથી આર્ય દેશના મહાપુરુષોના જીવનોની વિશિષ્ટતાઓને સમજવાની પણ પ્રાય દરકાર જ કરાઈ નથી કમનમીળી તો એવી મોટી છે કે-શાઓમાં આવતી ઉત્તમજીવી ગૃહસ્થોની વાતોને પણ ‘તે ઐતિહાસિક નથી’-એમ કહીને ઉડાવવામાં આવે છે નહિતર તો, તમને આ આર્ય દેશમાં થઈ ગયેલા અનેક મહાત્મીઓના જીવનો ઉપરથી ખ્યાલ આવત કે-ગૃહસ્થપણે જીવવા છતાં અને અમુક પ્રકારના પ્રમાદોને સેવવા છતાં પણ, ઘણા એવા પ્રમાદો છે કે જેનો ત્યાગ કરી શકાય અને કરવો જોઈએ ગૃહસ્થ તરીકે પણ જો સારી રીતિએ જીવવું હોય, તો અમુક અમુક મહા પ્રમાદોને તો તજવા જ જોઈએ-એવો કોઈ વિચાર અને નિર્ણય તમે કર્યો હોય તો કહો આ સોલભો સદાચારમાં જે પ્રમાદના વિવર્જનની વાત

છે, તે મધપાનાદિ રૂપ પ્રમાદ છે અને છેલ્લા સદાચારની વાતમા આ વાત પણ આવવાની છે એટલે સદાચાર એ છે કે-“પ્રવૃત્તિર્ગદ્ધિતે નેતિ, પ્રાજ્ઞે કષ્ટગતૈરપિ” કષ્ટે પ્રાણ આવી જાય તો પણ, ગદ્ધિત એટલે કુત્સિત એવા જે કાયો, તેમા પ્રવર્તવું નહિ-એ પણ એક મદાચાર છે તેમા આપણે સાત વ્યમનોના ત્યાગની વાત કરવાનો વિચાર છે અને એમા મધપાન પણ આવે છે કેવળ મધપાન એ જ પ્રમા. છે-એવું નથી મધપાન, એ વિગેરે તો મહા પ્રમાદમા ગણાય બાકી તો, જોયા વિના ચાલવું અને જોયા વિના જોસવું, તે પણ પ્રમાદમા જ ગણાય તમે અહીં આવીને જોચી ગયા, તે જોસતા પહેલા નીચે જોયેલું ખરું? નહિ ને? નીચે કાટો કે ટાકણી જેવું કાઈક આવી ગયું હોત તો? પ્રમાદનો ત્યાગ-એમ શરીરને અગેય રક્ષક બની જાય છે, પરંતુ આત્માના હિતને માટે પ્રમાદના ત્યાગની ઘણી મોટી આવશ્યકતા છે આપણા પ્રમાદને કારણે નાનામા નાનો છવ પણ મરી જાય નહિ અગર કોઈ છવને હાનિ પહોંચે નહિ-તેની કાળજી હોવી જોઈએ મન, વચન ને કાયાના પ્રભત્તપણાને કારણે, આત્મા, હિત્રાદિ પાપોનો લોગ બને છે આમ તો, આત્માની બરા બરા ઉપયોગશીલતાનો અભાવ-એ પ્રમાદમા જાય, પણ અહીં તમારી પાસે તો હાલ મોટા મોટા પ્રમાદની વાત કરવી પડશે ને? કેમ કે-નાનામા નાના પણ પ્રમાદના ત્યાગને માટેનો ઉત્કટ કોટિનો પુરુષાર્થ કરવાને માટે તો, ઘણી યોગ્યતા અને ઘણું સામર્થ્ય આદિ જોઈએ અત્યારે તો યોગ્યતાને કેળવવાની વાત છે, એટલે મોટા મોટા પ્રમાદોના ત્યાગ તરફ પહેલી નજર દોડાવવી પડશે.

વિષયની અને કથાવની પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ પણ

પ્રમાદમા થાય છે

હમણા હમણામા પ્રમાદનું જોર બહુ વધતું જાય છે અને ઝોથી ઘણે અંશે સદાચારોનો નાશ થઈ ગયો છે અને સદાચારોનો નાશ થતો જાય છે આખી વિષયની અને કથા-મની પ્રવૃત્તિનો સમાવેશ, સામાન્ય રીતિએ તો, પ્રમાદમા જ થાય છે વિવેકને અગે લેદ પડે તે વાત જુદી છે એમા તો, ઘણી ચર્ચા કરવી પડે એ વિગતમા અહીં આપણે નથી ઉતરવું, પણ વિષયની અને કથાવની પ્રવૃત્તિઓ ઉપર તમારે તમારી કક્ષા મુજબનો પણ કાળુ તો મેળવવો જ જોઈએ એ વિના, તમે સદાચારોને એવી શકો નહિ વિષય અને કથાવ બહુ જોરદાર હોય ને કાળુ કથો હોય નહિ, તા એ જીવન સદાચારી હોય કે અનાચારી હોય? રામાયણના જે પાત્રોની આપણે વાત કરવી છે, તે હતા ગૃહસ્થપણે જીવનારા, વિષય અને કથાવના યોગમા બેઠેલા, છતાં પણ વિષય અને કથાવ ઉપર તેમનો કાળુ કેટલો હતો, એ તમે જાણો છો? રામ, લક્ષ્મણ, ભરત, હનુમાન અને સીતા વિગેરે તો ઠીક, પણ રાવણ, કે જેમને તમારામાનો ઘણો ભાગ મહા રાક્ષસ માને છે અને જેમની ઘણી ઘણી વાતો ચાલે છે, તે પણ કેવા કાળુવાળા હતા, એ બતાવવાની જાવના છે એમની વાત જો બરાબર સમજાય, તો એ પણ જગતના નરતનોમાના એક ગણાય તેવા હતા એમ લાગે થાય કે-આમ વિષયનું જોર ઘણું, પણ એમનો કાળુ ય જોરદાર તો ખરો! નહિતર, સીતા જીવતા રહે અને પવિત્ર રહે-એ બંને એવું નહોતું પ્રમાદનું જોર બલબલાને પણ કેવી રીતિએ મુજબે છે, એ વિગેરે ઘણું

માથી જાણવાનું મળશે રામ આદિના જીવનમાથી તો એ
 ૧ મહેલાઈથી જાણી શકાશે કે-એમણે પ્રમાદનું વિવર્ણન
 હો બધે અશે કરેલું હતું એ વિના, ગમ આદિ જેવા પકાય
 નેવા બની શક્યા ન હોત

લીઝ દ્વારા લોકજીવનના અનાચારોનો પ્રચાર કેળી રીતિએ
થઈ રહ્યો છે ?

મધપાન જેમ મહા પ્રમાદમા ગણાય છે, તેમ આજે
 વાનો જે શાંખ બહુ વધી ગયો છે, તે પણ મહા પ્રમા
 ૥ ગણાય એવો છે આજે તો ટાંકીઝનો જમાનો છે ને ?
 ડીઝમા ને તેની આલુણાણું મહા પ્રમાદનો નાચ કેટલો ચાલી
 ૦ છે અને એના યોગે કેટકેટલા મહાચારો નાશ પામી
 ૥ છે તથા કેટકેટલા અનાચારો ઉભનઈ રહ્યા છે, એનો
 ૦ ને કેઈ વિચાર છે ખરો ? જે જમાનામા આ ટાંકીઝ,
 નેમા અને એવા બીજાં જેવા-સાલગવાના તોફાનો નહોતા,
 જમાનામા ક્ષયના વ્યાધિવાળા આજના જેટલી સખ્યામા
 ૦ હતા ક્ષયનો વ્યાધિ એવો વધી રહ્યો છે કે-ધણે કેકાણે
 ૦ ની ઠોરપીટલો થઈ છે અને થતી જાય છે આ જમા-
 ૦ મા તો ક્ષયનો વ્યાધિ નાની ઉમ્મરનાઓમા પણ ઠીક ઠીક
 ૦ માણમા જોવાય છે એમા ટાંકીઝ વિગેરેનો કેટલો હિસ્સો
 એનો વિચાર ઠેાણું કરે છે ? ટાંકીઝ વિગેરે વિરાગના
 ૦ ધનો હશે ? ન હોય તેવી પણ વાસનાઓને પેદા કરનારા
 ૦ ને મુખ્યત્વે પાપ વાસનાઓને જ ઉત્તેજિત કરનારા, એ
 ૦ શાધાઓ છે ને ? છતાંતમારો જોવાનો શાંખ એટલો બધો
 ૦ થો છે કે-ત્યાં ટીકીટનું રેશનીંગ થાય છે એની ટીકીટ

ખારીએ દરોડો જેવો તેવો નથી હોતો ધર્મના અને નીતિના પ્રચારક સ્થાનોમાં, વગર પૈસે જવા મળે તોય, ત્યાં એવો દરોડો હોતો નથી જ્યારે ટાંકીઝ વિગેરેમાં તો પૈસા દેવાના, છતાં દરોડો મોટો હોય છે શાથી? પૈસા ખર્ચાને તમે ત્યાંથી ગું ગું જોઈ આવો છો ને સાલણી આવો છો? નાના નાના ટેણીયા પણ ગીત ગાતા બહાર નીકળે છે એ ગીતો કેવા? કહુ, એ ગીતો કેવા? બોલતાય શરમ આવે એવા! ઘરે આવીનેય છોકરા એ ગીતો ગાય અમે પ્રસંગે બહાર નીકળ્યા હોઈએ, તો અમારે કાને પણ એ અવાજો અથડાય ને? કેટલી ઉમરમાં આ બધું શીખાય છે? પણ એમાં છોકરાઓના કરતાં મા-બાપનો દોષ વધારે છે સગા મા-બાપ, છોકરાઓને સાચે લઈને, એવા સ્થાને જાય છે

સઠ લેશન આપના લઈ જાય છે

એ જ લેશન આપવાનું છે ને? તમે સમજો, તો એ બધું મહા પ્રમાદને પેદા કરનાર છે, પણ આજનું ઘડતર જ કોઈ વિચિત્ર છે એ થીએટરો આદિ લાખો ને કરોડો રૂપીઆના બને છે એમાં આજના ભણેલા-જણેલા જણાતાઓને દુર્બલ નથી લાગતો અને મદિરાદિ માટે આજે તો એટલા રૂપીઆ નથી ખર્ચાના, છતાં એમાં દુર્બલ લાગે છે થીએટરો આદિને માટે જમીનો મળી રહે છે અને મદિરાદિ માટે જોઈ એ તો કદાચ કેટલાય વાધા નહે આજે એ સ્થાનો મનોરંજનના, જરૂરી અને એમાં પ્રજાની ઉન્નતિ સમાજેલી છે એવા મનાય છે, કારણ કે-મહા પ્રમાદે ઉન્નત બનાવ્યા છે ત્યાં રૂપ-રંગ અને ચેતનાના જોઈને હૈયાકુટા બનેલાઓને પાછું એવું બધું ઘરમાં જોઈએ કપાળ કોડીયા જેટલું હોય અને એને

પણ નાચનારી, ગાનારી, રૂપાળી બાપડી ધરમા ભેઈએ છે, એવા પેલા બનેલાઓને એમને ભેઈતું મળે નહિ, પડી એમના હિં'ને રાત કેવા બમ, એ મારે કહેવું પડે તેમ છે કે તમે વગર કદા પણ સમજી બલ એવું છે ? એમાથી શય રાજ પણ પેદા થાય ને ? આવા તો કેટલાય અનિષ્ટો સબળ છે, છતાં 'આજે મીનેમાની દુનિયા છે'-એમ કહેવાય છે રાજ એનું વાગુ વાગે રાજ એના વરણોડા નીકળે ગમે તેને ખેંચીને લઈ જાય-એવું વાતાવરણ સબંધ છે ચિત્રો પણ ગમે તેવા બહાર મૂકે છે ને ? બલબલની નજરને ખેંચે એવા ? પાછુ એ બધું કાયદેસર ગણાય એક જમા નામા, એવા ચિત્રોને ધરમા રાખવા-એમા પણ પાપ મનાતું હતું, બ્યારે આજે એવા ચિત્રો બરબબરે ચોદાય છે એ ચિત્રો ઉપરથી, આજના માણસોની મનોવૃત્તિ કેવા પ્રકારની છે-તેની બે કલ્પના કરવાના આવે, તો શું કહેવું પડે ?

સૌ એ પણ કળા છે ને ?

એ બહે કળા હોય, પણ એના યોગે તમારામા અવ કળા ઘણી આવી બલ જે હોઠો તત્ત્વની વાતોમાથી તત્ત્વને અહણ કરી શકતા નથી અને વૈરાગ્યની વાતોમાથી વૈરાગ્યને અહણ કરતા નથી, એવા માણસો મીનેમામાથી તત્ત્વને અને વૈરાગ્યને અહણ કરશે, એમ ? ત્યાં જઈ, અનીતિને છોડીને નીતિને લઈ આવશે ? ત્યાં તો પ્રાય ખરાબ વાત ઘણી અને સારી વાત ચોડી છતાં અકવાડીયામા એક વાર, બે વાર એવા જનારા ઘણા ને ? પડી ભાડુ મોટું હોવા છતાં પણ મોટે ભાગે કમાણી મોટી થાય, એમા નવાઈ છે ? આવી વસ્તુનું વર્જન, પ્રમાદના વર્જનમા સમજે તો સારું મોટે ભાગે

રામાયણમાના એક પ્રચલન તરીકે શ્રી લક્ષ્મણજીના સખપદમા જે પ્રવચન વર્ણવાય છે, તે તો તમારા ખ્યાલમા હશે ઇતરોએ કરેલા રામાયણના વર્ણનનાની આ વાત છે રાવણ શ્રીતાજીને ઉપાડી બાંધ છે, તે પડીથી શ્રીતાજીની ચોપ ચાલી રહી છે શ્રી રામચન્દ્રજીના અનેક અનુચરો શ્રીતાજીની બાજુ મેળવવાને માટે નીકળી પડ્યા છે એમા, એક અનુચરને નાનમા પડેલું કંકણ હાથ લાગે છે એ લાંબીને શ્રી રામચન્દ્રજીની પાસે રજૂ કરે છે શ્રી રામચન્દ્રજી એ કંકણને હાથમા લઈને ખાતરી કરવાને માટે શ્રી લક્ષ્મણજીને પૂછે છે કે- 'આ કંકણ શ્રીતાજી છે, એમ તને લાગે છે ?' એ વખતે શ્રી લક્ષ્મણજી કહે છે કે-

“કુંડલે નામિજ્ઞાતામિ, નાદ્રિજ્ઞાતામિ વરુણે ।

ગુપ્તર વર જ્ઞાતામિ, નિત્યં પાશામિચ-દાત્ ॥૧૧॥”

એ કહે છે કે-લીનાદેવીના કુંડલો કેવા હતા-નેની ચ મને ખબર નથી અને તેમના કંકણો કેવા હતા-તેની પણ મને ખબર નથી હું તો માત્ર એ દેવીના પગના આઝર કેવા હતા, તે જાણું છું હું હોગ્યા દેવીના પગમા માત્ર મૂકતો અને એથી એમના આઝર કેવા હતા-તેની મને ખબર છે તમને આમા આખ ઉપરનો સયમ કેખાય છે ? એમને એટલો બધો સયમ જરૂરી લાગેલો અને તમે ડોળા ફાડી ફાડીને જુઓ, તેમા તમને વાપી નથી લાગતો ? શ્રી લક્ષ્મણજીનું હૈયુ તમારા જેટલું જોરદાર નહિ હોય, એવું તો માનવા નથી ને ? સતુ પૂછવું ! અનાચારી વૃત્તિનું જોર બહુ વધે ત્યારે માણસ હેવાન બનીને જે કંઈપનાઓ કરે છે, તે કંઈપનાઓની તો કંઈપના આવધી પણ મુશ્કેલ હોય છે

કેવી રીતે ઉછેરે છે ?

આર્ય દેશનો આશાર તો એ હતો કે-પુરૂષ સ્ત્રીની સામે આખને ઠારીને જુઓ નહિ અને સ્ત્રી પુરૂષની સામે આખને ઠારીને જુઓ નહિ સીનેમામા આ સદાચાર મળે ખરો ? તમે ગમે ત્યારે અને ગમે તેવું દ્રશ્ય જુઓ, તે છતાં પણ તમારું હૈયું એવું છે કે-વિઠારજ ન પામે ? જે જુઓ, તેની કાંઈ તમારા હૈયે અસર થાય ખરી કે નહિ ? આટલી વાતમા સમજી ગયા ને તમે ? હવે એવું બધું જોવાનું બધું થવાનું ? જે કુટેવ પડી ગઈ છે, તેને હવે તજી દેવાના ? તમે સુધરો અને છોકરાઓ સીનેમા જોવાનું કહે, તો તમે કહી શકો કે- ‘આમ તને ખર્ચવાને માટે પાત્ર રૂપીઆ આપું, પણ સીનેમા વિગેરે જોવાને માટે તો એક પાઈ પણ આપું નહિ !’ પણ જ્યાં સુધી તમને જ જોવાનો અને બતાવવાનો રસ હોય, ત્યાં સુધી એ જાને નહિ પડી તમે કહો જ-‘આજના છોકરાઓ માનતા નથી’ ત્યારે કાંઈ તમને એમ નહિ કહે કે- ‘આપણે એવી રીતે ઉછેરીએ છીએ કે-જૂતે નથી મારતા તે ય સારૂ ગણાય એના સ્વાર્થની આડે આવીએ છીએ એમ જો એને લાગે, તો એ જૂતે ય મારે-એવી દુર્વૃત્તિઓનું પોષણ તો આપણા હાથે થયું છે ને ?’

મા-બાપે પહેલાં સયમરીત બનવું જોઈએ

અહીં મા-બાપને કહેવાનો અવગર છે, તો કહી દઉં ને ? છોકરા તમારા પેટમા અને તમારા હાથમા ઉછેરે છે તમે તેમને આવી ખરાબ રીતે ઉછેરો અને તે પછી તમે એમની પાસેથી વિનય આદિ માગો, તે કયાથી મળે ? છોક-

રાઓને સારા પકવવાને માટે તો મા-બાપે ખૂબ જ સયમશીલ બની જવું જોઈએ એ ગર્ભમા આવે ત્યારથી તેના ઉપર ખોટા સસ્કારો પડે નહિ અને સારા સસ્કારો પડે-તેની કાળજી મા-બાપે રાખવી જોઈએ એના જન્મ્યા પછી એની નજરે કોઈ અયોગ્ય દ્રશ્ય આવે નહિ અને એના કાને કોઈ ખરાબ શબ્દ પડે નહિ, એની મા-બાપે પૂરતી તકેદારી રાખવી જોઈએ એને સાફ જોવા ને સાફ સાક્ષ્યવા મળે, એવો પ્રયત્ન મા-બાપે કરવો જોઈએ એને બદલે, આજે બચ્ચા ગર્ભમા હોય ત્યારે અને એ નાના હોય ત્યારે, મા-બાપ ટેવી રીતિએ વર્તે છે? આમ મૂળથી જ ઉછેરતા ખામી અને જ્યાં જરા મોટા થાય, ત્યાં તમે એને સીનેમા આદિનો ચસકો લગાડો, પછી થાય શું? સીનેમાના ગીતો અને તર્જોમાથી અનાચારના સસ્કારોને યોગ્ય મળે છે આજે કેટલાકો કહે છે કે-આઠ આઠ ને દશ દશ વર્ષની વયના બચ્ચા વિષયની કુચેષ્ટાઓ કરતા થઈ ગયા છે પણ થાય જ ને? વાતો કરવાને બદલે મૂળ વાક કોનો છે, એ જુઓ ને! અમુક અવસ્થા સુધી તો અવશ્ય બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું જોઈએ, એ વાત આવી રીતિએ કથળતા જતા વાતાવરણમા હરજીઝ નહિ રહે આજના વાતાવરણમા, છોકરાઓ ઉંમરે પહોંચતા સુવીમા તો, તેમના શરીરનું જે ધન ગણાય છે, તે ધણે અશે વેડફાઈ જવા પામે છે આ બદીની પાછળ આજનો સ્ત્રી-પુરૂષનો વ્યવહાર ગુથાએલો છે આજનાઓ છોકરાઓમા સત્ત્વ માગે છે, પણ બીજા બગડે છે તે જોતા નથી

‘મારે શું કરવું જોઈએ’-એનો જ વિચાર કરો

પ્રમાદના વિવર્જનમા આ વાત પણ લક્ષ્યમા લેવા જેવી

છે ને ? મલપાનાદિ રૂપ પ્રમાદના વિવર્જનની વાત તો, છેલ્લા સદાચારની વાતમાં આવી જવાની છે વચ્ચે જે સદાચારોની વાત છે અને તે પછી 'ગર્હિતમાં પ્રવૃત્તિ ઠઠે પ્રાણ આવી જાય તો ય કરવી નહિ'—એ વાત છે આર્ય દેશમાં ખાસ કરીને ગર્હિત કેને કહેવાય, એ જોઈએ તો એમાં સાત વ્યસનોનો સમાવેશ ખરાબર થઈ શકે માત્ર વ્યસનો, એ ઉભય લોકથી વિરૂદ્ધ ગણાય એવા કાર્યો છે આ લોકમાં નિન્દાદિને પાત્ર બનાવે અને પરલોકમાં દુર્ગતિ તથા દૌસ્થ્ય આદિને પમાડે, એવા આ કાર્યો છે ગર્હિતમાં તો ખરાબ ધધાઓનો પણ અમાવેશ થઈ જાય સીનેમાં આદિ ધધાઓ પણ ગર્હિત કોટિના જ ગણાય ને ? પણ અહીં તો વાત એ છે કે—માણુ સને જે વિષયમાં અને ક્ષાયમાં રગદોળી નાખે, એમાં રખડતો બનાવી દે, એવા પ્રમાદને તો તણ જ દેવો જોઈએ હાલ્લા આગળ વધારે વિગતથી ઠહેવું પડે નહિ તમને માર્મિક રીતિએ ઠહેવાય તેટલું કહી દીધું છોકરાઓના મોઢા ઉપર નૂર જુઓ તો કયા દેખાય છે ?—એવી આજની ફરીયાદ છે ને ? દૂધ પાવા છતાં નૂર નથી દેખાતું ને ? શાથી, એ વિચાર્યું ? તમે ઉઠા ઉતરીને આ બાબતનો વિચાર કરો નહિ, તો તમે છોકરાઓના હિતસ્વી ગણાઓ કે એમના શત્રુની ગરજ સારનારા ગણાઓ ? તમે શોધો કે—આમાં આપણી ભૂલ કયા કયા છે ? એ ભૂલને હવે તો મુધારી લો આજે આખનો દુરપયોગ બહુ વધી ગયો છે આખથી જે—તે જોવાની ટેવ પડી, એણે આખા જીવનનો નાશ નોતર્યો એમાં કાને વિષય—ક્ષાયના રસવાળી વાતોને સાબળવાની ટેવ પડી એટલે નિન્દા અને કુથલી આદિ રૂપ વિકૃતિ નામનો પ્રમાદ

પણ જોરદાર બન્યો પછી તો કામ વધુ પાચેય ઇન્દ્રિયો બહેરી આ વાતાવરણને સુધારવું પડશે ને ? કોણ સુધારશે ? જેને લેતે સમસ્યા, તે સુધારવાનો અને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરે, એટલી જ બલામજુ કરી શકાય તેમ છે ને ? ‘પણ શું કરે છે ને કેમ કરે છે’-એ જોયા વિના, ‘મારે શું કરવું જોઈએ’-એનો જ તમે હઠાપજુથી વિચાર કરો અને યોગ્ય પ્રયત્ન કરો, એમા સીતું હિત છે

સત્તરમો સદાચાર-લોકાચારનું અનુપાલન

અહીં સત્તરમા સદાચાર તરીકે ‘લોકાચારાનુવૃત્તિ’ને જણાવેલ છે. ચો. ૩૫ પ્રાગાદની પ્રાથમિક ભૂમિકાએ વર્તતા છવો, લોકવ્યવહારનું પણ યોગ્ય રીતિએ અનુપાલન કરનારા હોય છે જે વ્યવહારો જનસમૂહના બહોળા ભાગમા રૂઢ વચેલા હોય અને અવિરોધી હોય, એટલે કે-આ લોકને તથા પરલોકને બગાડનારા ન હોય, એવા લોકવ્યવહારોનું અનુપાલન, એ પણ એક પ્રકારનો સદાચાર છે આ સદાચારના નેવનના યોગે પણ છવને ઘણો લાભ થાય છે લોક એવા છવો પ્રત્યે પ્રતિકૂળપણે વર્તતો નથી, પણ અનુકૂળપણે વર્તે છે આ સદાચારનો ઉપાસક, નિરયંકની લોકનિન્દાથી ઉગરી બચ છે એ બધાના યોગે, એને એના પુરુષાર્થોની સાધનામા પણ, લોક તરફથી અતરાય નડતો નથી આ સદાચારનો અર્થ એવો નથી કે-‘લોકને ગમે તે રીતિએ છવવું’ પણ લોકમા જેટલું સારું હોય અથવા તો અવિરોધી હોય-તેને બળવીને છવવું, એ આ સદાચારનો પરમાર્થ છે છવવાનું લોકમા અને સાધવાનું લોકની વચ્ચે રહીને, તેથી લોકમાં

જે સારા આચારો પ્રચલિત હોય અથવા તો જે આચારો આ લોકના ને પરલોકના હિતના ધાતક ન હોય, તેને અનુસરવું—એ પણ સદાચાર છે જે કાર્યો જીવના હિતને હાનિ જ કરનારા છે અને એથી શિષ્ટ જનોથી જે કાર્યો નિન્દાએલા છે, એવા કાર્યોને લોકવ્યવહારના અનુપાલનને નામે કરવાની વાત આમા નથી જે આચારો ધર્મના બાધક ન હોય, અધર્મના પોષક ન હોય, લુચ્ચાઈને વધારનારા ન હોય અને દુષ્ટાદિ દોષોને પોષનારા ન હોય, એવા આચારોને આ ભૂમિકામા રહેલા જીવો, લોકવ્યવહારના અનુપાલન તરીકે આચરે, તો તે સદાચાર ગણાય

લોકને રાજી કરવા ખોટા કામો ન થાય

આમા લોકને રાજી કરવા ખાતર ખોટા પણ કામો કરવા, એવી કોઈ વાત છે નહિ તેમ જ અજ્ઞાન અને દ્રેષી લોકોની વાતોને તાજે થઈ જઈને અવશ્ય હિતકારી એવા કામોને કરતા અટકી જવાની વાત પણ નથી આ એવા જ લોકવ્યવહારના અનુપાલનની વાત છે, કે જે લોકવ્યવહાર ધર્મનો વિરોધી ન હોય લોકને રાજી કરવાની ખાતર ખોટા કામો કરનારાઓ તો પાયમાલ થઈ જાય છે જે લોકને રાજી કરવાને ખાતર ખોટા કામ કર્યા હોય, તે જ લોક પાછો પાછળથી એમની નિન્દા કરનારો બની જાય છે જેમ કે—જમાડવા આદિના લોકવ્યવહારને અનુસરવા જતા, કેટલાકો પાયમાલ થઈ જાય છે અને લોકમા નિન્દાપાત્ર પણ બની જાય છે શક્તિ હોય, ખવડાવી શકાય તેવી તાકાત હોય, તો ગૃહસ્થો આગળના કાળમા અનેક પ્રસંગોને ઉભા કરીને

જમણુવારો કરતા, પણ કેવળ લોકરૂઢિમા પડીને, પાસે કાઈ ન હોય તો ય ગમે તેમ કરીને ખવડાવવું, એ તો અનાચાર ગણાય પોતાની શક્તિ, સ્થિતિ અને સંયોગો આદિને તપાસીને માણુસે ચાલવું જોઈએ ને ? એ કાઈ જોવું નહિ અને ચેન કેન લેગુ કરીને લોકવ્યવહારનું અનુપાલન કર્યોનો દાવો કરવો, એ બ્યાજબી છે ? પારકા લાવીને પાછા આપવા નહિ અથવા પારકું લેણું રૂબે એમ કરવું, એ શું લોકવ્યવહારની વિરૂદ્ધનું કામ ગણાય નહિ ?

મુસાભાઈના તો વા ને પાણી બે !

તમે ‘મુસાભાઈના વા ને પાણી’ વાળી લોકમુખે કહેવાતી વાત તો જાણો છો ને ? કહેવાય છે કે-મુસાભાઈની કોઈ સ્થિતિ નહોતી અને એની જમાતના લોકો પાછળ પડ્યા કે-મુસાભાઈએ જમાતને જમાડવી તો જોઈએ જ જે તે કહેવા લાગ્યા કે-આ તો આપણી જમાતનો વ્યવહાર છે, માટે ચાલે જ નહિ

મુસાભાઈને પહેલા તો ઘણી ચિન્તા થઈ કે-હવે કરવું શું ? પણ પત્રી મુસાભાઈએ નિલુચ કરી લીધો કે-કાઈ વાધો નહિ ખવડાવું ને ખો જૂલાવું ત્યારે જ હું મુસાભાઈ ખરો !

જમાતને જમાડવાનો દિવસ નક્કી કર્યો અને જમણુને માટે જેટલી ચીજો જોઈએ તે બધી ચીજો જમાતની દુકાનેથી લઈ આવ્યો

બધા જમવાને બેની ગયા વાનકીઓ ઠીક ઠીક બનાવેલી અને વ્યવસ્થા સુંદર રાખેલી, એટલે બધા ખૂશ ખૂશ થઈ ગયા બધા કહેવા લાગ્યા કે-‘મુસાભાઈ જખંરો નીકળ્યા’

મુસાભાઈ તો હાથમા ઠડુ પાણી અને પળો લઈને જમાતની વચ્ચે ફરે છે ઠડુ પાણી પીવડાવે ને પવન નાખે જે કોઈ પ્રથસા કરે, તેને કહે છે-‘જમાતનુ જમાત ખાય, મુસાભાઈના તો વા ને પાણી બે’

મુસાભાઈ આ એકનુ એક જ વાક્ય વારવાર બોલતો જાય છે, પણ જમાતના લોકો ઠાઈ સમજતા નથી એ વખતે તો, જમાતના લોકોને એમ લાગે છે કે-મુસાભાઈ કેટલા બધા નમ્ર છે ?

જમાત જમી ગઈ કેટલાક દિવસો ગયા, એટલે જમાતની દુકાનેથી લોકો ઉઘરાણીએ મુસાભાઈની પાસે આવ્યા મુસાભાઈએ તો જવાબ તૈયાર જ રાખ્યો હતો કહે કે-“આમા ઉઘરાણીએ શાના આવ્યા છો ? જમાતનુ જમાત જમી ગઈ મેં તો તે જ વખતે કહ્યું હતું કે-‘જમાતનુ જમાત ખાય, મુસાભાઈના તો વા ને પાણી બે !’ જમાતને જમવું હતું, તો જમાતને મેં જમાડી દીધી !” મુસાભાઈ પાસે હતું શું, કે જે જમાતવાળા લે ?

એટલે, લોકવ્યવહારને અનુસરવાની વાત ઠાઈ આવી હોય ? આવી રીતિએ જે લોકાચારનું પાલન કરે, તેની હાલત ગી થાય ? આપણને ખરાબ કરે, પાપમા નાખે અને ધર્મથી પતિત કરે-એવા લોકાચારોને અનુસરવાનું હોય નહિ આ સાબળીને, ખવડાવવાની તાકાતવાળાઓ ખવડાવવાના આચારોને તાળા મારતા નહિ એવાઓ તો ન ખવડાવે, તે એમને માટે અનાચાર ગણાય વાત એ છે કે-માણસે લોકમા બની શકે ત્યાં સુધી એવી રીતિએ જીવવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, કે જેથી ધર્મની માધનામા લોક અન્તરાય કરનારો નિવડે

નહિ, પણ સહાય કરનારો નિવટે લોકઅવનારને યુયોન્વ
રીતિએ બાળવનારા હોયો, પોતાના બીજા પણ સારા આના
રોધી, શિષ્ટજનોને પ્રિય બને છે અને એના યોગે તેઓને
નાટે ધર્મની પ્રાપ્તિ તથા ધર્મની સાધના સુવત્ત બને છે, તેમ
જ તેઓ બીજાઓને પણ સારા માં સહેલાઈથી દોરી શકે છે

સર્વત્ર ઔચિત્યનુ પાલન-એ અદારમો સતત્યાર

હવે અદારમો સહચાર છે-મવત ઔચિત્યપાલન સવત
એટલે સ્વપક્ષમા અને પરપક્ષમા પણ ઔચિત્યનુ પાલન કરવું
પોતાના પક્ષનાઓ પ્રત્યે ય સમુચિત વર્તન રાખવું અને
બીજાઓ પ્રત્યે ય સમુચિત વતન રાખવું, એ પણ એક સહ
ચાર છે આ સહચાર આરી બધ, તો આપણે ત્યાં કૃપણ
વૃત્તિવાળો પણ દાતાર હોય હમેશા ઉદાર હોય તે તો દાતાર
બને છે, પણ આ સહચાર જેનામા હોય તે કૃપણ હોય તો
પણ દાતાર બને છે કેમ ? ઔચિત્યના પાલનને તો ચૂકવું
નથી ને, માટે ! એવાની પાસે જે કોઈ બધ, તેની વાતને
એ ઔચિત્યનુ પાલન કરવાને ખાતર પણ સામળે એમા
પેલાએ અમુક માગણી કરી હોય, પોતાની જરૂરીયાત દર્શાવી
હોય, એની વાત બરાબર હોય, એટલે ઔચિત્યને અગે પણ
એ ના પાડી શકે નહિ કૃપણતા હોય એટલે દેવાનો ઉલ્લાસ
તો પ્રગટે નહિ, પણ ઔચિત્યનુ પાલન કરવાની વૃત્તિ હોય,
એટલે વિચાર આવે કે- 'આપણે આગળે માગવા આવ્યો છે
અને એ જે કહે છે તેમા ખોટું કાંઈ નથી, તો એને ના કેમ
પડાય ? આશા સાચે આવ્યો છે અને એને જે જોઈએ છે તે
મારી પાસે છે, છતાં હું ના આપું તો ઔચિત્યનો ભગ

કર્યો ગણાય એ ઠીક નહિ, માટે આપુ !’ આવો વિચાર કરીને પણ એ આપે આ રીતિએ એની કૃપણતા ઉપર ધા પણ પડતો જાય અને એથી કૃપણ પણ જતે દહાડે ઉદાર બની જાય ઔચિત્યપાલનથી ઘણા લાભો

ઔચિત્યના પાલનમા તો, ઘણા ગુણો રહેવા છે તમે લોકો દરેક પ્રસંગે ઔચિત્યનો વિચાર કરો છો ? ‘મારે માટે શુ ઉચિત છે’-તેનો તમને તમારે માટેનો ખ્યાલ રહે છે ખરો ? તમને લાગતું હોય કે-અમુક માણસ મારો દુશ્મન છે, પણ તે ઉપર આદિની અપેક્ષાએ વડિલ હોય, તો એ જમારે સામે મળે, તમારે તમે વાકુ જોઈને અગર મોડું ચઢાવીને ચાલ્યા જવ કે એને પગે લાગો ? ગમે તેવો તમારો દુશ્મન હોય, પણ એ જો તમારે આગણે આવી ચઢે, તો તમે એનો ‘આવો, પધારો’ આદિ ઠહીને સત્કાર કરો ને ? તમને એમ થાય ને કે-‘મારે આગણે આવ્યો, માટે મારે આનો સત્કાર કરવો જ જોઈએ’ ‘મારે આગણે જે કોઈ આવે, તેનો આદર કરવો, એ મારું ઔચિત્ય છે’-આવું જો તમે સમજતા હો, તો એ વખતે તમે એને સત્કાર્યા વિના રહી શકો નહિ તમારા એ ઔચિત્યની, સામા ઉપર પણ કેવી અસર થાય ? જો એ કાઈકેય લાયક હોય, તો પ્રાય સારી અસર થાય પણ તમે એ જ દૃષ્ટિએ વિચારો કે-એના ઉપર સારી અસર ન પણ થાય, તો ય આપણા ઔચિત્યથી આપણને નુકશાન શુ ? એના ઉપર ગમે તેવી અસર થાય, પણ તમને તો તમારા કોષાદિ ઉપર કાળૂ રાખતા આવડી જાય ને ? આ સદાચાર એવો છે કે-દરેક પ્રસંગે કેમ જીવવું

ને કેમ વર્તવું, તે આવડે આ સદાચારથી બાદ લાભો તો થાય, પણ આંતરિક લાભો પણ ધણા થાય દરેકે દરેક પ્રસંગે વિચાર જ એ કે-‘મારે માટે શું ઉચિત ગણાય ?’ સામે મારા પ્રત્યે કેમ વર્તે છે-એ વાત ગૌણ બને અને એ ગમે તેવો હોય તો પણ મારે તેની સાથે કેમ વર્તવું જોઈએ -એ વાત પ્રધાન બને આથી ઔચિત્યના પાલનની વૃત્તિ વાળો જે માણસ હોય, તે માણસ ખરાબમા ખરાબ માણસ પ્રત્યે અથવા તો ખરાબમા ખરાબ રીતિએ પોતાની પ્રત્યે વર્તનાર માણસ પ્રત્યે પણ પોતાને ઉચિત એવો સુંદર વર્તાવ રાખી શકે

દબવી સારો વર્તાવ રાખનારાઓ, સર્વ અને સર્વ પ્રસંગોએ સારો વર્તાવ રાખી શકે નહિ

આ રીતિએ એ દબથી વર્તે નહિ, પરંતુ ઔચિત્યપાલનની વૃત્તિથી વર્તે દબથી સુંદર વર્તાવ રાખનારાઓ તો ધણા હોય છે, પણ એવા દબિઓ સર્વની સાથે અને સર્વ પ્રસંગોએ સુંદર વર્તાવ રાખી શકતા નથી અમુક સ્વાર્થ હોય ત્યાં જ એ દેખાવનો સારો વર્તાવ રાખે, બાકી તો હેયામા રહેલા દેખને સફળ કરવામા પાછુ વાળીને જુએ પણ નહિ આજે દેખીતી રીતિએ ઔચિત્યપાલન વધ્યું છે, પરંતુ હેયુ ધણું બગડ્યું છે અને એથી સૂચિત થાય છે કે-‘દહાડે દહાડે સાચું ઔચિત્યપાલન નહિ, પણ દબ વધતો જાય છે’ ઔચિત્યનું સાચું પાલન તો, તો જ થઈ શકે કે-જે હેયુ સુધરે જેની સાથે તમારે બારે અણબનાવ હોય, એવા પણ માણસને તમે કોઈ સ્વાર્થોદ્દેશને વિવશ બનીને હાથ જોડો છો અને તેની, સ

મીઠાશવાળી વાતચીત આદિ પણ ઠરે છે, તેની તો મને ખબર છે, પણ તે વસ્તુત ગુણ રૂપ નથી, કેમ કે-હૈયામા દુર્ભાવ છે અને ગહાગ્નેા સારો દેખાવ પણ કોઈ સ્વાર્થાદિને કારણે છે હૈયામા દુર્ભાવ રાખ્યા વિના અને સ્વાર્થાદિનો વિચાર ક્યાં વિના, કેવળ એ જ વિચાર કરવો જોઈએ કે- ‘મારી ઉમર આદિ અને આમની ઉમર આદિ જોતા, મારે આમની સાથે અમુક રીતિએ વર્તવું જોઈએ ગમે તેવા સયોગોમા પણ, મારાથી ઔચિત્યનો ભગ તો ન જ થાય’ તમારા ઔચિત્યનો પણ દુરૂપયોગ થાય એવું હોય અને તમારા ઔચિત્યને આગળ ધરીને તમારા ધર્મ આદિને હાનિ પહોંચાડવાનો પ્રયત્ન થવો-એ મહાવિત હોય, એવા દુર્જન માણુ સોને માટેની વાત જુદી છે, પણ એવું તો કવચિત્ અને ને ? બાકી તો, ઔચિત્યના પાલનથી પણ ઘણા કલેશો ઉત્પન્ન થતા અટકી જાય છે, વૈર પેદા થયું હોય તો ય શમી જવા પામે છે, ઝોધાદિ કપાયો ઉપર કાળૂ આવી જાય છે અને શિષ્ટ જનોમા ખ્યાતિ પણ સારી થાય છે-એ વિગેરે ઘણા લાભો થાય છે ઔચિત્યના પાલનની વૃત્તિ, માણુસને કમે કમે સારો મહનશીલ અને ઉદાર બનાવી શકે છે આ સદાચારના આચરણમા કેટલા બધા લાભો છે, એ નમજાયું ને ? હવે તો તમે સર્વત્ર ઔચિત્યનું પાલન કરવાનો પ્રયત્ન કરવાના ને ?

ઓગણીસમો મહાચાર

હવે છેલ્લો અને ઓગણીસમો સદાચાર એ છે કે- ઠઠે પ્રાણુ આવી જાય, તો ય ડુલને અને જાતિને કલક લાગે તેવું કાંઈ પણ આચરણ નહિ અપકૃત્ય માર અને એથી

મારા કુલને ને મારી જાતિને કલક લાગે-એવું અપદૃત્ય તો હું મસ્તા ય કરી નહિ-આવો ખ્યાલ, યોગને નહિ પામેલા પરંતુ સારી સામગ્રી મળતા યોગને પામી શકે એવા લાયક જીવમા હોય ને ? જેને આવો ખ્યાલ હોય, તે ત્યારે યોગના માર્ગને પિછાને અને યોગના માર્ગમા શ્રદ્ધાવાળો બને, ત્યારે તે યોગના માર્ગને અને યોગના માર્ગને દેનાગએ આદિને પોતાની ખામીથી કલક લાગે નહિ, તેની પણ કેટલી બધી કાળજી રાખે ? યોગનો જેટલો માર્ગ તેણે આચારમા ઉતાર્યો હોય, તે માર્ગને જાળવવાને માટે, એ મગ્ધાન્ત કદોને સહવાને પણ તૈયાર થઈ જાય ને ? એટલે આ સદાચાર પણ જરૂરી છે ને ? માણસ જે સ્થાને બેઠો હોય, તે સ્થાન પોતાની ભૂલથી પણ કલકિત બની જવા પામે નહિ, તે માટેની કાળજી તો માણસે રાખવી જોઈએ ને ? જેનામા માણસાઈનો ગુણ હોય, તેનામા આવો ખ્યાલ નહોતો, એ બનવાજોગ વસ્તુ જ નથી સાત વ્યસનો તો ગર્હિત કાર્યોમા અવશ્ય ગણાય

એવા ગર્હિત કાર્યો, કે જેમા પ્રવૃત્તિ વધારી કુલને અને જાતિને કલક લાગે, એનાથી તો સદાને માટે અજગાર રહેવાનું, તમારું મન ખરૂં ને ? 'આમ તો હું એવી કોઈ ગર્હિત પ્રવૃત્તિ કરી જ નહિ, પણ કદાચ હું મુરકેલીમા મૂકાઈ જાઉં, પ્રાણનાશના સંશયમા મૂકાઈ જાઉં, એવા વખતે પણ હું ગર્હિત પ્રવૃત્તિને તો કરી જ નહિ'-આવો નિર્ણય તો, સારા માણસ તરીકે તમે કરેલો જ હશે ને ? ગર્હિત પ્રવૃત્તિઓમા તો તમે સમજો ને ? ગર્હિત પ્રવૃત્તિઓમા સાત વ્યસનોનો સમાવેશ તો જરૂર થઈ જાય ને ? જુગાર, માસબક્ષણ, મદિ-

રાપાન, વેશ્યાગમન, શીકાર, ચોરી અને પરદારસેવા—એ સાત વ્યસનો ગણાય છે આ સાત વ્યસનોમાના કોઈ પણ એક અગર અધિક વ્યસનમા આસક્ત મનવાળા જે માણસો હોય છે, તેઓ આ લોકમા નરાધમ તરીકેની ખ્યાતિને પામે છે અને અહીંથી મર્યા બાદ તેમની દુર્ગતિ થાય છે એટલે આ સાત વ્યસનો તો અવશ્ય ગર્હિત પ્રવૃત્તિઓમા ગણાય અને એથી સારા માણસે અથવા તો સારા જનવાને ઈચ્છતા માણસે, કંઠે પ્રાણ આવી જાય તો પણ, આ સાત વ્યસનોને અથવા તો આ સાતમાના એકાદિ વ્યસનને પણ સેવવું જોઈએ નહિ આ છેલ્લા સદાચારમા આપણે સાત વ્યસનોની વાત કરવાની છે, એમ કહેવાએલું—તે તમને યાદ છે ને ? પહેલા નહિ, આજે જ આ વાત કહેવાઈ છે કયા પ્રસંગે ?

સંઠ પ્રમાદના ત્યાગ રૂપ સદાચાર વખતે

બરાબર છે પ્રમાદના વિવર્જનમા મદપાનાદિ રૂપ પ્રમાદના વિવર્જનની વાત હુતી અને મદપાનની વાત આ છેલ્લા મદાચાર વખતે કહેવાનો વિચાર રાખ્યો હતો, એટલે આપણે મદિરાપાનની વાત પહેલી કરીએ

મદપાનની નિન્દિત પ્રવૃત્તિ

આ દેશમા મદિરાપાન એ કેવુંક કાર્ય ગણાય ? ગર્હિત કે સાદ ? ગર્હિત જ ગણાય ને ? છતાં પણ, આજે આ ચીજ ઠીક ઠીક પ્રમાણમા પ્રવેશ પામી ગઈ છે, એમ કહું તો ચાલે ? મદનિપેધનો કાયદો છે, તેની તો મને ખબર છે, પણ કાયદાનો અમલ કેવો અને કેટલો થાય છે, તે કાંઈ તમારાથી થોડું જ અજાણ્યુ છે ? માણસની પોતાની મરજી ન હોય,

તો કામદો એને બહુ બચાવી શકતો નથી અમુક કાળમા કામદો બડે જરૂરી હોય, પરંતુ ‘કામદો જ સુધારી શકે’- એવું, કાઈ માની લેવા જેવું નથી આ બદી, માત્ર હલકા ગણાતા વર્ગમા કે અજ્ઞાન વર્ગમા જ દેલાએલી છે, એવું પણ નથી ગમે તે બહાને પણ, સારા સારા ગણાતા કુટુંબોમા પણ, આ નિન્દિત પ્રવૃત્તિ ઠીક ઠીક પ્રમાણમા ચરૂ થઈ ગયેલી છે આ નિન્દિત પ્રવૃત્તિ વધવાની સાથે, ખીણ પણ અના ચારી પ્રવૃત્તિઓ વધી જવા પામી છે આ સાત વ્યસનો પેડીના ખીન્ન પણ કેટલાક વ્યસનો, સારા સારા ગણાતા સી-પુરોમા પેસી જવાથી, કેટલાક કુટુંબોનો તો ભારે અપ ખાત થઈ જવા પામ્યો છે આ સાત વ્યસનોનો જો સારી રીતિએ ત્યાગ કરવામા આવે, તો સહાચારનો પાયો સહેલાઈથી રોપી શકાય, અને આ વ્યસનોલી તો અનેકવિધ અનાચારોના લોગ બનાય, એમા નવાઈ પામવા જેવું કાઈ છે જ નહિ અહીં બેઠેલાઓમા તો, મધમાનના ત્યાગની વાતનો વિરોધ કરે તેવો કાઈ નહિ હોય ને ? તમારામાથી તો કાઈ મધપાન નહિ જ કરતું હોય ને ? કાઈ પણ બહાને મધ પાન તો નહિ જ ને ?

સૌ દલમા આવી જાય એ બને

અત્યારની ભૂમિકાની વાતમા એટલે ઉંડે હમણા નથી જવું હવામા પણ એ ન આવી બાય-એટલી કાળજી રહે તો એ વધારે સાફ છે, પણ આ તો મધપાન કરવાની ઇચ્છાથી મધપાન નહિ કરવાની વાત છે

સૌ શરીરના બહાને કેટલાકે કરે છે

મધપાનના ચોખીનો તો જેટલા બહાના ન ચોધી કાઢે

તેટલા ઓછા ગણાય પૂર્વકાળમાં આ અનાચાર નહોતો જ એમ નહિ પૂર્વકાળમાં યહતો, પણ હમણા હમણામાં આ અનાચાર ખૂબ વધી જવા પામ્યો છે આ કાળની વધારે ખરાબી તો એ છે કે-આના વિધાનો ધાય છે જે સ્ત્રી-પ્રત્યે નફરતથી જોવાતું જોઈએ, તે સ્ત્રીને જરૂરી, કાયદા કાગ્ગ અને વાધા વિનાની આદિ તરીકે પણ આ કાળમાં ફેટલાકોએ વર્ણવી છે આમ જો વ્યસનાસક્તિ વ્યાપક બનશે, તો પરિણામ એ આવશે કે-તમે માણસની ક્યા માગવી હશે, તો ય તે નહિ માગી શકો. ઉન્નત બનીને જ સમય પસાર કરવાની કુટેવ પડી ગઈ અને એમાં રગ-રાગનો ચાંખ વધી ગયો, પત્ની માણસ ક્યારે કયું પાપ ન કરે, તે કહી શકાય નહિ.

વેપાર અને જુગાર

જુગાર, એ પણ સાત વ્યસનોમાંનું એક વ્યસન છે જુગારીની મનોદશા પણ ગ્રામ દારૂડીયાના જેવી બની જાય છે વર્તમાન યુગમાં તો જુગાર કોને કહેવો, એ પણ એક વિચારવા જેવી બાબત થઈ પડી છે વેપાર કોને કહેવાય, તે તમે કહો તો હીક, એટલે જુગારનો તમને જટ ખ્યાલ આવી શકે પત્તેથી પૈસા રમે-એને તમે જુગાર કહો છો, પા એને જુગાર શું કામ કહેવો ?

સઠ માણુ વે-વેચાણુ કરે તેનું નામ વેપાર

એટલે જે ધધાઓમાં માલની લે-વેચ હોય ના

પૈસાની લેવડ-દેવડ કરવાની હોય, એવા ધધાઓને

ગણાય નહિ ને ? એવા ધધાઓ જુગારમાં ગણાય,

લાગે છે ? એક કાળમા, આ દેશમા વેપારીની આબરૂ બહુ મોટી હતી લોકો એને ત્યાં પોતાની સુડી મૂકી આવતા સામાન્ય વેપારી હોય, પણ એને પાચ હજારનો માલ ખરી દેવો હોય, તો ઉધાર મળી જતો અને વેપારીને જરૂર પડે તો લોક બહુ વિશ્વાસે ધીરતા વિચાર એ કે-ભલે એની પાસે કાંઈ નહિ હોય, પણ માલ તો છે ને ? માલ કાંઈ ભાગી જવાનો છે ? માલ લાવીને વેચનારને, મોટે ભાગે, રણવાનુ હોય અને એને ખોવાનો વખત આવે તો સ પ્રાય બહુ ખોવાનુ હોય નહિ આજના કાળમા માલની લે-વેચ કરનારાઓ પણ કોઈ કોઈ વાર મોટા નુકશાનો કરે છે, પણ તેમા તો ખીજ કારણો ઘણા હોય છે અને આજના કાળમા તો માલના લાવ ઉપર પણ જુગારીઓની રમતની અસર ઘણી પડે છે

પત્તાની રમત અને સદો

જેમા માલની લે-વેચ થતી હોય, તેનુ નામ વેપાર કહેવાય-એમ તો તમે કહ્યું, તો પછી જેમા હાજર કોઈ માલ નહિ કે સુડીનુ રોકાણ નહિ, લીધું ને દીધું કહેવાનું ખર, પરંતુ નહિ કાંઈ લેવાનુ કે નહિ કાંઈ દેવાનુ અને વચમાથી કમાઈ ખાવાનુ, એને શુ કહેવાય ?

સ૦ સત્રે

સદો આવી ગયો ને જુગારમા ? જેમા સુડી રોકવાની નહિ, માલ લેવા-દેવાનો નહિ અને આશરે આશરે કમાવાનુ કે ખોવાનુ, એવુ બધુ જુગારમા ગણાય એમ જો ગમે તેમ કમાવુ કે ખોવુ એને જુગાર ન કહેવાય, તો

પતા ઉપર પૈસા રમે તેને જુગાર શા માટે કહેવાય ? પેલા લીધા-દીધા જાહે અને આ એકો-દુગો જાહે, એ ફેર છે માટે ?

સગ સદ્ગમા તો માલના નામે વાત થાય છે ને ?

‘તો પેટી આપી’-એમ કહે અને એકેય પેટી ઘરમા ન હોય અથવા તો ‘સો પેટી લીધી’-એમ કહે અને એકેય પેટી ઘરમા આવવાની ન હોય, છતાં પેટીના નામે વાત કરી એટલે જુગાર નહિ ? જેટલી પેટીઓ લીધા-દીધાનું જાહે છે, તેટલી પેટીઓ હાજર લેવાની કે વેચવાની હોય, તો કેટલા ઉભા રહે ? વગર માલ લીધે-દીધે જ ખોવાનું કે કમાવાનું ને ? આવા ધધાને વેપાર કહેવાય ખરો ?

માલ હાજર નહિ ને વેચ્યો તેવી પાયમાલ થયા

આજે સદ્ગો તો એટલો બધો વધી ગયો છે કે-ગામડામા પણ લોકો માલ હાજર નહિ છતાં માલ વેચી આવતા થઈ ગયા છે એક વાર અમે એક ગામમા ગયા ત્યારે લોક બહુ ટહેરમા આવી ગયેલા વાતે વાતે વાત નીકળી ત્યારે કહે કે-‘ખેતરમા ઉભેલો માલ ખરીદી લીધો છે અને ભાવ બહુ સારો આવ્યો, એટલે અગાઉથી વેચી આવ્યા છીએ આ મોસમમા તો જીવણી સુધી ન ખૂટે તેટલી કમાણી થઈ ગઈ છે’ અમે તો ત્યાંથી વિહાર કરી ગયા અને થોડાક દિવસો બાદ પાછુ એ જ ગામે અમારે આવવાનું થયું લોકોના મોઢા ઉતરી ગયેલા અમે સમજી ગયા કે-કાર્ધક મડાણી લાગે છે એ લોકો એમની મેળે જ ખોલવા લાગ્યા કે-‘મરી ગયા ખેતરોમા ઉભેલો બધો માલ સાફ થઈ ગયો.

હીમ પડ્યું ને માલ ગયો હવે જેને વેચ્યું છે, તેને આપવું
 શું ? કમાણી તો ગઈ, પણ એવા દેવામા દટાઈ મયાં છીએ
 કે-છઠ્ઠીમા ઉડ્ડું કે નહિ, તે ય સમજાતું નથી' આમા
 તો માલની માત્ર વાત જ નહોતી ને ? પણ માલ પાતે
 નહિ ને વેચી આવેલા, એ તો ખરું જ ! આવું બધું, નીધી
 કે આડકતરી રીતિએ પણ જુગારમા ગણાય

સટોડીયો આખડ જાળવવા ધારે તો ય કંઈ ન
જાળવી રાકે

સટો ખેલનારાઓના પ્રાય ચોવીસેય કલાક ચિન્તામા
 પસાર થાય છે માણસ સટોડીયો બન્યો, એટલે બંને સન્નિ
 પાતનો કાયમનો જોગ લાગુ પડ્યો માલને તો ત્રિદોષ ધાય
 ત્યારે સન્નિપાત મયો કહેવાય, જ્યારે આને તો પ્રાય સદા
 સન્નિપાત જેવું હોય જેને સદાનો રસ ઓછો હોય, તેને
 ઓઢી અસર હોય, પણ જ્યારે સટો કરેલો હોય, ત્યારે
 એની ય કશા વિચિત્ર હોય છે વાલ્મીયો, કે જે ધધાની બાબત
 મા વેપારમા જ આખડ માને અને લોકમા પણ જેની વેપારને
 કારણે જ આખડ ગણાય, એવા વાલ્મીયાને સટો ગમ્યો કયાથી ?
 એમા તો, આખડ જાળવવી હોય તો ય આખડ ન જાળવાય,
 એવું પણ બને ને ? સદાને લીધે બબરોમા કેવી ઉઘલ
 પાથલો આવે છે અને કેટલા દેવાળા નીકળે છે ? એક કાળમા,
 દેવાળું કાઢવું, એ મરવા કરતા ય જૂઠું ગણાતું એવા ઘઈ
 ગયા, કે જેમણે દેવાળું કાઢતા પહેલા હીરા ચુસ્પા આજે
 તો મુંબઈમા, વીસ હજારની મોટરમા જેસીને અને હાથમા
 હીરાની વીંટી પહેરીને, જુધવારીયા કોર્ટમા જનારાઓ નીકળે છે.

સાઠ એનાને સરકાર તરફથી રક્ષણ મળે છે ને ?

બજાર તરફ પગ માડે ને હુરામખોરીને સાથે લઈ ને જાય

સદ્દો એ ચાહુ જમાનાના વેપારનું લક્ષણ અને એને સંગ્રહારનું રક્ષણ, ચાહુ શાથી ? તમે એટલું ય નથી મમજતા કે-સદ્દોડીયાઓને એવા પ્રમગો પ્રાય ઘણા આવે કે-એ પોતાની આખરૂંને બળવવા ધારે તો ય ન બળવી શકે ? નાનકડી ડાયરી ને પેન્સીલથી જ જે કમાવાને માટે નીકળે, તે શું કરે ? આવે તો તો વાઘો નહિ, પણ બાય અને તે ય ગબા ઉપરાન્તના બાય, તો એ શું કરે ? ગબા વગરના માણસો સદ્દો કરવાને બાય અથવા તો ગબવાળા પણ ગબથી કેઈ શુણ્ણો અધિક સદ્દો કરવાની લતવાળા સદ્દો કરવાને બાય, ત્યારે એમના મનમા શું હોય ? મોટે ભાગે મનમા એવું જ ને કે-આવે તો લેવું છે ને બાય તો કોને દેવું છે ? એટલે બજાર તરફ પગ માડે ને હુરામખોરી સાથે લઈને બાય, એમ જ થયું ને ?

મઠ બાય તેની વ્યવસ્થા તો પહેલેથી જ કરી રાખેલી હોય છે વર વિગેરે ખીજના નામે હોય છે ખોયા હોય અને લેણુતર લેવા આવે તો એના હાથમા કશું જ આવે નહિ

આવાઓ પણ છે સદ્દાને ને હુરામખોરીને ડેટલો બધો નિકટનો મળધ છે ? એક કાળમા, આ દેશમા આવી પ્રવૃત્તિ બહુ ગર્હિત મનાતી સદ્દાના નામે સારા સારા ગણુતાઓએ પણ જુગાર ખેલવા માડ્યો, ત્યારથી ગમે ત્યારે અચાનક બદો લગાડે અને મનોવૃત્તિને સહેજે હુરામખોર બનાવે-એવો પણ સદ્દો, બજારનો અલકાર ગણુવા માડ્યો 'જે શહેરમા

સદા બચ્ચર નહિ, તે શહેર તે કાઈ શહેર જણાય ?—એવું આજે છે ને ?

સઠ બીજી વેપાર નયા

સદાએ, વેપાર કરીને અગર મહેનત કરીને પ્રમાણિક પહે રળી ખાવાની વૃત્તિ ઉપર, કેટલી બધી ખરાબ અસર નિપજવી છે, એનો વિચાર કર્યો છે ? સાદાઈ ને સહનશી લતા ગયા અને ઉડાઉપણું ને મોજશોખ વધ્યા, એમા સદાનો પણ કેટલો મોટો હિસ્સો છે, એ વિચારવા જેવું છે સદા બધ થઈ જાય, તો બધા ભૂખે જ મરી જાય—એવું કાઈ નથી, પણ જે હરામ ચસકો લાગ્યો હોય, તે કાઈ જાય ?

ધાનુઓ રડે ત્યારે માઠાઓ રડે

સઠ ચન્દ્રચન્દાની તરિફ એ વિશે જુગારમા ગણાય કે નહિ ?

આજે આ પ્રશ્ન પણ વિચારણા માગી લે છે વાત કાઢી નાખવા જેવી નથી, પણ આવી પ્રવૃત્તિઓને તો કાય દારૂ રક્ષણ મળેલું છે આ દેશમા, એક વ્યવસ્થિત ધંધાદારી તરીકે આવી પ્રવૃત્તિઓ થતી, હમણા હમણામા વધુ જોવાય છે સઠ આમા બુદ્ધિનો ઉપયોગ છે

આ હરિકાઈઓમા બુદ્ધિનો ઉપયોગ છે, માટે આને જુગાર કહેયો નહિ—એમ આ વકીલ કહે છે, પણ સૌ રૂપીઆ આપે તો ય ઘણાઓ જુમાવે અને બહુ થોડા મેળવે—એવું આમા છે, એની તો ના પડાય તેમ નથી ને ? હપ જેટલા નાહી નાખે અને ય જેટલા કહે કે—‘હાથ, રખા’ તો એ સાઈ કહેવાય ? જેના યોગે ઘણાઓ દુ ખી થાય અને થોડાઓ

એ બધાના લોગે સુખી થાય, એવો ધર્મો આર્ય દેશમાં શોભે ખરો ? મારા માણસના વેપારમાં મોટેભાગે શું હોય ? ગ્રાહક પણ સુખી થાય અને શેઠ પણ સુખી થાય ગ્રાહકનો વિચાર એ હોય કે-શેઠ પણ કમાય અને શેઠના મનમાં એમ હોય કે-મારા ગ્રાહકોને સારો માલ સોંપો મળે તારા વેપારીઓ ગ્રાહકોને કહેતા કે-‘તમે સુખી, તો અમે સુખી ! તમને લૂટીને અમે કદાચ ત્રણ દિ’ સુખી થઈએ, પણ સદા સુખી થઈએ નહિ ’ એવા વેપારીઓની પાસે માલ હોય ને ગ્રાહક માગતો આવે, તો એ ન આપે એવું બને નહિ ગ્રાહકનો વખત બાળવી લે સમજે કે-ગ્રાહકોથી જ રજ્યા છીએ અને ગ્રાહકોથી જ રળવાનું છે આકર્ષણ એવું ઉભું કરવું કે-લોભના ભેરવી સેંકડો અપાપાત કયાં વિના રહે નહિ અને પરિણામે ધણાઓ રડે ત્યારે થોડાઓ રળે અને એમાંથી કમાઈ ખાવાનું, આને તમે શું કહો ? જુગાર ? કે જુગારનો ભાઈ ? સમજી ગયા ને તમે ? કેટલીક ચીજો એવી છે કે-સીધી રીતિએ જુગારમાં ન જાય, પણ પરિણામ જુગાર જેવું કે જુગારથી ય ભૂડું આવે આને તો ફીચરના આકાશોનો ધર્મો પણ વધી પડ્યો છે ને ? એ ય એક પ્રકારનો જુગાર જ છે ને ? મૂળ વાત એ છે કે-ધર્મો કરવો જ પડે તો કેવી રીતિએ કરવો, એ વિચારવું જોઈએ માલ નહિ, મજબૂરી નહિ ને અનેકો રડતા રહે તેવા પ્રકારે કમાઈ ખાવાની વૃત્તિ તેમ જ એમાં ય કમાણી અડસટ્ટે થાય તો થાય-એવી બધી બાબતો જુગાર ન હોય તો ય જુગારના પ્રતીક સમાન છે તો વેપાર જાત નહિ

આને વેપારીઓના હાથમાંથી વેપાર ધણે અરો જતો

અનાજ મોકલી આપે વેપારી વેપારી મટી જાય, એટલે જે
ઢંઢો તે બધું ય આવે

મુઠદા ઉપર ઉભાણી

આ તો આજે મદદા સિવાય ડોઈ વેપાર નથી રહ્યો—
એમ એક બાઈએ કહ્યું હતું, માટે આટલી વાત કરી લીધી
તમે ખરાબ કરતા હો કે તમારે ખરાબ કરવું પડતું હોય,
એથી કાઈ ખરાબ સાર બની જાય નહિ ખરાબ તો ખરાબ
જ રહે જેમા અનેક દુખી થાય અને અનેક દુખી થાય—
એવા પ્રકારની ઈચ્છા થયા વિના રહે નહિ, એને સારો ધધો
કહેવાય ? મંદીમા બેઠેલો તેજ થાય તો શું કહે ? એ ક્ષત્રી
ગયા ને હું રહી ગયો, સાફ થઈ ગયો ! એવો ધધો કરના
રાઓને ઉઘમા ય પ્રાય શાન્તિ નથી હોતી ગળકી ઉઠે છે
ને ગડ પાડે છે બાયડી પૂછે કે—શું થયું ? એ કહે કે—મરી
ગયા ! નવારે ઉઠે એટલે ચહા પીતો જાય ને છાપુ બેતો
જાય ! મદી થઈ કે તેજ થઈ અથવા મદી થશે કે તેજ
થશે ? બાઈ મદીમા હોય ને બજારમા તેજ થાય, તો કહેશે
કે—હુઆઓ બજારને તેજમા ખેંચી ગયા બાઈ તેજમા હોય
ને બજારમા મદી થાય, તો ય એવો જ ગણગણાટ કરે
ખીજાઓનું ગમે તે થાય, પણ પોતે જેમા હોય તે તરફ
બજાર વળે તો આનંદ પામે કેટલીક વાર તો, બજારમા
અનેકો રડયા હોય અને કોઈક રજ્યા હોય, એવા વખતે ય
રળેલા ચહા ચેવડો ઉડાવે, એમેય ન થાય કે—આજે કેટલાને
ધરે લોહીના આધણ મૂકાયા હશે ? મુઠદા ઉપર ઉભાણી
જેવી જ આ વાત છે ને ?

સૌ નસીબ અજમાવવાનું આ સાધન છે

આજે તો આવી ફલીઢો પછુ ઘણી ઉભી કરી દેવાઈ છે એમા તમે ન કસાઓ, એમ ઇચ્છુ છુ નસીબ અજમાવવાના રસ્તા પછુ આવા ન હોય ભૂતકાળમા નસીબ અજમાવનારા ઘઈ ગયા છે એમણે હતું તેય છાડી દીધેલુ અને સત્વ ખર્ચેલુ અનેકોની પામમાલીમાથી રળી ખાવાનો ધધા કરવો, એ તો પેટ ભરવાને માટે ય સારો નથી એટલે જુગારે જેવા ગણાય તેવા ધધાઓથી તો દૂર રહેવાનો જ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ

માત્રબક્ષણ

માત્રબક્ષણ, એ પછુ આ દેશમા ગર્હિત કાર્યોમાલુ જ એક કાર્ય ગણાય ને ? જેમા અનેક મોટા જીવોની હિસા ધાય જ, એ વિના બને જ નહિ, એવું આ કાર્ય છે ને ? અનેક જીવોનો સંહાર થાય, એ વિના પેટ ભરાય નહિ, એવી રીતિએ પેટ ભરવુ ગમે ? અનાજ ન જ મળે અને કોઈ માત્ર ખાવાની સલાહ આપે, તો તમે શુ કહો ? ઝેરની પીડી ખાવી સારી પછુ માત્ર ખાવું નાશ નહિ, એમ જ ને ? પછુ હવે આ બાબતમા પછુ વાતાવરણ બદલાવું જાય છે આજે કેટલાક સારા ગણાતાઓ પછુ માત્રબક્ષણની હીમાયત કરવા લાગ્યા છે 'દૂધ-ધી બરાબર મળતા નથી, માટે પોપણ ઇંડા ખાઈને મેળવવું'—એવું કહેનારા અને 'અનાજની તળી છે માટે માછલા ખાવા'—એવું કહેનારા પછુ પાક્યા છે ને ? એ લોકો આવી વાત કરે, ત્યારે તમે ખીચુ કોઈ ન કહી શકતા હો, તો ય એટલુ તો કહી શકો ને

કે-તમારી આ વાતવી અમે અમારા હૈયામા ખજર લોકાય ને જેવી વેદના અનુભવીએ, તેવી વેદનાને અનુભવીએ છીએ ? એ તો દૂર રહ્યું ને એવી ભયકર વાતો બોલનારાઓ આ જમાનામા મારા માણસો તરીકે પકાયા એવાઓના સસર્ગમા આવેલા કેટલાકો, ઈડા ને માસના વ્યસની બની ગયા આર્ય દેશનુ એ દુર્ભાગ્ય ગણાય કે-સાચા મહાપુરૂષો બૂલાયા અને અવસરે આમ પણ થાય-એવી હિંસામય સલાહ આપનાગઓને મહાપુરૂષ માનતા થઈ ગયા આ દેશમા અહિંસાના સસ્કારો તો એટલા બધા રૂઢ હતા કે-વાઘરી કોળી બતના માણસો ય જનાવરને હાકે, પણ એને ઘાતકી રીતિએ મારે નહિ એ ખાઈ ભય તો ય તેને હાકી કાઢે, પણ એને હણી નાખવાનો વિચાર કરે નહિ હાકી કાઢતા ય વિચાર આવે કે-આ પાકમા એનુ ય ભાગ્ય છે આજે તો પશુ કે પક્ષી, જે હોય તેને, પાકના રક્ષણને નામે હણી નાખવાની વાત કે ને ? આર્ય તરીકે જીવવાના કોડ હોય, તો એવી હવામા ફસાશે નહિ

આહાર તેનો ડકાર

જીવોની કતલ, પૈસાના લોભ આદિથી, આર્ય ગણાતા ઓના હાથે કેટલી થઈ રહી છે, તે છાપાઓના રોજના વાચનાર તમારાથી સાવ અજણુ છે ? પછી પરલોક બગડી વ્યય ને ? જેને કાપે, તેની બતિમા ઉત્પન્ન થવાનો અને કપાવાનો વખતે ય આવે માસ આદિને માટે જનાવરોને વેટલી બધી ઘાતકી રીતિએ ડપાય છે ? પહેલા બૂખે મારે અને પછી છરી આ આર્ય દેશમા તો એ સસ્કારો હતા

કે-જનાવર માફ પડે તો એની ચ માવજત કરે એને પખો ચ નાખે કહે કે-પાચ પદર વર્ષ આનાથી કામ લીધું છે. જે દિ' જનાવર મરે, તે દિ' ખાવું ન આવે આને એમા એવા પણ લોકો નીડળ્યા છે કે-કસ નીકળે ત્યા સુધી તો બૂખ્યા મારીને પણ કસ કાઢી દે અને પછી બજારે લાવે કે એવા પશુઓ બજારમા આવે છે કે-જોયુ જોવાય નહિ પગ ઉપડે નહિ ને પગ ઉપાડ્યા વિના ચાલે નહિ આખમાથી પાછી વહેતા હોય, શરીર હાડકાનો માળખો થઈ ગયું હોય ને ઉપરથી દડા પડે બજારમા વેચાય ત્યા સુધી ચ બૂખ વેડવાની અને કતલ કરનાર તો શું ખવડાવે ? માસાહાર માટે કતલ રોજની કેટલી યાય છે ?

સૌ સરકારનો સહકાર જોઈએ

આ જમાનામા તો, જનાવરની કતલને અટકાવવાને માટે ઉપવાસ કરનારા, જૈવકૃષ્ણ ને હામીસ જેવા ગણાય, તો તેમા પણ નવાઈ પામવા જેવું નથી

સૌ અર્જુન બનતે કરેતા

એમા વળે શું ? તમારા બધાનો સામટો અવાજ જવો જોઈએ આવા વખતે તો, જેને સલામ કરેતા દોઈએ તેનો ચ વિરોધ કરી શકાય બાકી ઉપવાસ કરવા બેસવું, એથી કાઈ વળે નહિ

સૌ મહાજન જ સમિતિની સહી કરી આવે તો ?

હિંસામા સમિતિ અને તે મહાજનની ? વાત બહુવી જોઈએ બાકી તો, હિંસાની તરફેણ જે કાઈ કરે, તે ખોટું જ કરે છે ઇલા અને માસવુ મદલ, એ બહુ ખૂરી ચીજ છે એ જે દિ' આહારમા પેચી જશે, તે દિ' હુઆ બહુ

કઠોર બની જશે કહેવત છે કે-આહાર તેવો ડકાર આથી તો, મહાપુરુષોએ આહાર કરનારાઓને અશક્ય આહાર ન કન્વાનો ઉપદેશ આપ્યો છે મામનુ બોજન તો ત્યાજ્ય જ છે, એવું જ આર્ય દેશના ધર્મગ્રન્થોમાંથી નીકળે ને ? છૂવોની હિંસા વિના એ થાય નહિ, માટે પણ એનાથી તો આધા ને આધા જ રહેવું જોઈએ

ચોરી

ચોરી, એ પણ સાત વ્યસનો પૈકીનું એક વ્યસન ગણાય છે ચોરી તો તમે સમજો ને ? તક મળે તો, કોઈ ન બાંધી શકે એવી રીતિએ હલ્લ વગરની ચીજ હાથમાં આવી જતી હોય તો તેને લઈ દેવી, એ ચ ચોરીમાં ગણાય તમે શું નક્કી કર્યું છે ? ઘર ફાડે, ખીરસા કાતરે, એ વિગેરે તો ચોરી ગણાય, પણ શાહુકારના પોશાકમાં શાહુકારની પદ્ધતિએ ઉધુ-છતું કરે તે ચોરી ન ગણાય, એમ ? આજના જમાનામાં ચોરી કેટલી વધી જઈ છે ? જેટલા સારા માણસો ગણાય છે, તેઓમાં પણ જેમણે ચીંધી કે આડકતરી રીતિએ ચોરી ન જ કરી હોય, એવા તો ઘોડા ને ? આજે વેપારમાં ચોરી થાય છે ? કેટલીક ? ચોરીના કેટલા બધા પ્રકારો છે ? સમજી, બાંધી-ખુજીને કરનારા, તે પોતે વધારે સમજે, એટલે વર્ણવવાની જરૂર નહિ ને ? જે કસતા હોય તે નથી સમજતા ને કરે છે, એવું તો નથી ને ? પોતે બીજે લેવું કરે છે, તેવું જો એના નોકરે એની પેટી ઉપર કર્યું હોય, તો ચોરી કરી કહીને પકડાવી દે-એવાને ચોરીની સમજ નથી, એમ મનાય ? પણ મન મનાવી દે. કોઈકનું આપણું પેટમાં

ને આપણી તીલેરીમા આવે, તો એ ચોરી નહિ, એ સયોગ વચાત્ કરેલું કામ, અને જો પોતાનું પાસકા પેટમા કે પાસકી તીલેરીમા બધ, તો એ ચોરી ! એને સયોગ નહિ ! આજે જે ચોરીઓ ચાલી રહી છે, સારે સારે ઠેકાણે પણ, તે બધીને વિગતવાર વર્ણવીએ તો ? એણે તો, પરસ્પરના વિશ્વાસનો નાશ કરી દીધો છે આનંદ એક-બીજા ઉપર અને તેમા પણ શેઠ શાહુકાર ગણાતાઓ ઉપર કેટલો બધો વિશ્વાસ રખાતો ? આજે લોક કહે છે કે-કોઈનો વિશ્વાસ કરવો નહિ જોઈને કરવું અને જોઈને લાવવું ચોરી કરવાની કુટેવ પડ્યા પડી તે ઝટ છૂટવી નથી એ અનેક રીતિએ માણસને પાયમાલ કરી નાખે છે

શિકાર

શિકાર, એ પણ એક પ્રકારનું ગર્હિત કાર્ય છે, પણ તમારામાના કોઈને તો પ્રાય એનો શાખ નહિ હોય ને ? મોટે ભાગે એવા પશુ-પખીઓ, કે જમને સીધી રીતિએ કળજે લેવા કે પકડવા એ સુરકેલ છે, તેવા નિરપરાધી જીવોને શાખને ખાતર કે પેટને ખાતર મારવા, એનું નામ શિકાર ગણાય છે એ તો તમે પ્રાય કરતા નહિ હો અને કોઈ કરે તો તે ય તમને પસંદ નહિ ને ? કોઈ શિકાર જોવીને આવ્યો હોય, તો એના વખાણ કરવાનું મન તો તમને થાય નહિ ને ? નિરપરાધી જીવને કોઈ મારે અને એમા તમે હુશીયારી કે કલા માનીને એણે ઠીક કર્યું-એમ માનો, એથી જૂલ તો કરતા નથી ને ? નહિતર તો, તમારામા શિકારનું વ્યસન નથી, તે આવડતની, શક્તિની અને તકની ખામી

આદિ માત્રનું પરિણામ ગણાય

હિંસકલાવની વૃદ્ધિ

આ શિકારની વાતમાં, નાના નાના જીવોની હિંસાની વાત પણ કરી લઉં ? નાના જીવોનો સહાર, તમારા હાથે કેટલોક થાય છે ? મચ્છર વિગેરે ઉત્પન્ન થાય, તે તમારી જૂલે કે એની જ જૂલે ? માકડ, મચ્છર વિગેરે જીવોને માટે તમે શું કરો છો ?

૨૦ દ્વા છટીને મારે

તમે કોઈને નહિ કનડતા હો ? તમારી કનડગતની કોઈને ખીક નહિ લાગતી હોય ? તમારે માટે એવો જીવ લેણુ પદાર્થ વપરાય તો ? અણુઓગળ, એ એવી જ વસ્તુ છે ને ? એક પડે ને લાખોને મારે પૂર્વજાળમાં ચાલો વપરાતા, પણ તે પ્રાય સામે આવે એમને માટે એને બદલે, આવી જુદી કેમ થઈ ? માણસોના જ પાપે ને ? માણસ ઘણા જીવોને મારનારા થયા, એ જેવું-તેવું પાપ છે ? પહેલા એવું નક્કી કર્યું કે-માણસોને સુખે જીવવાને માટે, જેને મારવાની જરૂર પડે તેને મારવા-તેમાં વાધો નહિ, તો સત્તા આદિના જુગ્મ્યા માણસોએ નક્કી કર્યું કે-આપણી જૂખને લાગવા માણસોને પણ મારવા ! આજે બળવાન કોણ ગણાય છે ? સખ્યામાં માણસોને મારી નાખવાના સાધનો વધારે હોય તે ! એમાં પાછી પ્રગતિ મનાઈ આવા ઘણા છે અને આ આર્ય દેશમાં પણ એવી જ હવા છે મચ્છર આદિ જીવોને મારવા, એમાં હિંસા નહિ માનવોના હિતને નામે માન્યું કે-એમાં પાપ નહિ

એવા કેટલા નિર્દોષ છવો મરતા હશે ? માનવજાતને ઉપકારી બને તેવી બાત, તે ચ મર્યાદ રહી છે ખોગની હવાની ખબર કોણ આપે ? ઉદર એ મરે ને તનને ચેતવે એને મારી નાખવાના કેટલા પ્રયત્નો ? પછી હવા ખૂબ બગડે, છતાં પણ ખબર પડે નહિ ને ? માણસો ટપોટપ મરવા માડે, ત્યારે જ ખબર પડે ને ? તિર્યચોના ઉપકાર તો ધણા છે, પણ જાણે તો જરા ચ નુકસાન ખમાય નહિ, એટલે વાત-વાતમા મારી નાખવાની જ હિમાયત ! તિર્યચો આદિ ઉપકારક ન હોય તો ચ આમ મરાય નહિ, પણ જાણે તિર્યચ છવો તરફ તમારી નજર કેવી છે ? હિંસકલાવ વૃદ્ધિ પામતો બાપ, પછી માનવોના સહારની પણ નવી નવી તરફીઓ શોધાય, એમા નવાઈ પામવા જેવું કાઈ નથી

પરત્રી-ગમન અને વેશ્યાગમન

સમય લગભગ થઈ ગયો છે અને સાત વ્યસનોમા જે વ્યસનોની વાત બાકી રહે છે વેશ્યાગમન અને પરત્રી-ગમન, એ જે પણ ગર્હિત કાયો છે ને ? પરત્રી કોને કહેવાય, એ તમને સમજાવવું પડે તેમ નથી, અને વેશ્યાને તો તમે જાણજો ને ? વેશ્યા એટલે વિપક્ષેવનને કમાવાનો ધણી બનાપીને જેઠી હોય તે પોતાના ધધાને માટે, એ શું શું કરે ? અને સીનેમા વિગેરેમા જોએલા રૂપ-રંગનો જેને ચસકો લાગે, તે રૂપ-રંગ ધરે ન મળે, તો કયા બાપ ?

સં૦ વેશ્યાને ત્યાં

એનું ચાલે, તો એ હાકુ જેવો બનેલો કોઈને ચ છોડે નહિ આ અને આવી ખીછ જે કોઈ કુત્સિત પ્રવૃત્તિઓ

આદિ માત્રનું પરિણામ ગણાય

હિંસકભાવની વૃદ્ધિ

આ શિકારની વાતમાં, નાના નાના જીવોની હિંસાની વાત પણ કરી લઉં ? નાના જીવોનો સહાર, તમારા હાથે કેટલોક થાય છે ? મચ્છર વિગેરે ઉત્પન્ન થાય, તે તમારી જૂલે કે એની જ જૂલે ? માકડ, મચ્છર વિગેરે જીવોને માટે તમે શું કરો છો ?

મઠ દ્વારા જાતીને મારે

તમે કોઈને નહિ કનડતા હો ? તમારી કનડગતની કોઈને ખીક નહિ લાગતી હોય ? તમારે માટે એવો જીવ લેણું પદાર્થ વપરાય તો ? અણુખોખ, એ એવી જ વસ્તુ છે ને ? એક પડે ને લાખખોને મારે પૂર્વજાળમાં થતો વપરાતા, પણ તે પ્રાય સામે આવે એમને માટે એને બદલે, આવી બુદ્ધિ કેમ થઈ ? માણસોના જ પાપે ને ? માણસ ઘણા જીવોને મારનારા થયા, એ જેવું-તેવું પાપ છે ? પહેલાં એવું નહીં કર્યું કે-માણસોને સુખે જીવવાને માટે, જેને મારવાની જરૂર પડે તેને મારવા-તેમાં વાધો નહિ, તો સત્તા આદિના જૂખ્યા માણસોએ નહીં કર્યું કે-આપણી જૂખને ભાગવા માણસોને પણ મારવા ! આજે બળવાન કોણ ગણાય છે ? સારી સખ્યામાં માણસોને મારી નાખવાના સાધનો જેની પાસે વધારે હોય તે ! એમાં પાછી પ્રગતિ મનાઈ આવા દેશો ઘણા છે અને આ આર્ય દેશમાં પણ એવી જ હવા ફેલાઈ રહી છે મચ્છર આદિ જીવોને મારવા, એમાં હિંસા નહિ ? પણ માનવોના હિંતને નામે માન્યુ કે-એમાં પાપ નહિ આજે

એવા કેટલા નિર્દોષ છવો મરતા હશે ? માનવજાતને ઉપકારી
બને તેવી બાત, તે ચ મર્યાદ રહી છે પ્લેગની હવાનો ખખર
કોણ આપે ? ઉઠર એ મરે ને તમને એતવે એને મારી
નાખવાના કેટલા પ્રયત્નો ? પછી હવા ખૂણ ખગડે, છતાં પણ
ખખર પડે નહિ ને ? માણસો ટપોટપ મરવા માડે, ત્યારે જ
ખખર પડે ને ? તિર્યચોના ઉપકાર તો ઘણા છે, પણ આજે
તો જરા ચ તુકશાન ખમાય નહિ, એટલે વાત-વાતમા મારી
નાખવાની જ હિમાયત ! તિર્યચો આદિ ઉપકારક ન હોય
તો ચ આમ મનય નહિ, પણ આજે તિર્યચ છવો તગ્ધ
તમારી નજર ઢેવી છે ? હિંસકભાવ વૃદ્ધિ પામતો બાય, પછી
માનવોના સહારની પણ નવી નવી તરકીબો શોધાય, એમા
નવાઈ પામવા જેવું કાર્ક નથી

પરત્રી-ગમન અને વેશ્યાગમન

સમય હગભગ થઈ ગયો છે અને સાત વ્યસનોમા
જે વ્યસનોની વાત બાકી રહે છે વેશ્યાગમન અને પરત્રી-
ગમન, એ જે પણ ગર્હિત કાર્યો છે ને ? પરત્રી કોને કહેવાય,
એ તમને સમજાવવું પડે તેમ નથી, અને વેશ્યાને તો તમે
ઓળખો ને ? વેશ્યા એટલે વિષયસેવનને કમાવાનો ધધો
બનાવીને બેઠી હોય તે પોતાના ધધાને માટે, એ શું શું
કરે ? અને સીનેમા વિગેરેમા જોએલા રૂપ-રંગનો જેને ચસકો
લાગે, તે રૂપ-રંગ ધરે ન મળે, તો કયા બાય ?

સં૦ વેલ્લાને ત્યાં,

એનું ચાહે, તો એ હાકુ જેવો બનેલો કાંઈને ચ છાડે
નહિ આ અને આવી બીજી જે કોઈ કુત્સિત પ્રવૃત્તિઓ

ગણાય, તેમા તો પ્રાણ જાય તો ય પ્રવૃત્ત થવું જોઈએ નહિ
આગળની વાતો

યોગની પૂર્વસેવામા જે ચાર શુભોની વાત છે, તેમાનો
 બીજો 'સદાચાર' નામનો શુભ ધણે અંશે વર્ણવાઈ ગયો. સદા
 ચારની વાતને પૂરી કરીને, ત્રીજા અને ચોથા શુભની વાત
 પણ કરવી પડશે ને ? યોગને પામવાને લાયક જીવ, પાપથી
 ડરનારો હોય અને એથી પાપને તપાવનાર તપને આચરનારો
 હોય, તે સ્વાભાવિક છે એનામા જેમ તપ શુભ જોઈએ, તેમ
 પરમ પદ જે મોક્ષ, તેનો અભિલાષ ન પ્રગટ્યો હોય તો
 પણ મોક્ષ પ્રત્યે દ્રેષના અભાવ રૂપ શુભ તો જોઈએ જ મોક્ષનો
 દ્રેષ, એ મોક્ષના મહા જોરનો સૂચક છે અને મોક્ષ જે મહા
 બળવાન હોય, તો જીવને એ એકાન્તે કલ્યાણકારી પણ વાતથી
 વિમુખ બનાવી દે છે આ બધી વાતો, દૂકમા થઈ ગયા બાદ,
 શુદ્ધ એવા મોક્ષમાર્ગની વાતેય આવે ને ? જે જીવમા આ
 ચાર શુભો હોય, તેની પાસે મોક્ષની અને મોક્ષમાર્ગની વાત
 મૂકાય, તો એને એ સારી રીતિએ ઝીલી શકે મોક્ષનો
 સાચો ઉપાય કયો હોઈ શકે અને એ ઉપાયને કોણ બતાવી
 શકે, એ વાતનું વર્ણન એને બહુ ગમે એના યોગે, તે કમ
 સર શુભોનો સ્વામી બનતો જાય એ વિગેરે ઠેકઠીક વાતો
 કરીને, તે પછીથી રામાયણના પાત્રોની ઠેકઠીક વાતો કરવાની
 ઈચ્છા છે

અગીઆરમુ પ્રવચન

વિ સ ૨૦૩૭ માવસુ વહી દિ ૯ રવિવાર
તા ૨૬ ૮ ૫૧ સવારે ૮૧ થી ૧૦૧
સ્થાવ-પ્રેમાભાઈ હોલ સદે, અમદાવાદ

[તા ૨૬ ૮ '૫૧, રવિવારે સવારે ૮૧ થી ૧૦૧ વાંચ્યા મુઘી, અમદાવાદ-પ્રેમાભાઈ હોલમાં, પૂ પ્રવચનકર મહાત્માનુ આ પ્રવચન શ્રેણિને અંગેનુ અગીઆરમુ જાહેર પ્રવચન થયું હતું આ પ્રવચન વખતે પોતપોતાનાં અખ્યારોને માટે આ પ્રવચનની તોષ લેવાને, 'સદેરા' કાર્યોત્થના વૃત્તાન્તનિવેદક તથા 'ગુજરાત સમાચાર' કાર્યોત્થના વૃત્તાન્તનિવેદક હાજર રયા હતા એ બન્નેએ, પોતપોતાના પત્રોના તા ૨૭ ૮ '૫૧ મોમવારના અકર્માં, આ પ્રવચનનો પોતે તૈયાર કરેલો ભાવાર્થ પ્રગટ કર્યો હતો તેને પ્રગટ કરતા મથાળે—

“સદેરા” કાર્યોત્થના વૃત્તાન્તનિવેદક ભાઈએ જણાવ્યું હતું કે—
“અમેના પ્રેમાભાઈ હોલમાં જૈનાચાર્ય અને પ્રખર વિદ્વાન મુનિશ્રી વિજયરામચંદ્રમૂર્તીશ્વરજી મહારાજે “સમાચારમા સ્પષ્ટીતો આર્જી” એ વિષય ઉપર જે વ્યાખ્યાનમાળા શરૂ કરી છે તેનુ અગીઆરમુ પ્રવચન આજે આચાર્યશ્રીએ આપ્યું હતું વ્યાખ્યાન સાક્ષીવા વિરાટ મેલી જૈન અને જૈનેતર ભાઈ-બહેનોની જામી રહી છે સેકડો માથુ સોને જગ્યાના અભાવે પાખ જયુ પડે છે, કા તો બહાર ઉભા રહેવુ પડે છે અને જગ્યા મેળવવા ચત્તીગરબાને કારણે કેટલીક વાર

નમા નિર્લેપ પણ પડે છે આમ છતાં એકદરે શાન્તિપી સૌ વ્યાખ્યાન સાબળે છે ”

ન્યારે ‘ગુજરાત સમાચાર’ના વૃત્તાન્તનિવેદક ભાઈએ જણાવ્યું હતું કે—“ આજે પણ રાખેતા પ્રમાણે પ્રેમાભાઈ દોલ ખીચ્યોખીચ ભરાઈ ગયો હતો તા વાગે પ્રવચન હતું પરંતુ આઠ વાગ્યામા તો દોલ ચીકાર ભરાઈ ગયો હતો અને સાડા આઠ વાગતા પહેલાં તો હોવાના નીચે ॥ દરવાજા બંધ કરવા પડ્યા હતા ”

અગીઆરમા પ્રવચનનું આ નીચે આપવામા આવતું સારજૂત અવતરણ, અમોએ તૈયાર કરેલું છે —સ શ્રી જૈન પ્રવચન]

જો યાદ રાખવા જોગી ય તૈયારી નહીં તો જીવનમા જીવના
જોગી તૈયારી કયાવી આવશે ?

અનન્ત ઉપકારી મહાપુરૂષોએ, ચાર ગતિમય એવા આ સંસારમા, આ મનુષ્યજન્મને એટલો બધો મહત્વનો માન્યો છે કે—આ મનુષ્યજન્મને પામેલાઓના પુરૂષોદ્ધયની મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરીને, એ જ વાતને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે કે—‘ આ મનુષ્યજન્મની એક ક્ષણને પણ નિષ્ફલ જવા દેવી, એ જીવે પોતે જ પોતાને મોટું તુલ્યાન કરવા સમાન છે ’ એને લઈને, ‘ આ મનુષ્યજીવનનું સાધ્ય શું હોઈ શકે ? ’ —તેને લગતી વિચારણા અને ચર્ચા, પ્રાય સઘળા ય દર્શનોમા કરાએલી જણાય છે અમુક અપવાદને બાદ કરીએ, તો સઘળા ય આસ્તિક દર્શનોએ, આ મનુષ્યજન્મના પરમાદર્શ તરીકે પરમ પદ સ્વરૂપ મોક્ષને સ્થાપિત કરેલ છે જેણે આ સાધ્યને સિદ્ધ કરવું હોય, તેણે આ સાધ્યને સાધી આપ નારો જે યોગ છે, તેનો આદર કરીને, યોગની સર્વોત્કૃષ્ટ

કક્ષાએ પહોચવાને માટે પ્રયત્નશીલ બનવું જોઈએ, કારણ કે-જ્યાં સુધી આત્મા, પોતાના પુરુષાર્થ દ્વારા, યોગની સ્ત્રી તરીકે કક્ષાએ પહોચતો નથી, ત્યાં સુધી આત્મા પોતાના આ મોક્ષ-સાધ્યને પરિપૂર્ણપણે સિદ્ધ કરી શકતો નથી. યોગ દ્વારા આત્માનો ક્રમિક વિકાસ થાય છે અને આત્મા જે કેનંતર વિકાસને સાધતો જાય, તો તે પોતાના મોક્ષને ઝડપથી સાધી શકે છે એ વિના, મોક્ષને પામી શકાય એવી સ્થિતિ જ નથી. મોક્ષને પામવાને માટે યોગની આવશ્યકતા છે, પણ યોગને પામવામાં યોગ્યતા એ બહુ જ અગત્યની વસ્તુ છે. મોક્ષને પામી શકે-એવી સ્વભાવસિદ્ધ લામકાતવાળો પણ જીવ, બીજી જરૂરી યોગ્યતાના બળે જ, યોગને સહેલાઈથી પામી શકે છે એ યોગ્યતા તમારામાં છે કે નહિ-તેનો તમે પોતે પણ નિર્ણય કરી શકો અને જો એ યોગ્યતા તમારામાં ન હોય, તો તમને એ યોગ્યતાને પ્રગટાવવાને માટે પ્રયત્ન કરવાનું મન થાય, એ માટે ઉપકારિઓએ યોગની પૂવસેવા તરીકે, એટલે કે-યોગની પૂર્વભૂમિકા તરીકે જે ચાર ગુણોનું વર્ણન કર્યું છે, તે ચાર ગુણોને અંગેની વિચારણા આપણે શરૂ કરી છે એ ચાર ગુણો પકડી પહેલો ગુણ જે ‘ચુરહેવાદિ પૂજન’ નામનો છે, તે ગુણને લગતી દૈનંદીક વાતો કયાં બાદ, બીજા ગુણ જે ‘સદાચાર’ નામનો છે, તે ગુણને લગતી વાતો કરવાનું આપણે શરૂ કર્યું છે. યોગની પૂવસેવામાં સ્થાન પામેલા સદાચારને, ઉપકારિઓએ, ઓગણીસ પ્રકારે વર્ણવ્યો છે એ ઓગણીસેય સદાચારો ગયા રવિવાર સુધીમાં કહેવાઈ ગયા છે. એટલે એટલે બહુ જ ઉતાવળથી વાત થઈ હતી, પણ યોગને પામવાને માટે લાયક બનવું

હોય, તો કયા કયા સદાચારોને આચરનારા બનવું જોઈએ, એનો ખ્યાલ તો તમને આવી ગયો ને ? તમને કોઈ પૂછે અથવા તો તમારે વિચારણા કરવી હોય, તો તમને એ ઓગણીસેય સદાચારો કમવાર યાદ તો આવે ને ? અહીં સાબળવાને આવનારાઓમાથી કોઈને પણ ઉભા કરીને ને પૂછવામા આવે, તો એ ઓગણીસેય સદાચારોના નામો કમ વાર ગણાવી શકે ને ?

૨૪૦ એમા તો મુશ્કેલી

જે શુષ્કને જીવનમા જીવવાની ખાસ જરૂર છે અને જે શુષ્કને અગેનું વર્ષન હંજીતો ચાલુ છે, ત્યાં આવી સ્થિતિ છે, તો પછી આ વાતને પૂરી ઠીક પછીથી આગળ ચાલ્યા બાદ તો કેવી સ્થિતિ થવાની ? જે બરાબર યાદ રાખવા જોગી પણ તૈયારી નથી, તો પછી જીવનમા જીવવા જોગી તૈયારી તો કયાવી જ આવવાની છે ? કહેવામા તો ઓગણીસેય સદાચારો કહેવાઈ ગયા અને છેલ્લા એક સદાચાર સળધી થોડીક વાત ડગી લઈને સદાચારની વાતને મૂકી દેવાશે એ પછી, તપ અને મુક્તિનો અદ્વેષ-એ જે શુષ્કને અગે થોડુક કહીને, જે મુખ્ય હેતુ છે-તેને સ્પર્શને આગળ ચાલવાની ભાવના છે આમ આપણે વિષયને તો પૂરો કરી લઈએ, પણ તેમા તમને કેટલોક લાભ ? હું પૂછું કે-‘ જે ઓગણીસ સદાચારો કહ્યા, તે કયા કયા કહ્યા, એ કમવાર કરી બાંધો’ અને તમે કહો કે-‘ એ મોઢે યાદ નથી ’ તો, ‘ એ બધા ય સદાચારોને તમે તમાગ જીવનમા જીવવાની શરૂઆત કરી લીધી હશે ’ -આવી કટપના જે મેં કરી લીધેલી હોય, તો એમા મારે કંઈ જવા જેવું જ થાય ને ?

સૌ સર્વથા એમ પણ નથી

એ તો હું બાલુ જ છું, પણ તમે બધા વિશેષ પ્રયત્ન
શીવ બનો, એવું સૂચન કરવાને માટે આ વાત છે

નામ છવનામા તો નાસ્તિકને ય વૃક્તાન નલિ :

શાસ્ત્રીમા, યોગીની પૂર્વમુખિકામા જે સદાચારોનો સમા
વેશ કરવામા આવ્યો છે, તે સદાચારો એક કાળે આર્ય
કુળોના સ્વાભાવિક આચારો હતા આર્ય કુળોમા આ આચારો
સામાન્યપણે પણ ચાલુ જ હતા અને એથી જે છવોને શુદ્ધ
ધર્મના ઉપદેશના ધવલુનો મુયોગ મળી જતો હતો, તે
છવોમાના નોટા ભાગને સારી જેવી અસર થતી હતી
આને આર્ય તરીકે ગણાતા કુળોમાથી પણ, આ આચારો
ધણે ખરે અશે બૂસાઈ જવા પામ્યા છે અને એથી પણ
છવોને શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ, બહુ દુર્લભ બની જવા પામી
છે એ આચારો પાછા અશે અશે પણ તમારામા આવે
અને તેમા ય તમારા કુળોમા એ આચારો સ્વાભાવિક જેવા
બની બાક, એ હેતુથી જ ઓગણીસ સદાચારોનું વર્ણન કરા
એતું એ હેતુ કેટલે અશે પાર પડ્યો ? આમા, તમારે
તમારા પોતાના જ હેમાને અને વર્તનને તપાસવાનું છે જે
સદાચારો કહેવામાં આવ્યા, તે તમને ગમી તો ગયા ને ?
નાસ્તિક માણસ પણ જે આ સદાચારોને પોતાના છવનમા
છવે, તો એને કાઈ હાનિ થાય ખરી ? એક માણસ પર
ટોકને ન માનતો હોય, તે છતા પણ તે જે આપણે જોઈ
આવ્યા તેમ શુદ્ધેવાદિનું પૂજન કરનારો બને અને આ
ઓગણીસેય સદાચારોને પોતાના છવનમા છવવા માટે,

તો એથી, એને જોવાનું શું ? ગુરૂદેવાદિનું પૂજન અને આ ઝોગણીસ સદાચારોનું સેવન, પરલોકને માટે તો હિતકારી છે જ, પણ આ લોકને માટે ય હિતકારી છે આવી રીતિએ જે પોતાના જીવનને જીવનારો હોય, તેને શાન્તિ ધણી અને અશાન્તિનું ઘણું અશે નામેય નહિ લોકનો એ વિશ્વાસપાત્ર બને અને જ્યાં જાય ત્યાં કોઈને ય એને માટે બીજી કલ્પના કરવાની ઉભી રહે નહિ જે આચારોને જાનિઓએ અહીં યોગની પૂર્વભૂમિકાના બીજા ગુણુમા સમાવી લીધા છે, તે આચારોને આ આર્ય દેશમા જીવવા સહેલા છે અને એ આચારો એવા સુંદર છે કે-જે કોઈ એ આચારોને જીવે, તે સ્વાભાવિક રીતિએ જ ધણી ઉપાધિઓથી મુક્ત બને આ લોકમા પણ જે સુખનો અને શાન્તિનો અનુભવ કરવો હોય, તો આ જ પ્રાથમિક ઉપાય છે

જુગાર ચોરીને શીખવે અને પછી આરામ માટે મદિરાપાન કરવાને જોઈ એ :

ઝોગણીસમા સદાચાર તરીકે, એ વસ્તુને જણાવવામા આવી કે-‘કષ્ટે પ્રાણ આવી જાય તો પણ, ગર્હિતમા તો પ્રવૃત્તિ કરવી જ નહિ’ આ ઝોગણીસમા સદાચારમા, આપણે સાત વ્યસનોના ત્યાગનો સમાવેશ કરી લીધો, કારણ કે-સાત વ્યસનોમા એક પણ વ્યસન એવું નથી, કે જેનો ગર્હિતમા સમાવેશ થઈ શકે નહિ આ સાત વ્યસનોમાથી, પરસ્ત્રી ગમનની અને વેશ્યાગમનની વાત કરવાની બાકી છે ને ? કેમ કે-ગયા રવિવારે સમય પૂરો થઈ જતા, ઉતાવળ કરવી પડી હતી યોગને પામવાની લાયકાતને સપાદન કરવાની

વૃત્તિવાળા જીવોએ તો, સાતેય વ્યસનોનો સવથા ત્યાગ કરી જ દેવો પડે ને ? સદાચારના પ્રેમિને તો, આ સાતેય વ્યસનો કાળ જેવા લાગે સસારમા હોઇને એ ધધો કરે-એ જન વાળેગ છે, પણ એ જે ધધો કરે, તે પ્રમાણિકપણે અને શોભતી રીતિએ કરે, એટલે એના જીવનમા ન તો જુગારને સ્થાન હોય ને ન તા ચોરીને સ્થાન હોય ‘જીવવાને માટે ધધો કરવો પડે તેમ હોય, તો તે પ્રમાણિકપણે જ કરવો’- આવો નિર્ણય જેણે કરી લીધો છે, તેને તો જુગારની ય જરૂર નહિ અને ચોરીની ય જરૂર નહિ જે આવક મુજબ જ વ્યય કરવામા માનનારો છે, આવક મુજબના વ્યયમા પણ જેણે અસદ્ વ્યયનો ત્યાગ કરેલો છે, ‘પુરુષનો ઉદય હોય તો જ મળે અને પુરુષનો ઉદય ન હોય તો ન જ મળે’-આવું જેના હૈયે સુનિશ્ચિત છે, તેમ જ ‘પ્રમાણિકપણે જ જીવવું’-આવો જેનો નિર્ધાર છે, તેને જુગારની કે ચોરીની જરૂર પડે ખરી ? તમે લોકો આજે નિરૂપાયે સદો વિગેરે કરતા હો તો તે જુદી વાત છે, પણ ચોરી તો તમે કરો જ નહિ ને ? તમે જો ચોરી કરતા હો, તો તો એમ જ કહેવું પડે કે-આવાઓ જો ચોરી કરે, તો પત્રી દુનિયા વિશ્વાસ કોના ઉપર રાખે ? તમારો વેપ ડાકુનો છે કે શાહુકારનો છે ? વેપ તો શાહુકારનો છે ને ? પણ હમણા હમણાથી ધણાઓએ ધધો એવો કરવા માડ્યો છે કે-એ આદમીને ડાકુ ન બનવું હોય તો ય પ્રાય ડાકુ બનાવે વેપ જોઈએ તો શાહુકારનો હોય અને ધધો એવો કે-અવસરે ડાકુ બનાવે, આવા કેટલા ? પછી એમ પણ બને ને કે-આરામને માટે મદિરા જોઈએ ? અહીં જોઈલાઓમાના તો કોઈ મદિરાનો ઉપયોગ નહિ કરતા.

હોય ને ? મદિરાનો ઉપયોગ કરનારાઓ તો બહાર જ હશે ને ? જુગાર, ચોરી, મદિરા અને માસાહાર માસાહારના ત્યાગ માટે બહુ કહેવું પડે તેમ નથી લાગતું જો કે-આજે શક્તિ આદિના બહાને અમુક વસ્તુઓના લક્ષણનો પ્રચાર વધી તો રહ્યો જ છે, પણ તેમા ય તમારામાનો તો કોઈ પ્રાય હશે જ નહિ, એમ માની લઉં છું પાચમુ વ્યસન-શીકાર શીકારનું વ્યસન તો, મોટે ભાગે ઘણાઓમા નથી હોતું, પણ એનો ય નાદ નહિ જ લાગે-એવું કહી શકાય એવું વાતાવરણ આજે નથી આજે તો, ધધામા જુગાર પેસી જવા પામ્યો છે જુગાર રૂપ ધધો, એ એક એવો ધધો છે કે-માણસને એ ચોરી કરતા પણ શીખવે જનસ્વભાવ વર્તમાનમા એવો અસતોષી બની ગયો છે અને સાથે સાથે વેપારની પરિસ્થિતિ પણ એવી બગડી જવા પામી છે કે-એને લઈને પણ ચોરી સામાન્ય ઘર્ષ ગર્ષ છે આવી હાલતમા, આરામમા મદિરા ઘુસી જાય, એમા પણ નવાઈ પામવા જેવું કાઈ નથી હંજુ સરકારવાળા પ્રદેશમા માસાહારથી ઘણાઓ પર છે, પણ વાતાવરણ એવું સર્જાતું જાય છે કે-એ ય કદાચ ઘુસે શિક્ષા રથી આમ તો તમારાથી રહેજે બચાય એવું છે, પરંતુ એ પણ ધીરે ધીરે પગપેસારો કરી જાય-એવું વાતાવરણ કેળવાઈ રહ્યું છે તમે જો સાવધ રહો, તો જ તમે બચી શકો એવું છે

વેશ્યાગમન

સાત વ્યસનોમા જે જે વ્યસનો બાકી રહ્યા, તેમા વેશ્યાગમન, એ તો એટલું બધું અધમ કોટિનું વ્યસન છે કે-સારા માણસને અથવા સારા બનવાને ઈચ્છતા માણસને

તો, જીવનમાં કદી પણ એ તરફ દૃષ્ટિ કરવાનું પણ મન થવું જોઈએ નહિ. વેશ્યા કોને કહેવાય, તેની તો તમને ખબર હશે જ ને ? જેના માથે કોઈ નહિ અને તદ્દન સ્વચ્છન્દપણે જીવનારી તેમજ પેટ માટે વિષયસેવન કરનારી બાત કોઈ પણ ટાલ્યો માણસ, જેના ઉપર વિશ્વાસ નૃકે ખરો ? એના ઉપર વિશ્વાસ મૂકવો અનર તા એ તરફ જોવાનું મન થવું, એ પણ માન આત્મિક દૃષ્ટિએ જ નહિ પરંતુ દુન્યવી દૃષ્ટિએ પણ હાનિકર છે. એ રસ્તો જલ્દી, એ પણ આર્યવાના નાશને નોતરવા જેવું છે. તેમજ, જેમણે યોગને માટેની લાયકાતને પામવી છે, તેમણે તો જરૂર વેશ્યાગમન રૂપ વ્યસનથી ઊંટા જ ગહેવું જોઈએ. પ્રાય તમે બધા તો આ વ્યસનથી દૂર જ રહેલા હોયો ને ?

તમારી માતા આદિ પરિત્ર છે અને બીજી બધી

સ્રીઓ અપરિત્ર છે-એમ માનો છા ?

જેવું વ્યસન છે-પરસ્રીગમન કોઈ પણ સમજી માણસ, આ વ્યસનને પત્ત કહે ખરા ? આ બધા વ્યસનો તો, એવા છે ને કે-આ લોકમાં પણ જેમણે આગરૂણે જીવવું હોય અને અનેકવિધ હાનિઓથી બચવું હોય, તેમણે આ બધાનો દૂરથી જ પરિત્યાગ કરવો જોઈએ ? ‘મારી માતા, મારી સ્ત્રી, મારી બેન, મારી દીકરી અગર તો મારે જેની સાથે સારો સંબંધ -પરિચય છે એવી સ્ત્રી-એમાના કોઈની પણ ઉપર કોઈ કુદૃષ્ટિ કરે, તો તેમાં મને વાધો નથી’-એવું કહી શકે, એવો કોઈ માણસ છે ખરો ? પોતાની માતા, પોતાની પત્ની, પોતાની બેન, પોતાની દીકરી અગર તો પોતાની સબધી સ્ત્રી-એમાના કોઈ

ઉપર કોઈ કુદૃષ્ટિ કરે, તો એને કોણ પસંદ કરે? કોઈ જ નહિ ને? જેમ અમુક સ્ત્રી તમારી માતા છે, અમુક સ્ત્રી તમારી પત્ની છે, અમુક સ્ત્રી તમારી બેન છે, અમુક સ્ત્રી તમારી દીકરી છે અને અમુક સ્ત્રી તમારી સખધી છે, તેમ જગતમાં જેટલી સ્ત્રીઓ છે, તે બધીય કોઈની ને કોઈનીય માતા અગર તો પત્ની, અગર તો બેન, અગર તો દીકરી, અગર તો સખધી નહિ હોય? તમને જેમ તમારી માતા આદિ ઉપર કોઈ કુદૃષ્ટિ કરે તો તે પસંદ નથી, તેમ તમે પણ જો કોઈ પણ સ્ત્રી ઉપર કુદૃષ્ટિ કરો, તો એ સ્ત્રી જેની જેની માતા, પત્ની, બેન, દીકરી અગર સખધી છે, તેને તેને એ પસંદ ન જ પડે—એટલું તો તમે સમજો છો ને? જગતમાં શું તમે તેને જ પવિત્ર માનો છો, કે જે કા તો તમારી માતા હોય, કા તો તમારી પત્ની હોય, કા તો તમારી બેન હોય, કા તો તમારી દીકરી હોય અને કા તો તમારી સખધી હોય? એ વિનાની સઘળી જ સ્ત્રીઓ અપવિત્ર છે, એમ તમારું માનવું છે? જે સ્ત્રી કોઈની ને કોઈની માતા છે, અગર પત્ની છે, અગર બેન છે, અગર દીકરી છે અગર સખધી છે—એની સામે જોનારા, એના દેહ ઉપર વિકારદૃષ્ટિએ આખ નાખનારા, એ શું જગતમાં ફરવા લાયક માણસો છે? તમારા જેવા સમજી માણસોને આ વાત કહેવાની હોય? ‘જગતની કોઈ પણ સ્ત્રીને વિકારવાળી દૃષ્ટિએ જોવી નહિ’—આવું તમને કહેવું, એ શું તમારું અપમાન કરવા જેવું નથી? સંભળવાને માટે જો ઉંચી ઠક્ષાનો વર્ગ ખેડેલો હોય, તો આવું જ્યારે કહેવાય ત્યારે સલાજનોના મુખનો દેખાવ એવો થાય કે—અહીં આવું જોલવાની જરૂર નથી, એવું સૂચન મળે એમ લાગે કે—આ બધા તો જગ-

તની ઠોઈ પણ સ્ત્રી, કે જે પોતાની માતા આદિ ન હોય, તે સ્ત્રીને પણ પોતાની માતા આદિના જેવી માનનારા છે અને એથી જગતની ઠોઈ પણ સ્ત્રીને વિકારની દૃષ્ટિએ જોનારા નથી સ્ત્રી-પુરૂષ માટેના નિયમનો શા માટે ?

વર્તમાન યુગની કેટલીક ગીતભાતોના યોગે પણ, આ વિષયમા માનવસમાજની સ્થિતિ ઘણે અંશે બગડવા પામી છે જો કે-હવે ડેટલાક અનુભવિઓની આખો ઉઘડવા માડી છે, પણ ઘણા સારા ગણુતાઓની આખો હજુ ઉઘડતી નથી આર્ય દેશનુ ગણુાય તેવા જીવનને જો જીવવું હોય, તો જીવનમા આવા સામાન્ય સદાચારોને જીવ્યા વિના તો નહિ જ થાકે આ દેશમા થઈ ગયેલા મહાપુરૂષોએ, જીવવાને માટે ડેવી કેવી મર્યાદાઓ બાધી છે, એનો તમને ખ્યાલ છે ખરા ? સ્ત્રીવર્ગ અને પુરૂષવર્ગ, બન્ને વર્ગોએ પરસ્પર કેમ વર્તવું, કેવો મળધ રાખવો અને કેવો સળધ નહિ રાખવો, એ માટે તમારા મહાપુરૂષોએ શું કશા જ નિયમનો નથી ઘડયા ? એ નિયમનોની બીલકુલ ખબર જ નથી એવું નથી, પરંતુ આને ડેટલાક સ્વેચ્છાચારિઓ કહે છે કે-એવા નિયમનો ઘડવા અને પાળવા-પજાવવા, એમા સ્ત્રી-પુરૂષનુ અપમાન છે વસ્તુતઃ, એ નિયમનો ઘડવામા, સ્ત્રી કે પુરૂષ-કોઈનુ પણ અપમાન કરવાનો મહાપુરૂષોનો ઈરાદો નહોતો, પરંતુ સૌ સુખે સદાચારી રહી શકે-એ જ મહાપુરૂષોનો ઈરાદો હતો તમને નથી લાગતું કે-અયોગ્ય નિમિત્ત નુકયાન કરનાર છે ? યોગ્ય સ્થાને અને યોગ્ય રીતિએ રહીએ તો સારા રહેવાય, નહિ તો સદાચારી રહેવું મુશ્કેલ, એ વાતનો તમને અનુભવ

જ નથી ? 'ગમે તે સ્થાને અને ગમે તેવા સયોગોમાં મૂકી દો, તો પણ અમે તો અનાચારી ન જ બનીએ'—એવા ઘડા એકા કેટલા ? એવા પરિબળવાળા પણ બાણી બોધને, ખાસ કારણ વિના, સદાચારથી પતન પમાડે—એવા સયોગોમાં જવાનું પસંદ કરે નહિ ! કેમ ? કદાચ નબળાઈ જોર કરી બાય તો ? એ માટે તો, અનન્તરાનિઓએ, મહા ત્યાગિઓને માટે ચ કહ્યું કે—શ્રીબલિએ પુરૂષબલિથી અને પુરૂષબલિએ શ્રીબલિથી અલગ રહેવું માત્ર અલગ રહેવું—એટલું જ નહિ, પરંતુ એની સાથેના સસર્જનો અને એની સાથેના વિશેષ આલાપ-સલાપ આદિનો પણ વિશિષ્ટ કારણ વિના ત્યાગ કરવો.

સાહશિક્ષણ

આ આર્ય દેશમાં મોટી ઉમ્મરવાળાઓને માટે સહશિક્ષણ ક્યારથી ધુસ્યું ? કયા ડાહ્યા માણસે એનો પ્રવેશ કરાવેલો ? હવે તો બધા જ મહા સદાચારિઓ જન્મ્યા છે અને હવે જે જન્મવાના છે તે મહા સદાચારિઓ જ પાકવાના છે, એમ શું એણે માની લીધેલું ? જે બણે છે, તેમના મા-બાપ તો જીવે છે ને ? એ મા-બાપને પોતાના સ્વભાવની, અન્ત કરણની ચચળ સ્થિતિની ખબર ખરી કે નહિ ? આથી વધારે સ્પષ્ટ શું કહેવાય ? માની લો કે—છોકરા હજી બીજાનુભવી છે, શ્રીબલિ ને પુરૂષબલિના નિકટના પરિચયથી કેવી કેવી ખરાબીઓ ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ છે—એની એમને ખબર નથી, એમ માનીને ચાલીએ, પણ—મા બાપ તો માનસની ચચળ સ્થિતિને સમજે છે કે નહિ ? જે મા-બાપો, વિબલિય સસર્જ, માનસિક પરિણામોમાં કેવો પલટો ઉપજાવી શકે છે—

એ વાતને સમજે છે, તેઓએ આ સ્થિતિને જાણી-જોઈને સહન કરી લીધી હોય અગર સહન કરી લેતા હોય, તો એવા મા-બાપોનો પણ અતરંગ ઈરાદો શો હશે, એવો વિચાર પણ આવે ને ? આ કાઈ ખૂટતું જોવાય એવો ચીજ છે ? ઈશ્વારતમા કહેવાય અને એનાથી તમે જો હજી પણ એવી બાવ તો સાર

છાકરા વડિલને પૂછે નહિ અને વડિલથી છાકરાને પૂછાય નહિ

માનવજાત આ તળાવમા આજે કેટલી બધી ની-ની ઉતરી ગઈ છે, તેની તમને બબર તો હશે ને ? કારણ કે-તમે તો બબરમા ફરનારા છો ને ? તમે માત્ર દિવસે જ બહાર ફરો છો કે રાતના પણ ? રાતના બાર બાર વાગ્યા મુઘી થ બહાર ફર્યા કરનારાઓ છે ને ? શું એ બધા વેપારને માટે જ બહાર ફર્યા કરતા હશે ? અમારે માટે તો, નિયમ છે કે-સામાન્ય રીતિએ અમારાવી તો સૂર્યાસ્ત પછીવી રાતના બહાર નીકળાય જ નહિ એમા, અમને જેમ હિંસાહિકથી બચાવવાનો ઈરાદો છે, તેમ અમારો સદાચાર બરાબર જળવાઈ રહે-એવો પણ એમા ઈરાદો છે અમારે માટે તો, એવા સુંદર નિયમનો ઘડાએલા છે કે-અમે જો હૈયાના પાપી હોઈએ અગર હૈયાના પાપી બનીએ, તો જ અમે પાપમા પડીએ, બાકી પાપથી બનીએ પૂર્વકાળમા ગૃહસ્થ કુટુંબોમા પણ એ સ્વાભાવિક મર્યાદા હતી કે-‘શા કામે બહુ છુ’ તે વડિલને કદાચ વિના, ઘરની બહાર પણ મૂકાય નહિ એટલે કદાચ કોઈ વખતે હૈયે દુષ્ટ બાવ સર્વોર્થ પણ જવા પામે, તો થ તે વડિલને કહેવાય નહિ, વડિલને

કદા વિના બહાર જવાય નહિ અને એથી પણ પાપમા પડતા બચી જવાય આજે તો છોકરાઓ બહાર ક્યા, શા કામે જાય છે, તે મા-બાપ આદિને કહે નહિ અને મા-બાપ આદિથી પૂછી શકાય પણ નહિ ! કદાચ કોઈ પૂછે, તો ઝટ પેલું વાક્ય ટાકી આપે કે-

‘પ્રાપ્તે તુ પોદ્દશે ચર્ષે, પુત્ર મિત્રવદાચરેત્ ।’

કેમ ? બહોલો પડિત ખરો ને ? સમજાવી દે કે-માતા પિતાદિએ પુત્ર પૂરો પદર વર્ષનો થઈ જાય અને સોલમુ વર્ષ બેસી જાય, એટલે એની સાથે મિત્રની માફક વર્તવું જોઈએ ‘એ જમે ત્યારે અને ગમે ત્યાં જાય, તો ય માતાપિતાદિથી એ બાબતમાં કાંઈ કહેવાય જ નહિ ! આમ એક તરફ બુવા નીના મદમા ચઢેલો હોય અને પછી ફીટમ ઉપર અવનવા દરયોને જોનારો બને-એ જરાક અનુકૂળ તક મળી જાય, તો અનાચારના માર્ગે ઘસઠાઈ ગયા વિના રહે ખરો ? સીનેમાને લગતી વાત પણ અહીં થયેલી ને ? પણ સીનેમા જોવાનું બધ ક્યું ? હેયાનો સીનેમા નાનો છે ? તમે તમારી અદર જોવા માડો, તો બહારના ચિત્રમાં જોવા જેવું શું લાગે ? ફીટમમાં શું જાતવાનો નાચે છે ? ના, તો ત્યાં તમે કોના દર્શન કરવાને જાવ છો ? ચિત્ર ઉપર જે માણસો દેખાય, તે સારા જ માણસો હોય ? એમને જોવાથી સારી જ પ્રેરણા મળે ? આ રીતિએ ફરનારી જમાત, છેલ્લા ઓગણીસમા સદાચારને બાળવી શકે ? તક મળે તો પરસ્ત્રીગમનથી પણ બચી શકે ? આમાં પુરૂષોએ પરસ્ત્રીગમનનો ત્યાગ કરવાનો અને સ્ત્રીઓએ પર-પુરૂષગમનનો ત્યાગ કરવાનો ! આ સદાચાર ન હોય તો આવે અને હોય તો બન્યો રહે, એ માટે સ્ત્રી-પુરૂષોએ પરસ્પરના

સહવાસમા ખૂબ જ મર્યાદાથીલ બન્યા રહેવું જોઈએ શ્રી
 વીતરાજ પરમાત્માના શાસનના શાઓમા તો, એટલે સુધી
 સુચવવામા આવ્યું છે કે—ખૂદ પણી-મણીઆણીએ પણ, સહ
 વાસમા રહેવા છતાં ય, એવી મર્યાદાથી ભ્રમવું જોઈએ કે—
 જેમ બને તેમ વિષયની વાસના ઉત્તેજિત થવા પામે નહિ
રૂપ-રંગનો પ્રેમ એ આત્મનો પ્રેમ છે ?

તમે આત્માના પ્રેમી છો કે શરીરના પ્રેમી છો ? હમણા
 હમણામા આદર્શ પ્રેમ વિગેરે શબ્દોના પ્રયોગો પણ ઠીક ઠીક થાય
 છે ને ? તો આદર્શ પ્રેમની વાતો કરનારા તમે શાના પ્રેમી છો ?
 શરીર, એ શું બહુ સારી ચીજ છે ? શરીર ઉપર જે ચામડીનું
 પડ છે, તેને ઉખેડી નાખવામા આવે તો ? તો કેવું દર્શ
 નજરે ચડે ? જે હોકો આદર્શ પ્રેમની વાત કરનારા હોય, તે
 ચામડીના રૂપ-રંગના પ્રેમી હોય ? અને જેઓ ચામડીના રૂપ
 -રંગના પ્રેમી હોય, તેમને આદર્શ પ્રેમી કહેવાય ખરા ? ઘર
 માડો છે, તે શું કરવાને ? રૂપ-રંગના રાગ વગર જ ઘર માડ
 નારાઓ ઘર માડે છે ? છતાં આજે કહેવાય છે શું ? પ્રભુતામા
 પગલા માડયા ! કેવળ એવકૂફીની જ વાત છે ને ? વિષય
 વાસના ભગ્યા વિના જ પરણનારા પરણે છે ? વિવેકી માણસો
 તો સમજે કે—વિષયવાસના એ બહુ ખૂરી ચીજ છે. એનું જોર
 વધે તો એ ગમે તેવા માનવને પણ ખરાબ કરી નાખે, એટલે
 વિષયવાસના ખૂબ જોર કરે અને એથી અનાચાર ઘર્ષભય, એથી
 બચવાને માટે તથા વિષયવાસનાના આવેલા વેગને સમાવવાને
 માટે હામપત્તનો યોગ છે આ વેગને રોકી શકાય નહિ ત્યારે
 સમાવી લે અને એની વાસના પ્રગટે નહિ એવો પ્રયત્ન કર્યો

કદા વિના બહાર જવાય નહિ અને એથી પણ પાપમાં પડતા બચી જવાય આજે તો છેકરાઓ 'બહાર કયા, શા કામે જાય છે, તે મા-બાપ આદિને કહે નહિ અને મા-બાપ આદિથી પૂછી શકાય પણ નહિ ! કદાચ કોઈ પૂછે, તો અંટ પેલું વાક્ય ટાકી આપે કે-

‘પ્રાપ્તે તુ પોદ્દશે ઘર્ષે, પુત્ર મિત્રવદાચરેત્ ।’

કેમ ? બહેલો પડિત ખરો ને ? સમજાવી દે કે-માતા પિતાદિએ પુત્ર પૂરો પહર વર્ષનો થઈ જાય અને સોલમું વર્ષ બેસી જાય, એટલે એની સાથે મિત્રની માફક વર્તવું જોઈએ ‘એ ગમે ત્યારે અને ગમે ત્યાં જાય, તો ય માતાપિતાદિથી એ બાબતમાં કાંઈ કહેવાય જ નહિ ! આમ એક તરફ જીવા નીના મહામા ચહેલો હોય અને પછી ફ્રીટમ ઉપર અવનવા દર્યોને જોનારો બને-એ જરાક અનુકૂળ તક મળી જાય, તો અનાચારના માર્ગે ઘસડાઈ ગયા વિના રહે ખરો ? સીનેમાને લગતી વાત પણ અહીં થયેલી ને ? પણ મીનેમા જોવાનું અથ કર્યું ? હેયાનો સીનેમા નાનો છે ? તમે તમારી અહર જોવા માડો, તો બહારના ચિત્રમાં જોવા જેવું શું લાગે ? ફ્રીટમમાં શું જાતવાનો નાચે છે ? ના, તો ત્યાં તમે કેના દર્શન કરવાને જાવ છો ? ચિત્ર ઉપર જે માણસો દેખાય, તે સારા જ માણસો હોય ? એમને જોવાથી સારી જ પ્રેરણા મળે ? આ રીતિએ ફરનારી જમાત, છેલ્લા ઓગણીસમાં સદાચારને જાળવી ‘શકે ?’ તક મળે તો પરસ્ત્રીગમનથી પણ બચી શકે ? આમાં પુરૂષોએ પરસ્ત્રીગમનનો ત્યાગ કરવાનો અને સ્ત્રીઓએ પર- ‘પુરૂષગમનનો ત્યાગ કરવાનો ! આ સદાચાર ન હોય તો આવે અને હોય તો બન્યો-રહે, એ માટે સ્ત્રી-પુરૂષોએ પરસ્પરના

સહવાસમા ખૂબ જ મર્યાદાથીલ જન્યા રહેવું જોઈએ શ્રી
વીતરાગ પરમાત્માના શાસનતા શાઓમા તો, એટલે સુધી
સુચવવામા આંચુ છે કે-ખૂદ ધણી-ધણીઆણીએ પણ, સહ
વાસમા રહેવા છતાંય, એવી મર્યાદાથી અવરું જોઈએ કે-
જેમ અને તેમ વિષયની વાસના ઉત્તેજિત થવા પામે નહિ
રૂપ-રંગનો પ્રેમ એ આદર્શ પ્રેમ છે ?

તમે આત્માના પ્રેમી છો કે શરીરના પ્રેમી છો ? હમણા
હમણામા આદર્શ પ્રેમ વિગેરે શબ્દોના પ્રયોગો પણ ઠીક ઠીક થાય
છે ને ? તો આદર્શ પ્રેમની વાતો કરનારા તમે શાના પ્રેમી છો ?
શરીર, એ શું બહુ સારી ચીજ છે ? શરીર ઉપર જે આમડીનું
પડ છે, તેને ઉખેડી નાખવામા આવે તો ? તો કેવું દરખ
નશરે વહે ? જે હોઠો આદર્શ પ્રેમની વાત કરનારા હોય, તે
આમડીના રૂપ-રંગના પ્રેમી હોય ? અને જેઓ આમડીના રૂપ-
રંગના પ્રેમી હોય, તેમને આદર્શ પ્રેમી કહેવાય ખરા ? ઘર
માડો ડો, તે શું કરવાને ? રૂપ-રંગના રાગ વગર જ ઘર માડ
નારાઓ ઘર માડે છે ? છતાં આજે કહેવાય છે શું ? પ્રભુતામા
પગલા માડ્યા ! કેવળ બેવફૂરીની જ વાત છે ને ? વિષય
વાસના જગ્યા વિના જ પરજીનારા પરજી છે ? વિવેકી માણસો
તો સમજે કે-વિષયવાસના એ બહુ ખૂરી ચીજ છે એનું જોર
વધે તો એ ગમે તેવા માનવને પણ ખરાબ કરી નાખે, એટલે
વિષયવાસના ખૂબ જોર કરે અને એથી અનાચાર થઈ જાય, એથી
બચવાને માટે તથા વિષયવાસનાના આવેલા વેગને શમાવવાને
માટે દામ્પત્યનો યોગ છે આ વેગને રોકી શકાય નહિ ત્યારે
શમાવી દે અને, એની વાસના પ્રગટે નહિ એવો પ્રયત્ન કયો

પોતાની મોટી માનસિક નબળાઈ છે-એમ એ માનતા હતા અને એવું એમના હૃદયે બારે દુષ્ણ પણ હતું પોતાના જીવન-મા આ એક મોટામા મોટું કલક છે, એમ એ માનતા હતા.

નૈષ્ઠિક પ્રદ્વચર્યના નામે

આજે તો અનાચારને અનાચાર માનવા જોગી બુદ્ધિ તો નાશ પામતી જાય છે, પણ અનાચારને શિષ્ટાચારમા ખપાવવાનો ય પ્રયત્ન શરૂ થઈ ગયો છે આ કાળમા આ સાતમા વ્યસનથી સર્વથા બચેલા હોય, એવા તો વિરલ હોકો જ ને ? આજની સામગ્રીએ બ્રહ્માચારને ઘણો વેગ આપવા માડ્યો છે નૈષ્ઠિક પ્રદ્વચર્યના નામે, પરપુરુષ અને પરસ્ત્રીના સહવાસ આદિને ઉત્તેજન અપાય છે અને એમાથી પણ અનાચારની વાસનાને ઉત્તેજન મળે છે નૈષ્ઠિક પ્રદ્વચર્યના નામે ‘પરસ્ત્રી સાથેના સહવાસમા વાધો નહિ’-એમ બોલવું, એ દાવાનજને પ્રગટાવવાને માટે દેવતા મૂકવા જેવું છે મૂખાંઓને એવી વાતો ગમી જાય અને હરામખોરોને એથી પોતાની પાપવાસનાને સફલ કરવાની સુન્દર તક મળી જાય એથી એવી વાતોને વખાણનારાઓ તો મળી રહે, પણ એથી કાઈ એવું થોડું જ છે કે-એનાથી વિપરીત પ્રકારની પણ સારી વાતને સાબળવી નહિ કે માનવી નહિ ? ખોટી વાતોના સંસ્કારો જો બહુ રૂઢ થઈ ગયા, તો સદાચાર માટે જરૂરી નિયમોની વાતને સાબળતા, તમને પણ કદાચ એમ લાગશે કે-આવા બધા નિયમોના પાલન તે સસારી સ્ત્રી-પુરુષોથી થઈ શકતું હશે ? માટે ખીજી કોઈ પપ્પ વાતની અસરમા આવી ગયા વિના, તમે તમારે માટે સદાચારી બનવાનો અને

સદાચારી બન્યા રહેવાનો નિબુધ કરી હો. સર્વ પુરુષો એક પોતાની પત્નીને છોડીને પોતાની મા વિગેરે પ્રત્યે જેવો ભાવ રાખે છે, તેવો ભાવ જો જગતની સઘળી ય સ્ત્રીઓ પ્રત્યે રાખનારા બની બધા અને સર્વ સ્ત્રીઓ એક પોતાના પતિને છોડીને પોતાના પિતા વિગેરે પ્રત્યે જેવો ભાવ રાખે છે, તેવો ભાવ જો સઘળા ય પુરુષો પ્રત્યે રાખનારી બની બધા, તો આ દેશ ફરીથી પાછો આબાદ બની બધા એ સ્થિતિને પેદા કરવાને માટે, વિષયલોગની વૃત્તિ ખરાબ જ છે અને તજવા જેવી જ છે, એ બાબતમા સુનિશ્ચિત બની જવું જોઈએ છોકરી નાચે અને મા-બાપ જુએ

હમણા હમણામા, શિક્ષણના નામે ય ટાકા ગણાતા હોકાએ પોતાની છોકરીઓને સ્ટેજ ઉપર નચાવવા માડી છે જુવાન છોકરીઓ બહારમા નાચે છે અને એમા મા-બાપ પણ જોવા બધા છે. શું જોવાને જતા હશે ? મારી દીકરી કેલુંકે નાચે છે, એ જોવા ને ? છદો આરો વહેલો લાવવો છે ? છોકરીને નાચતા શીખવવાને માટે, ત્યા જુવાન શિક્ષકો નૃત્ય શીખવતા હોય, ત્યા જુવાન છોકરીઓને પણ મોકલાય છે ને ? એમા મા-બાપ છોકરીનું હિત કરે છે કે અહિત કરે છે ? તમને આ બધી વાતો કેવી લાગે છે ? અમે કયી સદીમા છવીએ ઝીએ, એમ તમારે કહેવું છે ? અત્યારે તો અમે તમારી સદીમા જ છવીએ છીએ આ સદી કાઈ એવી નથી કે-જેને અનાચાર ગમે નહિ, તે આ સદીમા છવી શકે જ નહિ આજળના ઠાળમા ય નૃત્યકળા તો હતી, પણ એના શિક્ષણમા ય એટલી બધી મર્યાદા જળવાતી હતી

અનાચારની જનક વૃત્તિને પેદા થવાની તક મળે નહિ તકે-
 હારી માટે તો, જ્યાં જરૂર પડે ત્યાં પડદો પણ રખાતો અને
 પડદા આડે શિક્ષણ અપાતું એ ય કાંઈ સર્વસાધારણ જનોમા
 હતું એમ નહિ નૃત્યકળા તો અમુક કુટુંબોમા જ શીખવાતી
 એ રીતિએ શીખેલી નૃત્યકળાનો ઉપયોગ પણ એ સ્ત્રીઓ,
 પોતાની સ્ત્રી તરીકેની જે કુળમર્યાદા, તેનું ઉલ્લંઘન થવા પામે
 નહિ-એવી જ રીતિએ કરતી એ જ્યાં-ત્યાં આવીને ઉભી
 રહે અને જ્યાં-ત્યાં નાચે, એવું બનતું નહિ આજે શું બને
 છે ? સારા ગણાતા કુળની છોકરીઓ પણ જ્યાં-ત્યાં આવીને
 ઉભી રહે અને બધા સદાચારિઓના શિરોમણિ જેવા બનીને
 એને જુએ ! કેવી રીતિએ ? આખોને ફાડી ફાડીને જોયા કરે
 છે, એની તમને બળર નથી ? એ નાચે ત્યારે, એને નાચતી
 જોઈને, સામે જોવાને જોકેલા સદાચારબૂષણોના હૈયામા કાંઈ
 થાય ખરૂં કે નહિ ? એ બધાના હૈયામા એ વખતે ઉત્તમ
 કોટિના ભાવોની લહેરો ઉછાળા મારવા માડતી હશે, કેમ ?
 જે છોકરી નાચતી હોય, તેના મા-બાપ આમાનું કાંઈ જ
 સમજે નહિ ? પોતાની છોકરી સંકડો અને હબરોની સામે
 નાચે, તે જોવું એ મા-બાપ જો મા-બાપ હોય તો તેમને
 ગમે ખરૂં ? જોનારાઓ કેવા ભાવે જુએ અને નાચનારી
 છોકરીના હૈયામા પણ એ વખતે કેવો ભાવ હોય, એનું તે
 વર્ણન કરવાનું હોય ? અહીં જો કોઈ એવા મા-બાપ હોય
 અને ઉભા થાય, તો પૂછી લઉં કે-કયો શુભ ઈરાદો રાખીને
 તમે તમારી છોકરીને એમ જાહેરમા ન્યાવવા માડી છે ?

આર્યોની ને અનાર્યોની કલ્પના

સૌ હવે તો સ્કુલો તરફથી કૉન્સર્ટ યોજાય છે

અનાયે દેશના ઘણા આચારો અહીં આવવા માડયા છે અનાયોનું અનુકરણ કરવામા આખાદી માની બેઠેલાઓને, એટલી પણ સમજ નથી કે-આયોની દૃષ્ટિમા અને અનાયોની દૃષ્ટિમા જબરો ભેદ છે આયો આ લોક સામે ન જ ભુલે-એમ નહિ, પરંતુ આયો આ લોક સામે ભેવા છતાં ય, પ્રધાનપણે પરલોક સામે ભુલે પરલોકમા અહિત થતું અટકે-એ માટે અને પરલોકનું હિત સધાય-એ માટે, આયો, આ લોકના હિતને ગૌણેય બનાવી દે અને જતું ય કરે જ્યારે અનાયો તો કેવળ આ લોકની સામે જ બેનારા છે, એટલે અનાયોની આખી કલ્પના ભુલી છે આ દેશ તો એવો છે, કે જ્યાં પ્રજ્ઞચર્ય એ મહા ધર્મ મનાય અને અપ્રજ્ઞ એ મહા પાપ મનાય જે દેશમા પ્રજ્ઞચર્ય મહા ધર્મ મનાતો હોય અને અપ્રજ્ઞ મહા પાપ મનાતું હોય, એ દેશમા તો આવી બધી પ્રવૃત્તિઓ મહા ઠલક સમાન ગણાય

શિક્ષણ સાથે રચાઈ વધે તે પાલવે નહિ

જે યઈ ગયું તેની વાત ભુલી છે, પણ હવે ય બે સુધારો કરવો હોય તો સહશિક્ષણ અને આવી નૃત્યાદિની પ્રવૃત્તિ ઓમા ના પાડી દો કઢી દો કે- શિક્ષણની જે પદ્ધતિ અના ચારને જન્માવનારી હોય અને અનાચારની પોષક હોય, તે પદ્ધતિથી અમારા સત્તાનો શિક્ષણ મળે, તેના કરતાં તો અમારા સત્તાનો અભણ રહે તે બહેતર છે અનારા સત્તાનોના સારાપણમા જેમ અમારી યોગા છે, તેમ એમના ખોટા પણામા અમારી યરમ પણ છે અમારા સત્તાનો થોડુ ભણ્યો તો તે અમે ચલાવી લઈશું, પણ જે શિક્ષણ વધવાની સાથે

અનાચારની જનક વૃત્તિને પેદા થવાની તક મળે નહિ તકે-
 હારી માટે તો, જ્યાં જરૂર પડે ત્યાં પડદો પણ રખાતો અને
 પડદા આડે શિક્ષણ અપાતું એ ય કાંઈ સર્વસાધારણ જનોમા
 હતું એમ નહિ નૃત્યકળા તો અમુક કુટુંબોમા જ શીખવાતી
 એ રીતિએ શીખેલી નૃત્યકળાનો ઉપયોગ પણ એ બ્રીઓ,
 પોતાની સ્ત્રી તરીકેની જે કુળમર્યાદા, તેનું ઉલ્લંઘન થવા પામે
 નહિ—એવી જ રીતિએ કરતી એ જ્યાં—ત્યાં આવીને ઉભી
 રહે અને જ્યાં—ત્યાં નાચે, એવું બનતું નહિ આજે શું બને
 છે ? સારા ગણાતા કુળની છોકરીઓ પણ જ્યાં—ત્યાં આવીને
 ઉભી રહે અને બધા સદાચારિઓના શિરોમણિ જેવા બનીને
 એને જુએ । કેવી રીતિએ ? આખોને ફાડી ફાડીને જોયા કરે
 છે, એની તમને ખબર નથી ? એ નાચે ત્યારે, એને નાચતી
 જોઈને, સામે જોવાને બેઠેલા સદાચારબૂધણોના હૈયામા કાંઈ
 થાય ખરૂં કે નહિ ? એ બધાના હૈયામા એ વખતે ઉત્તમ
 કોટિના ભાવોની લહેરો ઉછાળા મારવા માડતી હશે, કેમ ?
 જે છોકરી નાચતી હોય, તેના મા—બાપ આમાનું કાંઈ જ
 સમજે નહિ ? પોતાની છોકરી સેંકડો અને હજારોની સામે
 નાચે, તે જોવું એ મા—બાપ જો મા—બાપ હોય તો તેમને
 ગમે ખરૂં ? જોનારાઓ કેવા ભાવે જુએ અને નાચનારી
 છોકરીના હૈયામા પણ એ વખતે કેવો ભાવ હોય, એનું તે
 વર્ણન કરવાનું હોય ? અહીં જો કોઈ એવા મા—બાપ હોય
 અને ઉભા થાય, તો પૂછી લઉં કે—કયો શુભ ઈશદો રાખીને
 તમે તમારી છોકરીને એમ બહેરમા નચાવવા માડી છે ?

આર્યોની ને અનાર્યોની કલ્પના

સૌ હવે તો રુકો તરફથી કૉન્સર્ટ યોગ્ય છે

અનાયે દેશના ઘણા આચારો અહીં આવવા માડયા છે અનાયોનું અનુકરણ કરવામા આબાદી માની બેઠેલાઓને, એટલી પણ સમજ નથી કે-આયોની દૃષ્ટિમા અને અનાયોની દૃષ્ટિમા જબરો ભેદ છે આયો આ લોક સામે ન જ જુએ-એમ નહિ, પરંતુ આયો આ લોક સામે એવા દાવા, પ્રધાનપણે પરલોક સામે જુએ પરલોકમા અહિત થતું અટકે-એ માટે અને પરલોકનુ હિત સધાય-એ માટે, આયો, આ લોકના હિતને ગૌણેય બનાવી દે અને જતું થ કરે બપાર અનાયો તો કેવળ આ લોકની સામે જ બેનારા છે, એટલે અનાયોની આખી કદપના જુદી છે. આ દેશ તો એવો છે, કે જ્યાં પ્રજાચર્ય એ મહા ધર્મ મનાય અને અપ્રજા એ મહા પાપ મનાય તે દેશમા પ્રજાચર્ય મહા ધર્મ મનાતો હોય અને અપ્રજા મહા પાપ મનાતું હોય, એ દેશના તો આવી બધી પ્રવૃત્તિઓ મહા ઠલક સમાન જણાય

શિક્ષણ સાથે સન્નિવે વધે તે પાલને નહિ

જે વર્ષ ગયુ તેની વાત જુદી છે, પણ હવે થ લો મુધારો કરવો હોય તો સહશિક્ષણ અને આવી નૃત્યાદિની પ્રવૃત્તિઓમા ના પાડી દો કહી દો કે-શિક્ષણની જે પદ્ધતિ અનાચારને જન્માવનારી હોય અને અનાચારની પોષક હોય, તે પદ્ધતિથી અમારા સત્તાનો શિખણ મળે, તેના કરતા તો અમારા મતાનો અમલ રહે તે બહેતર છે અનારા સત્તાનોના ચારાપણમા જેમ અમારી શોભા છે, તેમ એમના યોગ પણમા અમારી શરમ પણ છે અમારા સત્તાનો થોડુ બજારો તો તે અને ચલાવી લઈશું, પણ જે શિક્ષણ વધવાની સાથે

તમારે માટે કાંઈ નહિ ? તમે સાધુઓના કરતા ઉંચી ડોટિના છો, એમ માનો છો ? માટે તમારે માથે કોઈ ધણી કે સાથી ન જોઈએ ? તમારે તો કહેવું જોઈએ કે—અમે તો એટલી બધી હીન દશામાં છીએ કે—અમને બચાવનાર તો જોઈએ જ તમે જે કામે બહાર જાવ, તે કામ વડિલને કહીને અને એમ ચોખ્ખા થઈને બહાર જાવ છો ? તમે જે કોઈ કામ કરવાનું કહ્યું હોય અને દિવસભરમાં તમે જે કોઈ કામ કર્યું હોય, તે બધું કામ વડિલને દર્શાવ્યા વિના રાતે સુઈ જવું નહિ, એવી પ્રતિજ્ઞા કરવી છે ? પણ ખરી વાત એ છે કે—તમને પ્રાય માથે ધણી જ ગમતો નથી વેર્યાઓ એકલા વિપયવિલાસાદિ માટે રખડતી બની છે, જ્યારે તમે લગભગ સઘળા પાપ માટે રખડતા બન્યા છો, એમ જુઠું તો તે બરાબર છે ? પૈસો જોઈને તમારું મન ઢોલાય ખરું કે નહિ ? કેટલા રૂપીઆ મળતા હોય, તો તેને જતા કરીને તમે પ્રમાણિક રહો ? શાક વિગેરે જેવી સામાન્ય ચીજને લેવાને માટે ગયેલો પણ મહીંધી બે—ચાર પૈસા ખાય, એ પણ આ યુગની બલિહારી છે ને ? ચોરીને અટકાવવાને માટે વાઉચર વિગેરે રાખવાનું કર્યું, પણ આજે વાઉચરમાં ય કેટલા ચોર વસે છે ? વાઉચરમાં સદાને માટે અને સર્વ પ્રકારે પ્રમાણિક રહ્યા હોય ને રહેતા હોય, એવા કેટલા ? આજે ખીલ આપવાનો કાયદો છે ને ? પણ જેટલું અને જે જે અને લે એ બધું બરાબર લખીને ખીલ આપનારા કેટલા ?

સૌ પાત્ર ટકા

સોએ માત્ર પાત્ર જ ટકા ? આ યુગમાં ? સામાન્ય નીતિનું ધોરણ પણ કેટલું બધું નીચે ઉતરી ગયું છે ? આવા

કાળમા તો સારા નાણુસેય કહેવું જોઈએ કે-‘હું આરો છું, પણ મારે બગડવું નથી, એ માટે પણ કોઈક મારા ઉપર જોઈએ’ હું તો કહું કે-તમારે અમારા ઉપર ચોક્કી રાખવી હોય તો ખૂસીથી રાખજો, પણ તમે ચોક્કી જરૂર ઈચ્છને જેને પોતાના ઉપર કોઈની પણ ચોક્કી ગમે નહિ, તેને જે જોગ ઈષ્ટ સદાચારોને આપજો વર્ણવી આપ્યા, તે ગમે નહિ તમને ફરેક વાતમા જે હા કહે તે ગમે કે ના કહે તે ગમે ? જેને કેવળ હાજી હા સાનગવાને જોઈએ, તે સુધરે કે બગડે ? ત્યારે અનાચારથી બચતા રહેવાય અને સદાચારને જીવાય, એ માટે ચોક્કી જોઈએ ને ? ખીન્ને સદાચાર ગુણમા જે જોગ ઈષ્ટ સદાચારોને આપજો જોયા, તેમાથી તમા રામા ઘણા નથી, એમ તમને લાગે છે ? જે નથી તેને મેળવવા છે અને જે છે તેને ખીલવવા છે, એવું તો હવે નક્કી કર્યું છે ને ? એટલું નક્કી કર્યું હોય, તો ય એને યાદ તો કરી લેવા પડ્યે ને ? આજે ઘરે જઈને પણ બધા ય સદાચારોને બરાબર યાદ કરી જવાના ? આજથી ત્રીજા રવિવારે તમે અહીં આવો ત્યારે, તમને પૂછવામા આવે તો તમે બરાબર ગણાવી ચકો અને એને જીવનમા ઉતારવાનો પ્રયત્ન શરૂ કર્યો છે-એમ પણ કહી ચકો, એટલા તૈયાર થઈને આવવાના ને ?

વચમા એક રવિવારે એટલે કે-આવતા રવિવારે, આ કાર્યક્રમ, અમારા થી પચુવણા પર્વને અગે બધ રહેવાનો છે, એટલે આ ઠેકાણે આપજો જે વહેવામા વહેલા મળી શકીશું, તો બાહરવા સુદી આઠમે મળી ચકીશું તે વખતે તમે, કહ્યું તેમ તૈયાર થઈને આવશો, એવી આશા રાખું !

પાપભીરતા ગુપ્ત આર્યોમાં તો જોઈએ જ

ત્રીજો ગુણ છે તપ નામનો આ દેશમાં માણસ એટલો પાપભીર હતો અને આર્યો એટલા બધા પાપભીર હોવા જોઈએ કે-પાપ થઈ જાય એવા સયોગોથી બને ત્યાં સુધી આધાર રહે, છતાં સયોગાદિને વશ થઈને પાપ થઈ ગયું હોય, તો એનું પ્રાયશ્ચિત્ત લઈને, એ પ્રાયશ્ચિત્ત મુજબનો તપ કર્યા વિના એમને એનું પડે નહિ પાપભીરતા, એ આર્ય દેશના માણસનો એક સ્વભાવસિદ્ધ ગુણ ગણાતો પાપભીરતા, એ એક એવો ગુણ છે કે-જેઓમાં આ ગુણ હોય છે, તેઓ પાપ થઈ જાય તેવા સસર્ગમાં કે સયોગમાં બને ત્યાં સુધી રહેતા નથી, છતાં પણ એમનાથી સયોગવશ જો પાપ થઈ જ જાય, તો એ પાપને કોઈએ જોયું હોય કે ન જોયું હોય અગર એ પાપને કોઈએ જાણ્યું હોય કે ન જાણ્યું હોય, પણ એમને પોતાને તો પોતાનું પાપ ડખ્યા જ કરે અને એથી તેઓ પોતાના પાપના નિવારણનો તક્ય પ્રયત્ન કર્યા વિના પ્રાય રહે નહિ જ્યારે ‘આપણે તો, આપણું પાપ જો કોઈએ ન જોયું હોય, તો બાદશાહની માફક છુપીએ, એવા છીએ’-એમ તમને તમારે માટે લાગે છે ખરું? આજે ઘણું મોટે ભાગે દશા એવી છે કે-પાપનો ભય નથી, પણ આપણા પાપને કોઈ ન જોઈ જાય ને કોઈ આપણા પાપની વાત કરે નહિ-એ પૂરતો ભય છે ભય કેટલો? કોઈ જોઈ જાય તેનો ને કોઈ વાત કરે તેનો, પણ પાપનો પાપ તરીકે ભય નહિ ને? તમે તમારા જીવનમાં જે કોઈ મોટા ગૂંડાઓ કર્યા હોય, ખરાબ ઢાંચો કર્યા હોય, તે

તમને હજે છે ? તપ લાવવો છે, માટે આ વાત છે તમારા ઘઈ ગયેલા પાપો, કે જેને કોઈ બાણતુ નથી, સિવાય જ્ઞાનિઓ ને તમે, એવા પાપો તમને હજે છે ખરા ? એની શુદ્ધિને માટે તમને કોઈ વિચાર રહે છે ખરા ?

સૌ જે પાપની આ લોકમા સજા નથી થઈ કે નથી થવાની, તેને પાપ તુ કામ માનીએ ?

પણ પરલોકમા સજા ભોગવવી પડે, તેનું શું ? પરલોક કને માનો છો કે નહિ ? અહીં બધું ફલ, આ જન્મતા કર્મોનું જ ભોગવાય છે ? જે પાપની સજાથી આ લોકમા બચ્યા, તે પાપની સજા કહી પણ નહિ ભોગવવી પડે-એવું નથી તમે કહો છો, એનો અર્થ તો એવો વચો કે-આ લોકમા જેને જેને જે જે કામને માટે સજા ભોગવવી પડે, તે તે કામને જ પાપકર્મ કહેવાય એ સિવાય કોઈ પાપકર્મ જ નહિ ! પણ કોઈ વાર એવું થી જાને છે કે-આ લોકમા કર્યું જ ખરાબ કામ ન કર્યું હોય ને સારું કામ કર્યું હોય, તો થી સજા ભોગવવાનો વખત આવી લાગે, તો એ સારા કામને તમે પાપ કહેશો ? ત્યાં કહેવું પડશે કે-પૂર્વ ભવના પાપના ઉદયને કારણે સજા ભોગવવાનો વખત આવ્યો.

તમારા પાપો તમે કોઈને થી કદા છે ?

‘આપણે જે પાપ કરીએ, તેનું ફલ આપણે ભોગવવું જ પડે-એવું માનનારાઓમાના તમે છો ને ? માનો કે-આપણે કોઈ પાપ કર્યું અગર તો આપણાથી કોઈ પાપ થઈ ગયું, પછી જો આપણે પ્રાયશ્ચિત્તાદિ દ્વારા એ પાપથી શુદ્ધ થઈએ નહિ, તો એ પાપનું ફલ આપણે ક્યારે ને ક્યારે

તમને જન્મ નહિ ગમતો હોય ને ? મરણ ખરાબ કે જન્મ ખરાબ ? તમને ભય મરણનો વધારે છે કે જન્મનો વધારે છે ? જેટલા જન્મે એટલા મરે ખગ કે નહિ ? કેમ સાવ શૂંપ થઈ ગયા છો ? જેણે મનુષ્યની ખચવુ હોય, તેણે શાનાથી ખચવુ લેઈએ ?

સઠ જન્મથી.

આ વાતને તમે ખરાબર સમજો છો ને ? જે જન્મે તે મર્યા વિના રહે નહિ અને જે જન્મે નહિ તેવું મરણ થાય નહિ—આ વાતમાં તમને શંકા નથી ને ? આર્તુ સમજનારા માણસોએ, ‘કોઈના પછુ જન્મમાં આપણાથી નિમિત્ત ન બનાય તો સાફ’—એ વિચાર પણ કરવો પડશે ને ? તમે કેટલાકના જન્મમાં નિમિત્ત બન્યા છો ? હવે કોઈના પછુ જન્મમાં નિમિત્ત નહિ બનવાની કાળજી રાખવાના ખરા ? જે કહેવાય છે, તે સમજાય છે ને ? હુ બોલુ તેટલા માત્રથી કાર્યસિદ્ધિ થાય નહિ તમે સમજો તો કાઈક કામ થાય સમજ્યા પછુ ત્યારે કહેવાય, કે જ્યારે હૈયુ હાલે તમને એમ તો થાય છે ને કે—કોઈના પછુ જન્મમાં નિમિત્ત બનાય, એવી રીતિએ આપણાથી જો ન વર્તાય, તો તે સાફ થાય ? વાત એ છે કે—મરણ મટે એવું કરવું હોય, તો જન્મ મટે—એવું કરવું લેઈએ અને જન્મ મટે એવું બને ક્યારે ? પાછલી વાતને યાદ કરો. આપણે માનવજીવનના જે પરમાદર્શની વાત કરી આવ્યા, તે પરમ પદ સ્વરૂપ પરમાદર્શ આપણે પહોંચીએ ત્યારે !

‘મને માફ પાપ નહિ છાડે’—એવું વિચારો છો ?

પાપ ઉભુ ને ઉભુ રહે અને પરમ પદ સ્વરૂપ પરમા

હ્યેં આપણે પહોંચી શકીએ, એ બને એવું છે ? નહિ જ પાપ બધ અને પાપનું મૂળ એવું કાર્મણ શરીર પણ બ્યારે છૂટી જાય, ત્યારે જ પરમ પદ સ્વરૂપ પરમાદ્યેં પહોંચાય એટલે પાપનો દર, એ તો બહુ જ જરૂરનો ગુણ છે ને ? છે તમારા મા ? આ આર્ય દેશમાં જન્મેલા પણ આજના ઘણાઓના હૈયામાં પાપનો દર નથી એવાઓ ય બીજાઓને પાપી કહેવા હોય તો તે કહેવાને તૈયાર થઈ જાય, પણ પોતે કેવો પાપી છે-એનો વિચાર કરે નહિ ' બીજાઓને ખોટા કહેવાનો મને પૂરતો હક્ક છે, પણ કોઈ મને ખોટો કહી શકે નહિ '-આવી દુષ્ટ માન્યતા આજે ઘણે ભાગે પ્રવર્તી રહી છે તમે જો પ્રમાણિકપણે અને સમજપૂર્વક એમ કહો કે-' અમે એવા નથી' તો એમાં હું બહુ રાજી, પણ તમે તમારા અન્ત કરણને બરાબર તપાસી લેજો તમે ગુસ્સામાં આવી જઈને બીજાઓને એવું કાઈ કહો છો ખત કે-' તને તારૂં પાપ નહિ છોડે !' ?

સૌ એવું બને છે

એ જ વિચાર, તમે બ્યારે પાપ કરતા હો ત્યારે આવે છે ખરો ? પાપ કરવાનો વિચાર આવતાની સાથે જ, એ વિચાર આવે તો ?

સૌ પાપ ન થાય

કદાચ પાપ કરાય એમ પણ બને, પણ તે વખતના માનસિક પરિણામમાં કેટલો બધો તફાવત પડી જાય ? અને પાપ કયાં પડીથી પણ પશ્ચાત્તાપ અને પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાનું મન થાય, એમ બને ને ? પણ બીજાઓને તમે જેમ કહો છો કે-' તને તારૂં પાપ નહિ છોડે' તેમ તમે તમારા પોતાને માટે પ્રાય એવું વિચારતા નથી કે-' મને મારૂં પાપ તહિ છોડે !'

દુ ખ આવે ને પાપ યાદ આવે-એવું બને છે ?

તમે હમણા જ જીવનને જીવી રહ્યા છો, એમા દુ ખ આવે છે ? દુ ખને તમે ઈચ્છતા નથી અને દુ ખ આવે-એવા આશયથી તમે કોઈ મહેનત પણ કરતા નથી, છતાં પણ દુ ખ આવે છે ને ?

સ૦ હાજી

તો શાથી દુ ખ આવે છે ? માણસ દુ ખને ઈચ્છે પણ નહિ અને દુ ખ આવે એવા આશયથી મહેનતેય કરે નહિ, છતાંય દુ ખ આવી આવીને પટકાયા વિના રહેતું નથી, તો તેનું કારણ શું ?

સ૦ પાપ

ભૂતકાળનું ને ? તમે આ વાતને સમજો તો છો, તો જ્યારે જ્યારે તમને કોઈ પણ દુ ખ આવે છે, ત્યારે ત્યારેય તમને પાપ યાદ આવે છે ? ‘આ દુ ખ, એ મારા પોતાના જ ભૂતકાળના પાપનું પરિણામ છે’-એમ થાય છે ? અને એથી ‘હવે મારે વર્તમાનમા તો પાપ નથી જ કરવું’-એમેય થાય છે ? ભૂતકાળનું પાપ યાદ આવે અને એ યાદ વર્તમાન કાળમા પાપથી બચતા રહેવાની કાળજી પ્રગટાવે, એવું બને છે ? આનો જવાબ આખી સલા તરફથી ‘હ’કારમા મળવો જોઈ તો હતો તમારે કહેવું જોઈતું હતું કે-દુ ખ અમને ગમતું નથી અને દુ ખનું મૂળ પાપ જ છે, માટે પાપ અમને ગમતું નથી પાપ નહિ ગમવું, એટલે શું ? કોઈ પાપ કરતો હોય ને અણગમો થાય, એ ? વસ્તુતઃ એમ નહિ, પણ તમને પાપ કરવાનો સયોગ આવે ને તમને અરેરાટી થાય, એ !

પછી દુઃખને નહિ વેઠવાની ખાતર પાપને કરવાનું મન થવાને બદલે, પાપને નહિ કરવાની ખાતર દુઃખને વેઠવાનું મન થાય. મુખ માટે ય એમ થાય કે-‘મુખ જો પાપ કરવાથી જ મળી શકતું હોય કે પાપ વિના જો મુખને લોગવી શકાતું ન હોય, તો એ મુખ પણ નહિ જોઈએ’ મુખ મળે તો તે પાપથી મળે કે પુણ્યથી ?

સા. પુણ્યથી.

તો તમે મુખ માટે પુણ્ય કરવાનો વિચાર કરો છો કે પાપ કરવાનો વિચાર કરો છો ? પાપનો હર આવે, તો પાપ કરાવે એવા મુખનો લોભ થઈ અને દુઃખને સહન કરી લેવાનું મન થાય, એટલે તપ મુલબ બને

મરનાનું ને બીજો જવાનું યાદ છે ?

પણ તમે આવો વિચાર જ ક્યારે કરો છો ? તમને યાદ છે કે-તમારે અહીંથી થોડા કાળમા જ જવાનું છે ? પછી પણ તમે આ દેશના જ રહેવાના ? જે ગામના છો, તે ગામના રહેવાના ? અમદાવાદના હો, તો અમદાવાદના રહેવાના ? જે પોળને તમે મારી પોળ કહો છો અને જે ઘરને તમે માઈ ઘર કહો છો, તે બધું તમારું રહેવાનું છે ? એ બધું ય છોડવું પડે અને તમારે જવું પડે, એવો વખત તો જરૂર આવવાનો છે ને ? અહીંથી જવું પડ્યે-એ તો નહીં છે, પણ અહીંથી મરીને કયા જવાનું છે-તેની ખબર નથી ને ? અહીંથી મરીને કયા જવું છે ?-એ વિષે કાઈ વિચાર, કાઈ નિર્ણય કયો છે ખરો ? અને જ્યાં જવાનો નિર્ણય હોય હોય, ત્યાં જવાય એવો કોઈ પ્રયત્નેય કરવા માંડ્યો છે ખરો ? આવું તો પ્રાય કોઈ

પૂછતું જ નથી, પણ ધારો કે-પૂછે, તો તમે શું કહો ? ‘ભગવાન બાણે’-એમ કે એવું જ કાંઈક કહો ને ? પણ તમને એ વાતની ખબર છે ખરી કે-ભગવાન જે જે થયા, તે બધાએ કહ્યું છે કે-જેણે સારી જગ્યાએ જવું હોય, તેણે સારું કરવું જોઈએ । ? જે મન, વચન અને કાયા-ત્રણેયથી સારું કરે, તે નિયમા સારે સ્થાને જાય જે ખરાબ કરે તે ખરાબ જગ્યાએ જાય તમે અહીં ગમે તેટલી સબવટ કરીને બેઠા હો, પણ તમારે અહીંથી જવાનું જ છે તમારી કોઈ સબવટ તમને જતા રોકી શકશે નહિ અને તમારી જવાની જરા પણ મરજી નહિ હોય, તો ય તમારે ગયા વિના ચાલશે નહિ આ વાતમાં તો નાસ્તિકથી ય નકાર બહુી શકાય તેમ નથી, પણ તમને ‘મારે મરવાનું છે’-એવું યાદ આવે છે ? યાદ આવે છે, તો ક્યારે યાદ આવે છે અને પછી શું થાય છે ? એ બાબતમાં તમે લગભગ એવા નિર્ભય બની ગયેલા જણાવ છો કે-તમને કહેવું શું ? અથવા તો, તમને વાત શી કરવી ? બાકી મરવાનું જો ખરાબર યાદ આવે અને ‘મારે અહીંથી બીજે જવાનું છે’-એમ વારંવાર થયા કરે, તો જે બધું છૂટી જવાનું છે, તેની આજપપાજ ગૌણ બની જાય અને ભવિષ્યને સુધારવાનું મન થાય ભવિષ્યને સુધારવાનો વિચાર પ્રધાન બને, એટલે પાપથી બચવાનો ને પાપથી શુદ્ધ બનવાનો વિચાર પણ આવે જ

આજની ખાન-પાનની સ્વચ્છતા એવી છે કે-તપ કરવો હોય તો ય મુરકેલી ઘણી નડે

માણસને એમ થવું જોઈએ કે-આ જીવનમાં મારે

જેમ અને તેમ પાપથી અજગા રહેવું જોઈએ અને જે પાપ થઈ જાય તેની શુદ્ધિ કરી લેવી જોઈએ વર્તમાન કાળમાં વળગતા પાપો કરતાં ચ, આત્માને ભૂતકાળના પાપો ઘણા વળગેલા છે ભૂતકાળના પાપો જે વળગેલા ન જ હોય, તો વર્તમાન કાળમાં પાપની સલાવના જ ન હોય સઘળા ચ પાપોના નાશને માટે જ્ઞાનિઓએ તપને મહા શુષ્ક તરીકે વર્ણવ્યો છે પણ મોજાવા માણસોને વળી તપ શો ? મોજાવા માણસો તપ કરી શકે ? એમને તો ઉઠે ત્યારથી તે સુએ ત્યાં સુધી મોઢામાં કાઈક ને કાઈક નાખવાને જોઈએ કોઈ ડોક્ટર કે વૈદને પૂછી તો જોજો કે-‘ઉઠીએ ત્યારથી તે સુતા સુધી ખા-ખા ને ચાવ-ચાવ કરીએ, તો તેમાં આરોગ્યને કાઈ વાધો આવે ખરો ?’ અગાઉ તાળુલ પણ મુખવાતમાં ગણાતું હતું સુખો માણસો લોજન કર્યો ખાદ તાળુલ ખાતા, પણ તે તમારી જેમ નહિ ! બાણે જેમ લોજનની સામગ્રી ગોઠવાતી, તેમ લોજનને અન્તે તાળુલ આદિ મુખવાસની સામગ્રી પણ ગોઠવાતી મુખવાત પણ ત્યાં જ ખવાતું અથવા બહુ બહુ તો જમ્યા ખાદ દીવાનખાનામાં બેમીને ખવાતું થોડાક વર્ષો પૂર્વેનો આચાર જોઈએ, તો પ્રાય કોઈ મોઢુ સાફ કર્યો વગર બહાર નીકળતું નહિ એ કાળમાં આવજની જેમ રસ્તા બગડતા નહિ આજે રસ્તે ચાલતા જેમનું મોઢુ કાઈ જ ન આવતું હોય, એવા થોડા ઘણે ભાગે તો, રસ્તે માનવપશુઓનું દર્શન થાય આવતા જતા હોય અને ન્યા-ન્યા શુકતા જતા હોય રસ્તાઓને એવા બનાવી દે છે કે-જો કોઈ જોયા વિના ચાલે, તો કદાચ એ લપસે અને પગ ભાગે છેવટ પગ બગડે તો ખરો જ ઉપરાઉપરી પાન

કરે અને કેટલાકોને તો એક નહિ પણ બે પાન એકી સાથે જોઈએ છે. મુએ ત્યાં મુધી પાન ચાખ્યા કરે અને બીટી કુક્યા કરે. પછી ઉઠે ત્યારે મો ગધાતું હોય, એમા નવાઈ છે ? આજના મોજલા લોકોએ તો, આરોગ્યશાત્રના નિયમોને પણ ચાવી ખાધા છે. એ તો ઘોડુક મુઘ્ય મહત્ત્વ છે તે માહગી એાધી આવે છે, બાછી આજની ખાન-પાનની સ્વચ્છતા આરોગ્યને હાનિ પમાડે એવી જ છે. આવા જમાનામા તપ થાય ? આ જમાનામા ય તપ કરનારાઓ તો છે, પણ તે ઘોડા અને આજે જે કુટેવો પડી ગઈ છે, તે એવી છે કે-તપ કરવાનું મન થાય તો ય તપ કરવામા બીજી ઘણી મુશ્કેલીઓ નડે. માત્ર ભૂખને સહન કરી લેવાની શક્તિ આવે, એટલે તપ થઈ શકે, પણ આજે તો ભૂખને સહન કરી લેવાની શક્તિ હોય તો ય બીજી ત્રીજી કુટેવોની મુશ્કેલીઓ ઘણી નડે ને ?

આજે પાપ કોણ ન કરે ?

તમારામાથી એવા કેટલાક નીકળે, કે જેઓ એમ કહી શકે કે-ભૂતકાળના અને વર્તમાન કાળના પાપોના નાશને માટે અમારે તપ ચાલુ છે ? અથવા તો, તમારા જીવનમા ખરેખર પાપ છે જ નહિ, આવું તમે માનો છો ? ભૂતકાળનાં પાપ ઘણા છે ને વર્તમાન કાળમા ય પાપ કરો છો, એ વાત કબૂલ ? તો કોઈની ય આગળ તમે તમારી જાણ મુજબ પણ તમારા પાપ કહ્યા છે ? તમે કોઈ એવું સ્થાન રાખ્યું છે, કે જ્યાં તમે તમારા બધા જ પાપોનો એકસર કરતા હો ? તમે તમારા પાપોને યોગ્ય સ્થાને જણાવીને ચોખ્ખા થયા

છો ? કોઈને તમે તમારા પાપની વાત કરેલી, તો તમારા જેટલા પાપ તે બધા જ કહેલા ? કોઈ પાપ છૂપાવેલું નહિ ? અને જે પાપ કહેલું, તે પણ સાચેસાચ કહેલું કે કોઈ ઉપર કલક મૂકીને વાત કરેલી ?

સઠ ભૂતકાળના ભૂતમાં પાપ થતું હતું, પણ આજ કાલ તો બધી ભુતીને પાપ થાય છે

આ વાત પણ કાઢી નાખવા જેવી નથી આજે મોટે ભાગે એવું જણાય છે કે-જે લોકો કોઈ ને કોઈ સ્થાને બેઠેલા છે, તેમની પાસે જેટલી સત્તા અથવા તો જેટલી સામગ્રી છે, તેનો ઉપયોગ તેઓ પ્રાય પાપ માટે કરે છે આજે બહુલતયા એવું થઈ ગયું છે કે-પાપ કોણ ન કરે ? જે નખજો હોય, સામગ્રી વગરનો હોય, પકડાઈ જવાની ખીકવાળો હોય, પકડાઈ જતા બચાવ ન કરી ચકે તેવો હોય અને બચાવ કરનારા જે ભાડુતીઓ મળે છે તેમને રોકી શકવાને અશક્ત હોય તે ! બાકી તો, પાપ કરીને ચાહતરીકે ફરનારાઓ ઘણા છે એથી, એક એ પણ તુકશાન થયું છે કે-સારા માણસોમાં ખોટા બહુ પેસી ગયા છે હોય અને તિખોર ને ગણાય ચાહુંકાર ! આ કાળનું એ ચ એક મોટું અપલક્ષણ છે કે-એકલો પૈસો જેની પાસે હોય એકલો પૈસો ખોલ્યો છુ અને બીજી કાઈ સાર હોય નહિ, તે સારા માણસો મનાવા માંડ્યા છે જ્યારથી એકલા પૈસાવાળા જ સારા મનાવા માંડ્યા, ત્યારથી દુર્લભ બહુ વધી ગઈ

પાપ કરનાનું મન થાય-એમાં પણ ભૂતકાળના પાપનું પરિણામ સડાવાએવું છે

પાપ કરવામાં પાછી પાની નહિ કરનારાઓ પણ, 'તમે

પાપી ઠા'—એમ કહીએ, તો તે સાબળી લે એવા છે? તેમને આપણે સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરીએ, તો સમજવાની તાકાત વાળા છે? એટલે બીજાઓની વાત કરવી જ નહિ સૌ પોતાની સ્થિતિને વિચારે વર્તમાનમા જે જે પાપ કરવાની વાસના થાય છે, પાપ કરવાનું મન થાય છે અથવા તો તમે જે પાપ કરી લો છો, તેમા તમારા ભૂતકાલના પાપનું પરિણામ પણ સડોવાએલું છે, એની તમને ખબર છે? નહિ તો, માણસ જેવી જાતને પોતાના હક્કમા ન હોય તેવો પૈસો લેવાનું મન થાય? કોઈએ વ્યવસ્થા કરવાને માટે નાણા વિગેરે સોપેલ હોય, તો તેનો દુરૂપયોગ કરવાનું મન થાય? જેણે વિશ્વાસ મૂક્યો હોય, તેના વિશ્વાસનો ભંગ કરે? કહો તો ખરા કે—માણસમા જો માણસાઈ હોય, તો એને જેના ઉપર પોતાનો હક્ક પડોયતો નથી, તેવો એક પૈસો પણ લેવાનું મન વાય? નહિ ને? ત્યારે વ્યવસ્થા કરવાને કોઈએ સોપેલા નાણા વિગેરેનો દુરૂપયોગ કરવાનું મન થાય? એ ય નહિ ને? તો કોઈએ મૂકેલા વિશ્વાસનો ભંગ કરવાનું મન થાય? એ પણ નહિ! આ બધું તમારાથી થાય છે કોઈ દિ' ? જ્યારે આવું કાંઈક તમારાથી થઈ જાય, ત્યારે તમને એમ થાય છે કે—મારૂં ભૂતકાલનું પાપ એવું જોરદાર છે કે—મારી પાસે આવું કરાવે છે? એવું ભૂતકાલનું પાપ નાથ પામે તથા વર્તમાન કાળનું પાપ પણ ધોવાઈ જાય, એ માટે તપ કરવાનું મન થાય છે? જ્યારથી એ વાત મરી ગઈ, ત્યારથી આ આર્ય દેશમા તપનું જે વ્યાપક સ્વાન હતું તે ગયું પાપનો ડર પણ નહિ અને પાપનો ડખ પણ નહિ ત્યાં વળી પાપનિવારણના ઉપાયનો વિચાર પણ હોય શાનો? પૂર્વકાળમા તો આ આર્ય દેશમા

પાપના નિવારણને માટે સ્ત્રી-પુરૂષો જન્મેયમા તપ ચાલુ રહેતો. આજે તો એની વાનગી રહી ગઈ છે, એમ કહીએ તો ચ આલે પહેલા તપ જે ઘરે ઘરે ચાલુ દેખાતો હતો, તેમા મોટી ઓટ આવી જવા પામી છે તેમા ચ, કેવળ પોતાના પાપોના નિવારણની જ બુદ્ધિએ તપ કરનારાઓ તો ઘણા ઓછા થઈ ગયા છે ને ? ઘણા તપ તો, દેખાદેખી આક્રિધી થતો દેખાય છે ને ?

ધર્મ ખાવા-પીવામા કે તપમા ?

આયોના તપને જોઈને તો, અનાયો મોહામા આગળા ઘાલતા એમને એમ થતું કે-આ લોકોની પાસે ખાવા-પીવાનુ તો ઘણું છે, છતાં પણ આવી રીતિએ તપ કેમ ઠરે છે ? આ દેશના સંસ્કારો જ કોઈ જુદા હતા ખાવા-પીવાની પચાવમા કોઈ બહુ પડે, તો તે હીલું મનાતુ કહેતા કે-શરીરને નિભાવવાને ખાવુ-પીવુ પડે એ વાત જુદી છે, પણ એની લાખી પચાત શી ? ખાવા-પીવાની વધારે પડતી વાતમા તુચ્છતા મનાતી અને એથી ખવડાવવા-પીવડાવવામા બહુ ઉદાસ્તા હતી આજે એ તુચ્છતા વધી ગઈ છે, એટલે પેલી ઉદારતા ભાગી ગઈ છે આ દેશનું સામાન્ય વાતાવરણ કેવું ? ‘મોક્ષ, પરમ પદ, પરમાત્મસ્વરૂપ સાધવું એ આપણું લક્ષ્ય છે’-એ વાત ઘણે ભાગે રૂઢ થયેલી મહાપુરૂષોએ ધર્મ શામા કહ્યો ? મોક્ષની સાધનામા એ મહાપુરૂષોએ ખાવા-પીવાનુ છોડવામા એટલે તપમા ધર્મ જાણ્યો, પણ ખાવા-પીવામા નહિ ! મોક્ષની સાધનામા અથવા તો પાપના નિવારણ માટે થતા તપમા શરીર નિરૂપયોગી બની જાય નહિ-એ માટે

શરીરને ખાન-પાનાદિથી બળવવું પડે, પણ એ સિવાય ખાવા-પીવામાં ધર્મ છે, એમ કહેવાય? એટલે ઉપદેશ તો તપનો જ અપાય ખાન-પાનના રસે તમારી કેટલી બધી ખરાબી કરી નાખી છે? પેટને ભેઈએ અમુક ખોરાક, પણ એમાં જીભને ચાખો કયાં વિના ચાલે નહિ એણે કેટકેટલા શોખને ને પાપને વધારી દીધા છે? એક પેટને કાઢી નાખીએ, તો કેટલા પાપો ઘટી બચે? પેટ ન હોય તો જીભ કરે શું? પેટ છે, માટે જીભને સ્વાદ કરવાની તક છે ને? તમે જો પેટની બૂખને જ પૂરવાને ખાતા હો, તો પેટ દિવસમાં કેટલીક વાર ખાવાનું માગે?

સૌ ને વખત

આ છોકરાની વાતને માન્ય રાખીએ, તો ય પેટ તો રોજ જો વખત ખાવાનું માગે ને? એવી વધારે વાર તો નહિ ને? તમે કેટલીક વાર ખાવ છો? તમે જો માત્ર પેટ પૂરતું જ ખાતા હો અને પેટને ધીમે ધીમે બૂખને સહવાની ટેવ પાડો, તો તમે તપસ્વી બની શકો ને?

મહા તપસ્વિન્નો

આ દેશમાં તો મહા તપસ્વિઓ પણ ઘણા ધર્મ ગયા છે દિવસના દિવસો સુધી અને મહિનાઓના મહિનાઓ સુધી, તેઓ નામ માત્રનો પણ આહાર લેતા નહિ એક ફક્કાટો ખાવ અને ત્રીસ ફક્કાટો સુધી આહારના સર્વથા ત્યાગવાજી ઉપવાસો કરે-આ રીતિએ પણ મહાપુરુષોએ વર્ષોના વર્ષો સુધી તપશ્ચર્યા કરી છે. એમને પેટ નહોતું જ, એમ નહિ પેટ તો હતું, પણ એમણે બૂખને ને તરસને સહવાની વાકાત કેળવી હતી

કેમ ? પોતાના સઘળા ૫ પાપોને ક્ષીણ કરી નાખીને એનને મોક્ષ સાધવો હતો ! એ જીવ્યા ધણું ને ખાધું થોડું આપણે કહેવું પડે કે-મહા કાબૂવાળા માણસ ! આપણે પણ મોક્ષને સાધવો છે ને ? મોક્ષને સાધવો હશે, તો આ તપનો શુભ પણ અવશ્ય મેળવવો પડશે

રોગોનું ઉત્પત્તિસ્થાન પેટ

જેનામા તપ રૂપ શુભ આવે છે, શરૂઆતનો પણ તપ રૂપ શુભ જેનામા આવે છે, તેના ખાન-પાનમા બહુ સયમ આવી બચ છે ખાન-પાનમા જે સયમી હોય, તેના શરીરનું આરોગ્ય પણ કેવું જળવાય ? પૂર્વના કોઈ પાપોહયે સ્વાસ્થ્ય ભગડે-એ વાત જુદી છે, પણ ખાન-પાનમા અસયમી બની ગયેલાઓના કરતા, એનું શારીરિક આરોગ્ય પણ સાઈ જ હોય ને ? શરીરશાસ્ત્રના બહુકારો કહે છે કે-મોટે ભાગે રોગોનું ઉત્પત્તિસ્થાન પેટ છે ! પેટમા રોગો બેઠેલા હોય છે ? ના, માણસ પેટમા રોગ ભરે છે એટલે જ ચિકિત્સામા મહાયુદ્ધિનુ મુખ્ય સ્થાન છે કે/હાક તાવોમા તો, કેવળ હાથણ કરાવાય છે સાત દહાડે તાવ ન ઉતરે, તો ચીઢ દહાડા સુધી અને ચીઢ દહાડે પણ તાવ ન ઉતરે, તો એકવીસ દહાડા સુધી તાપણ કરાવાય છે ! એમ કયા સુધી ભૂખ્યા રહેવાનું ? તાવ ઉતરે નહિ ત્યાં સુધી ! એક સો આઠ દહાડે તાવ ઉતર્યાના હાખલા પણ બન્યા છે આટલા બધા દહાડા ભૂખમરો વેઠવો પડે, એ સભ્ય શાની ? કેખીતું નિમિત્ત તો, ખાવામા અસયમ સેવેલો-એ જ ને ? એટલે સ્થૂલ દષ્ટિએ તો, એ એની જ સભ્ય નણાય ને ? આજે ખાન-પાનમા સયમ જેવું છે કોઈ ?

માણસ જેવો માણસ, ખાવાના વિષયમાં આટલો બધો અસં-
યમી બની જાય તે અધમતા નથી ?

તપ શુભ તરીકે જોઈએ

તપનો શુભ જ્યારે સામાન્યપણે ચાલુ હતો, ત્યારે
આજના જેવી દુદ્ધમાં ભાગ્યે જ થતી તપ શુભ કહી શકાય, તે
સમજો છો ને ? કેટલાક તપસ્વી એવા હુશીયાર હોય છે કે-
એક દિ' ન ખાય અને પછી ત્રણ દિ'નું સાથે ખાય !

સૌ એ શી રીતે ?

એટલી જ બળર નથી ? અકરાતીયા શું કરે છે ? એની
જેમ એટલે તપ પણ શુભ તરીકે જોઈએ જેનામાં શુભ
તરીકે તપ નહિ, તેને તો તપેય હેરાન કરે તપમાં મહા
શુભ છે, પણ જ્યાં સુધી શુભ તરીકે તપ નહિ આવે, ત્યાં
સુધી ઠેકાણુ નહિ પડે કહો કે-આપણે તપ શુભ તરીકે જોઈએ
છે, કારણ કે-ભૂતકાળના સઘળા ય પાપોનો નાશ કરવો છે અને
વર્તમાન કાળમાં પણ ભણ્ણતા-અજણતા જે પાપ થયા હોય
ને થતા હોય, તેનો પણ નાશ કરવો છે પાપ માત્રનો નાશ
કરી નાખવાની વૃત્તિ છે ને ? યોગને પામવાને માટે લાયક
બનવું હોય, યોગને પામવો હોય અને યોગને બરાબર
સેવવો હોય, તો એ વૃત્તિ વિના નહિ ચાલે

તપ એટલે ઈચ્છાઓનો નિરોધ

સૌ તપ એટલે ?

આત્માને લાગેલા કર્મોને જે તપાવે, એનું નામ તપ.
શરીરને જ તપાવે, તે તપ નહિ એટલે તપનું લક્ષણ એ કે-
ઈચ્છાનિરોધસ્તપ । ઈચ્છાઓ જે નિરોધ, તેનું નામ તપ

વધતી ઈચ્છાઓને રોકવી-ઈચ્છા માત્રનો નિરોધ કરવો, એ તપ ! તેમા, ખાવાની ઈચ્છાઓને રોકવી, એ તપ તરીકે વિશેષ રૂઢ છે બ્યા મુધી સહાય ત્યા મુધી ભૂખને સહ્યા જ કરવી અને ભૂખ બ્યારે અસહ્ય જ બની બચ ત્યારે ખાવું, આવું કરવાનો વિચાર છે ? અરે, ભૂખને સહવાની વાત તો દૂર રહી, પરન્તુ ભૂખ લાગ્યા વિના ખાવું નહિ અને ખાવુ ત્યારે રસ માણવાને માટે ખાવું નહિ પણ માત્ર ભૂખના દુ ખને શમાવવાને માટે જ ખાવું, આવુ ચ કરવાનો વિચાર છે ? ત્યારે તપ ગુણ એમ ને એમ આવી જશે ?

તપ બાર પ્રકારે

શ્રી વીતરાગ પરમાત્માએ ફરમાવેલા માર્ગમા, માત્ર ખાવાના ત્યાગને જ તપ તરીકે ઓળખાવેલ નથી, પણ તપ બાહ્ય અને આબ્યતર-એ બે પ્રકારે અને એ બે પ્રકારોમા ફરકના છ છ પ્રકારોને જણાવીને, એમ કુલ બાર પ્રકારે તપને વિવિધ રીતિએ વણવવામા આવ્યો છે તપના બાર પ્રકારોમા છ પ્રકારો એવા છે, કે જે પ્રકારોને બીજાઓ બેઈ-બાણી શકે એ આદિ કારણે એ છ પ્રકારોને બાહ્ય તપ કહેવામા આવે છે, બ્યારે બીજા અદરના છ પ્રકારો એવા છે, કે જેને મધ્યાર્થ સ્વરૂપમા તો અન્તર્મુખ બનેલા મહાનુભાવો બાણી શકે છે, એટલે એ વિગેરે કારણોએ એ છ પ્રકારોને આબ્યતર તપ કહેવામા આવે છે એ બારના સવિસ્તર વિવેચનમા અહીં આપણે ઉતરવું નથી કારણ કે-એ એના વિવેચનમા ઉતરીએ, તો જેનું વર્ણન કરવાની ઈચ્છા છે, તે રામાયણના પાત્રો તો રહી જ બચ એટલે એ બાર પ્રકારોના નામો દઈને, એના

પણ જોઈ ગયા ને ચીજોની ફાવટ આવી ગઈ, જીમને ગમતી ચીજો મળી ગઈ, તો ઉણા પેટે ઉઠાય નહિ જે ઉણોદરી તપને બરાબર કરતો હોય, તેને પ્રાય ડોક્ટરને ત્યા જવું પડે નહિ ને ? મિત્રતાદિનો સબધ હોય ને જય તે જુદી વાત છે, પણ હાઈ તરીકે તો જવું પડે નહિ ને ? એને પ્રાય ગમતી-અણગમતી હવાના ડોઝ લેવા પડે નહિ કે ઇન્કશ નના ગોઠા ખાવા પડે નહિ ખવાયેય ખર, તપેય થાય અને શારીરિક સ્વાસ્થ્ય જળવાય તથા હવા વિગેરેનો ખર્ચ પણ બચે, એવો આ તપ છે ને ?

વૃત્તિસંક્ષેપ

ચીજો તપ વૃત્તિસંક્ષેપ નામનો છે આ તપમા જેમ અને તેમ ચીજો ઓછી ખાવી, એ પ્રધાન વસ્તુ છે ખાવાને માટે હથ ચીજો તૈયાર હોય, એ વખતે ય વિચાર કરવો કે- ‘મારે આટલી બધી ચીજોને ખાવાનું શું પ્રયોજન છે ? ઓછામા ઓછી કેટલી ચીજોએ હું ચલાવી શકું તેમ છું ?’ કોઈને થાય કે- ‘મારે માત્ર ચાર જોઈશે’ અને કોઈ નક્કી કરે કે- ‘મારે તો બે જ ખસ થશે’ એમ ચીજોનો જે ત્યાગ કરવો, એ પણ વૃત્તિસંક્ષેપ નામનો તપ છે

રસત્યાગ

પણ ખાવા બેસવા છતાં ય ઉણા પેટે ઉભા થઈ જવું અને ખાવાને તૈયાર હોય એવી ચીજોમાથી પણ અમુક ચીજોને તણ દેવી, એ તપ કોણ કરી શકે ? રસનાના રસ ઉપર જેણે કાબૂ મેળવ્યો હોય તેને ? વિગઈઓ આદિના પ્રતાપે જુદા જુદા રસ ગણાય છે, તેનો કે તેમાના

લોહ-પ્રલોદોની વિગતમાં ઉતર્યા વિના, એના સ્વરૂપનો સામાન્ય સ્થૂલ ખ્યાલ જ આપવાનો વિચાર રાખ્યો છે તમારે એ બાર પ્રકારોના નામો તો બાધુવા છે ને ?

અનશન

અનશન નામનો પહેલા પ્રકારનો તપ છે, કે જેમાં ખાવાનું ચ નહિ અને જરૂર નહિ તો પીવાનું ચ નહિ પીવામાં તો વિવિધપૂર્વક તૈયાર કરાએલું ગરમ કરેલું પાણી જ સમ જવાનું આ તપ વિશેષ પ્રમાણમાં તો બહુ શક્તિસપન્ન કરી શકે ને ? ભૂખ ઉપર વિજય મેળવ્યા વિના, આ તપ થઈ શકે નહિ આ તપ કરવો હોય, તો ગમે તેવી ભૂખને પણ સહવાની તાકાત કેળવવી પડે ભૂખ એ દુઃખ છે અને એ દુઃખને સહવું એ સહેલું નથી, પણ એ દુઃખને સદ્દા વિના શરીર માત્રના સંબંધથી છૂટાવું મુશ્કેલ છે અને એ વિના તો મોક્ષપદને પામી શકાય નહિ માટે તો એક મહાપુરુષે કહ્યું છે કે-‘ખાવત પીવત મોક્ષ જે માનત, તે શિરદાર બહુ જટિલ !’

ઉણોદરી

ખીજે ઉણોદરી નામનો તપ આ તપ એવો છે કે- જાણેથી ઉઠે ને પેટને પખાળવું પડે, એવું બને નહિ આ તપ સામાન્ય નથી એવા ઘણા માણસો છે કે-એમને એક બે ઢિ’ ખાવા ન મળે તો ચાલે, પણ જાણે બેઠા પછી જો એમાં ફાવતું આવી બાય, તો પેટને પૂછીને ખાય-એ બને નહિ ખાવું નહિ એમ નહિ, પણ ઉણા પેટે ઉઠવું-એ પણ એક તપ છે જાણે બધી અતુક્રૂણ સામગ્રી આવી બાય, તો ઉણા પેટે ઉઠાય ? કેટલાક કહે છે કે-જાણે ન બેસીએ તે ચાલે,

પણ બેસી ગયા ને ચીજોની ફાવટ આવી ગઈ, જીમને ગમતી ચીજો મળી ગઈ, તો ઉણા પેટે ઉઠાય નહિ જે ઉણોઢરી તપને બરાબર કરતો હોય, તેને પ્રાય ડૉક્ટરને ત્યા જવું પડે નહિ ને ? મિત્રતાદિનો સબધ હોય ને બાય તે જુદી વાત છે, પણ ઢઢીં તરીકે તો જવું પડે નહિ ને ? એને પ્રાય ગમતી-અણગમતી હવાના ડોઝ લેવા પડે નહિ કે ઈન્કશ નના ગોઠા ખાવા પડે નહિ ખવાયેય ખરૂં, તપેય યાય અને શારીરિક સ્વાસ્થ્ય જળવાય તથા હવા વિગેરેનો ખર્ચ પણ બચે, એવો આ તપ છે ને ?

વૃત્તિસંક્ષેપ

ત્રીજો તપ વૃત્તિસંક્ષેપ નામનો છે આ તપમા જેમ બને તેમ ચીજો ઝોઝી ખાવી, એ પ્રધાન વસ્તુ છે ખાવાને માટે હથ ચીજો તૈયાર હોય, એ વખતે ય વિચાર કરવો કે- ‘મારે આટલી બધી ચીજોને ખાવાનું શું પ્રયોજન છે ? ઝોઝામા ઝોઝી કેટલી ચીજોએ હું ચલાવી શકું તેમ છું ?’ કોઈને થાય કે- ‘મારે માત્ર ચાર ભેઈશે’ અને કોઈ નાછી કરે કે- ‘મારે તો બે જ બસ થશે’ એમ ચીજોનો જે ત્યાગ કરવો, એ પણ વૃત્તિસંક્ષેપ નામનો તપ છે

રસત્યાગ

પણ ખાવા બેસવા છતાં ય ઉણા પેટે ઉઠા થઈ જવું અને ખાવાને તૈયાર હોય એવી ચીજોમાથી પણ અમુક ચીજોને તણ દેવી, એ તપ કોણ કરી શકે ? રસનાના રસ ઉપર જેણે કાબૂ મેળવ્યો હોય તેને ? વિગઈઓ આદિના પ્રતાપે જુદા જુદા જે છ-રસો ગણાય છે, તેનો કે તેમાના અમુકનો

ત્યાગ કરવો, એ રસત્યાગ નામનો ચોથો તપ છે ઉભો દરી, વૃત્તિસંક્ષેપ અને રસત્યાગ-એ ત્રણ પ્રકારના તપોને સુલભ બનાવવાને માટે, ડાહ્યા માણસે શું કરવું જોઈએ ? બાણે બેઠા ને જે ચીજ વધારે રસવાળી લાગે, તે ચીજને છોડી દેવી રસ-પુરીનું જમણું હોય, તો તેમા ખરેખરી ગમતી ચીજ કયી ?

સૌ રસ.

એને મૂકી દે આ રીતિએ તમે જો ગમતી ચીજોને તજીને જમવાનો અભ્યાસ કેળવ્યો હોય, તો તમારા સખ-ધિઓ ઉપર તો ઠીક, પણ તમે જો કોઈને ઘરે જમવા ગયા હો તો જેના ઘરે જમવા ગયા હો, તેના આખા ઘર ઉપર પણ સુંદર છાપ પડે ને ? બધાને ધાય કે-ગજબનો કાળૂ વાળો માણસ છે ! તમને કેટલો લાભ ? તપનો લાભ તો ખરો, પણ બીજો ય ઘણો લાભ ને ? પણ જીભના ઉછાળાઓ ઉપર કાળૂ મેળવ્યો હોય, તો આ બને ને ? ખાવું નહિ-એ જુદી ચીજ છે અને ખાવા બેસવું ને રસવાળી ચીજો છોડી દેવી, ઝોછામા ઝોઝી ચીજો લેવી અને ઉણા પેટે ઉભા થઈ જવું -એ જુદી ચીજ છે કેટલાકે અનશન તપ કરી શકે છે, પણ જીભ ઉપર કાળૂ રાખી શક્તા નથી, જે ચીજ કાવતી આવે, તેને એ એવી રીતિએ ઉઠાવ્યે રાખે કે-સામાને એમ થઈ જાય કે-આ તપસ્વી બહો રહ્યા, પણ જીભ ઉપર આમનો કાળૂ નથી તપના હેતુને પાર પાડવાને માટે, જીભ ઉપરના કાળૂની ખાસ જરૂર છે, એમ લાગે છે ?

કાયકલેશ

પાચમો કાયકલેશ નામનો તપ છે વિધિ પ્રકારથી,

પણ મહાપુરુષોની આજ્ઞાને બાધ પડેલે નહિ એવી રીતિએ,
આ શરીરને કદ આપી આપીને, કદ વેઠતા શીખવું જોઈએ
આ શરીર તો ગધેડાની બલ જેવું છે. કુભાર ગધેડા પાસેથી હુશી-
યારીથી કામ લે છે એના ઉપર કુભાર ચાર મજૂરુ ધાવકુ ચઢાવી
કે બારને લીધે પહેલા તો એ ન ચાલે, એટલે કુભાર કહે છે
શું ? એ છાલકા ઉપર પાછો પોતે ચઢી જોશે છે જલકુ વજન
વધી બાંધ ને ? પછી ગધેડાને ભારીને ચલાવે છે થોડેક મુધી
જઈને કુભાર ગધેડા ઉપરથી નીચે ઉતરી પડે છે, એટલે ગધેડુ
સ્ફુર્તિથી ચાલવા માડે છે એ એમ સમજે છે કે-હાથ, વજન
ઉતર્યું ! મૂખ જાત ખરી ને ? ચાર મજૂરુ વજન હટું ને
કુભાર ચઢી જોઈ એટલે સાડા સત મજૂરુ વજન ધણ એનાથી
સાડા ત્રણ મજૂરુ વજન ઉતરે, એટલે 'મારા ઉપર હવે વજન
નથી'—એમ માનીને એ ચાલે શરીર પણ એવી જાત છે મુખ
જેમ જેમ મજે, તેમ તેમ વધારે મારે, પણ જો ધણું દુખ
વેઠવું પડ્યું હોય, તો થોડું દુખ ઘટે એટલે મુખ મળ્યું
માને શરીરને તમે જેમ પપાજો, તેમ તે આડું ચાલે શરીરને
ટાઢ-તડકો વેઠવાની ટેવ પાડવી જોઈએ ધીરે ધીરે શરીરને
તમે ટેવ પાડી દો, તો આ શરીર ધણું ખમી શકે એવું છે
બહુ મુખશીલીયા માણસો એવા બની જાય છે કે-ટાઢ તડકો
જરાક વધે, એટલે વેડી ન શકે જરાક બપોર થાય, એટલે
હાથે કે- 'મારાથી બહાર નહિ નીકળાય' જેણે પોતાના
શરીરને કેળવ્યું હોય, તેની વાત તો જુદી છે, પણ સામાન્ય
લોકો ય કહે છે કે- 'એ બીચારો પોપલો છે' અહીં પપા
હોવા છતાં ય નથી ચલાવાતા, તે તમને કાવતું નથી ને ?
'પપા' એ તો ઠીક'—એમ થયા કહે છે ને ? પણ તમે

સમજો છો કે—આ પણ એક મર્યાદા છે અહીં આપણાથી પખા ખાતા જેસાય નહિ આપણો એ અવિનય કહેવાય લેવા આખ્યા છીએ જ્ઞાન અને કરીએ અવિનય, તે ચાલે ?' પણ 'પખા કેમ ચાલતા નથી ?'—એવું અમને નહિ લાગે. અમારૂં શરીર અને મન એવી રીતિએ ટેવાએલું કે—વિચાર ન આવે બાકી ગરમી તમને લાગે ને અમને ન લાગે ? ગરમી તો લાગે, પણ સહવાની શક્તિ કેળવી હોય તો હુ'ખ ન થાય સહવાની શક્તિ ન હોય, તો કદાચ દુઃખાનેય થઈ જાય આ કાળમાં તો હરેકે સહવાની શક્તિ ખાસ કેળવવા જેવી છે ને ? ગમે તેવો સમય આવી લાગે, તો ય મુઝાઈએ નહિ અને મનની શાન્તિને ગુમાવીએ નહિ, એવી તાકાત કેળવવા જેવી નથી ? પછી ભાગવું પડે, તો ય ફેર પડે ને ? બાકી, આ શરીરને ચેન પડે, શરીરને સુખ મળે, શરીરને દુઃખ ભોગવવું ન પડે, એ માટે કાઈ જોછા પાપો થાય છે ? પાપથી બચવાને માટે અને પાપને ખપાવવાને માટે, શરીરને કદને સહવાની ટેવ પાડવી જોઈએ અને એ માટે કાયાને, બીજાઓને કલેશ ન થાય એવી રીતિએ, કલેશ આપવો જોઈએ એમ આજ્ઞાથી અવિરૂદ્ધપણે કાયાને કલેશ આપવો, એ ય તપ છે કાયા કલેશ અનુભવે અને આત્મા સાત્ત્વિક પ્રસન્નતા અનુભવે, ત્યારે એ તપ કહેવાય સાધુઓને માટે તો ખાસ આજ્ઞા છે કે—કાયાને જેમ બને તેમ સહન કરવાની ટેવ પાડવી સાધુઓએ માથાના, હાડીના ને મૂછના વાળ પણ હાથે જ ચુટવાના કે ચુટાવવાના પૈસા આપનાર ને હજીમ લાવનાર હોય તો ય ! વાળ જેવાય ને પીડા થાય, તો વિચારવાનું કે—આ તો હજી થોડી પીડા છે બીમારીમાં

કેદાર આનાથી પણ વધારે બચકર પીડા ભોગવવી પડે સહવાની ટેવ પાડી હોય, તો ગમે તેવું સહન કરવાના વખતે જ કહેવાય કે-‘મજામા ડીએ, કેમ કે-ટેવ પાડી છે’ ડૉક્ટરને તમે કહો કે-ભાઈ સા’બ ! બચાવ પણ પીડા એવી હોય કે-મટે એવી ન હોય અથવા તરત મટે એવી ન હોય, તો શું થાય ? સહવાની તકાત ન કેળવી હોય, તો સામાન્ય પીડા વખતે પણ દુધ્ધોનથી બચવું મુશ્કેલ થઈ પડે કાયાને કલેશ આપવા દ્વારા પણ આત્માનું કલ્યાણ સાધી શકાય છે, એ વાત તમને ગળે તો ઉતરે છે ને ? જો શરીરનો અતિ ઘમ રાગ હશે, તો આ વાત બનશે તો નહિ, પણ ગળે પણ નહિ ઉતરે

સહીનતા

છદ્દો સહીનતા નામનો તપ છે પાપ ઇન્દ્રિયોના જે પાપ વિષયો છે, તેની અનુકૂળતાની વેળાએ રાગી નહિ બનવું અને તેની પ્રતિકૂળતાની વેળાએ રોષાયમાન નહિ બનવું, ક્રોધાદિ કપાયોને ઉત્પન્ન થવા દેવા નહિ અને ઉત્પન્ન થયેલા કપાયોને હામવા, તથા મન-વચન-કાયાના ચોગોને અશુભ પ્રવૃત્તિઓથી રોકીને મુજ પ્રવૃત્તિઓમા ચોજવા, એ વિષે રોનો સમાવેશ આ તપમા થાય છે

પ્રાયશ્ચિત્ત

આજ્યતર તપના છ પ્રકારોમા પહેલો તપ પ્રાયશ્ચિત્ત નામનો છે જે પાપ જે રીતિએ કર્યું હોય, તે રીતિએ તે તપ કર્યોનું કહીને, તેનો દડ માગવાની જે વૃત્તિ, તે પ્રાયશ્ચિત્ત તપની વૃત્તિ છે પોતાના પાપને સુયોગ્ય સ્થાને કહીને, એનો

હડ માગવો' અને પ્રાયશ્ચિત્તદ્વારા તરફથી જે હડ અપાય તે હડ પૂરો કરી આપવો, એવો આ તપ છે પાપ ઉપે અને પાપથી છૂટવાની ભાવના ભેરદાર બને, એ સાથે સત્ત્વ અને સરલતા હોય, તો આ તપને સારી રીતિએ કરી શકાય જે પાપ જેમ બન્યા હોય તેમ કહેવા પડે કાંઈ છૂપાવવાનું નહિ રાગીને ડાંકટર કહે તો તે નાગો પણ થઈ જાય ને ? તેમ સફશ પાસે જરા પણ છૂપાવ્યા વિના પાપનું પ્રકાશન કરવાનું ! આ તપ સહેલો નથી આમાં પાપની ધુભરી ભેઈએ ને ? 'ભેયુ જયે કોણે ભેયુ છે પાપ ?'—આવા વિચારના જે હોય, એવા નાસ્તિકશિરોમણિઓ ભલે આસ્તિકના અબ્જામાં બેઠેલા હોય, તો પણ એ આ તપને કરી શકે ખરા ? એવાને તો, ગુરૂ પૂછે તો ચ ના કહે જેમ કોર્ટમાં ઢેટલાક આરોપીઓ એવા આવે છે કે—ગૂન્હાની એકે એક બાબતનો ઈન્કાર જ કરે બાકી તો, આજે પણ સેંકડો માણસો અમારી પાસે પોતાના પાપને કબૂલ કરી જાય છે, જેમના હૈયામાં પાપનું ડુંખ હોય, એથી આખમાં આસુ હોય અને વાત કરે કોઈ કોઈ તો કહે છે કે—'આ પાપ થયા પ'ત્રે સુખે ખાઈ શકાતું નથી આ પાપ હૈયાને કોયાં કરે છે' પાપને ખાઈ બહેલા અને તેમ છતાં પણ પુણ્યશાલી ને ધર્મી તરીકે પોતાને ઓળખાવવામાં મહાલનારાઓ પાપ તો ઘણું કરે છે, પણ તેમને આવું કાંઈ થાય નહિ એ વાત જરૂર છે કે—પાપ પણ જ્યાં ત્યાં કહેવાય નહિ પ્રાયશ્ચિત્ત તેમની પાસે લેવાય, કે જે સાગરવી ચ ગભીર હોય અને સમન્નુ તથા હયાણુ હોય ! અમને કોઈ પોતાનું પાપ કહી ગયો હોય, તો અમે તે ખીજા કોઈને પણ કોઈ પણ સંયોગોમાં કહી શકીએ નહિ બે સાધુ ખીજાને

કહે, તો સાધુ પાપનો ભાગીદાર બને જ્યાં ત્યાં પાપ કહેવામાં
તો ભવાઈ થાય પછી એ સહન નહિ થાય, તો શું થાય ?
માટે ગમે તેની આગળ કાઈ કબૂલ કરાય નહિ પણ પાપ
રૂપે છે ખરા ? પાપથી છૂટવાની ભાવના છે ? એ વિના તો,
પ્રાચશ્ચિત્તની વાતો કરવી, એમાં ફાયદો શો ?

વિનય

વિનય, એ પણ એક તપ છે ગુણી આત્માઓ પ્રત્યે
સાચુ બહુમાન હોય અને ઐથી પચાગ પ્રણિપાત આદિ જ્યાં
જે ઉચિત હોય તે ત્યાં કરાય, એ પણ તપ છે આજે તો
ભગવાનને અને ગુરૂને જે પ્રણિપાત કરાય છે, તેમાં ય કેટલા
કેામાં જે બહુમાનભાવ હોવો જોઈએ, તેની ઉણપ જણાય છે

વૈયાવચ્ચ

કોઈ પણ ગુણસમ્પન્નની તકલીફમાં કે સારી સ્થિતિમાં,
યથોચિતપણે, તેના તરફના કશા પણ બદલાની આશા વગર
સેવા કરવી, એ વૈયાવચ્ચ નામનો તપ છે

સ્વાધ્યાય અને ધ્યાન

તત્ત્વચિન્તનાદિ કરવું, એ સ્વાધ્યાય નામનો તપ છે
અને ચિત્તને સારી જગ્યાએ વિધિ મુજબ સ્થિર કરી દેવું,
એ ધ્યાન નામનો તપ છે

કાર્યાત્સર્ગ

કાર્યાને છોડવાનો અવસર આવી લાગે, તો પણ મનને
લાગે નહિ અને આત્માની પ્રસન્નતા જળવાઈ રહે તેવી ટેવ
પડે એમ કરવું, એ-વિગેરે કાર્યાત્સર્ગ નામના તપમાં આવે.

છે આ શરીર છૂટવાનું તો ખરૂં જ, પણ હૈયાથી છૂટે તો કામનું કાયાનો ત્યાગ વખત આંખે એવી રીતિએ કરીએ કે-જરાય મુઝવણ થાય નહિ એમ થાય કે-છૂટવા લાયક છૂટી રહું છે ડૉક્ટર આવ્યો હોય ને કહે કે-હવે બે કલાક બાકી છે, તો એ સાબળીને આનંદ થાય, સારૂ થયું કે-મને બાણવા મળ્યું, એમ થાય પછી સારા ધ્યાનમા લીન બનવાનો પ્રયત્ન થાય તમને શું થાય ?

સઠ બીજા સારા ડૉક્ટરને બોલાવો, એમ કહીએ

બીજો આવ્યો ને એણે ચ એમ કહ્યું તો ? અથવા બીજો આવે તે પહેલા ખલાસ થઈ ગયા તો ? એવા કોઈ પણ વખતે સમાધિને હાનિ ન પહોંચે, એ માટે રોજ અભ્યાસ કરવો જોઈએ રોજ વારવાર ૫-૧૦-૧૫ મીનીટ કે વધુ સમય કાયાનો ઉત્સર્ગ કરવો જોઈએ એવા સ્થિર થઈ જવું કે-માખી બેસે, મચ્છર કરડે કે બીજું કાઈ ગમે તે થાય, પણ કાયા હાલે નહિ

આ બાર તપોની આ તો બહુ જ સામાન્ય સામાન્ય વાતો કહી છે આ તપના સ્વરૂપને તમારે બરાબર બાણી લેવું જોઈએ, કે જેથી ભૂતકાળના ને વર્તમાન કાળના પાપના નાશના ઉપાયને સારી રીતિએ આદરી શકાય આ તપોના પ્રતાપે મન, વચન અને કાયા ઉપર સુંદર કાળૂ આવી બાય છે ઇન્દ્રિયોના માલિક બની જવાય છે તપ શુભુના પ્રતાપે, આત્મા પોતાના સઘળા ચ પાપોથી મુક્ત બની શકે છે

ભોક્ષનો દેવ તો નહિ જ જોઈએ

યોગની પૂર્વસેવામા મુક્તિના અદ્રેષને ચોથા શુભ તરીકે

કહ્યો છે મોક્ષ પ્રત્યે રાગ ન પ્રગલ્બો હોય, તો પણ મોક્ષ પ્રત્યે
 દેષ તો નહિ જ હોવો જોઈએ કોઈ કહેશે કે-‘મોક્ષ જેવી
 વસ્તુ ઉપર દેષ તો કોણ કરે ?’ પણ એમ નથી મોક્ષ પ્રત્યે
 જેમને દેષ હોય, એવા પણ આત્માઓ આ સંસારમાં હોય
 છે વિષયસુખના અતિ રાગી અને વિષયસુખમાં જ સર્વસ્વને
 મોની બેઠેલાઓના હૈયામાં મોક્ષનો દેષ સબળી થઈ કારમાં
 અસાનનું જ એ પરિણામ છે, પણ એ અસબળવિત નથી
 સુક્રાવસ્થામાં ભોગના સંકલેશનું નામ પણ નથી હોતું, એટલે
 ભોગના જે અતિ રાગી હોય છે, તેમને એ વાતને સાબળીને
 યાચ છે કે-‘એવી સુક્રિતને તે કરવી છે શું ? નહિ જોઈએ એ
 સુક્રિત જ્યાં ભોગ નહિ, ત્યાં તો સુખ નહિ !’ એવા પણ
 કેટલાક હોય છે, કે જેઓ પૂછે છે કે-‘ત્યાં બાધડી મળે કે
 નહિ ? ખાવા-પીવાનું હોય કે નહિ ? હરવા-ફરવાનું હોય કે
 નહિ ? મોજમજલના સાધનો હોય કે નહિ ? સીનેમાં-નાટક
 વિગેરે હોય કે નહિ ? જો આવું કાંઈ મોક્ષમાં ન હોય, તો
 નથી જાવું અમારે મોક્ષમાં ! ઘેર ગયો એ મોક્ષ !’ આવી
 વૃત્તિવાળાઓને, મોક્ષની વાત સાબળતા મોક્ષનો દેષ જાગે
 ને ? જેના હૈયામાં મોક્ષના સ્વરૂપની વાતને સાબળતા દેષ
 જાગે નહિ અને એ વાતનો જે વિચાર કરે, તે પણ એક
 શુદ્ધ રૂપ છે આપણે કહીએ કે-મોક્ષમાં ભોગનો સંકલેશ
 નામ માત્રનો ય નહિ અને સુખ અનન્ય, તો જેને એમ ન
 યાચ કે-ભોગ નહિ ને સુખ ખરે એ તો બને જ નહિ, એ
 પણ શુદ્ધ છે દેષ તો એ કહેવાય કે-‘જે મોક્ષમાં વિષયસુખ
 નથી, તે મોક્ષ તો કોઈ પણ ભોગે જોઈએ નહિ’-એ પ્રકારનો
 ભાવ જાગે મને લાગે છે કે-તમારામાં પ્રાય મોક્ષ પ્રત્યે

આવો ભાવ, એટલે કે-મોક્ષ પ્રત્યે દ્વેષભાવ તો નહિ જ હોય અને જો મોક્ષ પ્રત્યે દ્વેષભાવ ન હોય, તો એ એક શુભ તો તમારામા છે જ-એમ નક્કી થઈ બય છે

મોક્ષ, એ આત્માનું શાશ્વત સ્થાન

‘મોક્ષમા ખાયડીઓ હોય કે નહિ ? બગલા-બગીચા હોય કે નહિ ? સારૂ સારૂ ખાવા-પીવાનું ને પહેરવા-ઓઢવાનું હોય કે નહિ ?’-આવા પ્રકારનું પૂછવું, એ પણ એક કાળે આ આર્ય દેશમા વ્યાજબી ગણાતું નહોતું, પણ સસારમુખનો જે બહુ ભૂખ્યો, તેને તો મોક્ષમા પણ એવું જ જોઈએ ને ? સઠ એવું હોય તો મોક્ષ જ શાનો ?

બરાબર છે, પણ સસારનો રસ ગાઢ હોય, તો એવું એવું જ શોધવાનું મન થાય ને ? એટલે જ્યારે જ્યારે મોક્ષની વાત આવે, ત્યારે ત્યારે સમારની વાતને વેગળી મૂકી દેજો ‘ધન્દ્રિયોને અને મનને શું જોઈએ છે ?’-એ વાતને યાદ જ કરતા નહિ જોગે તો આપણને લટકાવ્યા છે મોક્ષ, એ આત્માનું શાશ્વત સ્થાન છે એને સાલણણ જોઈએ, સમ જવું જોઈએ, એના ઉપર રાગ કેળવવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, પણ તેના પ્રત્યે દ્વેષ તો કદી પણ નહિ આવવો જોઈએ મોક્ષ પ્રત્યે જેનામા દ્વેષ ન હોય અને જેનામા શુદ્ધેવાદિના પૂજન રૂપ, સદાચાર રૂપ અને તપ રૂપ શુભો હોય, એવા આત્માઓની આગળ મોક્ષની, મોક્ષમાર્ગની, મોક્ષના સ્થાપક દેવાધિદેવની અને મોક્ષમાર્ગના પાલક તથા પ્રચારક સદ્ગુરુઓની વાત મૂકવામા આવે તો એવા આત્માઓ એ બધી વાતોને પ્રાય સારી રીતિએ સાલળી થકે છે,

વિચારી શકે છે, સમજી શકે છે અને એમા રૂચિવાળા પણ બની શકે છે મોક્ષ અને મોક્ષમાર્ગ આદિના સ્વરૂપની વાતો, કે જે મહાપુરુષોએ કહેલી છે, તે વાતોએ લાયક આત્મા એની પાસે મૂકવામા આવે છે, તો એ પરિશ્રમ વજ્રતા અને ઓતા ઉભયને માટે કદ્યાણુકારી નિવડે છે

કથો પૂર્વમહ નદિ લેખ્યં

આપણે સમાયણના પાત્રોની વાત કરવી છે, એ માટે આ બધી વાતો આપણે કરી છે નમાયણના મુખ્ય પાત્રો મોક્ષમાર્ગના સ્થાપક દેવાધિદેવતા સેવક હતા એ પાત્રો હતા સચ્ચાનમા, છતાં એમના હેયામા મોહનો ને મોક્ષમાર્ગનો રાગ હતો આપણે હવે દેવ, ગુરુ, ધર્મને લગતી ધોડીક વાતો કરી દેવાની બાવના છે આપણે તો સ્વરૂપ એવું દેવ કેવા હોઈ શકે ? ગુરુ કેવા હોઈ શકે ? અને ધર્મ કેને કહી શકાય ? એ સ્વરૂપ નહીં થઈ જાય, તો 'સુ'નો ને 'કુ' નો ભેદ, માણસ જાતે પણ પારખી શકે જ્યારે એ વાત આવે, ત્યારે કોઈએ પણ એવો વિચાર નહિ કરવો કે- 'હું જે દેવાદિને માનુ છું, તેમા આ નથી માટે આ વાત બરાબર નથી ' કથા જ પૂર્વમહ વગર સાબળવું, સમજવું, વિચારવું અને રૂચે તો અમલમા મૂકવું જ્યાં સુધી ન રૂચે, ત્યાં સુધી સમજવાને માટે પૂછવાની છૂટ છે અગ્નીઆર રવિવાર સુધીમા તો, તમે ધણુ જાણી લીધું છે ને ? એ બરાબર ચાહ કરી કરીને વિચારવાની આ વાર તમને વધારે તક છે, કારણ કે-આવતા રવિવારે આ કાર્યક્રમ બધ છે એ પછીના રવિવારે તમે બને તેટલું ચાહ કરીને આવશો, એમ માની લઉં ?

તમે જો કશો પણ પૂર્વગ્રહ રાખ્યા વિના ગુણસમ્પન્ન સામળી થકો-એવા તૈયાર થઈને આવો, તો એથી તરફ એ પણો લાભ થવાનો સંભવ છે

[આજના આ પ્રવચનને અંતે, એક વિશેષ બનાવ હતો ' અર્જુન ભગત 'ના નામે ઓળખાતા એક ભાષ્યએ, ગૌડીય બધ કરાવનાની પોતાની પ્રવૃત્તિની બાબતમાં, બોલવાની માગી હતી અને પૂ પ્રવચનકાર મહાત્માએ એ ભાષ્યને મીનીટનો સમય આપ્યો હતો બોલવાનો સમય આપવા પૂ પ્રવચનકાર મહાત્માશ્રીનો આભાર માન્યા બાદ, હાદ પ્રભાકીય સરકારે હાથ કાપદથી ગૌવધ અટકાવવાને માટે પહેલા જે ઉપવાસો કરેલા, તેનું તેમણે વચન કર્યું હતું જણાવ્યું હતું કે-પોતે કેશિસોઆ અને મહાજનોના સમજાવવા ઉપવાસને તજ દીધા હતા, પરંતુ પાછળથી તે લોકોએ આજે બાહેપરીને નહિ પાળતા, વિરુદ્ધમાં સહી કરીને ફટકો મારવા જેવું કાર્ય કર્યું હતું આ પછીથી, પોતે આ જ હેતુસર આર્ય મહિનામાં ઉપવાસ ઉપર ફરીથી ઉતરનાર છે-એમ જણાવીને, તે વખતે સર્વ ભાષ્ય-એનોને સહકાર આપવાની તેમણે વિનંતિ કરી હતી તેમણે પોતાનું વક્તવ્ય પૂરૂ કર્યો બાદ, પૂર્ણ પ્રવચનકાર મહાત્માશ્રીએ એ બાબતમાં સ્પષ્ટકરણ કરતાં જણાવ્યું હતું, તેનો સ્વરભાગ નીચે મુજબનો છે -સં

આ ભાષ્યએ હુમણા જે વાત રજૂ કરી છે, તેને જે ખૂલાસો કરવાની જરૂર છે અને આ એક ધર્મસંકટ જેવી માટે સ્થિતિ છે તમને કદાચ ખબર હશે કે-અમુક જીવોનું કે અમુક પ્રકારના જીવોનું રક્ષણ-એટલું જ અમારૂં લક્ષ્ય નથી, પણ

૧૬૭૨૬૭—એ અમારૂં લક્ષ્ય છે. જીવ તરીકે અમે
 નાનાના નાના પક્ષી જીવને, જીવ માત્રને, અમારા
 ૧૬૭૨૬૭ માનીએ છીએ એટલે કે—મૂળભૂત સ્વરૂપે
 જીવો સમાન જ છે, એવું અમારું માનવું છે. જગ
 વિભાજીને ફેરફાર દેખાય છે, તે કમોના યોગને
 પુણ્યના યોગે જીવ સારા સ્થાને જન્મને પામે છે
 થતા યોગે જીવ નરસા સ્થાને જન્મને પામે છે
 ૧૧૬૭૨૬૭ કે નરસા સ્થાને, સુખના સ્થાને કે દુઃખના સ્થાને,
 તપોતાના પુણ્ય-પાપાનુસાર જન્મે છે, જીવે છે અને
 આથી જ, જ્ઞાનિઓએ કોઈ પણ જીવની હિંસાથી
 રહેવાનું અને સર્વ જીવોના રક્ષણ માટે પ્રયત્નશીલ
 હોવું જોઈએ છે એ ધર્મને અમે અમારાથી શક્ય એટલે
 ૧૬૭૨૬૭ જીવોએ છીએ અને તે કોઈ અમારા પરિ-
 આવી જવા પામે, તેને પણ એ જ રસ્તે ચાલવાની
 પ્રેરણા દિધીએ છીએ. ગાયના રક્ષણની વાત પણ,
 આવી જ બાબત છે ને? એ વાત સાચી છે કે—જ્યારે
 થતા લોકો રાજકર્તા બન્યા હોય, ત્યારે જીવલક્ષ્ય, કે
 ૧૬૭૨૬૭ મોટો ધર્મ માને છે—તેનું પાલન વધે એવી આશા
 આવા સમયે, સત્તાથી પણ અમુક અમુક પ્રકારની
 જોને બંધ કરાવવાની બાબત બાગે, એ સ્વાભાવિક
 ૧૬૭૨૬૭ પણ રાજકારણ એ બહુ બચકર ચીજ છે એટલા
 રાજકારણને રંગ લાગે નહિ, તેની કાગળ રાખવા જેવી
 ૧૬૭૨૬૭ અને હિંતકારી વાત કહેવામાં અમને રાજસત્તાનો
 લાગે છે—એ માટે આ વાત છે એવું નથી, પણ રાજ-
 ૧૬૭૨૬૭ પોતે એવી ચીજ છે, અને તેમાં પણ આજનું રાજકારણ

તો બહુ ખરડાએલું છે હું બેઠો છું અને આ વાત અહીં કહેવાઈ, માટે મારે આ ખૂલાસો કરવો પડે છે સૌથી પહેલી વાત તો એ છે કે-આ ભાઈ જેવી ભાવના ધરાવે છે, તેવી ભાવના સત્તાના સ્થાને બેઠેલા લોકો ધરાવતા નથી મહાજનો વિગેરે પણ એટલા સખળ નથી કે-સારી વાતમા સાથ દેતા ગમે તેવી આપત્તિ આવી લાગે, તો તેને ય સહવાને તૈયાર હોય. વધુમા, અમે મુખ્યત્વે ઉપદેશમા માનનારા છીએ ઉપદેશથી શક્ય તેટલું સારું કરાવવું, એ અમારું પ્રધાન લક્ષ્ય છે પણ અત્યારના સયોગોમા ઉપદેશ દેવો કોને ? રાજસ તાના સ્થાને બેઠેલાઓને સાધુની ગરજ નથી સાધુઓ શું કહે છે અને શા માટે કહે છે, તે સાબળવાની તાલાવેલી નથી માની લેા કે-કેટલાક કારણોને લઈને એ સાબળવાને આવી શકે તેમ ન હોય, પણ એમને સાબળવાની ઈચ્છા હોય તો એમને ઘરે જઈને ય સભળાવતા, અમને શરમ કે સંકોચ આવે તેમ નથી, પરંતુ અમે જો એમને ઘરે જઈને સભળાવવા માગીએ, તો ય તે બરાબર નહિ સાબળે-એવું અમને લાગે છે બીજી મુશ્કેલી એ પણ છે કે-આજે કોને જઈને સમજાવીએ ? રાજેન્દ્ર બાપુને ? એ કહેશે કે-હું તો સરકારનો બધારણીય વડો છું. એ કાગળીયું કરી લાવે, તેના ઉપર સહી કરવાની મારે ! ત્યારે વડા પ્રધાન જવાહરલાલજીને ? એ કહેશે કે-આ મારું રાજ્ય નથી. કેબીનેટ મંત્રીને વ્યવસ્થા કરે છે. કેબીનેટને કહીએ, તો કેબીનેટ કહેશે કે-પાર્લામેન્ટનો મત બાજુવો જોઈએ એટલે આ દેશમા રાજ્યવ્યવસ્થાને અગે ધર્મોપદેશ દેવો પણ હોય, તો તે કોને દેવો ? આવા રાજ્યમા અમુક અમુક તો ન જોઈએ અને અમુક અમુક

પ્રકારની વ્યવસ્થા તો હેતુની જ નેહાંએ, એવી કોઈ વાત આપણે કહેવી પણ હોય, તો ય આપણી વાત કોને કહેવી ? એક માણસમા અનુક હિંસાને અટકાવવાની વૃત્તિ બધે છે અને એ માટે એ જૂએ મરવાને પણ તૈયાર થઈ જાય છે, એ વૃત્તિ અવગળી કાઢવા જેવી છે જ નહિ, પણ આ તો કામ જીયાના ઘોડાનો જમાનો છે એ ક્યારે કયા પહોંચે તે કહેવાય નહિ. આજના છાપા પણ કોની વાતને મહત્ત્વ આપે અને કોની વાતને મહત્ત્વ આપે નહિ-એ કહેવાય નહિ વગી અમુક માણસ ઉપવાસ ઉપર ઉતરે, ત્યાં તો યોડા જ સમયમા કાઠે તોડાવા માટે એની મોટી જાહેરાતો થાય જ્યારે અમુકની વાતને ગળુકારે નહિ એમેય બને. ઉપવાસ ઉપર ઉતર્યા પછીથી ધારો કે-ધાર્યું બન્યું નહિ, એવા વખતે અન્તિમ શ્વેદ મુખી સમાધિ રહેવી, કયો પણ વિકલ્પ ઉડવો નહિ અને દુઃખાંન જરા પણ આવે નહિ, માત્ર એમ થયા કરે કે-સારા હેતુએ મારા જીવનનો હું ભોગ રહ્યો છું, કોઈ પ્રત્યે દુર્ભાવ બળે નહિ, આવું બધું જો શક્ય હોય, તો એક તો હું પણ લાખ માણસો આવું કરતા હોય, તો ય નિષેધ કરીએ નહિ, પણ એ બને એવું નથી ઉપવાસ કરવાથી જે હેતુ માટે ઉપવાસ કરવાની વાત છે તે હેતુ સરે, એ પણ આજનું રાજકારણ જોતા શક્ય લાગતું નથી અમારો ધર્મ ધર્મપાલનનો અને ધર્મોપદેશનો છે, પણ વાત નીડળી છે તો કહી દઉ કે-વર્તમાન પદ્ધતિનું સ્વરાજ્ય અને પ્રત્યક્ષતાક લોકના હિતમા છે, એવું અમારું માનવું નથી આજે અમુક અપવાદ સિવાય, લાયક-રૂસ્વત કેટલી બધી વધી ગઈ છે ? આજે ટકન-જવાહર ન્યાય તોળાવા

ઉભો છે આવી પ્રજા કોને ક્યારે ઉચ્ચકોને રૂંકી દેશે, તે કહેવાય નહિ એટલે આજના પ્રજામતના નામે પણ બહુ બરોમો રાખવા જેવું લાગતું નથી આમ છતાં પણ, અમને ક્યારે પરિણામ આવશે એમ જણાશે, ત્યારે અમે જરૂર જોવીશું. આ બાઈએ જે, જેમની સાક્ષી હતી તેમણે જોલ્યુ-લખ્યું ફેરવ્યું એવી વાત કરી, તે મળધી તો બહુયા વિના કાઈ કહેવાય નહિ, બાકી આજે તો હૈયે ભુદુ અને હોઠે ભુદુ-એમા મુત્સદ્દીગીરી મનાય છે આટલા ઉપરથી હું શું કહેવાને ઇચ્છું, તે તમે સમજી શક્યા હશે. સારા કામમા સૌએ સાધ આપવાનું કહેવાય, પણ જે રીતિએ આ બાઈ કરવા માગે છે, તે રીતિ જરાજર લાગતી નથી, માટે એવી કોઈ ધાધલમા અમારી સમતિ નથી વ્યાજખી વાતનો પણ દુરુપયોગ ન થાય, એ માટે આટલો વિગતથી વાત કરી પરોપકાર ખાતર પણ, પોતાના આત્માનું અકત્યાણ ધાય-એવું પગલું ભરવું, તે વ્યાજખી નથી.

